GILL PAUL
Autoarea bestsellerului SOȚIA SECRETĂ
FIICA PIERDUTĂ
O tragedie de familie. O luptă pentru iubire.
Un secret de mult îngropat.
blue MOON

GILL PAUL
Autoarea bestsellerului SOȚIA SECRETĂ
FIICA PIERDUTĂ
O tragedie de familie. O luptă pentru iubire.
Un secret de mult îngropat.
blue MOON

Prolog
Capitolul 1
Capitolul 2
Capitolul 3
Capitolul 4
Capitolul 5
Capitolul 6
Capitolul 7
Capitolul 8
Capitolul 9
Capitolul 10
Capitolul 11
Capitolul 12
Capitolul 13
Capitolul 14
Capitolul 15
Capitolul 16
Capitolul 17
Capitolul 18
Capitolul 19
Capitolul 20
Capitolul 21
Capitolul 22
Capitolul 23
Capitolul 24
Capitolul 25
Capitolul 26
Capitolul 27

Capitolul 28
Capitolul 29
Capitolul 30
Capitolul 31
Capitolul 32
Capitolul 33
Capitolul 34
Capitolul 35
Capitolul 36
Capitolul 37
Capitolul 38
Capitolul 39
Capitolul 40
Capitolul 41
Capitolul 42
Capitolul 43
Capitolul 44
Capitolul 45
Capitolul 46
Capitolul 47
Capitolul 48
Capitolul 49
Capitolul 50
Capitolul 51
Capitolul 52
Capitolul 53
Capitolul 54
Capitolul 55

Capitolul 56
Capitolul 57
Capitolul 58
Capitolul 59
Capitolul 60
Capitolul 61
Capitolul 62
Capitolul 63
Capitolul 64
Capitolul 65
Epilog
Mulțumiri
Postfață istorică
Surse

blue
MOON

GILL PAUL

FIICA PIERDUTĂ

Traducere din limba engleză și note
IRINA-MARINA BORȚOI

LITERA®
București
2019

The Lost Daughter

Gill Paul

Copyright © 2018 Gill Paul

Toate drepturile rezervate

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România

tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777

e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Fiica pierdută

Gill Paul

Copyright © 2019 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Monica Grecu

Corector: Cătălina Călinescu

Copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată

de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PAUL, GILL

Fiica pierdută / Gill Paul; trad. din lb. engleză: Irina-Marina Borțoi. – București: Litera, 2019

ISBN 978-606-33-4112-0

ISBN EPUB 978-606-33-6157-9

I. Borțoi, Irina-Marina (trad.)

821.111

Celei mai vechi prietene, mătușa mea Anne, care rămâne o inspirație pentru mine și după vârsta de nouăzeci de ani; și celor mai tineri prieteni ai mei, Hope (nouă ani) și Marshall (șase ani), care sunt incredibil de curajoși și se pricep foarte bine să mă facă să râd.

Prolog

EKATERINBURG. *16 iulie 1918*

Iurovski trecu în revistă armele întinse pe masă: șase pistoale și opt revolvere. Păreau nelalocul lor în biroul acestui domn, cu tapetul scump de culoare violet, decorat cu frunze aurii de palmier, cu candelabrul luxos de argint, veiozele Art Nouveau din vitraliu și gramofonul de lemn. Două încăperi mai departe, familia Romanov lua cina împreună cu cei patru servitori. Omletă; în ziua aceea prisoseau ouăle.

Ușa biroului se deschise, iar bărbații intrară, aruncând mai întâi o privire la arme și apoi la el, înainte să se așeze în semicerc. Ermakov stătea drept sub un cap de cerb expus pe perete, cu părul brunet în dezordine și fața lucind de sudoare. Iurovski nu era suficient de aproape încât să-i simtă alcoolul din respirație, dar știa că e acolo, deși era abia opt seara și încă era lumină afară.

– În seara asta, începu el, prezidiul sovietului regiunii Ural a fost însărcinat cu o misiune foarte importantă: să scăpăm țara de dușmanii bolșevismului.

I se puse un nod în stomac; încă nu primise nici o telegramă de la Moscova care să confirme acest lucru, totuși îi era limpede ce i se cere. Aceasta era clipa lui de glorie; avea locul asigurat în manualele de istorie.

Continuă pe un ton profesionist:

– Vreau unsprezece oameni, câte unul pentru fiecare membru al grupului, astfel încât decesele să fie simultane. Fiecăruia i se va aloca o țintă, iar eu voi da ordinul de tragere. Trageți să ucideți, ca să nu sufere inutil văzându-i pe ceilalți cum mor.

În timp ce vorbi, se uită de la un chip la altul, căutând semne de ezitare, teamă sau emoții. Avea nevoie de bărbați fermi, care să-l asculte fără să pună întrebări. Grupul acesta era alcătuit din militanți de la uzina metalurgică Verh-Isețk, probabil mai puțin inteligenți decât media. Asta era bine; nu voia întrebări de ce și pentru ce, doar ascultare oarbă. Cei mai mulți dintre ei nici nu întâlniseră familia încă, așa că nu avuseseră ocazia să-și formeze vreun atașament. Erau tineri, cel mai tânăr având doar

șaptesprezece ani. Aveau să-și păstreze oare calmul după ce vor începe să tragă?

Ermakov era nerăbdător.

– Eu o să iau un Mauser, zise el, întinzând mâna după una dintre cele mai puternice arme de pe masă.

Adolf Lepa, comandantul acestui nou set de gărzi, îl surprinse pe Iurovski.

– Nu cred că le-aș putea împușca pe fete, mormăi el, privindu-și picioarele.

Iurovski se uită urât la el. Lepa fusese la întâlnirea de la Hotel Amerika atunci când se luase decizia chiar în după-amiaza aceea. Știa că nu puteau risca să-i lase pe Romanovi să cadă în mâinile contrarevoluționarilor care ar fi putut încerca să-i repună pe tron, cu sprijinul guvernelor străine.

– Nici eu, zise maghiarul Verhas.

Iurovski deschise gura să-i critice, să repete argumentele în favoarea execuției, dar își dădu seama că nu avea rost. Pe Lepa îl considerase un om de încredere măcar, dar nu știi niciodată cum reacționează omul la fața locului.

– Duceți-vă înapoi la Casa Popov, amândoi, ordonă el. Și nu suflați un cuvânt despre asta. Celelalte gărzi vor afla abia în ultimul minut.

Așteptă până când cei doi ieșiră târându-și picioarele, apoi li se adresă celorlalți:

– Dacă există vreo armă pe care o preferați, alegeți acum.

Bărbații făcură un pas în față, fixând cu privirea celălalt Mauser, revolverele Colt, Nagant, Smith & Wesson, Browning, le luară în mână ca să le testeze mânerele, greutatea. Mâna unui bărbat tremura atât de violent încât aproape răsturnă un Nagant pe podea. Altul mirosea puternic a votcă de casă, iar răsuflarea îi era atât de respingătoare, încât Iurovski tresări.

– Voi doi. Le făcu semn, apoi arătă spre ușă. Voi puteți pleca.

Asta însemna că rămâneau zece, cu el cu tot. Un bărbat va trebui să împuște doi oameni. Îi aruncă o privire lui Ermakov, care își îngrijea Mauserul, cu ochii sclipind de fervoare revoluționară.

– Iau eu doi, se oferi sălbaticul, luându-i-o înainte.

Ermakov mai ucisese înainte; petrecuse șase ani într-un lagăr fiindcă decapitase paznicul de noapte de la o fabrică în care făcea un raid, dar fusese eliberat după Revoluție. Acum era un ofițer CEKA foarte cunoscut în regiune. Iurovski știu că omul avea să-și facă treaba.

– Asta e, atunci, zise el, privindu-i pe bărbați o ultimă dată. Nimic nu trebuie să meargă prost. Conducătorii noștri și-au pus toată încrederea în noi, iar eu îmi pun încrederea în voi. Luați-vă armele și așteptați ordinele.

Unul dintre ei se împiedică de un covor când ieși din încăpere, iar pistolul îi căzu pe podea cu o bufnitură. Iurovski oftă. Avea să fie o noapte lungă.

Capitolul 1

EKATERINBURG. *aprilie 1918*

– Cetățean Romanov, cetățeană Romanova. Sunt comisar Avdeev.

Bărbatul vorbea în rusă și purta o uniformă a Armatei Roșii. Nici măcar nu-și scoase chipiul cu insigna roșie când li se adresă.

Maria o privi pe mama ei cum se încordă. Până în luna martie a anului trecut numele ei fusese țarina Alexandra, Împărăteasa Consoartă a Întregii Rusii, și nu se obișnuise cu schimbarea situației lor.

– Cine se crede? remarcă Alexandra în engleză, adresându-se tatălui Mariei, fostul țar Nicolae.

– De acum înainte, veți vorbi numai în rusă, limba marii noastre patrii, o mustră comisarul, iar mama ei țâțâi zgomotos și mormăi ceva nedeslușit.

Servitorii lor încă mai cărau geamantane pe deal în sus de la gară. Maria vru să rămână afară, în soarele luminos de primăvară, în loc să intre în casa cu un aspect sărăcăcios, înconjurată de o palisadă înaltă. De unde stăteau, numai lucarnele curbate fixate într-un acoperiș de metal verde se vedeau pe deasupra parilor din gard. Avdeev îi chemă să urce scările, iar fetei i se umplu inima de o mohoreală asortată cu interiorul umbrit când își urmă părinții la etaj.

Înăuntru, un șir de trepte de piatră urca din foaier. Avdeev le spuse că își vor petrece zilele la etajul superior, cu excepția momentelor când li se permitea să iasă în curte ca să facă mișcare. Pe palier se afla un urs negru împăiat împreună cu doi pui, iar Maria tresări; nu-i plăcuse niciodată taxidermia și i se părea un semn rău să aibă creaturile astea moarte în mijlocul lor.

Mintea îi rătăcea în timp ce Avdeev le ținu un tur ghidat pe un ton sec. Îi conduse într-un salon cu mobilă din stejar sculptat și un pian, apoi printr-o arcadă ce dădea spre un alt salon unde erau un birou de scris și o bibliotecă, sfârșind într-o sufragerie cu o masă și scaune grele, închise la culoare. Mobilierul era cu siguranță scump, dar nu părea confortabil, de parcă ar fi fost creat spre a fi expus, nu folosit. Dormitorul era mai luminos, cu un tapet galben-pal, dar Maria trebuia să-l împartă cu părinții ei, în timp ce servitorii lor aveau să doarmă în camera de zi și în sufragerie. Aveau

electricitate, o baie unde era o chiuvetă și un vas de toaletă, iar ea presupuse că ar fi trebuit să fie recunoscători, dar tânjea după eleganța spațioasă a încăperilor lor din Palatul Alexandru.

Se duse la fereastra dormitorului și privi un tramvai electric cum urca dealul, fără efort. Bărbați și femei se plimbau pe lângă casă, abia aruncându-i vreo privire. *Ei* nu erau prizonieri. Ei puteau face ce vor. Maria își dori să se fi născut o cetățeană obișnuită în loc de fiica unui țar. Avea doar optsprezece ani și voia să se distreze, însă de când cu răscoala din februarie anul trecut, familia ei fusese arestată la domiciliu. Aproape paisprezece luni prizonieră. Cât de minunat ar fi fost să se trezească dimineața, să tragă draperiile și să hotărască să iasă la o drumeție la țară sau să ia mașina până pe litoral să vadă oceanul – preferabil cu un iubit arătos. Maria încă nu avusese un iubit și tânjea tare mult să aibă unul. Fetele de vârsta ei aveau de obicei iubiți; unele erau măritate la optsprezece ani, așa că de ce nu și ea?

Mama ei stătea întinsă pe divan plângându-se de o durere de cap și își acoperi ochii cu o batistă, în timp ce tatăl ei se plimba încolo și încoace prin cameră, trăgând din pipă, cu obrajii scobiți și cu fruntea încrețită de griji. Maria se duse în salon să o ajute pe Demidova, camerista mamei sale, să caute niște prafuri împotriva durerilor de cap. Bagajele lor fuseseră zgâlțâite pe drumul lung de o săptămână de la Tobolsk și se spărsese o sticlă de parfum, iar mirosul ei devenise covârșitor și deloc plăcut. Găsi prafurile și i le duse mamei împreună cu un pahar cu apă, apoi începu să rătăcească absentă prin casă, privind prin ferestre la curte și la orașul de dincolo de aceasta: bulevarde mărginite de copaci, parcuri înfrunzite, iar în depărtare, coșuri de fabrici care scuipau fum. Mai multe uși erau încuiate la etajul ocupat de ei, ceea ce era enervant, fiindcă le-ar fi fost de folos mai mult spațiu.

Măcar de-ar fi putut veni și surorile ei! Mariei îi era foarte dor de ele, mai ales de Anastasia, cu doi ani mai mică decât ea, care cu siguranță ar fi făcut vreo năzbâtie dacă ar fi fost acolo. Dar surorile ei rămăseseră la Casa Guvernatorului din Tobolsk ca să aibă grijă de frățiorul lor, Alexei, care se simțea rău după ce o căzătură îi provocase sângerări în zona inghinală. Maria fusese aleasă să-și însoțească părinții aici, la următoarea lor închisoare. De ce trebuiau să se afle aici? Ekaterinburg părea o destinație

ciudată dacă intenția era să fie trimiși în exil cu vaporul, așa cum sperau, fiindcă se găsea tocmai în centrul țării, unde nu exista nici o ieșire la mare.

În capul celei de-a doua scări, lângă baie, se afla un gardian, iar Maria îl salută înainte să-i recunoască figura și să țipe de încântare.

– Te cunosc! Tu ai lucrat la Livadia. Ce minunat e să te văd aici!

Palatul Livadia din Crimeea fusese reședința de primăvară a Romanovilor. Deși în Sankt-Petersburg încă era iarnă la sfârșitul lui martie, în Crimeea plantele și pomii fructiferi erau deja în floare, iar soarele era călduț. Tuturor le plăcea Livadia.

– Iartă-mă, adăugă ea, am uitat cum te numești.

– Ucrainț ev, doamnă, răspunse el plecând capul. Konstantin Ucrainț ev.

– Dumneata erai gonaciul la vânătorile unchiului Mihail, nu-i așa? Și îmi amintesc că jucai crochet pe iarbă împreună cu noi. Mereu mă lăsai să câștig.

Mariei îi venea să danseze de bucurie la vederea unui chip prietenos.

– Într-adevăr, doamnă.

– Spune-mi, ce mai face familia dumnitale? Au venit aici cu dumneata?

– Am luat de nevastă o femeie din Ekaterinburg și lucrez în oraș de câțiva ani deja.

– Ai copii?

El îi povesti de soția lui, de cei doi copii – un băiat și o fată –, iar ea întrebă ce caracter au, ce interese, sorbind informațiile. Le va broda o pernuță, hotărî ea. Cadou de Paște.

– A cui este casa asta? întrebă ea. Mă trezesc uitându-mă la mobilă și întrebându-mă cine a ales-o.

– A unui negustor pe nume Ipatiev, răspunse el. Cred că a fost rugat să o elibereze abia recent, pentru a vă primi familia aici.

– Sper că nu a avut neplăceri din pricina asta.

Se încruntă, privind pe scară în jos.

– Nu pare o casă deosebit de spațioasă. Sunt mulți gardieni aici?

– Câteva zeci, îi spuse el. Unii dorm la parter, iar alții într-o casă de peste drum.

Făcu o pauză, apoi continuă:

– Îmi pare rău, doamnă. Am acceptat slujba fiindcă se plătește mult mai bine decât câștigam în fabrică.

– Înțeleg perfect, strigă ea. Te rog să nu-ți faci griji din pricina asta. Sunt doar atât de bucuroasă să te văd! Trebuie să vii și să-i saluți pe mama și pe *papa* mai târziu.

Un alt gardian urcă scara venind spre ei. Se opri și păru nesigur când o văzu pe Maria stând de vorbă cu colegul său.

– El e Piotr Vasnețov, îi spuse Ucrainț ev.

Când ea zâmbi și întinse mâna, el ezită, parcă neștiind dacă să i-o strângă, așa că ea îi apucă degetele și le strânse iute. Era un bărbat înalt, probabil în jur de douăzeci de ani. Părul lui blond-nisipiu avea un smoc rebel în față, un vârtej, cum se spune.

– Încântată de cunoștință, zise ea. Eu sunt Maria.

El dădu din cap fără să-i întâlnească privirea, uitându-se în schimb la Ucrainț ev.

– Am fost trimis să te înlocuiesc, îi spuse el.

Ucrainț ev îl bătu pe umăr, apoi îi spuse Mariei:

– Am să bat la ușă după cină să-i salut pe părinții dumneavoastră.

– Oh, te rog, exclamă ea. Vor fi extrem de bucuroși.

Ucrainț ev se întoarse să coboare, iar ea îl privi pe gardianul cel nou.

– Ești de prin partea locului, domnule Vasnețov? Ai familie aici?

– Mama și sora, zise el. Tatăl meu a murit în război.

Lacrimi compătimitoare îi înțepară ochii Mariei.

– Oh, nu. Îmi pare rău. Pe ce front a luptat?

El păru surprins, dar răspunse:

– A fost ucis în pădurea Augustów, împreună cu cea mai mare parte a Armatei a X-a.

– Asta a fost în februarie 1915, nu-i așa?

El încuviință, iar Maria continuă:

– Tatăl meu a spus că fiecare bărbat de acolo a fost un erou. Au ținut piept armatelor germane destul cât să se reorganizeze celelalte divizii, astfel că am putut apăra linia frontului. Dar îmi închipui că asta nu este deloc o alinare. Spune-mi, ce fel de om a fost tatăl dumitale?

– Cel mai bun. N-am mai întâlnit alt om ca el, nici înainte, nici de atunci, răspunse Piotr cu convingere.

– A petrecut mult timp cu dumneata când erai mic? Unii bărbați sunt atât de ocupați la slujbă încât nu se bucură de prea mult timp cu familia.

Se gândea la propriul tată, care fusese frecvent reținut cu afaceri de stat când ea era mică. Iar acum că erau închiși împreună tot timpul zilei, părea închis în el și rareori rostea mai mult decât niște formalități.

Piotr zâmbi, iar ochii lui cenușii se încrețiră la colțuri.

– Eu eram umbra lui. El era paznic de vânătoare la o moșie întinsă și mă lua pe teren cu el, fie ploaie, fie soare. M-a învățat tot ce trebuie despre animale, copaci, plante și vreme. A fost o copilărie fericită.

– Nu ai mers la școală?

– Puțin. În lumea noastră, nu există prea multă chemare pentru învățăturile din cărți, ci mai degrabă pentru a înțelege pământul.

Era limpede că nu-i era rușine cu lipsa studiilor, iar Mariei îi plăcu asta.

– Cum se descurcă acum mama dumitale?

El ridică din umeri.

– E o femeie capabilă, așa că se descurcă, dar este cumva… Căută cuvântul potrivit. Cumva mai mică.

Cu muchia degetului, Maria își șterse o lacrimă ce amenința să se reverse pe obraz. Biata femeie.

– Locuiești cu dumneaei?

– Eu locuiesc aici, zise el, într-o casă de peste drum. Mama stă cu sora mea, care e măritată și așteaptă un copil.

Maria zâmbi.

– Trebuie să-mi spui când sosește copilul și am să trimit un cadou. *Ador* bebelușii.

Piotr tuși, parcă din nou jenat.

– Nu cred că ar fi potrivit oarecum…

– Nu văd de ce nu. Vrei să spui fiindcă ești gardianul nostru? Surorile mele și cu mine eram foarte prietenoase cu gărzile de la Casa Guvernatorului din Tobolsk și sper că dumneata și cu mine putem fi prieteni aici. Altfel viața devine atât de plicticoasă. Ești norocos că atunci când îți termini tura poți ieși afară și poți face tot ce vrei. Eu sunt închisă aici cu părinții mei și nici unul dintre ei nu este într-o dispoziție deosebit de gregară.

El se încruntă, iar ea simți că el nu înțelese cuvântul „gregar“, așa că adăugă:

– De fapt, compania lor e chiar monotonă. Așa că te-ar deranja dacă mai ies uneori să stau de vorbă cu dumneata? Să ne treacă amândurora timpul

mai ușor?

El se gândi la asta o clipă.

– Nu sunt sigur ce va spune comisarul, dar din partea mea e în regulă.

– Bun. Atunci suntem de acord.

Așa cum făgăduise, Konstantin Ucrainţev veni în salonul lor mai târziu să-i salute pe părinții ei. Țarul și țarina îl invitară să ia loc și să stea de vorbă, ceea ce era foarte neobișnuit pentru ei. Înainte să plece, promise că va trimite o telegramă surorilor Mariei la Tobolsk pentru a le anunța unde se află cei trei și că au sosit în siguranță. Mama și tatăl ei păreau foarte înveseliți de vizita lui și vorbiră o vreme despre cât de minunat a fost să-l vadă, apoi despre amintirile lor de la Livadia.

Mariei nu i se pregătise nici un pat, așa că se întinse pe un morman de paltoane în colțul camerei părinților ei, gândindu-se la Konstantin și Piotr în timp ce aștepta să o ia somnul. Amândoi erau niște oameni drăguți, deși bănuia că sunt bolșevici. Era bucuroasă că va avea companie până când vor sosi surorile ei, dar hotărî că ar fi înțelept să evite conversațiile despre politică.

Capitolul 2

A doua zi dimineață, Piotr Vasnețov păzea din nou capul celei de-a doua scări, iar Maria îl salută când trecu pe lângă el în drum spre baie.

– Ai fost aici toată noaptea? Sper că te lasă să dormi uneori.

El afișă un zâmbet timid.

– Am fost liber de la miezul nopții până la opt, dar acum voi fi de serviciu aici până la două.

– Ah, ce bine. După micul dejun, aș putea să vin să te fotografiez? Este o pasiune deosebită a mea. Îmi place să strâng portrete, iar dumneata ai un chip puternic.

– Nu prea știu, răspunse el, îmbujorându-se.

– Nu știi că ai un chip puternic? Sau te temi că nu e permis? Personal, eu nu văd vreo problemă.

El își mușcă buza înainte să răspundă.

– Ce ar trebui să fac?

Ea aproape râse, dar se abținu. Cu siguranță nu-i mai făcuse nimeni vreo fotografie până atunci.

– Ce faci deja oricum: să stai nemișcat. Mă întorc peste o oră și îți explic mai multe.

De fapt, dură mai mult de o oră fiindcă tatăl ei le citi din Scripturi după micul dejun, însă când Maria ieși pe hol ducând albumul de fotografii legat în piele și prețiosul aparat Kodak Autographic, Piotr era acolo, stând foarte drept.

– Vrei să te uiți prin fotografiile mele cât timp aranjez eu aparatul? întrebă ea.

Omul se uită la propriile mâini înainte să accepte albumul, iar ea bănui că verifica să fie curate. El deschise la prima pagină.

– E fratele dumneavoastră? întrebă el.

Ea încuviință din cap.

– Alexei, da. A fost cel mai *adorabil* bebeluș. Cu toții îl iubeam. Mama și *papa* își pierduseră de mult speranța că vor avea un moștenitor, așa că au fost nespus de fericiți.

Nu-i spuse cât de dezamăgit fusese tatăl ei când se născuse *ea*. O fiică era ceva minunat, două încă era ceva acceptabil – iar Tatiana devenise iute preferata lui –, dar nu încercase să-și ascundă disperarea când mai apăruse și a treia. În copilărie, Maria observase acest lucru în felul în care evita să o privească și fiindcă îi făcea rareori vreun comentariu personal. Când veni pe lume și Anastasia, părea resemnat să nu aibă decât fete.

Piotr întoarse pagina.

– Iar ele sunt surorile dumneavoastră?

– Noi ne spunem OTMA, explică ea. De la numele noastre: Olga, Tatiana, Maria și Anastasia.

– Trebuie că vă e dor de ele.

– Mi-e foarte dor de ele! Abia aștept să ni se alăture. Îți va plăcea de ele.

Setă apertura aparatului la modul de interior și privi prin lentilă, glisând burduful pentru a focaliza. Surorile ei aveau aparate Box Brownie, care erau ușor de folosit, dar Maria prefera rezultatele mai clare pe care le obținea cu modelul ei mai sofisticat.

Piotr părea stânjenit, ținând strâns albumul de parcă se temea să nu-l scape, aducându-și umerii în față și aplecându-se către lentilă.

– Nu vrei să pui albumul pe măsuța aceea de acolo? sugeră ea. Apoi încearcă să stai natural, cum ai sta dacă n-aș fi aici. Uită-te direct în aparat.

Încă părea rigid, dar privirea lui era directă și neclintită când ea coborî mânerul și făcu fotografia. Avea să iasă întunecată, dar lumina revărsată prin fereastră îi scălda partea dreaptă a feței într-un mod care Maria spera că va părea artistic.

– Mulțumesc.

Tânăra zâmbi, înfășurând filmul.

– Îți voi arăta fotografia după ce voi putea să o developez.

Se întrebă când se va întâmpla asta. Poate că vor fi în străinătate atunci; în Marea Britanie, poate. Știa că George al V-lea, vărul tatălui ei, îi invitase cu un an în urmă și nu înțelegea de ce nu plecaseră încă. „Există protocoale și proceduri“, era tot ce spunea tatăl ei.

Comisarul Avdeev ieși din birou și se încruntă la ei.

– Ce faceți? Cetățeană Romanova, întoarceți-vă imediat în camerele familiei.

Ea își luă aparatul și albumul și se conformă, sperând că Piotr nu va fi pedepsit fiindcă stătuse de vorbă cu ea.

În salon, mama ei cosea, tatăl ei citea, iar aerul era greu de praf și plictis. Erau acolo de nici douăzeci și patru de ore, dar ea deja simțea cum izolarea îi apasă sufletul. Luă un stilou să le scrie surorilor sale, să le povestească despre Konstantin Ucrainţev și Piotr Vasneţov și despre casa în care nu se simțea deloc „acasă".

Pe polița șemineului din salon se afla un ceas, iar Maria își raționaliză timpul: se va uita la el din nou abia după ce va fi terminat de scris o pagină în jurnal, sau după ce va fi cusut un tiv la jupon, sau după ce-i va fi citit mamei sale un capitol dintr-o carte. Inevitabil, când se uita la ceas, ora era mai puțin avansată decât se aștepta ea. Minutele se târau interminabil, atât de încet încât bănuia că umblase cineva la ceas ca să-i tortureze.

Zilele lor erau punctate de mese, lectura din Scripturi, exercițiile fizice pe care le făceau în curtea înghesuită unde gardul înalt bloca mare parte din lumina soarelui, jocuri de cărți și apoi somn. Nu aveai mare lucru ce să aștepți, și totuși Maria număra minutele până când Sednev, lacheul lor, anunța prânzul, sau până când venea un gardian să o însoțească pe ea și pe tatăl ei pe scări în jos, apoi în curte. Mama venea rareori cu ei, fiindcă sciatica aproape o paraliza, iar durerile de cap o puneau deseori la pat. Le era interzis să părăsească clădirea; nu li se permitea nici măcar să participe la slujbele de la biserica din zonă.

Singura distracție a Mariei erau discuțiile cu gărzile ori de câte ori putea găsi o scuză să se strecoare afară din încăperile familiei. Se împrieteni cu mai mulți dintre ei și află despre copilăria lor, despre interesele și ambițiile lor, chiar și despre iubitele lor. Întrebă cum era ținutul din jurul orașului Ekaterinburg și auzi că se aflau aproape de munții Ural, lanțul măreț care împarte Rusia în două jumătăți, unde umblau urși bruni, lupi și elani, și unde pădurea deasă se întindea pe munte în sus, până unde începea zăpada. Întrebă ce lucrase fiecare înainte să vină la Casa Ipatiev și află despre berăria Zlokazov, despre fabrica de confecții Makarov și despre morile cu aburi care macină grâu, oțel sau praf de pușcă. Majoritatea gardienilor erau prietenoși, numai comisarul Avdeev rămânând rezervat.

Mariei îi plăcuse întotdeauna compania bărbaților. În copilărie, avusese câțiva prieteni în rândul ofițerilor care formau echipajul iahtului regal, *Standart*, și îi plăcuse să arunce cu inele, să joace biliard sau tenis pe punte împreună cu ei. În timpul războiului, se împrietenise cu militarii de la

Stavka, cartierul general al tatălui său, și petrecuse multe seri în Țarskoe Selo vizitând soldații răniți în spital. Acolo căpătase o afecțiune deosebită față de un ofițer pe nume Kolea Demenkov. *Oh, Kolea.* Încă mai ofta când se gândea la el. În scrisorile adresate prietenelor ei, obișnuia să se descrie drept „doamna Demenkova" și se ducea la culcare în fiecare seară visându-l, închipuindu-și cum ar fi fost să fie soția lui. Pe unde ajunsese, oare? Habar nu avea. Nu-și mai amintea limpede chipul lui; totul fusese atât de demult.

Întotdeauna se mândrise cu abilitatea ei de a-și face prieteni și se străduia să facă oamenii să se simtă în largul lor în prezența ei. În parte, asta venea din senzația ei de a fi o străină în propria familie. Olga și Tatiana erau perechea cea mare și, de obicei, erau de nedespărțit, șușotind secrete pe care nu le puteai convinge să le împărtășească. Anastasia și Alexei erau copiii cei mici, care încă se bucurau cel mai mult când se hlizeau și se prosteau. Maria nu era nici preferata tatălui, nici a mamei; era prinsă la mijloc, cea care făcea notă discordantă în afilierile de familie. Îi scrisese odată mamei, cu toată seriozitatea adolescenței, spunându-i că nu se simțea iubită. Mama îi răspunsese că îi era „la fel de dragă precum ceilalți patru", dar era un lucru greu de crezut. Acțiunile vorbeau mai tare decât cuvintele.

De ce fusese ea aleasă să-și însoțească părinții la Ekaterinburg în timp ce frații ei rămăseseră în urmă? Mama ei nu și-o dorise alături decât pentru că era dispusă să umble după una-alta; o auzise întâmplător spunându-i tatălui ei: „Maria îmi ține loc de picioare". Ea nu se afla acolo pentru conversația spumoasă sau pentru mintea ei ascuțită sau firea adorabilă, ci pentru că era ascultătoare. Și clar ea era cea fără de care frații ei simțeau că se pot descurca cel mai ușor.

Visul Mariei era să se îndrăgostească și să se mărite. Nu era nevoie ca soțul ei să fie un prinț străin, deși câțiva își manifestaseră interesul. Ar fi fost perfect fericită cu un ofițer rus chipeș care să o dea pe spate. Deseori, când stătea întinsă în pat seara, își închipuia această scenă. El ar aduce un cadou: poate parfumul ei preferat, Lilas, sau un *bijou* adorabil. Ea i-ar zâmbi și i-ar întinde mâna, lăsându-l să o atingă cu buzele. El ar cădea în genunchi, jurând că nu poate trăi fără ea, apoi i-ar cere permisiunea să-i ceară mâna tatălui ei. Ea ar ezita câteva clipe, atât de copleșită de emoție încât la început nu ar putea vorbi, apoi ar rosti pe nerăsuflate: „Da, oh, da,

dragul meu!“ Iar el s-ar ridica în picioare și ar lua-o în brațe, sărutând-o cu atâta patimă, încât ea aproape că ar leșina.

Acest viitor soț nu avea deocamdată un chip, dar Maria visa că avea să fie puternic și sincer și, cel mai important, că ea avea să fie marea lui iubire veșnică, unica și singura femeie fără de care el nu ar putea trăi.

Capitolul 3

EKATERINBURG. *mai 1918*

La două săptămâni după sosirea Romanovilor la Ekaterinburg, comisarul Avdeev îl informă pe tatăl Mariei că Konstantin Ucrainţev fusese eliberat din funcţie din pricina unor „lacune de securitate". Le spuse că de acum încolo regimul va fi înăsprit. Vor trebui să-şi predea toţi banii spre păstrare; se va striga prezenţa în fiecare dimineaţă la ora zece; iar pauzele de mişcare din curte vor fi reduse la treizeci de minute, de două ori pe zi. Cel mai rău, din punctul de vedere al Mariei, era că muncitorii ridicară scări şi vopsiră exteriorul ferestrelor în alb, astfel încât ei nu mai puteau vedea afară, pe stradă, iar interiorul casei era şi mai sumbru ca până atunci.

Găsi acest lucru groaznic de supărător şi i se plânse lui Piotr în hol.

– Parcă Avdeev ar vrea să dispărem. Încearcă să ne şteargă de pe faţa pământului, de parcă n-am fi existat niciodată.

– Nu-i aşa, o linişti Piotr. Vrea să-i împiedice pe localnici să se mai holbeze la dumneavoastră. Sunt grupuri care tot încearcă să tragă cu ochiul pe ferestre.

– Aş prefera să se holbeze lumea la mine decât să trăiesc în celula asta fără chip! zise Maria, aproape podidind-o lacrimile. E greu să nu te cufunzi în disperare. Uneori mă tem că vom fi omorâţi în casa asta. Are un aer nemilos.

Piotr fu şocat:

– Nu spuneţi aşa ceva!

Ea coborî vocea până când şopti:

– Ştii ce se va întâmpla cu noi? Ai auzit ceva?

El ezită.

– Am auzit că e doar o haltă înainte să mergeţi la Moscova, unde noul guvern vrea să-l interogheze pe tatăl dumneavoastră, iar apoi veţi fi trimişi cu toţii în exil.

Ea simţi cum uşurarea îi cuprinde trupul.

– Ştii unde va avea loc exilul?

Piotr scutură din cap, cu o expresie compătimitoare.

– Oh, mi-aș dori să se grăbească. Tânjesc atât de mult să fiu liberă. Nici măcar nu-mi pasă unde mergem, atât timp cât suntem împreună.

Piotr își mușcă buza. Ea observase că făcea des acest gest când își alegea cuvintele, așa că așteptă să vorbească.

– Vă rog să nu ziceți nimănui – n-ar trebui să vă spun asta –, dar am auzit că fratele și surorile dumneavoastră au plecat deja din Tobolsk și vi se vor alătura curând. Avem ordine să deschidem celelalte camere de la etajul acesta pentru a caza grupul.

Maria își duse mâinile la gură ca să nu țipe de bucurie și rămase nemișcată, încercând să-și vină în fire înainte să răspundă în șoaptă:

– Îți sunt atât de recunoscătoare pentru vestea asta. Nu îți poți închipui cât de mult m-a înveselit.

Piotr încuviință din cap și schiță un zâmbet timid.

La 22 mai se stârni un viscol întârziat care lovea ferestrele date cu var și-i făcu pe Romanovi să se strângă în jurul sobei ca să se încălzească, înfășurați bine în pături. În dimineața următoare, Maria se aventură în curte, sperând că zăpada nu va întârzia sosirea fraților săi. Deja se topea, dar pământul era alunecos, iar cerul era plumburiu și amenințător. Curând începu să plouă cu stropi mari care se transformară în lapoviță, trimițând-o în casă.

Avdeev veni în salon la ora unsprezece ca să le spună că „grupul“ era pe drum de la gară. Maria privi melancolică la ferestrele date cu var, dorindu-și să se poată uita după ei. Ce părere își vor face surorile ei despre casa asta sumbră și lipsită de chip?

O jumătate de oră mai târziu, auzi agitație în hol, ieși degrabă și o văzu pe Tatiana urcând scările cu greu, cu buldogul ei francez, Ortipo, sub un braț, și un geamantan în cealaltă mână. Apoi venea Alexei, care era dus în brațe de îngrijitorul său, urmat de ceilalți și încă doi câini ai familiei, Joy și Jemmy. Pe toți îi prinsese ploaia și păreau uzi leoarcă și epuizați, dar Maria îi îmbrățișă unul câte unul cu un entuziasm grozav.

– Sunt încântată să vă văd. Intrați! Pe aici. Oh, bieții de voi, ce prăpădiți arătați! Am să-i cer lui Sednev să pregătească niște ceai.

Își salutară părinții, apoi se prăbușiră pe scaune. Dr. Botkin, medicul familiei, care sosise și el împreună cu grupul, se ghemui să-l consulte pe Alexei. Băiatul părea palid și extenuat.

– Ce călătorie îngrozitoare! oftă Tatiana. Patru zile lungi pe un vapor cu aburi ruginit și apoi un vagon mizerabil de clasa a treia. Uneori eram sigură că nu vom supraviețui – dar iată că am ajuns.

– Camera asta e foarte întunecată, remarcă Anastasia. Unde e dormitorul nostru?

– Îți arăt eu. Vino cu mine.

Maria o conduse de mână prin sufragerie până la dormitorul abia deschis pe care urmau să-l împartă fetele. Avea parchet și tapet cu flori, dar încă nu avea nici un pat.

După ce rămaseră singure, Anastasia șopti:

– Aseară a fost îngrozitor. Paznicii s-au îmbătat și au fost atât de lipsiți de respect că n-am pus geană pe geană. Ne-au spus niște lucruri așa de urâte… Sper să nu mai aud niciodată așa ceva. Slavă Cerului că *papa* și mama nu erau acolo, fiindcă ar fi făcut un scandal uriaș și cine știe ce s-ar fi întâmplat!

Maria o îmbrățișă.

– Aici suntem în siguranță. Ne plictisim de moarte, dar suntem în siguranță. Acum că ați sosit și voi sper să ne putem distra.

– Unde o să dormim? Anastasia privi în jur, strâmbând din nas. Și de ce sunt ferestrele date cu var? Nu mi se pare un loc unde ne putem distra; seamănă mai degrabă cu un mausoleu în care am fost îngropați.

Maria oftă. Exact asta simțea și ea.

*

Numărul prizonierilor crescu la paisprezece după sosirea fraților Mariei. Pe lângă cei șapte membri ai familiei, mai erau dr. Botkin, Anna Demidova, camerista mamei sale, Alexei Trupp, valetul tatălui ei, Ivan Haritonov, bucătarul, Clementi Nagornîi, îngrijitorul lui Alexei, Ivan Sednev, lacheul, și nepotul lui de treisprezece ani, Leonid, care era băiatul de la bucătărie și coleg de joacă pentru Alexei. Erau doar trei dormitoare, așa că Alexei trebuia să doarmă cu părinții lui, iar Maria cu surorile ei, în timp ce Anna Demidova avea propria încăpere (una mică, abia deschisă), iar Trupp, cei doi Sednev, Botkin, Nagornîi și Haritonov dormeau în paturi de campanie în hol. Cei trei câini ai familiei alergau liberi la etajul superior, contribuind la agitație atunci când ajungeau sub picioarele tuturor.

Nu era loc să-și depoziteze toate lucrurile în încăperile pe care le aveau la dispoziție, așa că Avdeev le ordonă să le ducă într-o magazie din curte, dar când Nicolae se duse să caute o pipă nouă, descoperi că geamantanele le fuseseră deschise și mai multe obiecte fuseseră șterpelite.

– Trebuie să insist ca obiectele personale să ne fie înapoiate de îndată, îl auzi Maria spunându-i lui Avdeev.

Comisarul nu păru deloc îngrijorat, răspunzând doar:

– Am să mă ocup.

Nagornîi se duse să se certe cu el și, la scurt timp, atât el, cât și Sednev fură concediați și dați afară din casă.

– Mi se pare că nu e nevoie de ei, îi spuse Avdeev lui Nicolae, și nici unul dintre argumentele lor nu putu să-l facă să se răzgândească.

Maria se bucura că mama și surorile își ascunseseră cele mai prețioase bijuterii în cusăturile hainelor, fiindcă altfel bolșevicii ar fi încercat să le fure și pe acelea. Erau perle în balenele corsajelor, pietre prețioase ascunse între căptușeala și exteriorul pălăriilor, iar diamantele fuseseră acoperite cu mătase neagră și transformate în nasturi pentru rochii. Unele haine aveau două straturi și coliere întregi erau dosite în căptușeala dintre straturi. Astfel, hainele erau foarte grele, dar dacă asta îi ajuta să scoată pe ascuns bijuteriile din Rusia, ca să se întrețină în exil, atunci merita efortul.

La câteva zile de la sosire, Tatiana preluase rolul de „șefă“ a familiei. Ea se duse la biroul lui Avdeev să se plângă că paturile de campanie pentru fete încă nu sosiseră, sau că nu aveau suficientă apă caldă pentru baie, sau că nu le ajungeau tacâmurile, așa că trebuiau să împartă cuțitele și lingurile. Era neînfricată, iar cererile ei dădeau rezultate în general. Olga, cea mai mare, părea cufundată în depresie și abia mai comunica cu cineva, în timp ce Anastasia și Alexei se adânceau în jocuri copilărești precum domino, pe care Maria îl găsea plictisitor. Era frumos să-și aibă familia aproape, desigur, dar asta nu o scăpă de plictiseală atât cât sperase.

Încă mai stătea de vorbă cu gărzile pe coridor și fu încântată când sosi un nou grup de bărbați în 7 iunie, printre care se găsea unul deosebit de chipeș, cu părul negru și ochii de un albastru luminos. Tatiana îi spuse că nu se cade să te întovărășești cu gărzile, iar Avdeev interzisese în mod expres acest lucru, așa că Maria așteptă până când nu mai era nimeni prin preajmă înainte să se prezinte.

– Bună ziua, bun venit în casă, îl salută ea. Eu sunt Maria Romanova.

– Ivan Skorohodov, zise el. Încântat de cunoștință.

– Dumneata ești muncitor din fabrică? întrebă ea. Se pare că toate gărzile noastre vin de la fabricile din apropiere.

– De la berăria Zlokazov, răspunse el. Dar sunt mult mai fericit aici. Miroase mai plăcut, iar priveliștea este infinit superioară, zise el, măsurând-o cu privirea de sus până jos și zâmbindu-i obraznic.

Maria zâmbi și ea, bucurându-se de flirt.

– Vai de mine, ce-ar spune mama dumitale dacă te-ar auzi vorbind așa?

– Cred că ar spune că am gusturi extrem de bune, răspunse el.

Maria trecu mai departe, intrând în cameră, cu un zâmbet larg pe față. Știa că nu ar trebui să-l încurajeze, dar ce s-ar putea întâmpla? Întotdeauna îi plăcuse să stea de vorbă cu bărbații.

Îl revăzu pe Ivan în după-amiaza următoare. Haritonov tocmai făcuse un samovar de ceai, iar ea îl întrebă pe gardian dacă n-ar vrea să-i aducă și lui o ceașcă.

Ivan făcu ochii mari de mirare, dar răspunse:

– Mulțumesc. Ți se face sete când stai aici în picioare toată ziua.

Maria aduse niște ceai și veni cu propria ceașcă, astfel încât să poată sta în capul scărilor și să-l bea împreună. Arunca priviri agitate către ușa biroului comisarului Avdeev.

– A ieșit astăzi, spuse Ivan. Altfel n-aș îndrăzni să primesc ceaiul acesta.

Maria îl întrebă ce interese are când nu lucrează, iar el îi spuse că îi place să joace cărți.

– *Bezique* este preferatul meu, zise el. Îmi place să planific mutări tactice.

Maria se întrebă dacă flirtează din nou; întotdeauna părea să aibă o scânteie ștrengărească în privire.

– Și mie îmi place *bezique*. Poate vom putea face un joc cândva. Aici, zilele sunt atât de lungi… Se opri. Dar am impresia că părinții mei mi-ar interzice așa ceva. Spune-mi, te rog, cu ce te ocupi când nu lucrezi.

– Vara ies afară cu prietenii mei, să vânăm iepuri sau să pescuim bibani.

– Ai frați și surori?

– Doi frați mai mari, dar surori nu am. De-asta găsesc că femeile sunt un mister, îi spuse el. Nu am idee ce le face să chicotească atât de mult. Nu știu niciodată dacă râd de mine, fiindcă refuză să-mi spună care e poanta.

– Presupun că vei afla că râd de ceva cu totul neimportant. Anastasia și cu mine râdem de cele mai copilărești lucruri: un cuvânt pronunțat greșit sau

purtarea prostească a câinilor. Nu merită să-ți pierzi vremea cu așa ceva.

– Mi-aș dori să-mi explicați femeile, zise el, privind-o drept în ochi. O mare frumusețe ca dumneavoastră sigur are cunoștințe care m-ar ajuta să-mi găsesc o drăguță.

Maria pufni pe nas.

– O mare frumusețe, într-adevăr! Știi cum îmi spune familia mea? Cuțu dolofan. Nu-mi fac iluzii în privința înfățișării mele cu o asemenea poreclă.

– Dar aveți ochii mari de tot, un păr care strălucește ca lumina soarelui și o piele ca porțelanul cel mai fin. Scutură din cap, privind în jos, către silueta ei. Și nu sunteți nici măcar puțin dolofană. Familiile sunt răutăcioase. Fratele meu îmi spune Piticot fiindcă sunt cel mai scund dintre noi trei.

– Eu cred că ai înălțimea ideală, exclamă Maria. Sunt sigură că nu vei avea nici o problemă să cucerești inima unei femei – când o vei întâlni pe cea potrivită. Roși, apoi continuă: Ai noroc că ai ocazia asta. Eu împlinesc nouăsprezece ani pe 27 iunie și încă n-am avut un iubit. În ritmul acesta, voi muri fată bătrână.

Ivan scutură din cap.

– Asta nu se va întâmpla niciodată. Sunt sigur că toți bărbații vă găsesc irezistibilă. De îndată ce situația familiei dumneavoastră se rezolvă, sunt sigur că vă veți găsi fericirea.

Maria strânse din buze și-i aruncă o privire tristă.

Micul Alexei încă suferea dureri groaznice, iar încheieturile i se umflaseră de la atâtea zdruncinături pe parcursul călătoriei. Fetele făceau cu schimbul ca să-l distreze, încercând să-i distragă atenția de la suferințele sale. Maria desena portrete în creion ale celor care-i țineau captivi și încerca să-și amuze fratele mai mic cu descrieri umoristice ale caracterului fiecăruia: „pompos ca o morsă pe plajă“, zise ea despre Avdeev, „un dihor lunecos într-o vizuină de iepure“, despre adjunctul său, Medvedev. Fetele îi citeau pe rând din orice cărți găseau și reluară *Trei surori*, piesa lui Cehov pe care o jucaseră la Tobolsk. Uneori, Alexei se simțea destul de bine pentru un joc de șah chinezesc, și atunci ele mutau o masă mai aproape ca să-i permită să li se alăture.

Într-o zi însorită de iunie, Maria îl duse jos în curte, să ia niște aer proaspăt. Întotdeauna fusese cea mai puternică dintre cele patru fete și

făcea tot posibilul să-l care ușor, fără să-l zgâlțâie, dar își dădea seama după cât de des inspira că mișcarea îl făcea să sufere.

Îl așeză pe un scaun pentru invalizi, de unde el trecu în revistă curtea umbroasă. În colțurile gardului înalt se construiau turnulețe, iar ciocănitul muncitorilor se amesteca cu claxoanele tramvaielor de pe stradă.

– De ce suntem aici? întrebă el cu o voce măruntă și tristă. Ce vor de la noi?

Maria privi cum un fluture albastru trecu iute pe lângă ei.

– Presupun că vor să ne țină în siguranță ca să putem fi trimiși în străinătate la timpul potrivit. Doar că durează interminabil de mult.

– De ce n-am fi în siguranță? Nu înțeleg.

Maria scutură din cap.

– Nici eu. Dar sunt sigură că nu peste mult timp ne vom afla în noua noastră casă. Unde ai vrea să mergem?

El se gândi puțin.

– Poate în Africa, unde aș putea să vânez lei, sau în India, unde am putea să călărim elefanți și să împușcăm tigri.

– Sper că dorințele tale vor fi luate în considerare, râse Maria.

Alexei era atât de palid și de slab, cu membrele lui uscățive, încât era imposibil să ți-l imaginezi ca pe un vânător de animale mari. Hemofilia pe care o moștenise din familia mamei excludea orice activități în care putea risca să se rănească. Nu avea să călărească niciodată un cal sau să meargă pe bicicletă, nu avea să schieze, până și alergatul era riscant. Însă putea să-și păstreze visurile pe care nu i le putea nimeni refuza.

În ziua în care Maria împlini nouăsprezece ani, familia îi oferi câteva cadouri mărunte: un semn de carte pictat de mână, un volum de poezii rusești și o prețioasă casetă Fabergé garnisită cu diamante și cu un topaz, pe care o primise mama ei de la sora sa, Ella, în anul dinaintea războiului. Caseta era frumoasă și Maria știa că ar trebui să fie recunoscătoare, dar îi era totuși greu să nu se gândească la zilele de naștere precedente: până și cu un an în urmă, încă se mai aflau la Palatul Alexandru, chiar dacă în arest la domiciliu. Părinții îi oferiseră o frumoasă brățară de aur și zeci de alte cadouri, înainte să organizeze un ceai deosebit cu prăjituri frumos decorate și caramelele ei preferate cu migdale. Aici, masa fu un singur fel, o tocană cu carne și cartofi fierți, fără desert. Depindeau de proviziile aduse în

fiecare dimineață de maicile de la o mănăstire din zonă, așa că nu prea aveau mare varietate.

În seara aceea, în timp ce stăteau în salon după cină, se auzi o bătaie în ușă, iar tatăl ei strigă:

– Intră.

Ivan băgă capul pe ușă, apoi intră cu un tort pe un platou alb, simplu.

– Bună seara, zise el, plecând capul în fața companiei. Am auzit că este o zi de naștere astăzi și m-am gândit că v-ar plăcea niște *medovik*. Părea emoționat în fața părinților ei. Mi-aș dori să pot spune că l-am pregătit eu singur, dar mama l-a făcut. Îl aduc alături de complimentele ei.

Îi zâmbi Mariei, care sări să ia platoul din mâinile lui.

– Ești incredibil de amabil, spuse ea. Cu adevărat. Te rog să-i transmiți mulțumirile mele cele mai calde mamei dumitale și să-i spui cât de emoționată sunt de gestul vostru.

Membrii familiei se uitară unii la alții, cu sprâncenele ridicate, în timp ce Ivan ieșea din încăpere. Leonid Sednev aduse farfurii și cu toții primiră câte o felie din tortul alcătuit din multe straturi de foi cu miere. Era primul desert de care se bucurau în ultimele multe luni, și până și Nicolae fu mișcat și spuse că era un gest foarte amabil din partea gardianului și a mamei sale. Tortul îi însufleți pe toți, iar fetele cântară împreună un cântec popular, „Strălucește, steaua mea".

După ce terminară, Maria se scuză și ieși pe hol să-i mulțumească personal lui Ivan. El stătea la postul său din capul celei de-a doua scări.

– Ești foarte isteț, ți-ai amintit de ziua mea de naștere! se bucură ea. Ai transformat-o într-o zi deosebită, ceva ce n-am visat vreodată că ar fi cu putință aici. Îți mulțumesc din tot sufletul.

Ivan îi luă mâna și o duse la buze. Maria privi peste umăr să se asigure că nu o urmărise nimeni din familie, dar toate ușile erau închise, iar din biroul lui Avdeev nu se auzea nici un sunet.

Ivan încă o ținea de mână și deodată o trase cu o mișcare iute spre un mic alcov de lângă ușa bucătăriei. Se înghesuiră acolo, cu trupurile lipite unul de altul, iar Maria se cutremură. Ivan o cuprinse de mijloc cu un braț, apoi îi mângâie obrazul cu un deget, înainte să se aplece și să-i atingă buzele cu ale sale.

– Un sărut aniversar, șopti el, pentru cea mai frumoasă fată pe care am văzut-o vreodată.

Maria privi buzele moi care le atinseseră pe ale ei și nu se putu abține să nu lase capul pe spate ca să fie sărutată din nou. Ivan o ținea strâns de-acum, buzele lui le explorau pe ale ei, iar ea închise ochii, amețită de entuziasm. Era cea mai delicioasă senzație pe care o trăise vreodată, foarte diferită de un sărut părintesc, și își dori să dureze la nesfârșit.

– Skorohodov! lătră o voce aspră, și deodată gardianul fu smuls de lângă ea.

Avdeev și Medvedev se uitau urât la ei.

– Treci în camera dumitale! se răsti Avdeev la Maria, iar ea se duse în grabă în bucătărie, îngrozită de tonul lui.

Se uită peste umăr exact înainte să se închidă ușa și-l văzu pe Ivan forțat să coboare scările, cu un braț sucit la spate.

Capitolul 4

EKATERINBURG. *iunie 1918*

Maria stătea întinsă în pat, cu inima bubuindu-i în piept. Ce se va întâmpla cu Ivan? Nu era corect să fie pedepsit. Nu se întâmplase nimic rău și era vina ei la fel de mult ca a lui. Spera ca Avdeev să nu le povestească părinților ei despre scena la care fusese martor. Ar fi fost îngroziți de lipsa ei de pudoare. Poate avea să-i facă o vizită în birou de dimineață și-l va ruga să le ierte comportamentul, făgăduindu-i că nu se va repeta. Dar se temea de comisar și știa că n-ar fi avut curaj. În plus, își dorea foarte tare să se repete.

Avdeev intră în sufragerie în timp ce familia lua micul dejun în dimineața următoare. Obrajii Mariei se făcură stacojii când el aruncă priviri furioase în jurul mesei.

– Credeam că m-am făcut înțeles când am spus că vă este interzis să vă întovărășiți cu gărzile. Este o încălcare gravă a regulilor și vor exista consecințe. Gardianul numit Ivan Skorohodov a fost eliberat din funcție. Între timp, vă vom urmări cu mai mare atenție, și nu vor fi tolerate alte nerespectări ale regulilor.

Se întoarse pe călcâie, și de îndată ce ușa se închise, Tatiana se întoarse către Maria și șuieră:

– Ce Dumnezeu s-a întâmplat aseară? Ai fost plecată o groază de timp. Ce-ați pus la cale tu și cu Ivan?

Pe Maria o podidiră lacrimile.

– Nimic! M-am dus doar să-i mulțumesc pentru tort.

– Serios, Maşka, îi reproșă mama ei. Nu trebuie să discuți cu gărzile. Nu ne sunt prieteni, și nici nu se cade.

– E totul în regulă? întrebă Olga cu amabilitate, așezându-și o mână peste mâna Mariei. Și-a luat libertăți?

– Nu, suspină ea. A făcut ca ziua mea să fie deosebită când mi-a adus tortul, iar acum totul e distrus. Își dădu scaunul în spate și se ridică. Mi-aș dori să plecăm de aici. M-am săturat de toate.

– Stai jos, Maria, îi ordonă Tatiana, dar ea fugi din încăpere.

În loc să se îndrepte spre dormitorul fetelor, se duse la baie, întrebându-se ce gardian era de serviciu în ziua aceea. Când văzu că era Piotr Vasnețov, verifică să fie liber holul înainte să șoptească printre lacrimi:

– Ce s-a întâmplat cu Ivan?

– E la închisoare, răspunse Piotr, cu o expresie solemnă.

Maria își înăbuși un suspin și fugi în baie, îngropându-și fața într-un prosop și plângând până ce ochii i se înroșiră și începu să o doară pieptul.

După micul dejun și Scripturile de dimineață, Tatiana o luă pe Maria în sufragerie, unde puteau vorbi în pace.

– Ce s-a întâmplat pe hol seara trecută? întrebă ea. Mi-am dat seama după fața ta când te-ai întors în dormitor că erai tulburată, apoi te-ai înroșit când a intrat Avdeev în dimineața asta…

Maria se uită fix în poală, jucându-se cu degetele.

– Doar i-am spus mulțumesc lui Ivan pentru tort.

Tatiana o cercetă cu atenție.

– Te-ai amorezat de el? Știu cum ești cu amorezările tale prostești. Cu toții ne amintim de Kolea Demenkov, zise ea, dându-și ochii peste cap.

Maria se supără.

– Dacă mie îmi place de cineva, zici că e o amorezare prostească. Dar ție îți place de Dmitri Malama. Asta nu e tot amorezare?

Maria se referea la un ofițer de cavalerie de acasă, un bărbat la care Tatiana ținea foarte mult. Corespondaseră pe toată durata războiului, iar Maria știa că ofițerul găsea moduri secrete de a păstra legătura cu sora ei acum că erau în captivitate, deși Tatiana nu vorbea niciodată despre asta.

Tatiana se zbârli.

– E cu totul altceva. Dmitri și cu mine avem de gând să ne căsătorim într-o bună zi, și suntem destul de în vârstă cât să știm ce gândim, dar tu îți schimbi pasiunile după cum bate vântul. Chiar trebuie să te ții departe de gărzi, Maşka. Dacă Avdeev se enervează, ne pui pe toți în pericol.

Maria era sfidătoare.

– Din contră, prieteniile mele cu gărzile ar putea să ne salveze. Nici unul dintre ei nu ne-ar clinti un fir de păr de pe cap. Sunt suflete bune și blânde și cred că e corect să ne purtăm cumsecade cu ei.

Tatiana își așează mâna peste a ei.

– Maşka, trebuie să încetezi. L-ai auzit pe Avdeev. O să înăsprească regulile din pricina flirturilor tale şi nu încape îndoială că vom avea cu toţii de suferit.

Maria îşi trase mâna, bosumflându-se.

– Cred că singurul tău interes e să strici cheful altora, o acuză ea. Nu făceam decât să încerc să-mi omor timpul.

– Găseşte-ţi altă cale, încheie scurt Tatiana.

Pe 4 iulie, la o săptămână după arestarea lui Ivan, familia fu surprinsă când nu se strigă prezenţa după micul dejun. În schimb, în timp ce luau prânzul, un grup de bărbaţi intră în sufragerie şi anunţă că Avdeev fusese înlocuit de un nou comandant, Iacov Iurovski. Un om cu părul vâlvoi şi mustaţă şi barbă negre făcu un pas în faţă. Părea lipsit de umor, gândi Maria, şi avea ochii goi, ca ursul negru împăiat din hol.

– Am ordine de la sovietul regiunii Ural să vă iau toate bijuteriile, anunţă el. Vă rog să le adunaţi şi să le predaţi.

– Chiar este necesar? obiectă Nicolae.

Iurovski insistă că da.

– Mi s-a spus că susţineţi că v-au fost prădate obiectele personale, aşa că aş vrea să le cataloghez. Vă rog să prezentaţi bijuteriile în termen de o oră.

Strânseră bijuteriile pe care le purtau şi pe cele care încă se aflau în casete, dar nu spuseră nimic despre cele ascunse în cusăturile hainelor. Totul fu strâns într-un morman pe masa din sufragerie, iar Iurovski veni personal să le ia, înfăşurându-le într-o faţă de masă până la birou.

A doua zi returnă bijuteriile într-o cutie, alături de o listă bătută la maşină, rugându-l pe Nicolae să o verifice, articol după articol.

– Măcar se pare că are de gând să fie corect, remarcă Nicolae, dar Maria nu avea o impresie prea bună în privinţa lui.

Nu se uita niciodată direct la vreunul dintre ei; de parcă pentru el, ei n-ar fi fost oameni.

Trei zile mai târziu, apărură nişte gărzi noi, iar Maria se simţi stânjenită în preajma lor încă de la început.

– Uite ce bufere are asta! remarcă unul când ea trecu pe coridor.

Avea un accent străin, deşi vorbea rusa.

În camera lor, Maria îi şopti Olgăi:

– Ce sunt alea bufere? și repetă ceea ce auzise.

– Ce grosolănie! exclamă Olga. *Bufera* înseamnă sâni. Cred că ar trebui să-l rogi pe *papa* să se plângă comisarului Iurovski. Așa ceva e inadmisibil, se cutremură ea.

Maria însă nu îndrăzni să-i spună tatălui ei despre comentariul gardianului. Ar fi fost umilită și se temea că toată lumea va crede că îl încurajase pe bărbatul respectiv.

După prânz, în capul celei de-a doua scări se afla un alt gardian, un bărbat tânăr, după înfățișare, cu sprâncene groase, ochii negri și ușor oblici, ca de lup. Ea zâmbi politicos, apoi încercă să treacă pe lângă el.

– Sunteți Maria, așa-i? zise el, așa că trebui să se oprească. Numele meu e Anatoli Bolotov.

– Încântată de cunoștință, dădu ea din cap.

– Unii dintre gardienii noi de aici sunt maghiari sau lituanieni; probabil le-ați auzit accentul străin, zise el. Dar eu sunt din partea locului, sunt rus get-beget.

– Unde s-au dus ceilalți gardieni? întrebă ea, fiindcă el părea să aștepte un răspuns. Cei care au fost aici până acum?

Nu-l mai văzuse pe Piotr Vasnețov de câteva zile.

– Unii dintre ei păzesc exteriorul, dar nu li se mai permite să urce la apartamentele familiei. Noi vom fi aici în schimb.

Îi aruncă o privire cunoscătoare care o făcu să se simtă incomod, iar ea se întrebă dacă bărbatul auzise că fusese prinsă cu Ivan.

– Sper că veți fi fericiți, spuse ea, trecând pe lângă el.

Bărbatul încă se afla acolo mai târziu, când ea se duse la baie să se spele înainte de culcare. Avea de gând să treacă drept pe lângă el și doar să-l salute cu un gest al capului, dar el o întrebă dacă îi plăcuse cina, așa că i se păru politicos să se oprească.

– Am avut pui în seara asta, iar bucătarul nostru a reușit să prepare un sos foarte delicios. Dumneata ai mâncat?

– Și noi am avut pui în sala de mese a gărzilor. Cum v-ați petrecut seara dumneavoastră și familia?

Mariei nu-i plăcu impertinența lui, dar simți că nu are de ales decât să răspundă.

– Am tot încercat să desenez o floare de caprifoi, dar nu sunt sigură că am surprins complexitatea delicată a inflorescenței și staminelor.

– Sunt sigur că e frumoasă, răspunse el. Mi-ar plăcea să vă văd desenul într-o zi.

– Îmi place să schițez flori, explică ea, dar în curtea de aici nu sunt prea multe. Dacă găsești vreodată o floare afară, ți-aș fi foarte recunoscătoare dacă mi-ai putea-o aduce, ca să am mai multe modele pe care să le desenez.

Bolotov roși.

– Aș fi onorat, zise el cu o plecăciune.

Ea speră că el nu-i dădu prea multă importanță cererii sale.

El căută în buzunar și scoase un obiect de culoare aurie.

– Am găsit asta pe palier mai devreme. Poate aparține cuiva din familia dumneavoastră?

– Dumnezeule! E caseta mea Fabergé! Mama ar fi fost foarte supărată dacă aș fi pierdut-o.

Întinse mâna după ea, dar Bolotov nu-i dădu drumul.

– N-am putut să-mi dau seama cum se deschide. E vreun secret? întrebă el.

Maria se simțea extrem de stânjenită și voia să se îndepărteze, dar simți că nu avea de ales decât să-i arate mecanismul ingenios. Capetele lor erau atât de apropiate încât aproape se atingeau, iar degetele ei îi atinseră în treacăt palma când luă caseta, demonstrând cum se deschide, apoi o strecură în buzunar.

– Scuză-mă. Acum trebuie să mă duc să mă spăl, zise ea, trecând pe lângă el.

Deschise ușa băii și era gata s-o închidă în urma ei când simți cum ceva o blochează și se întoarse să-l vadă pe Bolotov în urma ei.

– Ce faci? întrebă ea, vorbind pe un ton scăzut, ca să n-o audă nimeni.

Bolotov închise ușa astfel încât amândoi să fie înăuntru și o încuie cu cârligul.

– Te rog… îl imploră Maria. Încetează.

El își aplecă fața spre ea, dar Maria îl împinse. Vru să țipe, însă sunetul îi rămase în gât, producând un zgomot înăbușit.

– O să am grijă de dumneavoastră. O să vă salvez de aici și putem să ne căsătorim.

Ochii lui ardeau cu o intensitate care o speria. Gâtul i se blocă de-a binelea, și nu reuși decât să îngaime un „Nu!“ ascuțit.

– Pe celălalt gardian l-ai sărutat, pe mine de ce nu? Pot să te ajut.

Mâna lui Bolotov îi atinse sânul, iar ea îngheță. Ce să facă? Dacă ar țipa, ar auzi-o Iurovski, surorile și părinții, care vor spune că și-a căutat-o cu lumânarea fiind prea familiară cu gărzile. Ea îi dădu mâna la o parte și încercă să se elibereze, dar el își lipi brațul pe peretele de lângă ea ca să n-o lase să scape, apoi se aplecă să o sărute. Mariei îi veni să verse când simți izul fetid al respirației lui și buzele reci și cauciucate. Nu suporta bărbia lui nerasă care o zgâria, limba umedă care-i scormonea prin gură, provocându-i din nou greață.

Acum avea mâinile pe fusta ei, iar ea se lupta mai tare, dar abia se putea mișca sub greutatea lui, care o țintuia de perete. Dă, Doamne, să se termine repede, se rugă ea. Închise ochii strâns de tot și încercă să ignore senzația degetului său aspru care-i atingea cele mai intime locuri, unde nu o mai atinsese nimeni până atunci. Era umilitor, îngrozitor, de departe cel mai rău lucru care i se întâmplase vreodată. Simți o durere acută și suspină în agonie, un sunet înăbușit de buzele lui, de limba lui în gura ei. Începu să murmure rugăciunea ortodoxă către Maica Domnului: „Revarsă mila Fiului Tău și Dumnezeului nostru spre pătimașul meu suflet și, cu rugăciunile tale, mă îndreaptă spre fapte bune, ca cealaltă vreme a vieții mele fără de prihană să o trec…“

În cele din urmă, bărbatul se opri și descuie ușa, uitându-se afară să verifice să nu fie nimeni înainte să se strecoare la loc la postul său. Maria își îndreptă fustele, observând că juponul îi era rupt, apoi se uită în oglindă. Părul îi era dezordonat, buzele roșii și iritate. Se stropi pe față cu apă rece și se șterse cu un prosop, grăbindu-se în caz că bărbatul ar fi hotărât să se întoarcă. Măcar de-ar fi existat un alt traseu spre camera lor! Era nevoită să treacă din nou pe lângă el și nu suporta să-i vadă expresia de pe chip. Era un bărbat urât și scârbos.

Își adună curajul, deschise ușa și fugi pe coridor.

– Noapte bună, dulce prințesă, strigă Bolotov după ea, iar ea îi auzi batjocura din glas.

Intră în grabă în dormitorul pe care-l împărțea cu surorile ei. Numai Olga era acolo; celelalte probabil erau în camera părinților. Olga sări în picioare.

– Ce s-a întâmplat, Maşka? Ești rănită?

Lacrimile îi inundară ochii Mariei. Tânjea să mărturisească, dar nu putea. Olga i-ar fi spus Tatianei, iar Tatiana ar fi zis: „Eu te-am avertizat. E doar vina ta fiindcă m-ai ignorat“.

– Te-a siluit vreun gardian? întrebă Olga, înconjurându-i umerii cu un braț și privind-o în ochi. Poți să-mi spui și eu o să înțeleg. Știu cum sunt bărbații ăștia.

O umbră îi traversă chipul și deodată Maria înțelese că și surorii ei i se întâmplase ceva asemănător. Ar trebui să mărturisească. Olga ar putea să o aline.

Dar descoperi că nu putea să vorbească. Gâtul încă îi era blocat, cum fusese și în clipa crucială din baie. Scutură din cap. Dacă îi spunea Olgăi, întâmplarea ar deveni reală. Ar exista consecințe. Dar dacă nu spunea, se putea preface că nu se întâmplase niciodată și astfel, în cele din urmă, spera că va putea uita.

Capitolul 5

EKATERINBURG. *iulie 1918*

În dimineața următoare, Maria stătea cuibărită în pat. Nu putea suporta să se dea jos și să ia micul dejun și le spuse celorlalți că nu dormise bine, ceea ce era adevărat. Avea dureri între picioare, buzele îi erau iritate și simțea o rușine profundă. Acum înțelegea că ar fi trebuit să strige după ajutor; sigur că ar fi trebuit. Ivan fusese trimis la închisoare doar fiindcă o sărutase, așa că gardianul acesta ar fi fost și el închis și atunci n-ar mai fi fost nevoită să-l vadă. În schimb, trebuia să treacă pe lângă el zi de zi, fiindcă nu putea să evite să meargă la baie.

Hotărî să aștepte până când una dintre surorile sale avea să meargă la baie, iar ea putea să o însoțească, astfel încât să nu mai fie niciodată singură pe acel coridor. Nu trebuia să-i dea lui Bolotov ocazia să-și repete atacul.

În prima zi fu ușurată să vadă că nu era la postul său, dar în dimineața următoare, când se duse la baie cu Tatiana, era acolo, cu trăsăturile lui de lup șiret. Se cutremură și i se făcu greață la vederea lui.

– Bună dimineața, Maria, spuse el pe un ton scăzut.

Tatiana îl mustră.

– Cum îndrăznești să i te adresezi cu asemenea lipsă de respect! Dacă se mai întâmplă o dată, te voi denunța la comisarul Iurovski!

Trecu pe lângă el plină de dispreț. Maria se întoarse să vadă cum reacționează, iar el îi făcu cu ochiul pe la spatele Tatianei, rânjind de parcă împărtășeau un secret. Era odios. Omul era insuportabil. Nu-i venea să creadă că buzele acelea se lipiseră de buzele ei, că degetele lui o atinseseră pe sub fustă, că bărbia lui țepoasă îi frecase obrazul. De fiecare dată când se gândea la asta îi venea să verse.

Nu avea încredere că Iurovski ar fi luat vreo măsură dacă Tatiana l-ar fi denunțat. Tatăl ei crezuse că avea să-i trateze mai favorabil decât predecesorul său, dar în fiecare zi părea că se introduc reguli noi: mai puțin timp în curte, deși se sufocau în încăperile neaerisite, percheziționări mai frecvente ale obiectelor lor personale; comisarul hotărâse chiar și că fiecare dintre ei trebuia să tragă de o sfoară legată la un sistem de clopoței ori de

câte ori voia să iasă din cameră ca să meargă la baie. Astfel, gardienii din casă aveau să le cunoască mișcările.

– Refuz categoric, declară mama Mariei. Nu accept ca obiceiurile mele intime să fie supravegheate de o mână de oameni simpli și needucați! E absurd!

Maria se gândi că ar ajuta-o să se apere de Bolotov dacă ar suna clopoțeii de fiecare dată când ieșea din camerele familiei. Întorcea privirea când era obligată să treacă pe lângă el pe coridor, dar îi simțea ochii oblici asupra ei, sfredelindu-i arzător carnea. De-ar fi putut să se grăbească și să plece de aici… Își dorea să fie trimisă într-un loc unde să nu mai fie nevoită să-l vadă sau să se gândească la el vreodată.

Într-o seară fură perturbați de focuri de armă care se auzeau în oraș, iar Tatiana se duse degrabă la biroul lui Iurovski să întrebe ce se petrece.

– Spune că niște trupe cehești înaintează spre Ekaterinburg, le explică ea când se întoarse în salon. Dacă se apropie mai mult, vom fi mutați altundeva ca să fim în siguranță.

Nicolae se încruntă.

– Trebuie să fie Legiunea Cehă, zise el. Voluntari cehi și slovaci care au fost anexați la Armata a Treia rusă din 1914. Au sperat că țara lor va dobândi independența după război.

– Dacă sunt atât de aproape încât auzim focuri de armă, poate ar trebui să plecăm acum? sugeră Alexandra.

Maria își trase genunchii la piept, speriată de gândul la acești soldați stranii. Cine știe de ce or fi în stare?

Tatiana se duse la ușa salonului să verifice să nu asculte nimeni afară, apoi se întoarse lângă grup.

– *Papa*, știi planul acela de salvare despre care ți-am povestit?

Maria se încruntă. Nu auzise de așa ceva și se temea că n-ar fi fost sigur.

– Adică planul lui Dmitri Malama? întrebă el.

Tatiana încuviință din cap.

– Cred că va fi curând. Soldații cehi ne sunt favorabili, așa că e o oportunitate ideală.

– Nu! exclamă Olga. E prea riscant. Gărzile din turnulețe au mitraliere. Ne-ar omorî pe toți!

Tatiana se grăbi să o liniștească.

– Sunt mai mulți oameni implicați în planul acesta, inclusiv consulul britanic. Malama vrea să ies din casă mâine-seară ca să aflu detaliile și să vă informez pe toți cu privire la ce trebuie să facem.

Mariei îi tresări inima. Iubitul Tatianei era un prieten credincios al familiei, dar planul său părea înspăimântător. Nu era suficient de curajoasă pentru genul acesta de intrigi.

– Cum vei ieși din casă fără să se observe că lipsești? întrebă Nicolae.

Tatiana vorbi cu calm.

– Mâine vine un grup de femei de serviciu, iar Malama spune că una dintre ele are înălțimea și nuanța pielii mele. Noi două vom face schimb de haine, iar ea va rămâne aici cât timp eu plec împreună cu celelalte. În dimineața următoare, când se întorc femeile de la curățenie, eu mă voi întoarce, iar atunci voi ști deja care e planul pentru salvarea noastră. Nu avem de ales, *papa*. Știi asta.

Maria surprinse schimbul de priviri dintre Tatiana și tatăl ei, care o făcu să se cutremure. Încercase să ignore tensiunea din casă cât timp își revenea după încercarea prin care trecuse din pricina lui Bolotov, dar nu încăpea îndoială că toată lumea era încordată. Focurile de armă din depărtare nu ajutau cu nimic.

– Ce trebuie să facem? întrebă ea, cu voce stinsă.

Tatiana răspunse:

– Când fata va fi aici în locul meu, strângeți-vă în jurul ei ca să nu o privească nimeni de aproape. Din fericire, gărzile astea noi abia dacă ne cunosc. Dacă intră Iurovski, apărați-o de privirile lui prin orice tertip. Se uită în jur, la toți. Sunt sigură că vă veți descurca. E cea mai bună șansă pe care o avem.

Cum adică? se întrebă Maria. Cea mai bună șansă de salvare? Dar de ce să nu rămână acolo, cum voia Iurovski, cât timp se puneau la punct aranjamentele pentru exilul lor? Simți că sunt lucruri pe care ceilalți le știau și pe care nu i le spuseseră nici ei, nici Anastasiei sau lui Alexei. De obicei se simțea ofensată când nu era inclusă în conversațiile adulților, dar de data asta se bucura să nu știe. Era deja suficient de îngrijorată.

Fata de la curățenie nu semăna deloc cu Tatiana, se gândi Maria, și tremura în timp ce făceau schimb de rochii și șaluri. Tatiana părăsi casa împreună cu celelalte femei, iar biata fată se ascunse în dormitorul lor, abia

rostind câte un cuvânt, îngrozită peste măsură. Maria se întrebă cum o convinsese Malama. Cu siguranță că fata era plătită.

Totul merse conform planului în seara aceea, gărzile neobservând înșelătoria, dar în dimineața următoare, când se întoarseră femeile de la curățenie ca să-și continue treaba, Tatiana nu era cu ele. Ar fi trebuit să se întoarcă. Ce puteau face?

– Trebuie să plec cu celelalte femei de serviciu, îl imploră fata pe tatăl Mariei la micul dejun. Mă așteaptă părinții.

– Gata, gata, o liniști Nicolae. Nu poți pleca până când nu se întoarce Tatiana, sau gărzile vor observa. Dacă văd că pleacă mai multe fete decât au venit în dimineața asta, cel mai probabil vei fi arestată.

Fata era palidă și își tot frângea mâinile, în pragul unui atac de panică în toată puterea cuvântului.

– Tatăl meu m-a pus să fac asta. Avem nevoie de bani. Aș vrea să fi spus nu.

Olga își puse un braț în jurul ei.

– Stai calmă, dragă. Tatiana se va întoarce cât ai clipi.

Maria o văzu pe sora ei aruncându-i o privire peste masă lui Nicolae și se încruntă. Asta nu făcea parte din plan.

Când Iurovski veni să facă prezența de dimineață, fata de la curățenie își lăsă capul în palme ca el să nu-i vadă chipul.

– Are o durere de cap, biata de ea, îi spuse Nicolae. A luat prafuri, dar trebuie să se întindă și să se odihnească de îndată ce termini cu noi.

Privirea lui Iurovski se plimbă prin cameră înainte să vorbească.

– Băiatul de la bucătărie, Leonid Sednev, va fi trimis acasă azi. Trebuie să-și viziteze familia.

– Dar eu cu cine o să mă joc? strigă Alexei. Vă rog, nu-l obligați să plece.

– Cred că e vorba de o urgență, continuă Iurovski. Se va întoarce curând.

Părăsi încăperea brusc, aparent distras, de parcă avea o treabă urgentă de rezolvat.

Pe Alexei aproape îl podideau lacrimile și îi tremura buza.

– Nu vreau să plece Leonid. Spune-i să nu plece.

– O să ne jucăm noi cu tine, zise Maria. Nastia și cu mine o să-ți construim o vizuină. O să ne distrăm.

– Nu e același lucru, se bosumflă el. Fetele nu știu să se joace!

Toată lumea era îngrijorată și prost dispusă. Mama Mariei se duse în pat, tatăl ei fuma neîncetat, iar fata de la curățenie se ascunse în dormitor în timp ce restul fetelor încercau să-i distragă atenția lui Alexei. Minutele treceau și mai încet ca înainte.

Când se duseră la culcare în seara aceea, Maria se întrebă dacă nu cumva salvarea era iminentă. Poate din acest motiv nu se întorsese Tatiana. Își strânse într-o geantă lucrurile fără de care nu voia să plece: albumul de fotografii, carnetul de schițe și creioanele, câteva icoane preferate și caseta Fabergé de aur, apoi așeză aparatul de fotografiat lângă ea. Dacă venea cineva să-i salveze în timpul nopții, putea să apuce imediat geanta și să o ia cu ea.

Focurile de armă se auzeau mai aproape acum, iar pe stradă părea să fie mai mult trafic. Auzea murmurul vocilor bărbătești urcând în aerul de vară, dar nu distingea ce spuneau. După respirația surorilor sale și a fetei de la curățenie, își dădu seama că nici una dintre ele nu dormea, dar nici nu vorbea vreuna. Poate, la fel ca ea, și ele ascultau și așteptau, încercând să-și dea seama ce se putea întâmpla.

Maria tresări din somn când auzi o bătaie în ușă și-și dădu seama că ațipise până la urmă. Dr. Botkin răsuci clanța și aruncă o privire înăuntru.

– Trebuie să vă îmbrăcați. Ne mută altundeva, pentru siguranța noastră, fiindcă se apropie cehii. Iurovski a spus să nu vă faceți griji din pricina bagajelor, fiindcă vor fi trimise mai târziu.

Maria își pierdu curajul. Când începuse să vorbească Botkin, sperase că planul de salvare al Tatianei și al lui Malama era în desfășurare, în schimb se părea că urmau să fie mutați de Iurovski. Bănuia că aveau să-i trimită la Moscova, așa cum spusese Piotr Vasnețov. Dar cum să plece fără Tatiana? Fata de la curățenie scâncea ca un cățel rănit.

Maria se ridică și îmbrăcă lenjeria de corp și fusta în tivurile căreia își cususe pietrele prețioase, apoi le văzu pe surorile ei făcând același lucru. Se frecă la ochi ca să-și alunge somnul, dar din pricina greutății materialului îi era greu să-și închidă nasturii. Își încălță cizmele și le legă șireturile, apoi își luă aparatul de fotografiat și geanta de călătorie.

Când fură cu toții gata, ieșiră în salon să se întâlnească cu părinții și cu Alexei. Cei patru servitori – dr. Botkin, Demidova, Trupp și Haritonov –

erau și ei acolo, iar Iurovski aștepta. Își dădu degetele peste cap, făcându-le să trosnească zgomotos, apoi deschise ușa și îi conduse pe coridor.

– Măcar plecăm din casa asta, remarcă tatăl ei, iar Maria își dădu seama că încerca să fie jovial.

Trecând pe lângă ursul negru împăiat din capul scărilor, mama ei își făcu cruce, și fiecare dintre fete făcu la fel.

Capitolul 6

EKATERINBURG. *17 iulie 1918*

Iurovski îi conduse afară, în curte. Maria privi în jur și fu nedumerită când nu văzu nici o mașină așteptând. Sunetul focurilor de armă se auzea mai tare, acum că erau afară, iar ea se cutremură. Iurovski mai deschise un rând de uși aflate mai departe, pe același zid, și îi conduse pe un șir scurt de trepte, apoi printr-o serie de încăperi ale gărzilor și niște holuri până ce Maria își pierdu simțul orientării. Ajunseră într-o magazie goală, cu un bec simplu ce atârna de tavan.

– Veți aștepta aici până când sosește transportul, zise el.

Încăperea avea în jur de șapte metri și jumătate pe șase, estimă Maria, pe un perete se afla o fereastră cu gratii, iar în spatele lor erau ușile duble.

– Cât timp trebuie să așteptăm aici? întrebă Alexandra. Alexei și cu mine nu putem sta în picioare prea mult. Ne puteți aduce scaune?

– Desigur. Scaune.

Iurovski se întoarse și-i dădu un ordin unui gardian ce stătea în spatele lui, un bărbat urât pe care Maria nu-l mai văzuse până atunci.

Fură aduse două scaune. Mama ei și Alexei luară loc, apoi Iurovski examină grupul, încruntat. Nicolae stătea în fața lui Alexei, cu Alexandra alături.

– Puteți sta cu toții în spatele scaunelor? întrebă el, trimițându-le pe fete și pe cei patru servitori într-un grup, aproape de parcă i-ar fi pus să pozeze pentru o fotografie. Fiecare se duse la locul său, iar el încuviință din cap. Așa, e bine.

Se întoarse și plecă, închizând ușa în urma lui, iar ei se uitară unii la alții, derutați. Maria se agăță de geantă și de aparatul de fotografiat, reticentă să le lase jos. Toată lumea era tulburată. Sentimentul de neliniște plutea în aer ca o ceață.

– De ce ne-a adus aici, jos, dacă transportul nu e pregătit? întrebă Olga.

– Este foarte sâcâitor, răspunse mama ei. Fac tot posibilul să ne pedepsească, Dumnezeu știe pentru ce.

– E în caz că încep să bombardeze cehii, zise dr. Botkin. Vom fi mai în siguranță în pivniță dacă vor lovi direct casa.

Fata de la curățenie începu să plângă încetișor, iar doctorul își puse un braț în jurul ei, murmurându-i vorbe de alinare.

– Crezi că mergem la Moscova, *papa*? întrebă Maria. Așa mi-a spus unul dintre gardieni.

– Posibil, răspunse el, absent.

– Cine o să aibă grijă de câini? se întrebă Anastasia cu voce tare.

După o pauză lungă, răspunse Olga:

– Presupun că îi vor trimite cu bagajele noastre. Probabil nu e loc în mașini.

Cea mai mare parte din timp rămaseră tăcuți, cu excepția fetei de la curățenie, care își trăgea nasul. Maria asculta să audă zgomot de motoare afară, care ar fi indicat sosirea transportului. De ce dura atâta? Unde era Tatiana?

Camionul sosi cu un sunet inconfundabil. Motorul mugi, făcând geamul ferestrei să zăngănească după gratiile solide.

Ușa se deschise și văzură un grup de bărbați stând în spatele lui Iurovski. Maria îl zări pe Anatoli Bolotov și își pierdu curajul. De ce călătorea cu ei?

Iurovski făcu un pas în față, ținând în mână o foaie de hârtie, de pe care începu să citească.

– În virtutea faptului că rudele dumitale din Europa continuă să atace Rusia sovietică, prezidiul sovietului regiunii Ural te condamnă la moarte prin împușcare…

Mintea Mariei se goli și auzi un sunet precipitat în urechi. Bărbații se răsfiraseră în jurul lui. Bolotov o privea fix, iar ea avu impresia că bărbatul exulta.

– Cum? întrebă tatăl ei. Cum?

Doctorului Botkin nu-i venea să creadă.

– Deci nu ne duceți nicăieri?

– Nu înțeleg. Mai citiți o dată, zise tatăl Mariei.

Iurovski citi de pe foaia din mână, pe un ton egal, de parcă ar fi recitat o listă de cumpărături.

– Țarul Nicolae Romanov, vinovat de nenumărate crime sângeroase împotriva poporului, este condamnat la moarte prin împușcare.

Aveau să-l împuște pe tatăl ei. Maria își făcu cruce, și cu colțul ochiului le văzu pe mama și pe surorile ei făcând același lucru. Iar apoi totul se petrecu repede. Iurovski scoase un pistol, ceilalți bărbați făcură la fel, urmară

explozii de lumină și un sunet asurzitor care ricoșă în încăpere. Nicolae se clătină și se prăbuși greoi pe podea, dar pistoalele trăgeau în continuare, iar atunci Maria își dădu seama că îi împușcau pe toți. Nu se putea. Nu avea sens. Dar asta făceau.

Se aruncă spre ușa dublă din spatele camerei, cu inima bătându-i să-i spargă pieptul. Nu putea să respire. Puse mâna pe clanțe și le zgâlțâi cu toată puterea, dar erau încuiate și nu se mișcau. Auzi urlete și simți mirosul puternic și acru al prafului de pușcă, recunoscându-l de la partidele de vânătoare ale tatălui său. Nu putea gândi cum trebuie. Singura cale de ieșire ar fi fost să fugă pe lângă bărbați, să-i ocolească, dar nu avea să reușească. Unde era mama ei? Unde erau Olga și Anastasia?

Se întoarse să se uite după ele și simți cum ceva o lovește în picior, de parcă cineva ar fi aruncat cu o piatră ascuțită în el. Se prăbuși, iar acum era întinsă pe podeaua de beton, iar aerul era greu de atâta fum caustic, făcându-i ochii să lăcrimeze. Se târî spre un colț de unde auzea urlete, și simți ceva ud și lipicios sub ea.

– Olga! strigă ea. Mamă!

Pipăi tivul unei fuste și bâjbâi până când găsi trupul. O talie îngustă. Păr moale.

– Anastasia? șopti ea, și două brațe o apucară pe după gât.

Anastasia icnea de frică, iar Maria se agăță de ea.

Împușcăturile se opriră la fel de brusc cum începuseră, iar ea auzi bărbații vorbind cu voci joase, după care ieșiră din cameră. Poate hotărâseră să le lase pe femei în viață. Cu siguranță așa era.

– Ești rănită? șopti Maria, dar Anastasia nu putea vorbi.

Când fumul începu să se risipească puțin, Maria își dădu seama că ochii surorii ei erau căscați din pricina șocului. Urmări direcția privirii Anastasiei și o văzu pe mama pe podea, în fața lor, cu o parte din craniu lipsă. Îi veni să verse. Erau creieri împrăștiați peste tot, albi și strălucitori. Creierii mamei.

Auzi gemete. Voci de femei. Ceilalți erau în viață. Trebuiau să iasă de aici. Să se târască până la Olga, să o întrebe ce să facă, dar nu o putea părăsi pe Anastasia.

Repausul nu dură mult. Iurovski se întoarse în cameră împreună cu un bărbat masiv, cu părul negru dezordonat. În mână îi sclipi un cuțit lung. Maria încercă să se smulgă din calea lui când el îl ridică și-l abătu asupra ei, dar îl simți spintecându-i mijlocul și urlă din toate puterile. Apoi Iurovski

ridică pistolul și-l îndreptă spre fruntea ei, iar ea privi în ochii lui reci, de ucigaș, înainte să-și piardă cunoștința.

Capitolul 7

Pe față simțea aerul răcoros al nopții. Mișcare. Durere. Maria își dădu seama că e cărată undeva, aruncată pe umărul cuiva. Mergeau, apoi se opriră. Alte mâini o atinseră. Fu ridicată și aruncată, aterizând pe o suprafață neuniformă. Era numai parțial conștientă, dar știa că trebuia să țină ochii închiși, să rămână nemișcată.

Cineva îi ridică încheietura mâinii, apăsând-o cu degetele să-i simtă pulsul. Ea își ținu respirația. Acum vor descoperi că e în viață.

– Asta s-a dus, zise o voce care semăna cu a lui Iurovski.

Vocea ucigașului ei.

Poate că avea dreptate; poate că era moartă. Dar nu credea așa ceva.

Se auzi o bufnitură când ateriză ceva lângă ea, iar ea știu că era încă un trup. Își dori cu disperare să deschidă ochii, să întindă mâna, să vadă cine e, dar era împietrită de groază. Cum de nu-i auzeau bubuiturile inimii?

Altă bufnitură. Mai era cineva din familie în viață? Măcar știa că Tatiana era în siguranță și se rugă să sosească repede împreună cu Dmitri Malama ca să le salveze. Cineva trebuie să fi auzit împușcăturile. Zgomotul fusese asurzitor. Tot orașul trebuie să fie auzit.

Se auziră voci bărbătești în jurul ei. Părea că sunt o mulțime, iar printre cuvinte auzi sunetul inconfundabil al cuiva care vomita. Mai mulți bărbați vomitau. Probabil era o priveliște înfiorătoare. Îi veni în minte imaginea creierilor mamei, iar ea își înghiți saliva.

Cineva îi apucă amuleta din jurul gâtului și o smulse, rupându-i lanțul. Altcineva îi trase de brățara de aur, scoțându-i-o cu forța peste mână.

Porni un motor și simți vibrații sub ea. Deasupra lor fu aruncată o prelată, apoi se puseră în mișcare. Unde se duceau? Simți miros de gaze arse, care o năuceau. Iar apoi lunecă din nou în inconștiență.

Maria se trezi în zgâlțâituri puternice. Avu nevoie de câteva clipe să-și amintească unde este, și un fior de groază îi tăie răsuflarea. Mașina părea să fie pe un fel de drum, fiindcă era zdruncinată încolo și încoace. Întinse mâna și simți un braț. Al cui era? Nu își dădea seama, dar nu se mișca. În cealaltă parte simți părul unei femei, dar nu depistă nici un semn că ar mai

fi respirat cineva. Simțea dureri în fiecare parte a trupului, dar nu se putea gândi la asta, nu acum.

Mașina se opri și ea auzi voci. Voci bărbătești, cu accente puternice. Cineva trase la o parte prelata de pe ei, iar ea își ținu răsuflarea, amorțită de frică.

– Ne-au promis că fetele o să fie în viață, se plânse o voce, aproape de ea.

– Nu-ți surâde ideea de puțină necrofilie? Pe mine nu mă încântă.

– Erau frumoase, dar uită-te cât sânge. Ți se întoarce stomacul pe dos.

Bărbații avuseseră de gând să le siluiască, înțelese Maria. Ce avea să se întâmple dacă își dădeau seama că era în viață? Ar fi o soartă mai rea decât moartea. Își dori să fi murit la Casa Ipatiev, mai degrabă decât să suporte așa ceva.

– Micul dejun e gata, strigă o voce din depărtare.

– Le dezbrăcăm după, zise un bărbat. Pun pariu că au bijuterii ascunse în haine.

– Da, abia aștept să le văd bijuteriile, spuse altul pe un ton vulgar, iar toți ceilalți râseră.

Maria ascultă cum glasurile se auzeau din ce în ce mai slab. Trebuia să fugă înainte să se întoarcă bărbații și să descopere că trăia. Își ciuli urechile, ascultând cu atenție să audă vreo respirație sau pași care să indice că era cineva în apropiere, dar acum glasurile erau departe. Deasupra ei, auzea frunzele foșnind ușor în bătaia vântului. Deschise pleoapele doar puțin și văzu cerul înstelat printre ramurile întunecate.

Tot nu se auzea nici un sunet în preajmă, așa că deschise ochii încă puțin și întoarse capul să vadă unde se afla, apoi rămase cu gura căscată de teroare. Era cineva acolo. Piotr Vasnețov, gardianul din casă. Stând chiar lângă camion, bărbatul căscă ochii de uimire când văzu că ea era încă în viață.

– Ajută-mă, îl imploră Maria în șoaptă, privindu-l fix în ochi.

El se uită spre locul unde erau adunați ceilalți gardieni, de parcă ar fi avut de gând să-i strige. Apoi o privi. Cu o mișcare bruscă, o trase din spatele camionului, îi împinse picioarele de sub prelată, o aruncă pe umăr și fugi mâncând pământul înspre marginea pădurii.

Capitolul 8

SYDNEY
20 octombrie 1973

Val încropi o mâncare de pui și ananas la cuptor, după o rețetă din *Women's Weekly*. O va servi cu orez fiert, iar pentru desert avea niște ruladă cu cremă rămasă de ieri. Tony insista întotdeauna să aibă desert.

Făcu ordine în bucătărie, atentă să nu lase vreo urmă pe suprafețele de lucru, apoi aruncă o privire la ceas: zece minute până când avea de gând să plece. Regina Elisabeta a II-a inaugura noua clădire a Operei la Capul Bennelong, iar Val spera că își va putea face loc până în fața mulțimii ca să o vadă în carne și oase, poate chiar să-i strângă mâna. Își exersase reverențele pentru orice eventualitate.

Val era fascinată de frumoasa regină engleză, cu doar opt ani mai în vârstă decât ea, și de chipeșul ei soț, Philip. În fotografii păreau îndrăgostiți lulea. Val citise într-o revistă că Elisabeta fusese nevoită să se lupte ca să i se permită să se mărite cu el: părinții ei considerau că îi era inferior, fiind doar un prinț grec în exil, fără prea mulți bani, în timp ce ea era moștenitoarea tronului britanic. Își scriseseră scrisori încă de când ea avea treisprezece ani și, în cele din urmă, învinseră opoziția părinților și se căsătoriseră când ea avea douăzeci și unu de ani, într-o ceremonie fastuoasă, de poveste, cu trăsuri aurite, lachei în redingote și o rochie albă, vaporoasă.

Tatăl lui Val se opusese căsătoriei sale cu Tony, ceea ce însemna că fuseseră nevoiți să aștepte până după cea de-a optsprezecea aniversare a ei ca să fugă și să se cunune. El spunea că Tony nu e destul de ambițios și se opunea faptului că familia lui era catolică. „O să se aștepte să crești douăzeci de copii", o avertizase el, spunându-i că era prea tânără ca să știe în ce se bagă. Ar fi trebuit să-l asculte. Era atât de naivă pe vremea aceea, atât de disperată să scape de condițiile ca de gulag în care trăia acasă cu tatăl ei rus, încât nu-și dăduse seama în ce capcană cade.

De-ar fi avut o mamă care să-i ofere sfaturi, poate că lucrurile ar fi stat altfel, dar mama ei chinezoaică plecase de acasă cu cinci ani înainte. Ieșise pur și simplu pe ușă, fără să-și ia măcar rămas-bun. Tatăl lui Val spunea că era din pricină că nu îi mai iubea, dar asta nu avusese niciodată sens. Val

avea o mulțime de amintiri cu o femeie caldă și afectuoasă care construia castele de nisip elaborate, care o învăța vechi cântece chinezești despre tigri și urși panda și care-i făcea sendvișurile preferate cu gem, tăiate în formă de fluturaș. Faptul că-i părăsise nu avusese niciodată sens.

Adolescența lui Val fusese umbrită de acea pierdere uriașă și derutantă, iar când apăruse Tony, care îi spunea „prințesă", îi cumpăra cadouri și-i spunea că e frumoasă, ea îi căzuse în brațe. Era singură și disperată după iubire, iar el părea o partidă bună. Era bun la matematică și avea de gând să lucreze în finanțe. Juca pentru echipa de rugby, așa că era puternic și în formă. Ea avea o statură minionă și-i plăcea faptul că el era cu mult mai masiv. De ce o alesese pe ea dintre toate fetele mai drăguțe și mai încrezătoare din clasa lor? Când îl întrebă, el îi spuse că-i plăcea să fie primul ei iubit, fiindcă nu voia o ușuratică. Își dădea seama că era nefericită și voia să fie el cel care avea s-o salveze; ea era o comoară deosebită și o iubea din tot sufletul.

Privind în urmă, era ușor să identifice momentele în care ar fi trebuit să plece. Prima dată Tony îi dăduse o palmă cu o săptămână înainte de nuntă, când ea îi făcuse una dintre cămăși să intre la apă. El încercase să o ia în glumă, dar palma o duruse și îi lăsase o urmă vișinie usturătoare pe obraz, pe care trebuise să o acopere cu corector. În luna de miere dintr-o stațiune de pe litoral, o durea și-i curgea sânge din cauza sexului agresiv, dar el tot voia mai mult, iar ea trebuia să-și îngroape fața în perne ca să-și înăbușe strigătele de durere. Dar abia la vreo trei luni după nuntă află adevărata fire a soțului ei, un Jekyll și Hyde.

Petrecuse câteva ore în după-amiaza aceea stând în curtea însorită din spatele casei, citind o carte de la bibliotecă pe care pur și simplu nu o putuse lăsa din mână. Cina era gata, fiindcă știa că lui Tony îi plăcea să mănânce de îndată ce intra pe ușă la cinci și jumătate, dar uitase să-i curețe ghetele, care se umpluseră de noroi într-o drumeție de weekend din Munții Albaștri.

– Hei, păpușă, zise el, intrând în bucătărie și așezându-se la masă. Ce-ai gătit?

O apucă de fund și o strânse când ea trecu pe lângă el, apoi ochii lui scrutară încăperea și se opriră asupra ghetelor care încă se aflau pe covorașul de la ușa din spate.

Ea deschise gura să-i spună despre felurile de mâncare, dar înainte să poată vorbi, el sări în picioare, o apucă de ceafă și-i forță capul în direcția ghetelor.

– Ce mama dracului ai făcut toată ziua? întrebă el. Ai hoinărit prin oraș? Ți-ai găsit un gagiu?

– Am fost în curte… răspunse ea, cu un glas tremurat.

– În curte. Să te relaxezi, bănuiesc. Să stai puțin la soare.

Glasul lui era liniștitor, melodios, apoi se schimbă brusc.

– În timp ce eu am trudit ca un sclav ca să câștig banii cu care să-ți plătesc viața asta de leneșă nenorocită. O trase de păr, apropiindu-i fața de a lui. Crezi că mie-mi place ce slujbă am? Așa crezi?

El părea să aștepte un răspuns, așa că ea scutură din cap, încercând cu disperare să se gândească la un mod de a-l liniști.

– Nu crezi că mai degrabă aș sta acasă, întins la soare în curte?

Pe frunte i se umfla o venă, iar saliva lui îi stropea fața.

– Îmi pare rău, șopti ea. Nu se va mai repeta.

El scutură din cap, strângând din buze.

– Așa spui tu, dar cum pot să te cred? Vezi tu, e ușor să vorbești, iar eu nu sunt aici toată ziua să stau cu ochii pe tine. Cred că ai nevoie de ceva care să-ți amintească.

O apucă de încheietura mâinii stângi, cu degetul mare într-o parte, cu degetele înfășurate în jurul ei, și-i răsuci brațul la spate.

– Te rog, Tony, imploră ea, încercând să se smulgă din strânsoare.

El trase brusc, violent, iar ea auzi osul cum crapă înainte să-l simtă, ca atunci când desfaci articulațiile unui pui. Urlă, șocată, apoi o cuprinse un val de amețeală.

Tony o trase la piept, îmbrățișând-o, vorbindu-i pe un ton iubitor.

– Înțelegi de ce a trebuit să fac asta, nu-i așa?

O sărută pe tâmplă, la marginea frunții, și-i mângâie părul lung și negru.

O durea atât de tare încât tremura convulsiv.

– Trebuie să merg la spital, se bâlbâi ea. Mi-ai rupt încheietura.

– Te duc după ce mănânc, zise el, luând-o de umeri și întorcând-o spre cuptor. Nu vrem să risipim mâncarea. Nu sunt vreun nabab.

Val își confecționă un bandaj dintr-un prosop de bucătărie, ținând un colț între dinți cât lega nodul. Apoi, luă o aspirină din dulap și o înghiți cu

puțină apă, iar mâna îi tremura atât de violent încât paharul i se ciocnea de dinți.

– Grăbește-te, o îndemnă Tony. Cu cât mâncăm mai repede, cu atât mai repede te duc la spital. Ar trebui să hotărâm ce o să spui. O privi cu ochii îngustați. Probabil cel mai bine ar fi să le zici că te-ai împiedicat pe treapta pridvorului și ai căzut într-o poziție ciudată. O să țină.

Val servi cina cu o mână, dar îi era prea greață ca să mănânce. Voma îi urca în gât, iar încheietura îi pulsa cu o durere îngrozitoare care îi radia pe braț în sus, până la gât.

La spital, Tony se purtă de parcă ar fi fost cel mai iubitor soț, glumind cu asistentele pe tema neatenției lui Val. Ea nu deschise gura, dar nici nu se putu opri din tremurat câteva ore bune după aceea.

Încheietura i se fixă puțin strâmb, cu o umflătură ieșind în afară, și întotdeauna avea să fie mai slabă pe partea aceea, nesigură când era vorba de cărat greutăți mai mari. Dar principalul efect advers fu că începu să-i fie frică de Tony; o frică adevărată. Dacă îi putea rupe încheietura intenționat, de ce altceva mai era în stare?

Mai fuseseră o mulțime de palme și ciupituri, șuturi și îmbrânceli în anii următori, dar nu-i mai rupsese alte oase; nu trebuia să o facă, fiindcă amenințarea plutea deasupra ei. Dacă făcea ce spune el, era blând. Își făceau vacanțele pe Coasta de Aur, îi cumpăra bijuterii de ziua ei și de aniversarea căsătoriei, le plăceau aceleași emisiuni TV. Nu era totul rău, dar ea nu știa niciodată când vreun incident nesemnificativ avea să declanșeze reapariția alter egoului său furios. Și încerca cu disperare să împiedice acest lucru.

Val hotărî să poarte singurul taior pe care îl avea la inaugurarea Operei. Era alcătuit dintr-o fustă creion și un sacou drept, în stil Jackie Kennedy, din bumbac creponat albastru deschis tivit cu paspoaluri albe împletite. Va purta și un colier de perle, astfel încât consilierii reginei să o considere genul de persoană de care să se poată apropia monarhul; ei nu trebuiau să știe că perlele sunt false. Sigur că Tony nu ar fi lăsat-o nici în ruptul capului să participe la evenimentul regal, dar în cei șaptesprezece ani care trecuseră de când îi rupsese încheietura mâinii, își dezvoltase moduri de a se răzvrăti împotriva controlului său. Nu era vorba că i s-ar fi diminuat frica; pur și simplu se pricepea mai bine să-l păcălească.

El o punea să facă o listă cu toate cheltuielile într-un carnet liniat pentru contabilitate pe care-l verifica în fiecare seară de duminică, și vai de ea dacă lui Tony i se părea că irosise vreun cent, dar găsise moduri de a sifona sume mărunte ici și colo, cumpărând din piețe care nu dădeau bon și umflând totalurile. Ținea banii ascunși într-o casetă pe un raft minuscul ascuns în spatele măsuței de toaletă din dormitor și zâmbea de fiecare dată în sinea ei când era în stare să adauge încă doi dolari.

Într-o altă tentativă de a-și câștiga independența, se grăbea deseori cu treburile ca să poată ieși la o cafea cu prietena ei, Peggy. Dacă Tony suna când era afară, se prefăcea nedumerită. „Probabil eram la magazin", spunea ea, sau „Poate aveam aspiratorul pornit".

Când se născuse fiica lor în 1968, libertatea îi fu restrânsă o vreme, dar acum că Nicole începuse grădinița, Val era hotărâtă să profite la maximum de timpul ei liber.

Își perie părul și se dădu cu puțin ruj roz pal, apoi își luă poșeta și cheile mașinii, gata să iasă în grabă pe ușă, dar chiar în clipa aceea începu să sune telefonul. Putea fi Tony care o verifica, așa că răspunse.

– Casa Doyle, zise ea pe tonul pe care-l folosea la telefon.

– Valerie Scott? întrebă o voce. O voce de femeie. Fiica lui Irwin Scott din Bondi Junction?

Ea ezită și auzi răsuflarea femeii pe fir.

– Cine întreabă?

– Vă sun de la azilul de bătrâni Sandy Bay din Bondi Junction. Tatăl dumneavoastră se află aici de șase luni. V-a numit ruda cea mai apropiată.

Val fu surprinsă. Nu-și dăduse seama că tatăl ei avea numărul ei de telefon. Nu mai vorbiseră de când ea plecase de acasă și se măritase cu Tony.

– Tatăl meu și cu mine suntem înstrăinați, îi zise ea femeii, așa că nu-mi pot imagina de ce v-ar da numărul meu.

Desigur, înțelese ea, probabil nu mai avea pe nimeni.

Femeia expiră zgomotos.

– Mă tem că tatăl dumneavoastră suferă de demență. Mintea i se deteriorează rapid și a început să spună niște lucruri foarte stranii. Nu suntem siguri ce să facem. Dacă sunt adevărate, ar trebui să chemăm poliția, dar nu se știe niciodată de unde își iau ideile pacienții cu demență. De-asta ne-am gândit să vă sunăm întâi pe dumneavoastră.

– Ce fel de lucruri?

Val se uită la ceas și se încruntă. Nu avea timp de așa ceva.

– Tot repetă: „N-am vrut s-o omor“. Apoi uneori spune: „Era atâta sânge“ și își frânge mâinile.

– Doamne!

Val asculta cu atenție acum. Oare vorbea despre mama ei? Oare tatăl ei *o omorâse*? Se scutură ca să-și vină în fire. Era un personaj îndoielnic, dar nu un criminal. Ce ciudat că primul gând care îi veni în minte fu tocmai acesta!

– Înțelegeți că ne aflăm într-o postură dificilă, continuă femeia. Ne întrebam dacă ați vrea să veniți să discutați cu el, să vedeți dacă puteți afla despre ce vorbește.

Val bănuise întotdeauna că tatăl ei știa unde plecase mama, dar nu fusese niciodată în stare să obțină vreo informație de la el. Dacă avea demență, nu era timp de pierdut.

– Bănuiesc că ar fi bine să vin, zise ea, mușcându-și buza, apoi notă adresa pe carnețelul de lângă telefon, rupând cu grijă foaia și strecurând-o în poșetă ca să nu vadă Tony. Voi fi acolo cât de repede pot. Poate mâine.

Ieși în grabă pe ușă și conduse până în port, răsucind în minte conversația aceea ciudată. Nu avea sens; cel puțin, așa spera ea.

Fu nevoită să parcheze la kilometri depărtare de chei, iar când ajunse, mulțimea era atât de densă încât nu avea nici o șansă să se apropie de primele rânduri, dar dacă stătea pe vârfuri, putea vedea o siluetă minusculă pe un podium. La fel ca ea, și regina purta albastru deschis: o rochie fără mâneci și o pălărie asortată, cu mănuși albe. Ținea strâns în mână foile de hârtie pe care îi era scris discursul, fiindcă o pală de vânt încerca să i le smulgă. Vocea ei rafinată răsuna în difuzoare, înăbușită de sunetul vântului care zgâlțâia microfonul. Prințul Philip stătea în spatele ei cu niște demnitari pe care Val nu-i recunoștea.

După discursul reginei, grupul regal dispăru înăuntrul clădirii. Val se întrebă ce părere avea despre design. În presa australiană existaseră numeroase dezbateri pe tema cochiliilor curbate de beton care ieșeau din soclul de cărămidă roșie și pe tema bugetului, care depășise cu mult estimările, dar lui Val îi plăcea. Pentru ea, semăna cu un vapor gata să iasă pe mare cu următorul flux.

Regina și soțul ei apărură la un balcon la jumătatea înălțimii clădirii, pentru a urmări cum, în largul golfului, sute de vase, mari și mici, își porneau sirenele într-o cacofonie de zgomote. Suluri de serpentine roșii-rozalii fură eliberate, apoi o sumedenie de baloane – „șaizeci de mii", spuse femeia de lângă Val pe un ton uluit. Cerul se umplu de sfere roz, albastre, verzi, mov și galbene, ca un roi de insecte frumoase ce urcau pe aripile vântului. Era o priveliște magnifică, iar Val simți că plutea afară din propriul corp. Problemele ei păreau lipsite de importanță în mijlocul unei mulțimi atât de mari, urmărind un spectacol atât de frumos. Se simțea mândră să fie acolo, în clipa aceea; mândră că era australiancă.

Capitolul 9

SYDNEY. *21 octombrie 1973*

Val nu îi spuse lui Tony că avea de gând să-și viziteze tatăl, fiindcă știa că i-ar fi interzis acest lucru. Lui îi plăcea faptul că el și Nicole reprezentau singura ei familie „adevărată". Părinții lui locuiau în Perth și veneau în vizită o dată pe an, dar Tony era întotdeauna țâfnos după ce plecau, iar urechile îi țiuiau de criticile lor. De ce n-a fost promovat la muncă? De ce nu au o casă mai mare? De ce i-a luat lui Val doisprezece ani să rămână gravidă cu Nicole, și de atunci nimic? De ce nu putea să zămislească mai mulți nepoți, ca nevestele fraților lui?

Val nu avea nici un răspuns pentru asta; pur și simplu așa stăteau lucrurile. Până la treizeci de ani crezuse că era infertilă, dar apoi venise pe lume fetița ei cu un zâmbet luminos și o fire veselă, ca un dar minunat din partea universului. Privind pielea de culoarea piersicii, genele lungi, unghiuțele minuscule ale lui Nicole, știu că totul se schimbase în cel mai fundamental mod cu putință. De acum înainte, pentru tot restul vieții, acest omuleț avea să fie pe primul loc.

Și Tony se schimbă. Se extazia în fața fiicei lui și făcea nenumărate fotografii pe care i le trimitea prin poștă maică-sii. Cumpără un set de cărămizi Lego, iar Val nu îndrăzni să-i spună că sunt periculoase pentru un nou-născut, așa că fu foarte atentă ca Nicole să nu-și vâre vreo piesă în gură. Deveniră mai apropiați în timp ce admirau primii pași nesiguri ai fetiței lor și chicoteau la auzul cuvintelor ei inventate când mai crescu puțin. Tony o legăna în aer sau o lăsa să se cațăre pe el, cu o privire tandră și afectuoasă, iar Val aproape că îl iubea din nou așa cum îl iubise înainte să se căsătorească. El își respectase promisiunea în cadrul căsătoriei, luându-și o slujbă decentă, deși plictisitoare, în domeniul financiar, și cumpărând o casă cu grădină și câte o mașină pentru fiecare. Dacă el n-ar fi avut temperamentul acela și dorința de a-i controla orice mișcare, poate ar fi putut fi fericită.

Nicole pălăvrăgea pe drumul spre grădiniță în dimineața aceea, punând întrebări legate de mâncare:

– Ce-ți place mai mult? Chipsurile sau iaurtul?

– Iaurtul, zise Val.

– Sandvișurile cu Vegemite[1] sau cu șuncă?

– Clar, cu șuncă. Vegemite e bleah.

Nicole râse. Asta era glumița lor. Lui Tony îi plăcea Vegemite, dar Val trebuia să se țină de nas când o întindea pe pâine, pentru că detesta mirosul.

– Mere sau banane? continuă Nicole.

Fetița lua răspunsurile foarte în serios, catalogându-le în minte, iar Val știa că își va aminti peste câteva luni: „Ai zis că îți plac merele mai mult, mami".

Părea un miracol că Nicole se născuse cu darul de a fi fericită când nici unul dintre părinții ei nu era fericit, dar așa stăteau lucrurile. La grădiniță, fu întâmpinată de o mulțime de fetițe și se duse tropăind înăuntru după ce-i dădu lui Val o îmbrățișare rapidă, pe deplin încrezătoare în propria-i piele.

Val întoarse mașina către Bondi Junction și aproape imediat dădu peste un ambuteiaj. Era o zi înăbușitoare și pe geamul deschis intrau gaze de eșapament și zgomotul făcut de un idiot care se sprijinea de claxon. Abia acum își îngădui să se gândească la perspectiva de a-și vedea tatăl după șaptesprezece ani, iar asta o făcu să se cutremure. Chiar și bolnav de demență, era sigură că timpul nu-l domolise. Oare mai bea la fel de mult? Vărsa lacrimi de crocodil pentru Mama Rusie când se îmbăta?

Abia își mai amintea cum arăta, în afara faptului că era veșnic încruntat. Avea sprâncene negre și stufoase și ochii prea apropiați, dar nu putea să-i vizualizeze gura și bărbia sau să-i pună toate elementele laolaltă ca să alcătuiască un chip întreg. Însă își amintea glasul lui: cu un accent puternic, aspru, tiranic. Nu-i va uita niciodată temperamentul imprevizibil și cureaua cu care o lovea peste picioarele goale. Își amintea cum urla la prietenele ei de la școală, acuzându-le că ar fi niște curve, speriindu-le ca să nu mai vină vreodată acasă la ea și să nu vrea să o invite la ele. O făcea de rușine folosind termeni peiorativi pentru oricine avea o altă culoare a pielii, mai ales pentru aborigeni, pe care-i numea „paraziți" și pierde-vară. Părea ceva personal, de vreme ce mama ei era chinezoaică, iar Val avea părul ei negru și des, pielea albă ca laptele și ochii migdalați. Și ei erau niște paraziți? Originea lui rusească și pielea deschisă la culoare îl făcea superior celorlalți?

Își aminti de mesele tensionate pe care le luau împreună, după ce mama ei plecase, iar tatăl ei îi testa cultura generală. Care e capitala Mongoliei?

Câte picioare are o milă? Ea se străduia să răspundă, dar șaptesprezece ani mai târziu, intrând în parcarea azilului, simți cum stomacul i se face ghem de groază, așa cum i se întâmpla întotdeauna în adolescență.

De ce îl vizita? O mai putea teroriza oare? Era femeie măritată, avea și un copil; trebuia să se apere singură. Oamenii te pot teroriza doar dacă îi lași.

Traversă coridorul spartan, cu aer condiționat, în urma unei asistente în uniformă albă. Asistenta bătu la o ușă și o deschise, și iată-l, stând pe un scaun lângă fereastră, ușor de recunoscut, deși sprâncenele stufoase erau argintii, iar postura cocoșată.

– A venit fiica dumneavoastră să vă vadă, zise asistenta pe un ton prea vesel, iar Val se apropie, oprindu-se la doi metri de el.

– Bună, tată.

Mai era un scaun, pe care, înainte să se așeze, ea îl poziționă astfel încât să fie la mai mult de un braț distanță.

– Vă las, spuse asistenta, uitându-se de la unul la altul, poate surprinsă că Val nu încercase să-l îmbrățișeze sau să-l sărute.

– Cum îți merge? începu Val.

Ochii tatălui ei erau pustii, de o nuanță mai deschisă de căprui decât își amintea, cu vase de sânge mărunte și roșii. Din nări și urechi îi ieșeau fire de păr, iar părul de pe cap îi era pieptănat lipit de craniul lucios.

– Cum e aici? perseveră ea.

– Pari obosită, zise el, cu voce guturală. Ai cearcăne la ochi.

Fermecător, gândi ea.

– Fetița mă trezește devreme și soțul mă ține trează până târziu. Ce pot să fac?

Încercă să adopte un ton lejer, întrebându-se dacă el avea să-și dea seama că era bunic. Dar acest lucru nu se întâmplă.

– Mâncarea e șocantă. Absolut șocantă.

Îl pronunță pe *ș* ca pe *ci*. *Ciocantă*.

– Tată, ai primit vreo veste de la mama? Ha Suran, soția ta? Unde se află?

Chipul lui nu afișa nici o expresie.

– N-am soție.

– Ai avut o soție. Eu sunt fiica ei. Unde s-a dus?

El scutură din cap și o lacrimă i se prelinse din colțul ochiului. Val se întrebă dacă plângea, dar hotărî că doar îi lăcrimează ochiul, fiindcă nu părea emoționat. În poală avea o pătură și-i freca tivul de satin între degete.

Val îi privi mâna cu cicatricea ciudată, în relief, ca un melc roșu fără cochilie cuibărit între degetul mare și arătător.

– Asistenta mi-a zis că ai spus: „N-am vrut s-o omor“. Pe cine n-ai vrut să omori?

El se întoarse să privească afară, pe fereastră, și mormăi cuvintele:

– N-am avut de ales.

– E vorba de mama? E moartă?

Voia să-l scuture, să-l forțeze să-i spună ce se întâmplase când ea avea treisprezece ani.

El scutură din cap.

– Era atâta sânge. Atâta sânge.

– Sângele cui, tată?

– N-am omorât-o.

– Atunci unde e?

– Era atâta sânge.

– Ai înjunghiat-o?

– N-am avut de ales.

Scutură din cap cu tristețe. N-am vrut s-o omor.

O vreme se învârtiră în cerc, dar el tot repeta aceleași lucruri iar și iar, fără să pară că le-ar înțelege sensul. Orice amintiri ar mai fi avut se estompaseră, ca o tablă ștearsă aproape de tot, lăsând doar câteva urme de cuvinte, fără vreun strop de context. Puteau să fie dintr-un film pe care îl văzuse.

– Știi cine sunt eu? încercă ea.

– Sigur. Ești… Se scărpină la încheietura mâinii. Ești o vizitatoare.

– Sunt fiica ta, Val.

– Eu n-am nici o fiică, zise el. Ai greșit persoana.

– Ți-o mai amintești pe Ha Suran? Avea părul negru și lucios, atât de lung că se putea așeza pe el, și îl purta adunat în vârful capului.

Val îi demonstră cu propriul păr.

Tatăl ei nu dădea nici un semn că ar pricepe, nici o tresărire. Orice ar fi știut despre dispariția mamei se risipise de mult. Era un bărbat bătrân și senil, iar Val constată că mirosea a urină. Făcuse pe el cât timp stătuseră împreună acolo? Nu simțise asta când intrase în cameră.

Încercă să găsească o urmă de afecțiune față de bărbatul care o crescuse, dar nu simți altceva decât dezgust. Nu avea să mai obțină alte informații de la el și dintr-odată nu mai suportă să rămână nici o secundă în plus. Se

ridică în picioare, ezită. Să-l sărute de rămas-bun? Simplul gând îi provocă greață.

– Ne mai vedem, tată, zise ea, sperând în taină că nu va fi așa.

El nu răspunse, doar rămase privind pe geam, unde un cățel stătea ciucit, cu picioarele îndoite, marcând un loc de pe gazon.

– Nu cred că e vreun ucigaș, o liniști Val pe asistentă. A fost un țap nesuferit când era mai tânăr, dar nu i-ar fi stat în caracter să săvârșească vreo crimă. Cred că doar repetă ceva ce a auzit.

– Dacă sunteți sigură… Asistenta era ușurată. Nu își doreau complicațiile unei anchete a poliției. Mai veniți în vizită?

Val făcu o grimasă.

– E greu. Locuim destul de departe – în Croydon Park – și o am pe cea mică la grădiniță. Dar aveți numărul meu…

Avea piele de găină pe brațe și abia aștepta să iasă din nou în căldura zilei. Duhoarea de urină îi rămase în nări cât conduse spre partea opusă a orașului ca să o ia pe Nicole, simțindu-se marcată de întâlnire.

Era greu să accepte că acea ființă neajutorată și ridicolă ce stătea într-un scaun la fereastră e același bărbat care o amenințase în anii adolescenței. Monstrul dispăruse, dar răul făcut rămăsese, iar ea nu-l putea ierta. Citise suficiente cărți de psihologie, împrumutate de la bibliotecă, încât să înțeleagă de ce trecuse direct de la un tată violent și intimidant în brațele unui soț violent. Ființele umane sunt atrase de ceea ce le este cunoscut. Felul în care o trata Tony declanșase probabil un sentiment insuflat în copilărie, care-i spunea că asta e tot ce merită. Uneori încă mai simțea asta.

În anii ei de infertilitate, Tony îi spusese că era o soție ratată, că făcea umbră pământului degeaba, și îi fusese greu să nu-i accepte criticile. Care era scopul vieții ei? El nu ar fi visat nici măcar să-i dea voie să-și găsească o slujbă, fiindcă asta l-ar fi făcut să pară că nu-și permite să o întrețină, așa că ea își petrecea zilele gătind și făcând curat ca un robot domestic. Prietena ei, Peggy, o îndemna în repetate rânduri să-l părăsească, dar unde să se ducă? De unde bani? Cum să plătească pentru un acoperiș deasupra capului când nu avea nici o calificare, după ce se lăsase de școală la îndemnul lui Tony, fără să-și dea examenele de absolvire?

Căsnicia ei era nefericită, dar nu toate căsniciile sunt așa, în spatele ușilor închise? Până și Peggy se plângea de dezordinea lăsată de soțul ei. După ce

Val o născu pe Nicole, toate celelalte lucruri deveniră suportabile. Fiica ei îi dădea toată dragostea de care avea nevoie.

Opri la grădiniță tocmai când educatoarele începeau să le dea drumul celor mici, cu codițele în vânt, pe terenul de joacă. Nicole veni la ea în fugă, fluturând o pictură în nuanțe stridente de roșu și albastru, cu tușe atât de groase încât culoarea încă era umedă și plină de cocoloașe. Val o luă în brațe și o strânse cu putere, simțindu-i coastele sub tricoul de bumbac, mirosindu-i parfumul dulce al părului, fără să-i pese că se murdărește de vopsea pe bluză. Iubirea primordială pe care o simțea pentru această ființă era atât de copleșitoare încât o făcea să țipe de bucurie.

Pastă groasă cu gust și miros puternic, obținută din extract de drojdie de bere, tipică Australiei

Capitolul 10

SYDNEY. *noiembrie 1973*

– Mă tem că vă sun cu veşti proaste, zise glasul unei femei de la celălalt capăt al firului, iar lui Val îi tresări inima.

Era vorba de Nicole? A fost vreun accident la grădiniță? O, Doamne, să nu fie fetița!

– Tatăl dumneavoastră a decedat în primele ore ale dimineții, continuă femeia. A avut o răceală care i-a coborât la plămâni şi pur şi simplu a încetat să mai respire în timpul nopții. Cel mai probabil nu a simțit nimic. Îmi pare rău că nu v-am putut anunța din timp ca să-i fiți alături la sfârşit.

– Nici o problemă, zise Val iute. Mă bucur că nu a suferit.

Erau doar cuvinte, genul de lucruri pe care trebuie să le spui. Adevărul e că nu simțea decât ușurare că telefonul nu era despre Nicole.

– Veniți să-i luați lucrurile? Sunt diverse formalități de îndeplinit şi înmormântarea de pregătit. Vă putem consilia.

– Desigur, conchise Val. Vă mulțumesc.

De îndată ce puse jos receptorul, îl sună pe Tony la birou. El sigur ştia ce e de făcut.

– Mai are casa aia mare din Bondi? întrebă Tony. Aşa ar trebui. Şi tu eşti singura moştenitoare, corect?

– Presupun. Nu ştiu ce a făcut de când am plecat de acasă, dar sunt destul de sigură că nu s-a recăsătorit. Cine să-l ia pe el?

– Dă-mi adresa şi trec eu pe la azil după muncă şi adun ce hârtii sunt de luat, se oferi el. Nu trebuie să te deranjezi în momente ca astea.

Din partea oricui altcuiva, i s-ar fi părut un gest amabil, dar ea ştia că motivația lui Tony era pur şi simplu lăcomia. Probabil va fi la telefon cu un agent imobiliar ca să afle cât valorează casa din clipa în care ea va închide telefonul.

Deodată intră în panică la gândul că celor de la azil le-ar putea scăpa faptul că îşi vizitase tatăl cu câteva săptămâni în urmă. Din aşa ceva sigur i-ar fi sărit muştarul lui Tony. Ridică receptorul să sune şi să-i roage să nu pomenească de vizită.

La înmormântarea ortodoxă rusă erau doar trei persoane: Val, Tony și bătrânul preot, părintele Metodie. Trei persoane în viață, adică: tatăl ei stătea întins într-un coșciug deschis, cu o cunună pe frunte, o cruce și rugăciunea trisaghionului în mâna dreaptă. Val evită să-i privească trăsăturile palide și șuvițele subțiri de păr cărunt în timp ce înconjurau coșciugul, iar preotul stropea cu mir și recita din Psalmi: „Lăudați pe Domnul că este bun, că în veac este mila Lui".[2]

Mirosul de tămâie o gâdilă pe gât, iar ritmul cuvintelor îi răscoli amintiri din copilărie care o făceau să se simtă insuportabil de tristă. Când coșciugul fu închis, izolându-l pe tatăl ei pentru vecie, durerea îi puse un nod în gât și ea încercă să-și stăpânească lacrimile. Acum nu mai avea nici o șansă să i se răspundă la întrebări. Nu va înțelege niciodată ce se întâmplase cu mama ei și ce îl determinase să devină un om atât de plin de amărăciune și de mânie.

Măcar dacă ar fi avut o familie extinsă – vreun văr sau vreun frate, cineva cu care să împărtășească asta; dar nu mai erau alte rude de sânge, nici măcar prieteni apropiați. Tony îl întâlnise pe tatăl ei de câteva ori, dar numai pe fugă, așa că nu avea cum să-i clarifice nimic.

După înmormântare, întreaga greutate a durerii se pogorî asupra lui Val. Simțea că poartă un costum de zale care îi făcea mișcările lente și dificile. Era obosită tot timpul și stătea adesea întinsă pe canapea în timp ce Nicole era la grădiniță, uitându-se în gol, fără vreun gând anume în minte.

– Va trebui să golești casa, îi spuse Tony. Fă un morman din tot ce se poate vinde și restul aruncă. Cu cât o scoatem la vânzare mai repede, cu atât mai bine.

El nu îi observă depresia, și n-ar fi înțeles-o nici dacă ar fi observat. De ce să simtă durere la moartea unui tată pe care nu-l mai văzuse de șaptesprezece ani? Nici ea nu înțelegea. Nicole știa însă prin ce trece și i se cățăra deseori în poală ca să stea îmbrățișate, răsucind părul negru ca abanosul al lui Val în jurul pumnișorului ei și oferindu-i sărutări cu gurița de culoarea cireșelor.

Val trebui să-și facă curaj pentru a se duce la casa de pe strada Penkivil, la doar cincisprezece minute de mers de plaja Bondi. Era o clădire în stil edwardian, cu balcoane cu stâlpi la etajul superior, ferestre cu vitralii la parter și o arcadă impunătoare la intrarea principală. Odinioară fusese elegantă, dar acum duhnea a delăsare, cu vopseaua scorojită și zidul din

spatele grădinii gata să se prăbușească. Val parcă pe alee, traversă curtea năpădită de ierburi și răsuci cheia în broască, după care o întâmpină un miros care îi făcu silă. Nu mai fusese făcut curat de ani de zile, cu siguranță, iar aerul era stătut și acru, cu un iz de fond de parcă vreo creatură ar fi murit acolo și ar fi fost într-un stadiu avansat de descompunere. Ținându-și respirația, parcurse cu pași repezi toate camerele de la parter, deschise larg ferestrele și porni ventilatoarele.

Văzu repede că nu se schimbase nimic în șaptesprezece ani. În bucătărie era aceeași mobilă bej, lipicioasă la atingere, cu ani de grăsime de gătit întărită, cămara bâzâia de muște și un coș de gunoi conținea ceva împuțit pe care-l aruncă iute pe ușa din spate. În salon, canapeaua și fotoliile roase, de culoare maronie, aveau pete dubioase pe tapițerie. Tot nu era nici un televizor. În adolescență, Val își implorase tatăl să cumpere unul, dar el refuză, și singura distracție venea de la un fonograf vechi și un teanc de discuri rusești sentimentale. Sufrageria avea un covor cu model cărămiziu și o masă de douăsprezece persoane, plină de praf, care nu fusese folosită niciodată, din câte știa Val.

La etaj, ezită în pragul vechiului ei dormitor, care era exact așa cum îl lăsase. Trecu în revistă pozele pe care le lipise pe pereți: un afiș cu filmul *Regina africană*, cu Humphrey Bogart și Katharine Hepburn, preferatul ei la vremea respectivă; o fotografie de aproape cu Bill Haley & His Comets undeva pe o scenă; o reclamă la șamponul Lustre-Creme, cu legenda „Nu usucă – înfrumusețează". Cuvertura rozalie precum asfințitul pe care i-o cumpărase mama ei încă stătea întinsă pe patul de o singură persoană, asortată la draperii și la volanul din jurul măsuței de toaletă. Nu voia să păstreze nimic, nici o parte a adolescentei pentru care simțea nostalgie.

Băgă capul în dormitorul tatălui ei, dar se retrase când simți mirosul intim al corpului său, la fel de puternic de parcă ar fi fost încă după colț, în baie, gata să iasă de acolo îmbrăcat cu halatul bej, cu ziarul în mână. Trecu repede mai departe, pe lângă camera de oaspeți pe care nu o foloseau niciodată. Într-o nișă din hol erau câteva fotografii decolorate cu ea, dar nici o urmă a mamei sale pe nicăieri: nici haine, nici farduri, nici fotografii. Din câte își amintea Val, se mutaseră în casa asta abia după ce mama ei dispăruse.

Biroul tatălui ei era în partea din spate a casei și era sanctuarul lui, locul unde își ținea toate obiectele personale, multe dintre ele aduse din Rusia.

Împinse ușa larg și dădu roată cu privirea în încăperea sumbră. Dacă era să găsească vreun indiciu despre soarta mamei, acesta nu putea fi decât în biroul de lemn pe care tatăl ei îl ținea mereu încuiat. După ce mama ei dispăruse, Val se furișase de multe ori aici ca să caute cheia, uitându-se în spatele icoanelor aurite puse pe altarul dintr-un colț și sub volumele legate în piele de pe rafturi, dar nu o găsise niciodată.

Încercă și sertarele: încuiate, ca de obicei. Fugi la parter, la dulăpiorul cu unelte, și alese un ciocan și o daltă. Înapoi în biroul tatălui ei, se puse pe lucru, încercând să deschidă cu dalta mai întâi sertarul din dreapta sus. Lemnul vechi se sfărâmă cu ușurință și Val reuși să smulgă sertarul, dar înăuntru nu se aflau decât niște creioane, instrumente matematice și sticluțe cu cerneală. Sperase să găsească un carnețel cu o adresă a mamei sau o copie a certificatului de divorț al părinților ei, dar nu găsi nimic de genul acesta.

Când deschise sertarul din stânga sus, rămase cu gura căscată la vederea a ceea ce se găsea înăuntru: forma inconfundabilă a unui pistol învelit într-o pânză albă. Se așeză pe scaunul rotativ al tatălui ei înainte să-l dezvelească. Țeava era dintr-un metal negru mat și avea un mâner maro cu suport cu modele de fagure, o cameră cu loc pentru șase cartușe, un cocoș și un trăgaci: era o armă urâtă, nu avea nimic elegant. Câteva gloanțe se rostogoliră în sertar. De ce avea un pistol?

Deodată se întrebă dacă nu cumva o împușcase pe maică-sa și o îngropase în grădină. Oare de-asta fusese „atâta sânge“? Ar trebui să cheme poliția să facă săpături?

Se scutură ca să-și vină în fire. Era ridicol. Nu avea nici o dovadă. Faptul că găsise un pistol vechi într-un sertar nu ar fi convins poliția că fusese săvârșită o crimă. Nu-i trecuse niciodată prin cap să-l bănuiască pe tatăl ei de așa ceva până când nu auzise ce tot repeta la azil, iar acelea nu erau decât bolboroselile unui bătrân senil.

Se ridică și vârî dalta în sertarele de jos. Într-o parte găsi facturi de întreținere care acopereau mai mulți ani, iar în cealaltă parte găsi declarațiile fiscale ale tatălui ei, aranjate ordonat în dosare marcate cu anii respectivi. Tony o rugase să pună deoparte orice acte financiare ca să se poată ocupa de impozite.

Scoase sertarele și căută în spatele lor, în caz că ar fi căzut ceva acolo, dar nu găsi nimic. O sufoca dezamăgirea de a nu fi descoperit nici o informație

despre mama ei. Acesta era singurul loc în care nu putuse scotoci în anii aceia triști ai adolescenței, când îi fusese atât de dor de ea.

Trase adânc aer în piept și începu să sorteze totul în teancuri. Înveli pistolul, împreună cu gloanțele, și-l așeză lângă ușă ca să-l trimită la un vânzător de antichități spre evaluare. Icoanele merseră tot acolo, alături de un samovar de argint, o tabacheră decorată în manieră cloisonné și un aparat de fotografiat demodat, cu un burduf de piele în spatele lentilei, pe care-l zări pe un raft. Toate cărțile erau în rusă, dar Val nu învățase niciodată limba și nu știa nici vreo boabă de chineză, limba maternă a mamei. Tatăl ei insistase să fie crescută ca o fetiță australiancă get-beget. Nu-i venea în minte nici o utilizare pentru cărțile lui rusești, dar avea să întrebe vânzătorul dacă erau valoroase.

Apoi începu să transfere hârtiile din rafturile de jos ale biroului într-o cutie de carton pe care o adusese cu ea. Un dosar îi alunecă din mână și căzu pe jos, vărsându-și conținutul. Val înjură și-l ridică cu atenție, încercând să împingă hârtiile la loc în aceeași ordine, și atunci observă un plic vechi acoperit cu sume scrise de mâna tatălui ei. Era limpede că-l folosise drept ciornă pentru calcule. I se păru interesant faptul că pe dosul plicului era scrisă o adresă din Harbin, Manciuria – iar ea știa că acolo se născuse mama ei. Duse plicul la fereastră ca să se uite mai bine. Plicul era rupt, așa că nu putea distinge vreun nume sau vreun număr de stradă, dar poate că o scrisoare tot ar fi ajuns acolo și cineva poate ar ști ceva. Vârî plicul în poșetă.

Nici unul dintre celelalte acte pe care le găsi nu făcea referire la faptul că tatăl ei avusese o soție chinezoaică. Nimic nu era pe numele lui Ha Suran. Fusese extirpată din istorie ca și cum nici n-ar fi existat vreodată, iar Val doar își imaginase că avusese și ea o mamă odată.

A doua zi dimineață, după ce Tony plecă la muncă, Val scrise la adresa din Harbin, întrebând dacă era cineva acolo care să o fi cunoscut pe Ha Suran Scott, care a locuit în Australia. Spuse că e fiica ei și vrea să o anunțe de decesul fostului ei soț, Irwin Scott. Dădu adresa ei din Croydon Park și îi rugă amabil să o contacteze dacă au vreo informație legată de unde s-ar afla mama ei.

Pentru o clipă simți o scânteie de speranță că ar putea ieși ceva din asta, dar apoi o respinse ca pe o speranță firavă. Adresa era incompletă, trecuseră

douăzeci și doi de ani de când mama ei dispăruse – iar imaginea acelui pistol o preocupa foarte tare.

Psalmul 135, Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a P.F. Teoctist, cu aprobarea Sfântului Sinod

Capitolul 11

SYDNEY. *decembrie 1973*

Săptămânile de după moartea tatălui ei fură dificile pentru Val, care suferea fără să știe pentru cine sau pentru ce suferă. Se simțea părăsită și dezrădăcinată, nesigură cine era și ce fel de moștenire genetică îi dăduse mai departe fiicei sale.

Știa câteva lucruri de bază despre istoria părinților ei: tatăl fugise de războiul civil din Rusia în jurul anului 1920 sau 1921 și ajunsese la Harbin, chiar peste graniță, unde o cunoscusepe mama ei câțiva ani mai târziu. Știa că emigraseră în Australia în 1930 și că ea se născuse în 1938, dar tot restul era o pagină goală. Din ce fel de familii proveneau? Mai existau alte rude în viață, indiferent cât de îndepărtate? De ce mama ei, pe care și-o amintea ca pe o femeie caldă și frumoasă, se măritase cu un bărbat atât de arțăgos și neremarcabil? Acum că nu mai era nimeni care să-i ofere răspunsuri, Val își punea la îndoială propria identitate: cine era ea, în afară de soția lui Tony și mama lui Nicole?

Îi plăcea să fie mamă și se gândea că se descurcă rezonabil, urmându-și pur și simplu instinctele. Își amintea de jocurile pe care le juca împreună cu mama ei, de cum se distrau, și încerca să imite toate aceste lucruri, respingând în același timp stilul autoritar de creștere a copiilor pe care-l avusese tatăl ei, care încercase să interzică orice bucurie în casă. Nu se auzeau niciodată glume; nu-și amintea ca tatăl ei să fi râs vreodată și bănuia că nici nu se întâmplase. După ce dispăruse mama ei, el îi cumpărase adolescentei Val haine strict utilitare, menite să „dureze câțiva ani buni". Era uluitor că reușise să-și găsească un iubit când purta fustele acelea lungi, fără formă, și bluzele largi din pricina cărora era poreclită „Țăranca" în școala generală. Fusese ridicol de recunoscătoare când Tony o rugase să-i fie iubită, și nu ezitase nici o clipă când o ceruse de nevastă când ea avea doar șaptesprezece ani.

Acum fiica ei îi oferea singura bucurie din viață, dar avea în față perspectiva faptului că Nicole va pleca de acasă într-o bună zi și va avea o familie doar a ei. Atunci Val va fi din nou retrogradată la sclavia domestică

lipsită de bucurii, cu Tony pe post de domn și stăpân. Despre asta era vorba în viață? Oare alți oameni se mulțumeau cu atât?

Gândurile i se învârteau în cap. Își făcea de lucru golind casa tatălui ei și pregătind-o s-o scoată la vânzare, dar asta îi dădea prea mult timp să stea și să se gândească, înconjurată de rămășițele existenței lui. Peste tot erau amintiri din viața petrecută cu el: tigăile uzate pe care trebuia să le frece după masă, prosoapele aspre, care te zgâriau, curelele de piele atârnate în dulapul din dormitorul lui și care încă o făceau să tremure.

Grădinița se închise pe timpul vacanței de vară și Nicole trebui s-o însoțească la casa din Bondi, aducându-și păpuși, puzzle-uri și materiale de desenat ca să-și facă de lucru. De obicei mergeau la plajă vara, sau în parc, sau la vreun muzeu, așa că se văzură în postura de a rata toate aceste distracții, împotmolite fiind în casa sufocantă a unui bătrân. De dragul ei și al fetei, Val se împăca greu cu situația.

Între timp, de parcă n-ar fi fost suficient de ocupată, trebuia să păstreze standardele din propria casă și să producă o cină comestibilă pentru Tony. Era mereu ocupată, dar se simțea deconectată. Își pierdu pofta de mâncare, fiindcă avea un nod în gât care nu o lăsa să înghită cu ușurință și, dacă reușea să mănânce câteva înghițituri, îi atârnau greu în stomac. Nu putea dormi, ci stătea trează în toiul nopții, cu Tony care fornăia și mârâia lângă ea.

Deși se simțea extenuată, bolnavă de epuizare, mintea nu-i înceta să lucreze. Aceleași întrebări reveneau mereu. Ce se întâmplase cu mama ei? La ce se referea tatăl ei când spusese „N-am vrut s-o omor“? Și ce putea face ca să-și amelioreze propria viață?

– Doamnă Doyle? zise vocea din telefon. Sunt Graham de la magazinul de antichități.

Se simțea înceată la minte. Cine era Graham?

– Aha, zise ea, încercând să-și îndemne creierul să funcționeze.

– Vă sun pentru unul dintre obiectele pe care le-ați lăsat la evaluat. Aparatul de fotografiat. Este un Kodak Autographic, un model care a început să fie produs în jurul anului 1914. Este un aparat minunat. Foarte popular la vremea respectivă.

– Aha, repetă Val.

De ce o suna pe ea?

– Mă gândeam că vreți să știți că înăuntru mai este o rolă de film. Cineva a uitat s-o developeze.

Val se încruntă. Pe cine să fi fotografiat tatăl ei? Oare era și mama ei acolo? Familia tatălui său?

– S-ar putea developa acum? întrebă ea.

– Va fi complicat, dar am un prieten care are un studio de developat și mi-am permis să-i telefonez în dimineața asta. Este dispus să încerce, ca experiment, atât timp cât înțelegeți că s-ar putea să nu reușească să obțină vreo imagine clară. Spune că depinde de tot felul de lucruri. Poate fi dificil dacă aparatul a fost ținut într-un loc cu climă umedă, de exemplu.

– Cât ar costa? întrebă Val.

Nu-l vedea pe Tony fiind de acord cu așa ceva, așa că va trebui să plătească singură.

– Cred că ar face-o de curiozitate, dar mai bine vă dau numărul lui și discutați direct.

O săptămână mai târziu, când Peggy avea grijă de Nicole, Val se duse la Paddington și parcă pe o alee din spate, după care urcă niște scări de metal până la un studio fotografic de la primul etaj. Nu exista sonerie, așa că bătu la ușă și așteptă. Bătu din nou și auzi pași venind spre ea, înainte să apară un bărbat cu o claie de păr castaniu și o barbă dezordonată.

– Doamnă Doyle? Eu sunt Alan. Intrați.

– Spune-mi Val, zise ea în timp ce el o conduse pe un coridor slab luminat, pe lângă o bicicletă și un morman de cutii de carton.

– Asta e camera obscură, spuse el, indicând o ușă cu un semn pe care scria *Nu intra dacă îți prețuiești viața*. Fotografiile tale sunt agățate înăuntru. Vino după mine.

Avu nevoie de câteva momente până să i se obișnuiască ochii cu lumina, care venea de la un bec roșiatic. Pe perete, câteva sticle cu soluții chimice stăteau pe un raft, iar deasupra chiuvetei atârna de un șnur o serie de fotografii. Ochii îi lăcrimau și o usturau nările din cauza mirosului acru. Scotoci în geantă după un șervețel, iar Alan o compătimi.

– E un amestec de oțet și amoniac. Eu m-am obișnuit cu el, așa că abia dacă-l mai percep, asta până când vizitatorii reacționează de parcă ar fi otrăviți.

Val își tamponă ochii, dornică să iasă cât mai repede.

– Ai spus la telefon că unele dintre fotografii au ieșit?

Alan dădu din cap aprobator.

– Am văzut că sunt imagini pe film de îndată ce l-am scos din aparat, dar a trebuit să-l las la developat mai mult decât de obicei ca să obțin rezultate clare, așa că fotografiile sunt cam supraexpuse. Sunt opt. Iată-le!

Arătă spre prima fotografie atârnată pe șnur.

– Acesta a fost clar un cadru de grup. L-am mărit ca să extrag cât mai multe detalii.

Val privi cu atenție imaginea alb-negru. Avea o patină în partea de sus, ca un șir de pete de cerneală unite de fire, dar în spatele lor distinse câteva siluete. Fete, se gândi ea, cu fuste albe largi și lungi până la gleznă și pălării de paie, cu chipurile neclare. Următoarea imagine prezenta un cuplu așezat pe scaune, dar era o pată peste fețele lor și nu se vedeau clar decât de la brâu în jos. În al treilea cadru văzu o grădină, dar nici un detaliu referitor la persoanele care păreau să reprezinte subiectul fotografiei. A patra prezenta un băiețel întins pe o canapea. Să fi fost membri ai familiei tatălui ei? Imaginile aveau ceva rusesc în ele, deși nu putea spune cu exactitate ce o făcea să creadă asta.

– La sfârșit au fost câteva interesante, zise Alan, mergând mai departe de-a lungul șirului de imagini. Aparatul Kodak Autographic avea un element curios: o deschizătură în spate prin care puteai băga o peniță cu care să scrii o descriere a fotografiei, poate locul sau data. Fotograful tău a ales să scrie numele a trei dintre subiecții săi.

Val le citi cu voce tare, poticnindu-se la pronunție:

– Konstantin Ucrainț ev, Piotr Vasneț ov, Ivan Skorohodov.

Nume rusești. Cele trei imagini prezentau bărbați în uniformă, uitându-se fix în aparat fără să zâmbească.

– Sunt foarte solemni.

– În epoca victoriană, subiecții trebuiau să stea nemișcați din cauza timpului lung de expunere și de-asta ai pozițiile acelea rigide caracteristice. În 1914, asta nu mai era necesar, așa că se găsesc portrete mai spre genul instantaneu, cu oameni care zâmbesc și se prostesc. Dar bănuiesc că oamenii încă mai aveau senzația că a fi fotografiat e o ocazie oficială, mai ales dacă nu erai obișnuit cu așa ceva.

Răspunsul lui nu avea nici o ezitare; vorbea ca un expert.

Val se uită la chipurile celor trei bărbați. Cadrele erau neclare, cu o parte a figurilor mai luminoasă decât cealaltă, și toate păreau să fi fost făcute în aceeași cameră. Distingea o fereastră în stânga lor. Oare bărbații erau prieteni de-ai tatălui ei, dinainte să plece din Rusia? Păreau clar ruși, cu o structură osoasă puternică și trupuri vânjoase.

– Mă întreb de ce a scris numele unora, dar nu și pe ale celorlalți, cugetă ea.

– Asta e simplu, răspunse Alan. Simțea nevoia să-și amintească fiindcă nu-i cunoștea la fel de bine.

– Deci crezi că pe fetele din imaginile de mai devreme le cunoștea…

– Doar îmi dau cu părerea, dar pare o explicație rezonabilă.

Val se întoarse la primele cinci fotografii și le privi din nou. Erau ca un puzzle, fiecare cadru cu alte părți clare. Două siluete zvelte care pozau lângă un gard înalt. Exteriorul unei case vopsite în alb. Fete în rochii albe. Ici și colo distingea un păr până la umeri, un chip rotund, o bluză cu guler înalt, și avea impresia că fetele erau drăguțe. Să fi fost surorile tatălui ei, adică mătușile ei? Să mai fi fost vreuna dintre ele în viață? Nici una dintre fețele pe care le distingea nu semăna nici cu tatăl, nici cu mama ei, ceea ce era dezamăgitor.

– Îmi pare rău că nu sunt mai clare, zise Alan, dar e un rezultat destul de bun pentru un film vechi de mai bine de cincizeci de ani.

– Arată mai bine decât m-am așteptat, spuse Val, mușcându-și buza. Mă întreb dacă aș putea primi copii după fotografii?

– Desigur, răspunse el imediat. Am făcut un set de zece pe cincisprezece, și le poți lua și pe cele mărite, dacă vrei.

– Ești sigur că nu vrei să-ți plătesc nimic?

– Nici n-aș visa așa ceva, zise el. Îmi plac provocările.

Când Val ajunse acasă, răsfoi din nou fotografiile, dar nu reuși să vadă mai mult decât distinsese în camera obscură. Îi dădeau un sentiment ciudat, și hotărî să le ascundă pe raftul din spatele măsuței de toaletă, unde Tony nu avea să le găsească. Putea să pună pariu că el n-ar fi fost de acord.

Capitolul 12

SYDNEY. *ianuarie 1974*

La două luni după moartea tatălui său, casa lui era goală, încăperile păreau uriașe fără mobilă, tapetul era însemnat cu dreptunghiuri fantomatice unde fuseseră atârnate tablouri. De îndată ce Tony o scoase la vânzare, fu înhățată de un dezvoltator imobiliar care avea planuri să o renoveze și să o extindă, adăugându-i o piscină în spate. Val se simți ușurată că nu mai trebuia să facă naveta zilnic până în Bondi, dar depresia tot nu i se clintea din loc.

– Poate că ar trebui să mergi la medic și să-ți iei o rețetă de Valium, sugeră Peggy în timp ce savurau câte o răcoritoare cu aromă de vanilie în curte, iar Nicole se juca cu băiatul ei, Lenny, la groapa cu nisip. Prietena mea, Lynette, zice că la ea a funcționat.

Val strâmbă din nas.

– Nu-mi place ideea de a lua pastile. Tony zice că e o chestiune de voință și că ar trebui să pot să depășesc situația.

Peggy pufni pe nas, exprimându-și opinia față de Tony.

– Poate dacă te-ar ajuta puțin mai mult… sau te-ar scoate la cină într-o seară în loc să aștepte masa pusă… chiar că e o chestiune de voință!

Val ridică din umeri. Nu era nici o șansă să se întâmple așa ceva. În seara precedentă, Tony se plânsese că îi servise burgeri de două ori în aceeași săptămână, zicând că orice prost poate să frigă un burger. Se mai plânsese și de praful de pe pervazul din sufragerie și de urmele lipicioase de degete de pe ecranul televizorului, iar ea se încordase în așteptarea unei palme care nu venise. Nu o mai lovise de ceva timp deja. Poate că ăsta era maximul la care se putea aștepta după moartea unui părinte: o încetare temporară a violențelor.

Nicole veni în fugă în rochița ei albă cu imprimeu cu căpșune, cu pielea aurie de la soare.

– Vino să vezi ce castel am făcut, o îndemnă ea, întinzând mâna. În el stă o zână și în șanțul de apărare e un goblin care încearcă s-o răpească.

Lui Val îi plăceau poveștile care izvorau din mintea fiicei sale – un amestec de personaje din poveștile pe care le citeau în fiecare seară la

culcare și din propria-i imaginație bogată –, dar efortul necesar pentru a-i răspunde părea uneori fenomenal. Își propuse să se ridice, să-și ia greutatea din picioare și să se ducă până la groapa cu nisip, dar nu se întâmplă nimic. Nu reuși. Peggy îi aruncă o privire nedumerită și se duse în locul ei.

– E un pod basculant? întrebă ea, lăsându-se pe vine ca să admire castelul de nisip. Ar fi bine să-l ridici ca să nu poată goblinul să-l traverseze.

– Poate știe să înoate, sugeră Nicole.

– Mă gândesc că zâna ta știe o vrajă bună ca să-l oprească.

Nicole bătu din palme bucuroasă, iar ea și Lenny începură să inventeze cuvinte fără sens care ar fi putut servi drept vrajă.

Peggy se întoarse unde stătea Val și-i puse o mână pe umăr, cu o privire plină de îngrijorare.

– Vrei s-o țin pe Nicole la mine după-amiaza asta ca să te duci acasă și să dormi puțin? Arăți sleită de puteri.

Val scutură din cap. Poate nu era de nici un folos ca mamă în momentul acesta, dar avea nevoie de Nicole prin preajmă. Pălăvrăgeala fericită a fiicei sale și perspectiva ei inocentă asupra lumii erau singurele lucruri care o mai țineau oarecum întreagă la minte.

Nicole începu școala primară și era extrem de mândră de uniforma ei școlară, cu fusta gri cu pliuri și bluza albă cu mânecă scurtă. Peggy se plângea că Lenny nu-i spunea niciodată ce făcuse la școală în timpul zilei, dar Nicole dădea întotdeauna fuga la locul de joacă într-un torent de cuvinte ce nu o lăsau nici să respire.

– Azi, doamna ne-a spus o poveste din zilele de odinioară. Știi ce sunt zilele de odinioară, mami? Sunt din trecut, când existau cavaleri în armură și unicorni.

Continuă cu fluxul de noutăți pe drumul spre casă, fără să aibă nevoie de prea multe răspunsuri din partea lui Val, oprindu-se doar ca să ceară bomboane care îți pocnesc pe limbă sau dulciuri cu aromă de Cola când trecură pe lângă lactobar. Pe Val nu o lăsa niciodată inima să refuze, deși era o cheltuială pe care trebuia s-o ascundă de Tony când completa caietul de contabilitate. El nu era de acord cu dulciurile.

– La școală avem un iepure, mami, continuă Nicole, iar cuvintele îi erau dense din pricina dulciurilor pe care le mesteca. Face așa cu nasul…

Mișcă demonstrativ din nas în sus și în jos, o imitație destul de bună a unui iepure adevărat.

– Ce culoare are? întrebă Val.

– Alb. Și îl cheamă Edward.

– De unde știi că e băiat?

Nicole ridică din sprâncene:

– Sigur că e băiat! Are nume de băiat.

– Ce prostuță sunt, zâmbi Val, iar gestul îi păru neobișnuit, de parcă i-ar putea crăpa colțurile gurii.

– Azi a scăpat. Sally îl ținea și el a sărit din brațele ei și a fugit prin clasă. Toată lumea țipa. Doamna Cole a închis ușa și a luat o bucată de morcov și a încercat să-l prindă într-un colț, dar când s-a apropiat, i-a sărit peste mână și a scăpat iar.

Nicole se zguduia de râs, scoțând un sunet plin de veselie.

– A fost cel mai haios lucru pe care l-am văzut *vreodată*.

Chipul ei era atât de animat, iar bucuria atât de autentică, încât Val vorbi fără să gândească.

– Poate ar trebui să ne luăm și noi un iepure acasă.

De îndată ce scoase cuvintele pe gură, le regretă. Tony nu avea să fie niciodată de acord. Se va gândi la miros, la costul mâncării pentru el, la incursiunile pe care le-ar fi făcut în scumpa lui grădină.

– Vai, *te rog*! o imploră Nicole. Te rog frumos!

– Vedem ce zice tati. Poate o să vrea să aștepți până te faci mai mare ca să ai tu singură grijă de el.

Era greu să dea înapoi după o ofertă atât de tentantă.

– Ce-ar fi să mă lași să-l întreb eu? Nu e bine să-l superi, că atunci sigur o să spună nu.

Dar sămânța fusese sădită, iar Nicole nu vorbi toată după-amiaza decât despre nume de iepuri, despre culorile diferite pe care le poate avea blana lor și despre mâncărurile care credea că le plac cel mai mult.

La cină în seara aceea – cârnați și piure –, Nicole îi povesti lui Tony despre iepurele de la școală. El râse în hohote când fetița îi arătă cum dădea din nas și, încurajată de reacție, îi povesti cum a scăpat Edward și ce nebunie a fost în clasă cât timp au încercat să-l prindă. Mândră că povestea îi merge atât de bine, flutură brațul în aer ca să arate cum a sărit Edward peste mâna

profesoarei, și un gogoloi de piure sări din furculița pe care o ținea în mână, aterizând pe linoleum.

Iute ca fulgerul, Tony întinse mâna și o plesni cu mânerul cuțitului peste încheieturile degetelor, atât de tare încât Val auzi zgomotul făcut de metal la contactul cu oasele.

– Ai grijă cum te porți, zise el liniștit.

Nicole rămase cu gura căscată, trăgând adânc și îndelung aer în piept într-o clipă în care timpul păru suspendat.

Val sări în picioare și înconjură masa înainte să izbucnească țipătul. Cunoștea îndeaproape țipetele fiicei sale: cele cu care doar se dădea în spectacol, când nu se lovea rău; cele pe care le scotea când era mai degrabă speriată decât rănită; dar acesta era un țipăt de durere adevărată. O apucă pe Nicole și o strânse în brațe, apoi strigă la Tony, cu isterie în glas:

– Nu poți să faci așa ceva! Are doar cinci ani!

Putea să suporte să o lovească pe ea, dar nu și pe fetița ei. Nicole urla și tremura din tot corpul. Val îi ridică mâna înroșită la buze și o sărută ușor, simțind durerea fiicei sale. Să-i bage mâna sub apă rece? Oare i-a rupt oasele?

– Trebuie să învețe, zise Tony, ridicând o bucată de cârnat la gură. Știi ce părere am despre purtarea la masă.

Val nu înjura niciodată, dar un șir de înjurături îi umplu capul. Voia ca Tony să-i simtă furia și numai prezența lui Nicole, care îi urla în brațe, o împiedica să se descarce. În schimb, se duse degrabă la chiuvetă, unde făcu o compresă rece, ținând-o pe fată strâns cu un braț, fără să-i dea drumul vreo clipă. Stătu cu Nicole în poală, ținându-i compresa în jurul încheieturilor degetelor, legănând-o ușor în timp ce țipetele se transformară în suspine, apoi în scâncete.

– Tati n-a vrut să te rănească, șopti ea. N-a știut că o să te doară așa de tare.

Dar era o minciună. Tony voise să-i provoace durere fiicei lor. O durere puternică.

Ca o străfulgerare, Val înțelese că trebuia să-l părăsească. Dacă rămâneau, avea s-o chinuie pe Nicole așa cum o chinuise pe ea tatăl ei. Istoria avea să se repete. Nu suporta să privească fetița încrezătoare și luminoasă devenind agitată și retrasă, așa cum fusese și ea în adolescență – și chiar și acum, dacă era s-o spună pe a dreaptă.

– Ce-avem la desert, Val? întrebă Tony, dar ea îl ignoră.

Peggy o îndemnase de multe ori să-l părăsească, dar Val fusese întotdeauna copleșită de faptul că știa că Tony ar face tot ce-i stătea în putință ca s-o oprească. Ea nu îl înfruntase niciodată, la fel cum nu îl înfruntase niciodată nici pe tatăl ei. Dar Nicole era un copil atât de fericit încât ar fi fost o crimă să stea și să se uite cum bucuria îi e nimicită, lovitură după lovitură.

Acum îi adormise în brațe. Adormea deseori după ce se lovea; acesta părea să fie răspunsul fiziologic al corpului ei la șoc. Val se ridică să o ducă la etaj, în pat.

– Unde e nenorocitul ăla de desert? strigă Tony după ea.

– E tort de înghețată în congelator.

Îi venea să i-l îndese în față, dar se stăpâni.

Merse încet, ca să n-o trezească pe Nicole, și o așeză cu grijă pe pat. Reuși să-i scoată fusta și bluza de școală și o strecură sub pătură în maiou și pantaloni, apoi se așeză lângă pat, gândindu-se bine.

Deodată îi veni în minte că depresia din ultimele două luni nu fusese pricinuită de moartea tatălui, ci de supunerea ei într-o căsnicie lipsită de iubire. Când rămăsese orfană, mintea i se concentrase asupra propriei mortalități și își reevaluase viața – dar nu putuse suporta ceea ce văzuse.

Trebuia să-și planifice plecarea cu grijă, aranjând totul în avans. Dacă avea să aștepte până la începutul lui martie, când Tony îi va da banii de curățenie, ar trebui să aibă destul cât să-și plătească o lună de chirie într-un loc ieftin. Peggy ar ajuta-o cu mobila; avea o grămadă în mansardă, rămasă din casa străbunicii ei. Cel mai bine ar fi fost ca Tony să nu afle. Dacă îl va pune în fața faptului împlinit, el va accepta în cele din urmă, iar când vor ajunge la o înțelegere, ea ar trebui să primească banii de pe urma vânzării casei tatălui ei. Va fi un colac de salvare.

În următoarele două săptămâni, Val se simți adesea îngrozită la gândul a ceea ce planifica, dar, ori de câte ori se uita la încheieturile umflate ale fetiței, știa că nu are de ales. Găsi un apartament cu un singur dormitor nu departe de țărm, în Balmain – o cutie de chibrituri la primul etaj al unei case mari și decrepite, cu un aragaz, un frigider și o chiuvetă pe un perete al sufrageriei, o toaletă și un duș într-o debara de lângă dormitor. Peggy împrumută duba fratelui ei și veni cu un pat vechi, o masă și scaune ca să mobileze apartamentul.

Apoi, într-o dimineață de sâmbătă, în timp ce Tony juca golf, Val strânse toate lucrurile ei și ale lui Nicole în mașină și, cu o mână tremurândă, îi scrise un bilet și-l propti pe masa din bucătărie.

Te părăsesc, scria pe bilet, *și o iau pe Nicole cu mine*. Din simplă obișnuință, adăugă un PS: *În frigider ai o caserolă cu mâncare.*

O luă de mână pe Nicole și o conduse la mașină, cu inima mai ușoară decât oricând în ultimii ani.

Capitolul 13

MUNȚII URAL. *17 iulie 1918*

Pădurea era atât de deasă încât nu pătrundea prea multă lumină. Se vedeau doar câteva raze înclinate pe măsură ce soarele urca mai sus pe cer. Aerul era umed și mirosea puternic a molid. Maria se ținea de Piotr în timp ce el fugea cu ea aruncată pe un umăr, zgâlțâită de tropăitul lui. Era clar că băiatul cunoștea bine locurile, fiindcă nu ezită nici măcar o dată în privința direcției. Ea își ciuli urechile să audă gărzile venind după ei, dar nu auzea decât picioarele lui Piotr călcând prin vegetația joasă, respirația lui greoaie și cârâitul păsărilor deasupra lor.

– Te rog, oprește-te, îl imploră ea. Lasă-mă aici și întoarce-te după ceilalți.

El nu încetini.

– N-are rost, gâfâi el. Îmi pare rău.

Maria ridică tonul.

– Sunt sigură că unii dintre ei sunt în viață. Nu putem să-i lăsăm în urmă.

Piotr continuă să alerge.

– Dacă mă întorc, explică el, o să mă aresteze, apoi o să vă găsească și o să vă omoare.

– Le-ai lăsa pe surorile mele în mâinile monștrilor acelora?

În voce i se citea panica. Era obligatoriu să se întoarcă. De ce nu înțelege?

Trecu o vreme până când Piotr îi răspunse, iar ea simți că încerca să se hotărască ce să-i spună.

– Nimeni nu mai era în viață, îi spuse el în cele din urmă. Îmi pare rău.

– De unde știi? Cum să știi? Nu putea crede așa ceva. Habar n-ai avut că eu mai trăiesc până când n-am deschis ochii!

El nu răspunse, doar merse mai departe. Fiecare pas îi sfredelea abdomenul. Se simțea amețită și atât de profund șocată încât nu putea gândi cum trebuie. Creierul nu-i funcționa.

Ieșiră lângă un lac, care strălucea roz în lumina dimineții, cu o imagine în oglindă a copacilor înalți reflectați pe suprafața apei. Piotr se opri și o întinse pe mal, iar ea fu recunoscătoare că nu se mai mișcă. Închise ochii ca să nu i se mai învârtă capul, dar îi deschise când îl simți alături. Piotr avea puțină apă în palmele făcute căuș.

– Beți, ordonă el.

Apa era atât de rece, încât o trezi pe dată. Avea un gust dulceag.

– Ești *sigur* că au murit cu toții? întrebă ea din nou.

El încuviință din cap.

– Mă tem că da.

– Și micul Alexei? Anastasia? Cum să omoare niște copii?

Nu putea crede așa ceva. Refuza să creadă.

Piotr nu avea nici un răspuns. Își făcu de lucru aprinzând un foc mic din niște crenguțe, la adăpostul unei firide săpate în stâncă.

– Tatiana trăiește, îi spuse ea. Nu era în casă azi-noapte. Era cu un prieten care încerca să ne salveze, un bărbat pe nume Malama. Trebuie să-i găsim.

Piotr stârni o scânteie și suflă peste ea ca să aţâțe focul. După aceea, se întoarse la lac și aduse cu mâinile niște noroi, pe care-l așeză lângă foc.

– Nu putem merge la Ekaterinburg, zise el în cele din urmă. Trebuie să ne îndepărtăm cât putem de locurile astea. Ne ocupăm mai târziu să o găsim pe sora dumneavoastră.

– Dar *cum* o vom găsi?

– Nu știu.

Ea văzu că el meșterea un fel de castron din noroi, modelându-l cu palmele făcute căuș. Îl ținu deasupra focului, întorcându-l pe o parte și pe alta, cu mânecile jachetei trase în jos ca să-și apere mâinile de căldură. Castronul era de culoare gri deschis, iar ea vedea cum se întărește în timp ce privea. Probabil era lut.

– Tatiana e deșteaptă, îi spuse ea. Sigur știe ce să facă. Trebuie doar să o găsim.

Piotr nu spuse nimic, dar după o vreme, se ridică și se duse înapoi la lac, unde adună puțină apă în castronul improvizat.

– Ce faci? întrebă ea.

– Fierb apă ca să vă curăț rănile, dacă îmi permiteți. Nu putem risca să faceți vreo infecție.

Așeză castronul în foc, aţâţă flăcările în jurul lui, apoi stătu și privi cum se încălzește apa.

– Gărzile n-o să vadă fumul? se sperie ea.

El scutură din cap.

– Vântul bate în direcția opusă și suntem apărați de peretele acela de stâncă, arătă el în spatele ei.

– N-o să mă lași aici, nu-i așa? întrebă ea, amintindu-și că, nu cu mult timp în urmă, îl implorase să se întoarcă după restul familiei.

– N-o să vă las, răspunse el pe un ton care o făcu să înțeleagă că poate avea încredere în el.

Se întinse pe spate și se odihni o vreme, dar deschise ochii când simți cum Piotr îi tamponează tâmpla cu o batistă înmuiată în apă fiartă.

– Îmi pare rău să vă trezesc, își ceru el scuze. Glonțul doar v-a zgâriat tâmpla. E mult sânge, dar ar trebui să se vindece repede. Unde sunt celelalte răni?

Maria își puse o mână pe corsajul plin de sânge al rochiei, unde durerea zvâcnea neîncetat.

– Aici. Și în picior, zise ea atingându-și locul de pe partea exterioară a coapsei.

– Am permisiunea dumneavoastră să le bandajez? întrebă el, cu o privire serioasă, pe un ton formal.

– Da, zise ea, apoi adăugă încet: Mulțumesc.

Fata închise ochii când el îi tăie cu un cuțit partea din față a rochiei și-i curăță pielea în jurul tăieturii de pe abdomen. Simțea că făcea tot posibilul să-i protejeze intimitatea, dezvelind nu mai mult decât strictul necesar, dar tot i se părea ciudat să fie atinsă acolo de un bărbat pe care abia dacă-l cunoștea.

– Sunt pietre prețioase în corsaj, zise el. Se pare că au deviat lovitura baionetei. Aproape sigur v-au salvat viața.

– *Dumneata* mi-ai salvat viața, murmură ea.

El îi ridică tivul rochiei ca să se uite la rana ei de pe coapsă, iar ea se cutremură, amintindu-și de Bolotov care îi ridicase fusta și de degetele urâte care îi umblaseră între picioare. Piotr nu ar fi putut fi mai diferit; atingerea lui era blândă și își limita atenția la locul rănii.

– Glonțul a ieșit pe partea cealaltă, raportă el. Asta e bine. Nu va trebui să-l scot.

Cu toate acestea, o duru foarte tare când el începu să curețe pielea din jurul rănilor pe care le avea, și deodată se pogorî peste ea un întuneric care o transportă pe tărâmul inconștienței.

Când își reveni, Piotr nu se vedea nicăieri. Maria se ridică în coate să se uite după el, speriată că o părăsise. Mișcarea îi provocă un val de greață.

Întoarse capul și vomită pe iarbă, apoi se șterse la gură cu dosul palmei. Alertat de zgomot, Piotr ieși din pădure cu câteva mâini de ierburi. Veni la ea în grabă, înmuie o bucată de material în apa caldă și o șterse la gură, apoi folosi apa rămasă în castron ca să clătească iarba de lângă capul ei.

– Asta e coada-șoricelului, îi spuse el, indicând plantele pe care le adusese, care aveau niște flori albe și frunze ca niște pene. Noi îi spunem iarba-soldatului fiindcă în armată o folosim deseori pe teren. Oprește sângerarea și previne infecțiile. Am să fac niște cataplasme cu ea ca să vă leg rănile. Apoi o să caut niște crețușcă, o plantă care o să vă aline durerile și o să vă taie greața. După aceea, trebuie să pornim din nou la drum.

Ea privi cum Piotr rupea frunzele de coada-șoricelului de pe tulpini și le zdrobea în castronul de lut. Durerea din răni era mai cruntă acum și nu se putu abține să nu geamă când el îi întinse cataplasma pe burtă și o prinse bine cu fâșii de pânză. Se întrebă de unde avea pânză, apoi observă că tăiase câteva bucăți din partea de jos a juponului ei. Probabil o făcuse în timp ce ea dormea.

Apoi el îi pansă piciorul, iar în cele din urmă și capul. Încercă să fie curajoasă, dar durerile îi radiau în fiecare parte a corpului: în cap, în burtă, în picior, dar cel mai mult în inimă. Pieptul o strângea atât de tare încât era un efort să respire. Ochii i se umplură de lacrimi, iar el privi fără să scoată un cuvânt, cu ochii plini de compasiune, cum ea încerca să le țină în frâu.

– I-am dezamăgit, șopti ea. I-am abandonat.

– Erați singura în viață, zise el încet. Vă promit.

Atunci începu ea să plângă cu adevărat. Nu voia, fiindcă se temea că nu se va mai putea opri vreodată, dar hohotele ieșiră cu forța din ea.

– Ar fi trebuit să mor și eu, zise ea. Atunci m-aș fi dus în rai împreună cu ei. În schimb, m-am salvat și asta mă face un om rău. Mi-aș dori din tot sufletul să fi murit.

Piotr luă o fâșie uscată de jupon și i-o dădu să o folosească pe post de batistă, lăsând privirea în jos. Pe o creangă din apropiere, o pasăre micuță cu pene maro și un gâtlej roșu rubiniu triluia în grabă, de parcă încerca să le spună ceva. Tonul ei era curat și limpede precum cântecul unui flautist de talie mondială.

Capitolul 14

MUNȚII URAL. *iulie 1918*

După ce îi bandajă rănile, Piotr o ridică pe Maria în spate, ca și cum ar fi fost o raniță. Poziția era indecentă, fiindcă trebuia să-l înconjoare cu picioarele, dar el îi spuse că îi era mai ușor să meargă fără să facă popasuri ca să se odihnească.

– Unde mergem? întrebă ea, când el se întoarse în pădure.

– Spre vest, zise el. În munți.

Merseră multe ore, oprindu-se doar pentru pauze scurte, iar când se făcu noapte și prea întuneric să mai vadă ceva, el o așeză pe pământ și găsi câteva crengi înfrunzite pe care le așeză peste rochia ei însângerată ca să-i țină de cald. Se ghemui în apropierea ei, rămânând de pază, iar Maria ațipi în câteva minute, copleșită de oboseală. Visă că era cu Olga și Alexei, cu Anastasia și părinții ei, și se jucau cu toții în zăpadă cu câinii, râzând în timp ce alunecau și cădeau. Apoi deschise ochii și văzu zorii din pădurea siberiană și adevărul de neconceput.

Piotr stătea pe vine lângă ea, oferindu-i o mână de fructe de pădure.

– Trebuie să mănânci, zise, dar ea întoarse capul.

Cum să mănânce când familia ei murise? Cum să se gândească măcar la așa ceva? Ce le făcuseră părea ireal, ca un coșmar grotesc. Nu reușea să înțeleagă enormitatea pierderii suferite.

Trei zile merseră către vest, cea mai mare parte a timpului în tăcere. Gândul morții nu era niciodată departe de mintea Mariei. Îi venea greu să înțeleagă că totul se sfârșise: că nu-l va mai strânge niciodată în brațe pe Alexei sau că nu va mai râde vreodată cu Anastasia; că nu își va mai vedea niciodată părinții în viața asta. Speranțele de a o găsi pe Tatiana păreau nerealiste; putea să fie oriunde. Maria se gândea deseori să-și pună capăt zilelor, dar se temea că ar însemna să-i întoarcă spatele lui Dumnezeu, iar dacă ar fi făcut asta, nu s-ar mai fi reîntâlnit cu familia ei în rai. În schimb, murmura rugăciuni pentru ei, amintindu-și cât de bine putea cuvintele ce se rosteau la parastase: „Doamne, odihnește sufletul adormitului robului Tău în loc luminat, în loc cu verdeață, în loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea“.

Piotr o lăsă cu gândurile ei, întrebând-o doar dacă îi era suficient de cald sau dacă ar vrea niște mâncare sau apă. Ea și-ar fi dorit să aibă o altă rochie în care să se schimbe în locul celei pe care o purta, cu tăietura din corsaj. Întorcându-și juponul cu fața în spate, putea să nu-și mai expună pielea, dar se simțea murdară. În fiecare zi, Piotr îi verifica rănile, căutând semne de căldură sau roșeață sau inflamație care ar fi putut indica o infecție. Când lăsă capul în jos și le adulmecă, ea întrebă:

– Ce faci?

– Miros ca să văd dacă faceți o infecție, zise el. Dar vă vindecați bine.

Ei nu-i păsa dacă se vindeca sau nu. Părea irelevant. Nu-l întrebă nici măcar încotro se îndreptau sau dacă avea vreun plan. Cumva nu reușea să-i pese.

În după-amiaza celei de-a treia zile, ajunseră la o cabană părăsită, pe jumătate distrusă. Acoperișul se prăbușise înăuntru, iar interiorul era plin de moloz și excremente de animale. Piotr o întinse pe un dâmb acoperit cu iarbă din apropiere și intră în casă.

– Mă gândeam să rămânem aici până vi se vindecă rănile, strigă el dinăuntru. Nu ne va găsi nimeni într-un loc așa de izolat.

Ea încuviință din cap. Totul în jurul ei era tăcut și nemișcat, doar cea mai măruntă adiere zbârlea crengile cele mai de sus ale copacilor, iar câteva păsări strigau din depărtare. Maria nu mai fusese niciodată într-un loc atât de liniștit.

Nori albi rătăceau pe întinderea cerului albastru, iar ea se întinse pe spate ca să-i privească. În creier i se învălmășeau o sumă de emoții: vinovăție, mânie și durere, toate amestecate laolaltă. Uneori ieșea în față furia ei față de asasini, alteori vinovăția că își părăsise familia. Durerea plutea întotdeauna în fundal, atât de imensă că nu-și putea permite să-i cedeze, de teamă să n-o înghită cu totul.

Piotr își făcu de lucru curățând cabana, apoi își folosi cuțitul ca să taie câteva crengi de molid cu care să repare acoperișul. Maria se răsuci ca să-l vadă cum aranja crenguțele cu ace una peste alta. El sări jos și intră în cabană, privind în sus ca să verifice să nu existe goluri, apoi mai tăie câteva ramuri cu care să le umple. După ce termină, strânse brațe de frunze căzute și mușchi și le aranjă deasupra, pe urmă aduse altele înăuntru, cu care să acopere podeaua. Era limpede că mai făcuse așa ceva.

Dispăru pentru o clipă, apoi apăru lângă ea cu castronul de lut plin cu apă.

– Beți, zise el, iar ea îl ascultă.

Apa era înghețată.

– Crezi că am săvârșit niște păcate îngrozitoare ca să fiu pedepsită astfel? îl întrebă ea. Poate că ar fi trebuit să fiu o soră mai bună și o fiică mai bună. Mă certam adesea cu Anastasia, și uneori mă ascundeam când Alexei voia să se joace cu mine. Crezi că Dumnezeu m-a blestemat pentru egoism?

– Nu. El scutură vehement din cap. Nu cred în Dumnezeu, dar dacă există, nu pot să cred că e un tiran răzbunător. De altfel, nu mai contează care e vrerea lui Dumnezeu când stai în fața unei bande de bărbați turbați, hotărâți să ucidă.

– De ce au vrut să ne omoare? Nu înțeleg.

Maria se încruntă și închise ochii ca să-și stăvilească lacrimile.

El ezită o clipă, alegându-și cuvintele.

– Bolșevicii au un mesaj conturat în alb și negru: sistemul vechi condus de tatăl dumneavoastră era corupt și îi favoriza pe cei puțini, în timp ce regimul nou va face societatea mai echitabilă. Le trebuie niște demoni împotriva cărora să lupte, ca să forțeze lumea să le accepte reformele – și, din păcate, au hotărât că membrii familiei dumneavoastră erau acei demoni.

Maria observă că spusese „erau". La trecut. Nu mai erau.

– *Dumneata* crezi că eram demoni? întrebă ea.

– Sigur că nu.

– Și totuși lucrai pentru bolșevici.

– Așa e. Am crezut – și încă mai cred – că averea țării ar trebui să fie distribuită mai echitabil, dar nu cred că oamenii lui Lenin abordează problema cum trebuie. Nu e necesar să distrugi ce e vechi ca să aduci ce e nou. Se ridică în picioare. Dar nu ne face bine să ne gândim prea mult la asemenea lucruri. Ce-a fost a fost. Mă duc să găsesc ceva pentru cină. N-am să lipsesc mai mult de o oră.

Maria deschise gura ca să obiecteze, dar el dispăruse printre copaci. Se uită după el și deodată își aminti că un gardian îi spusese că în pădurile acestea se găseau urși bruni și lupi. Ce avea să facă dacă apărea un animal sălbatic? Nu putea să fugă; piciorul rănit nu i-ar fi susținut greutatea.

Un nor trecu prin fața soarelui, iar ea tremură în răcoarea bruscă. În iarba din spatele ei se auzi un foșnet, dar când întoarse capul, nu se vedea nimic. Cu siguranță că Piotr n-ar fi lăsat-o singură dacă ar fi fost vreun pericol. Frica îi produse înțepături în ceafă și deodată se văzu din nou în pivniță, cu urechile țiuindu-i de urletele îngrozite ale surorilor sale, care se târau în patru labe pe o podea alunecoasă de la sângele lor, înecată de mirosul prafului de pușcă. Văzu sclipirea umedă a creierului mamei, o văzu pe Anastasia scâncind lângă ea, îl văzu pe tatăl ei căzând când gloanțele veniră iuți și dese. Văzu ura de pe chipul gardianului când o împunse cu baioneta, auzi croncănitul urâcios al bărbaților când plănuiau cum să le prade cadavrele. Își acoperi fața cu mâinile și gemu, dar nu putu face imaginile să dispară. Auzi sunetul unor țipete repetate și-și dădu seama că veneau chiar de pe buzele ei, țâșnind din ea într-un ritm sacadat.

– Ce e? Ce s-a întâmplat?

Piotr apăru ca din senin și se lăsă pe vine ca să-i înconjoare umerii cu brațul. Îi duse două degete la buze ca să-i înăbușe țipetele, apoi se așeză pe podea și o strânse tare în brațe, atent să nu-i atingă rănile. Corpul lui era cald și solid și mirosea a pământ și a molid. Ea se agăță de el cât de tare putu, consolându-se cu stabilitatea lui.

– E în regulă, murmură el. Sunteți în siguranță.

Mâinile lui erau pe spatele ei, pieptul lui era lipit de pieptul ei, iar ea simți cum căldura trupului său se scurge în carnea ei rece.

Își dădu capul pe spate ca să se uite la ochii lui serioși și cenușii. Fire de păr dezordonate îi răsăriseră pe bărbie, fiindcă nu se mai bărbierise de trei zile; asta îl făcea să pară mai în vârstă. Dintr-un impuls, se aplecă și-l sărută pe obraz, apoi pe buze, și curând îi săruta frenetic toată fața. Nu era nimic planificat; își urma doar un instinct pe care nu-l înțelegea. Îi ținea fața în palme și-l săruta pe frunte, pe bărbie, pe nas, pe tâmple.

El nu încercă să o oprească, dar nici nu o sărută la rândul său, iar după o vreme ea se opri. Cine era bărbatul acesta care nu voia să profite de ea, nici măcar când erau singuri în munți, iar ea îi făcuse mai mult sau mai puțin o invitație în acest sens? El îi zâmbi slab, aplecându-și capul într-o parte.

Deodată ea înțelese că, salvând-o pe ea, băiatul își riscase propria viață. Dacă vor fi prinși, amândoi vor fi executați.

– Ce ți-am făcut? întrebă ea, plină de remușcări că nu se gândise la asta până atunci.

– Nimic. Cel puțin, nimic în comparație cu ce v-au făcut ei, răspunse ea.

– Am uitat că și dumneata ți-ai pierdut familia. Pe mama dumitale. Pe sora dumitale. Toate astea din cauza mea.

El părea trist, iar ea adăugă:

– Sper că le vei regăsi într-o bună zi.

– Mi-aș dori să le cunoști, spuse el cu o privire distantă. După ce se termină războiul ăsta, poate voi putea să vă prezint.

– Mi-ar plăcea, zise ea.

Chipurile le erau apropiate, brațele lui încă o înconjurau, dar acum că ea se liniștise, el îi dădu drumul și se îndepărtă.

Maria privi cum Piotr face focul. Măcar dacă un alt membru al familiei ei ar fi fost salvat de un om la fel de bun ca el.

– Spune-mi… dumneata ești bolșevic, crezi în Revoluție, așa că de ce ai hotărât să mă salvezi, știind că astfel vei pierde totul?

El ridică din umeri.

– A fost simplu. Tatăl meu m-a învățat că în viață poți face bine sau rău și că trebuie să aleg întotdeauna binele. Când am văzut că sunteți în viață în bena camionului, am știut pe dată ce e bine.

Capitolul 15

MUNȚII URAL. *august 1918*

Rănile Mariei se vindecară fără să se infecteze, iar corpul îi deveni mai puternic, astfel încât, nu după mult timp, reuși să meargă pe distanțe scurte folosind un baston confecționat de Piotr. Era dureros să ridice ceva sau să se răsucească din mijloc, dar se putea spăla și putea freca petele de sânge cele mai urâte de pe rochie, într-un izvor înghețat care țâșnea dintr-un versant. Piotr frigea iepuri și păsări pe care le prindea în capcane făcute de el, iar Maria rodea carnea de pe oase, hămesită deodată. El pregătea infuzii delicioase din ierburi de munte și supe din ciuperci pe care le culegea și în fiecare zi îi aducea castroane de fructe de nuanțe vii de roșu, albastru și negru: fragi, mure pitice și fructe de vuietoare, îi explica el, în timp ce ea le devora.

În timp ce el își petrecea zilele adunând merinde, Maria se plimba în apropierea taberei lor, cuprinsă de durerea care o înghițea precum o ceață groasă. Începea să se sature de atâta plâns continuu care o lăsa fără aer, un plâns care venea dintr-un loc mai adânc din lăuntrul ei decât și-ar fi imaginat cu putință, dar nu se putea opri. Vederea unei păsăruici care ciugulea iarba, o floare frumoasă strecurată printre rădăcinile unui copac secular, totul părea să declanșeze o amintire despre familia ei și să o stârnească din nou. Acum încerca să-și ascundă lacrimile față de Piotr. Nu era corect ca el să fie martor la asemenea suferință, ceas după ceas. El făcuse tot posibilul salvând-o și nu era vina lui că ea își dorea să fi murit alături de surorile ei.

Seara, stăteau de vorbă. El îi povestea că învățase să vâneze de la tatăl lui, care fusese paznic de vânătoare, și că tot ce știa despre plantele medicinale știa de la bunica mamei lui.

– Moșia unde am crescut era un loc minunat să-ți petreci copilăria, zise el, dar eu mi-am știut întotdeauna locul. Copiii moșierului se întorceau cu spatele când treceam pe lângă ei, fiindcă nu făceam parte din aceeași clasă.

Maria se rușină. Oare ea își ferise vreodată ochii la vederea unui copil dintr-o familie săracă? Nu credea. Îi veni în minte o întâmplare dintr-o vreme când călătoreau la țară în automobilul deschis și văzuseră o fetiță

cerșind la marginea drumului. Olga se juca atunci cu o păpușă cu cap de porțelan într-o rochie cu garnituri de dantelă, dar i-o aruncă deodată pe geam bietei fetițe murdare, care păru derutată când o ridică de pe jos. Maria își amintea privirea aceea nedumerită. Poate copila aceea nu avusese niciodată o păpușă până atunci și nu știa ce să facă cu ea. Poate ar fi preferat ceva de mâncare.

Ea îl întrebă pe Piotr despre sora lui și auzi că era croitoreasă și că avea doi copii și un soț care, la fel ca Piotr, muncise în fabrica de confecții Makarov.

– De ce n-ai rămas la moșie și nu i-ai călcat pe urme tatălui dumitale? întrebă ea.

El ezită înainte să răspundă.

– Aveam un sentiment tot mai puternic că vechiul sistem trebuie să se schimbe și nu voiam să mai lucrez pentru aristocrație. La fabrică țineam adunări și discutam despre cum să devenim proprietarii uzinei în colectiv, fiecare dintre noi având o participație… Mi se părea mai corect decât un singur om care să adune tot profitul muncii noastre pur și simplu datorită familiei în care s-a născut.

– Presupun că s-a stârnit multă mânie, cugetă ea. Poate că asta explică de ce au îndreptat-o împotriva familiei mele.

Piotr scutură din cap.

– Eu nu l-am învinovățit niciodată pe țar în mod personal. Sistemul era greșit.

– Și totuși… se cutremură ea, gărzile care au format plutonul de execuție ne urau. Am văzut-o în ochii lor.

– Oamenii aceia erau animale, zise el cu convingere. Au fost aduși special de la uzina metalurgică Verh-Isețk, unde au fost aleși unul câte unul pentru brutalitatea lor. Cel puțin unul era un ucigaș condamnat. Nici unul dintre noi ceilalți, gardienii obișnuiți, nu am fi putut face ce au făcut ei. Eu dormeam în casa de peste drum și m-am trezit când am auzit focurile de armă.

– Acum ce se va întâmpla cu ei? întrebă ea.

El ridică din umeri.

– Sper că atunci când o să afle Lenin, o să fie arestați și întemnițați ca niște ucigași de rând.

Maria își dori să fie așa. Nu putea suporta să trăiască într-o lume în care astfel de oameni pot umbla pe stradă ca niște cetățeni respectabili. Ori de câte ori se gândea să se întoarcă în civilizație ca să reia căutarea Tatianei, își închipuia că va da peste unul dintre acei ucigași și îngheța de groază. Mai degrabă și-ar petrece tot restul vieții în munți, departe de oricine altcineva. Cel puțin acolo, cu Piotr, se simțea în siguranță.

Într-o după-amiază, când Maria stătea să se odihnească sub un brad, Piotr se întoarse în luminiș trăgând după el o căprioară mică, pe care o ținea de picioarele din spate. Îi tăiase gâtul și sângele păta frunzele din urma lui în timp ce mergea. Sări în fața animalului când o văzu pe Maria că îl urmărește și își ceru scuze.

– Îmi pare rău. Sper că priveliștea nu vă tulbură.

Pe Maria o podidiră lacrimile din pricina sensibilității lui.

– Deloc, zise ea, clipind din ochi. Mă gândeam doar cât de gustoasă va fi căprioara la cina din seara asta și cât de talentat ești că ai prins-o.

– Este un pui de elan. Vedeți petele de pe blana lui? Până la sfârșitul verii și le-ar fi pierdut. Acesta are vreo trei luni, bănuiesc. În mod normal nu aș omorî făpturi așa de tinere, dar fiindcă n-am decât un cuțit mic, nu puteam risca să o atac pe mamă, care arăta de parcă ar fi avut o sută optzeci de kilograme. Din fericire, am reușit să o sperii.

Bărbatul trase puiul în locul unde săpase o groapă pentru foc și începu să-i desprindă pielea de pe carne. Ea urmări cât era de concentrat în timp ce lucra metodic în jurul animalului, fără să irosească vreun pic de carne. Cât de isteț era și cât de îndemânatic, gândi ea. Avea noroc să fi fost salvată de un om care era în stare să aibă grijă de amândoi, și un domn pe deasupra.

Când termină, se ridică în picioare.

– Mă duc să mă spăl, zise el, iar ea văzu că era plin de sângele animalului. Sper că mă veți ierta dacă îmi spăl hainele. Ar trebui să se usuce repede la soare și o să am grijă să nu vă ofensez cu goliciunea mea.

Ea râse la auzul acelor vorbe.

– Aici trăim în afara societății și cred că ar trebui să ne facem propriile reguli bazate pe pragmatism.

El se încruntă, iar ea își dădu seama că nu înțelege cuvântul.

– Trebuie să trăim într-un mod care să fie practic. Nu voi fi ofensată absolut deloc dacă te văd umblând pe aici în lenjerie de corp.

Asta făcea și ea când își spăla hainele.

El porni spre izvor, iar câteva minute mai târziu ea zâmbi când auzi țipătul obișnuit pe care-l scotea Piotr când se stropea cu apa rece ca gheața.

Când se întoarse o oră mai târziu, părul încă îi era ud, iar hainele îi erau vizibil umede. Tremură în timp ce făcea focul, fluierând o melodie pe sub mustăți.

– Ce e cântecul acesta? întrebă Maria, iar el tresări.

– Nu mi-am dat seama că se aude ce fluier, spuse el. E un marș din război. Se pare că îmi amintesc că se numea „Adio, Slavianka". Nu știu versurile, dar melodia te prinde.

– Fluieri melodios, zâmbi ea, și văzu că el se rușină.

– Eu? Nu, greșiți cu siguranță.

Adusese cu el un vraf de bețe și le folosi ca să construiască două trepiede de o parte și de alta a focului. Trecu un băț mai lung printr-o pulpă a puiului de elan și o suspendă pe trepiede ca să o frigă deasupra flăcărilor. Din ea se scurgea zeamă, făcând flăcările să trosnească și să scoată scântei.

Maria se trezi privind felul în care se mișcau mâinile lui Piotr. Îi plăcea contrastul dintre precizia lui când îndeplinea o sarcină delicată și forța lui extraordinară. Nu se gândise la acea perioadă fiindcă era împietrită de șoc, dar el reușise cumva să o care prin pădure aproape trei zile continuu, abia oprindu-se ca să se odihnească. Cum o făcuse, oare? Corpul lui era puternic, cu un gât gros și mușchi bine definiți pe brațe și picioare. Era un bărbat care dusese o viață activă.

Carnea era gustoasă: proaspătă, cu o aromă bogată de vânat. Ea se ghemui lângă Piotr în fața focului fiindcă seara se lăsa frigul de îndată ce scăpăta soarele. Când își termină prima porție de elan, el îi mai tăie una și păru mulțumit să o vadă mâncând cu atâta poftă, în priviri citindu-i-se o jumătate de zâmbet.

Genunchii li se atinseră când el se aplecă să întoarcă carnea pe frigare, și murmură o scuză.

– Cu siguranță nu mai suntem niște străini de când dormim sub același acoperiș, zise ea, ridicând o sprânceană. Nu ne supraveghează nimeni, decât luna și stelele.

În timp ce el se concentra să aranjeze carnea deasupra focului, ea îi puse o mână pe umăr.

– Tunica dumitale încă e udă, zise ea. Sigur n-ai vrea s-o dai jos? Nu mi-ar plăcea deloc să răcești.

– Nu, e în regulă. Nu vă faceți griji, vă rog.

– Seara se face mai frig, de parcă vara s-ar sfârși.

Maria tremură dintr-odată.

– E septembrie acum. Trei.

În timp ce el își făcea de lucru punând la păstrare restul cărnii printre niște crengi de molid, ea îi privi chipul în lumina focului și deodată simți un impuls covârșitor de a-l săruta din nou, ca în ziua în care fusese cuprinsă de groază. Tânjea să-i simtă trupul lipit de al ei, voia să-i audă bătăile inimii. Era ceva atât de greșit? Se trase mai aproape și își puse brațul în jurul lui, întorcându-i chipul către al ei cu o mână, apoi îi atinse buzele cu ale ei. Era ceva magic. Îl mai sărută puțin, frecându-l pe spate cu o mână, simțindu-i creasta șirei spinării. Ca mai înainte, o lăsă să facă ce voia, dar nu o sărută și el, iar deodată ea fu cuprinsă de dorință. Nu era ceva ce gândea până la capăt, doar o nevoie trupească.

Îl sărută mai insistent pe buze, întorcându-i umerii astfel încât să stea cu fața la ea și mângâindu-l pe piept cu amândouă mâinile. El scoase un mic geamăt șoptit, așa că ea continuă să-și treacă mâinile peste trupul lui, coborând pe coapse, până la pulpe, apoi urcând la loc.

El îi puse o mână pe talie ca s-o țină aproape și o mângâie pe păr, dar își trase fața într-o parte.

– Ce faceți? șopti el.

– Asta îmi doresc, îi spuse ea. Dumneata nu-ți dorești același lucru?

El scoase un sunet ca de animal din gâtlej.

– *Desigur*, dar nu vreau să vă rănesc. Mai târziu veți regreta asta când vă veți mărita și nu veți putea fi sinceră cu soțul în noaptea nunții.

Drept răspuns, Maria îl sărută cu mai mult foc.

– Te rog, zise ea. N-o să regret. Te rog.

Piotr se retrase, se ridică în picioare și se duse la marginea luminișului, cu brațele încrucișate.

– Nu sunteți în toate mințile, zise el. Sunteți pe jumătate înnebunită de durere și ar fi greșit din partea mea să profit de situație.

Maria simți că îi dau lacrimile.

– Am nevoie de asta, spuse ea. Am nevoie de ceva bun și adevărat care să mă ajute să înlocuiesc amintirile îngrozitoare din ultimele săptămâni.

În timp ce vorbea, își imagina atacul lui Bolotov asupra ei din baie, cu două luni în urmă, mai degrabă decât masacrul.

– Știu că ești un om bun, și te rog – nu, te *implor* să faci dragoste cu mine.

Glasul îi tremură.

Piotr se plimba încoace și încolo, fără să o privească.

– Cred că tatăl dumitale ar spune că asta e bine să faci, adăugă ea încet.

În cele din urmă Piotr veni și se așeză din nou lângă ea, luându-i chipul în palmele cu degete puternice și privind-o în ochi.

– Am să fac ce vă doriți, dar spuneți-mi de îndată dacă vreți să mă opresc.

Începu să o mângâie încet, cu gura pe gâtul ei, pe interiorul încheieturii, pe dâmbul sânului. Era minunat să simtă asemenea senzații și curând se lăsă complet dusă de val.

Abia când îi ridică tivul fustei îngheță pentru o clipă, gândindu-se la durerea agresiunii lui Bolotov. Avea să simtă la fel și acum? Piotr îi simți ezitarea și se opri imediat, dar ea îl îndemnă să continue:

– Nu… te rog. Vreau.

Era speriată, dar foarte convinsă.

O atinse cu blândețe cu degetele în zona intimă, iar ea scoase un suspin de bucurie și își împinse șoldurile către el. Când el o pătrunse în sfârșit, simți că tot corpul i se lichefiase. O durea rău, dar era minunat în același timp. Simțea că erau legați, făuriți din aceeași carne, așa cum visase întotdeauna că va fi cu un bărbat.

– Te iubesc, îi șopti ea la ureche.

La sfârșit, când ea stătea întinsă în brațele lui, cu crengile copacilor fluturând în fața lunii strălucitoare, aproape pline, ea repetă cuvintele, apoi spuse:

– Mi-aș dori să ne căsătorim. Nu vreau nici un alt bărbat. Doar pe tine, Piotr Vasnețov.

El o strânse mai tare în brațe, o sărută pe frunte, pe vârful nasului.

– Și eu te iubesc, zise el, iar vocea îi tremură de emoție. N-ai idee cât de mult te iubesc!

– Adevărat? întrebă ea, uimită. De ce mă iubești?

El o mângâie încet și ritmic pe păr în timp ce răspunse:

– Mulți dintre gardienii din casă visau să se însoare cu una dintre fetele Romanovilor, dar eu n-am îndrăznit niciodată să mă gândesc la așa ceva. Doar că mi-a plăcut foarte mult de tine. Din ziare mă așteptasem să fii

arogantă și încrezută, dar erai atât de naturală și de prietenoasă și mi-ai cucerit inima într-o clipă. A însemnat atât de mult pentru mine să te văd cu lacrimi în ochi când ți-am povestit despre moartea tatei. Și de când suntem aici, curajul tău îmi taie răsuflarea. Îți iubesc inteligența, frumusețea, dar cel mai mult iubesc forța pe care o simt în tine.

Maria clipi. Nu se simțea deloc puternică.

– E frumos din partea ta, dar mă tem că stai cu mine doar fiindcă simți o obligație, de vreme ce m-ai salvat. Când vom pleca de aici, dacă vrei, poți să mă duci undeva, într-un loc sigur, și să mă lași acolo. Nu trebuie să te simți dator să rămâi cu mine din cauza a ceea ce s-a întâmplat între noi în seara asta.

Ea își ținu răsuflarea.

– Niciodată! strigă el cu patimă. Nu te-aș părăsi niciodată. În orice caz, nu atât timp cât o să mă vrei alături. Făcu o pauză. Dar poate crezi că te-ai îndrăgostit de mine doar fiindcă te-am salvat? După ce o să te întorci în societate, eu voi fi un inadaptat și nu vei mai dori să mă cunoști.

Maria îl înconjură cu brațele și se agăță de el, lipindu-și fața de a lui. Îi simțea genele atingându-i obrazul.

– Te-am urmărit în ultimele săptămâni și am ajuns să-ți cunosc și să-ți iubesc caracterul. Mă rog din tot sufletul să nu ne mai despărțim vreodată.

Își lipi buzele de buzele lui și-l sărută cu putere, încercând să-și comunice forța iubirii fără alte cuvinte.

Capitolul 16

MUNȚII URAL. *septembrie 1918*

Când Maria deschise ochii a doua zi dimineață, își lipi trupul de spatele lui Piotr, care dormea, și își reaminti toate senzațiile delicioase de noaptea trecută. El se mișcă, iar ea îl trase cu fața spre ea, gata să facă dragoste din nou.

Când el se ridică în cele din urmă să aprindă focul și să prepare micul dejun, ea îl privi ca prin vis, simțind furnicături pe piele, plănuind deja cum să-l ademenească să se culce din nou cu ea după ce vor mânca. Îi plăcea la nebunie felul în care o atingea, felul în care trupurile li se potriveau laolaltă. Era rău să facă asta când nu erau căsătoriți? Nu putea crede că Dumnezeu i-ar condamna.

Următoarele zile trecură ca prin ceață. Acum că erau iubiți, ea voia să facă dragoste tot timpul. Nu se putea uita la Piotr fără să simtă împunsătura dorinței în pântece. Când el se ducea să vâneze o oră-două, ea se strângea singură în brațe, simțindu-se abandonată în lipsa lui. Când făceau dragoste, se simțea din nou conectată la viață și distrasă de la durerea ei vastă și încă nevindecată, ceea ce împiedica sentimentele să crească și să o cuprindă cu totul. Durerea încă era prezentă – plângea în fiecare zi –, dar acum avea și ceva minunat cu care să-și ocupe gândurile.

Piotr fluiera în timp ce lucra în jurul micii lor tabere și părea să aibă în permanență un zâmbet larg pe față. Îi aducea buchețele de flori din pădure și îi așeza flori în păr. O tachina când ea se lăsa dusă de valul „purtării ei de mare ducesă“ – corectându-i gramatica sau ștergându-i barba când i se prindeau firimituri de mâncare în ea.

– Uite ce dreaptă stai! Îi imită poziția. De parcă ai fi o mobilă.

– Mama ne-a învățat să stăm drepte.

Ea zâmbi. Îi plăcea delicatețea umorului său; omul ăsta nu putea fi vreodată crud.

– Ce vârstă ai? îl întrebă într-o zi.

Rămase surprinsă când el îi răspunde că avea nouăsprezece ani. Aceeași vârstă ca ea. Părea mult mai matur.

Oare se păcăleau singuri? Putea să funcționeze o căsnicie între ei doi? El era mai puțin educat decât ea, dar avea mult mai multe cunoștințe despre abilitățile necesare pentru supraviețuire, iar acum asta părea mai important. Oare nu era în toate mințile, cum își făcuse griji Piotr? Poate că nu, dar simțea că s-a schimbat fundamental și nu va mai fi niciodată Maria cea dinainte. Nu exista nici un motiv pentru care Maria cea nouă să nu poată fi soția lui Piotr Vasnețov. Ea știa cu siguranță că voia să fie cu el tot restul vieții.

Vremea era schimbătoare de-acum, trecând de la soare și căldură, la ploaie și vânt și înapoi, totul într-o singură oră. Mai îngrijorător, temperaturile scădeau mult noaptea. Piotr puse mai mult mușchi și mai multe frunze pe acoperiș, formând un strat gros care să țină căldura în casă, dar Maria tot se trezea tremurând în primele ore ale dimineții și trebuia să se agațe de el ca să-i țină de cald.

– Nu putem să rămânem aici peste iarnă, îi spuse Piotr. Știi asta, nu-i așa? Am așteptat cât am putut să ți se vindece rănile, dar curând trebuie să pornim din nou la drum.

Maria simți că o durea stomacul de teamă.

– Dar unde o să mergem?

– Trebuie să aflu dacă bolșevicii mai sunt la putere și încotro se îndreaptă războiul civil. În loc să mergem spre răsărit, către Ekaterinburg, unde am putea fi recunoscuți, cred că am fi mai în siguranță dacă trecem pe versantul de vest al munților.

Maria simți un strop de speranță.

– Mătușa Ella, sora mamei, locuiește la Perm. Poate că Tatiana e acolo.

Piotr îi aruncă o privire stranie pe care nu o putu descifra și păru gata să spună ceva, apoi se opri.

– Prea bine, încuviință el. Vom merge la Perm. Dar va trebui să ne deghizăm, și o să avem nevoie de haine noi.

– Am pietrele prețioase care au fost ascunse în haine. Le putem vinde.

Le scosese din cusături și acum le ținea într-un săculeț confecționat din unul dintre bandaje.

El scutură din cap.

– Orice cumpărător o să întrebe de unde le avem. Hai să le luăm cu noi, dar să le ținem ascunse, iubirea mea. Pe timp de război civil, cea mai sigură

regulă e să nu ai încredere în nimeni.

Porniră la drum într-o dimineață însorită și se îndreptară către o trecătoare pe care o știa Piotr, care o tăia printre crestele munților fără să-i forțeze să urce prea sus. Maria era neliniștită fiindcă trebuia să-și părăsească sanctuarul, îngrijorată de ceea ce îi aștepta în față, dar se consola cu gândul că totul va fi bine cât timp îl avea pe Piotr alături.

Nu după mult timp, începu să o doară piciorul rănit, iar la capătul primei zile, tălpile îi erau acoperite cu bășici dureroase, fiindcă pantofii ei de piele cu cataramă nu erau făcuți pentru o drumeție pe munte. Piotr găsi o plantă căreia îi spunea pătlagină și-i stoarse zeama lipicioasă din frunze direct pe sărmanele ei tălpi.

– O să-ți aline durerile și o să vindece bășicile, zise el, iar ea simți cum usturimea dispăru pe dată.

A doua zi dimineață el îi oferi niște încălțări noi pe care le făcuse în timpul nopții din coajă de mesteacăn.

– Se cheamă *lapti*, îi zise el. Asta poartă țăranii. Am pus niște frunze de pătlagină înăuntru ca să-ți protejeze tălpile când mergi.

Lapti erau comozi; aveau o aderență bună cu solul, și totuși nu o rodeau. Era ceva ce omul ăsta nu știa să facă?

Jalea ei părea mai puternică acum că erau în mișcare, dar în același timp își imagina bucuria pe care o va simți dacă aveau s-o găsească pe Tatiana la casa mătușii Ella. Toate trei s-ar fi putut alina una pe alta. Ce părere vor avea despre Piotr? Își aminti că Tatiana o certa pentru că se întovărășea cu gărzile, dar sigur se va răzgândi la vederea acestui bărbat curajos care o dusese în spate timp de trei zile. El urma să fie cumnatul Tatianei după căsătorie, iar Maria se gândi că omul ei avea multe calități în comun cu Dmitri Malama, iubitul surorii sale, care fusese decorat în război. Poate că se născuseră în clase diferite, dar, la fel ca Malama, Piotr era un om foarte curajos.

Ploaia deveni tot mai persistentă pe măsură ce se apropiau de latura apuseană a lanțului muntos, iar Piotr îi explică faptul că umezeala e atrasă în atmosferă tocmai de la Oceanul Atlantic, apoi e prinsă între vârfurile acestea stâncoase.

– De-asta plouă mai mult la Perm decât la Ekaterinburg, zise el.

Maria nu știa asta.

El îi spuse că poți prezice vremea urmărind comportamentul animalelor.

– Dacă păsările zboară sus, vremea va fi bună, dar când coboară mai mult, o fac pentru a evita furtuna. Oile și vitele devin greu de stăpânit, iar păianjenii își părăsesc pânzele și caută adăpost înainte să vină ploaia.

Maria era fermecată de această înțelepciune populară, așa că el îi spuse toate semnele pe care le observase care indicau că urma iarnă rece în anul acela.

– Pinii fac conuri mai mari când vine o iarnă grea, iar veveriţele își construiesc cuiburi mai groase.

– De unde știi? întrebă ea, făcând ochii mari.

– Pur și simplu știu, ridică el din umeri.

În fiecare zi el îi arăta un punct de reper la linia orizontului și sugera să încerce să ajungă acolo până la lăsarea întunericului, dar Mariei îi era greu să țină pasul cu el. Uneori o lua în spate și o căra o vreme, cum făcuse atunci când o salvase, dar drumul era abrupt și nu reușea s-o ducă mai mult de o oră odată.

Ajunseră la un mic cătun alcătuit din câteva case, dar nu se opriră fiindcă Piotr zise că străinii ar fi fost remarcați acolo. Abia când ajunseră la marginea orașului Perm hotărî că se puteau odihni. Găsi un șopron părăsit la o margine de fermă și rămaseră acolo preț de o zi, mâncând fâșii de carne uscată pe care le adusese drept hrană și se spălară pe picioare într-un jgheab plin cu apă de ploaie.

În dimineața următoare, Piotr o lăsă pe Maria timp de o oră ca să caute niște haine, iar ea se ascunse după un tractor părăsit, tresărind la fiecare zgomot, cât de slab. Știa că trebuie să se obișnuiască să stea singură, fiindcă în ziua următoare conveniseră că el va intra în oraș ca să o caute pe mătușa ei, Ella. Era posibil să fie gărzi bolșevice postate în jurul casei, care ar fi recunoscut-o fără îndoială pe Maria, așa că el urma să meargă singur ca să vadă cum stau lucrurile.

Se întoarse cărând brațe de haine.

– Le-am furat de pe sfoară, erau puse la uscat. Mă simt prost, dar măcar am ales o casă unde păreau să fie rezonabil de înstăriți.

Maria ținu o fustă pe lângă ea. Părea să fie mărimea ei, dar când o puse pe ea nu reuși să-i închidă toți nasturii. O bluză nu i se închidea peste piept. Până și juponul îi era strâmt.

– Cred că mâncarea excelentă pe care mi-ai servit-o în munții Ural m-a făcut să iau în greutate, zise ea, bătându-se pe burtă. Am devenit iar cuțu

dolofan – așa îmi ziceau surorile mele.

Observă că Piotr îi aruncă o privire stranie.

– Ce e?

– Nu știi ce se întâmplă? întrebă el încet.

Ea scutură din cap, confuză.

– Ai rămas grea.

Maria se așeză, simțindu-se nesigură pe picioare.

– Dar de unde știi? întrebă ea, încă neștiutoare în privința unor astfel de lucruri femeiești. Apoi, după ce se gândi o clipă, mormăi: Da, desigur. Este exact genul de lucru pe care l-ai ști.

Își puse o mână pe burtă, încercând să decidă ce părere are despre vestea primită, și fu cuprinsă de un val de dorință de a proteja făptura micuță care îi creștea în pântece. Ridică privirea și văzu că Piotr avea lacrimi în ochi.

El se întoarse din Perm a doua zi cu vești dezamăgitoare: casa mătușii Ella era goală și baricadată. Câțiva vecini îi spuseră că nu mai fusese văzută din primele săptămâni ale lunii iulie.

– Știu că țarul – tatăl tău – a fost executat, dar se pare că au impresia că toți ceilalți din familie au fost trimiși altundeva la loc sigur. Măcar de-ar fi adevărat.

Piotr avea o expresie sumbră.

Maria se simți înfrântă. Își agățase speranțele de faptul că mătușa ei va fi acolo.

– Nu se aude nimic de Tatiana? întrebă ea, fierbând de neliniște.

El scutură din cap.

– Îmi pare rău, dar se pare că am fugit în direcția greșită. Armata Albă a amiralului Kolceak a luat Ekaterinburg de la bolșevici și a pus un nou guvern în Omsk. Dar aici, în Perm, încă mai conduc sovieticii și nu suntem în siguranță. Tot ce putem face e să rezistăm iarna asta și să sperăm că Albii[3] vor înainta peste Ural nu peste mult timp.

– Unde o să trăim? Ce ne facem?

Uneori era greu să-și țină panica în frâu.

– O să găsesc de lucru fără prea mari probleme. Armata Roșie a tot recrutat din muncitorii de la ferme, așa că multe nu au destui oameni. Au rechiziționat și toate grânele, mai puțin cele necesare familiilor fermierilor, dar pot să fac rost de mâncare pentru noi.

Maria dădu din cap aprobator. Nu se îndoia că așa va fi.

– Am o întrebare pentru tine, continuă el. Am întâlnit un bărbat pe drum care spune că ne poate face rost de acte de identitate false. În momentul de față există un comerț înfloritor în rândul burghezilor care încearcă să treacă drept muncitori de rând. Omul cu care m-am întâlnit primește pietre prețioase drept plată fără să pună vreo întrebare. Îmi permiți să-i dau unul dintre diamantele tale?

– Acte false? Asta era o lume cu totul nouă pentru Maria. Ce nume o să ne luăm?

– Eu sugerez să ne păstrăm prenumele, dar să ne schimbăm patronimul, matronimul și locul nașterii. N-aș putea învăța să-ți spun Ludmila sau Valeria fără să mă încurc uneori, zâmbi el.

– Ai spus că pe timp de război civil nu trebuie să avem încredere în nimeni.

– Da, dar omul ăsta nu are nimic de câștigat dacă ne trădează. Și-ar pierde afacerea și profiturile. Cred că putem avea încredere în el.

Maria se minună că Piotr părea atât de calm în această privință, de parcă era un lucru de zi cu zi să-și schimbe numele.

– Dacă ești sigur, zise ea.

Alese un diamant mic din săculețul de pânză.

Mai târziu în seara aceea, când era îmbrăcată cu hainele furate, cu basmaua unei țărănci pe cap, Piotr îi arse rochia veche și sfâșiată. Era mult prea măreață pentru „cetățeana Dubova", nevasta unui muncitor la fermă, iar tăietura de baionetă de pe corsaj ar fi stârnit suspiciuni. Nu-i părea rău că o vede pentru ultima oară; țesătura scumpă ascundea prea multe amintiri de coșmar.

– Veniți de departe? o întrebă nevasta fermierului pe Maria, măsurând-o din cap până-n picioare. Păreți osteniți rău de tot, iar *lapti* voștri sunt așa de tociți că abia dacă a mai rămas ceva din ei. Pe mine mă cheamă Svetlana. Poftim – ia niște pâine. Copilul îți cere să mănânci pentru doi. Când îți e sorocul, apropo?

Maria făcu un calcul rapid în minte.

– În iunie, cred.

– Un copil născut în iunie e norocos, continuă Svetlana. O să aibă grijă de dumneata la bătrânețe, sau cel puțin așa se zice.

– Poate o să fie fată…

Svetlana scutură din cap.

– Îmi dau seama că e băiat după forma pântecului dumitale. Nu greșesc niciodată. Ai venit în locul potrivit; pot să te ajut când încep durerile facerii.

Maria păli. Nu se gândise prea mult la naștere și găsea înfiorătoare această perspectivă. Burta îi era deja atât de mare încât nu-și putea imagina cum va ieși afară conținutul ei.

– Nu te teme, zâmbi Svetlana. Am adus pe lume patru dintre copiii vecinelor mele, și o mulțime de viței, pe deasupra.

Asta era vag liniștitor, deși Maria se întrebă dacă și vițeii se nasc la fel ca oamenii. Nu putea înțelege cum, de vreme ce au patru picioare și nu două.

– Dumneata ai copii? întrebă ea, dar Svetlana scutură din cap.

– Nouă nu ni s-a întâmplat niciodată, din păcate. Așa a vrut Dumnezeu.

Cu toate acestea, arăta ca și cum ar fi născut, cu șolduri ample și un piept uriaș și lăsat. Maria bănui că avea în jur de patruzeci de ani.

Svetlana continuă:

– Sper că o să fii în stare să mă ajuți cu treburile pe care bărbații ni le lasă nouă, femeilor – știi tu, țesutul, mulsul, hrănitul animalelor, pusul la murat, coptul și așa mai departe. O să ne ținem de urât una alteia.

Maria păli. Nu se pricepea la nici una dintre treburile pe care Svetlana s-ar aștepta ca soția unui muncitor la fermă nomad să le cunoască.

Neștiința ei fu dezvăluită curând, când se duseră în șopron pentru mulsul de după-amiază, iar ea nu știa de ce parte a vacii să apuce. Încercă să o imite pe Svetlana, dar nu ieși nici un strop de lapte. Soția fermierului o privi îngândurată.

– Ești culac, nu-i așa? Are sens. Aveam eu bănuielile mele după accentul dumitale și felul pretențios cum stai pe scaun.

– Ce e un culac?

Maria se întrebă dacă e ceva ca un cazac, dar aparent nu era așa.

– Burghezia; cei născuți din părinți înstăriți. N-ar trebui să angajăm culaci, dar bărbatului meu, Iosif, îi place de bărbatul dumitale și crede că o să ne fie de ajutor la fermă.

– Piotr nu e culac, zise repede Maria. Părinții mei au fost burghezi, dar sunt… Nu reuși să spună cuvântul „morți“ și căută alternative. Nu mai sunt.

Îi veniră lacrimi în ochi. Întotdeauna i se întâmpla așa când vorbea despre ei.

Svetlana o înconjură cu un braț.

– Nu plânge, draga mea, o liniști ea, frecându-i umărul Mariei. Gata, gata. Prea multă durere o să-ți molipsească copilul din pântece și o să-l facă să aibă un suflet trist.

Maria se gândi că nu avea nici o șansă ca bebelușul să evite molipsirea, fiindcă durerea îi umplea fiecare celulă a corpului, chiar dacă acum o putea ține sub control puțin mai bine decât cu câteva săptămâni în urmă.

Svetlana o sărută pe obraz și o strânse de umeri.

– Nu-mi sunt deloc dragi bolșevicii cu regulile lor nenumărate. Ar trebui să ne lepădăm de credință fiindcă e demodată și anticomunistă, dar eu tot țin slujbele în fiecare zi, în taină. Avem un preot al locului în care poți avea încredere. Poate vrei să te rogi împreună cu mine?

Maria ezită.

– Am să-l întreb pe soțul meu, zise ea, fiindcă îi spuseseră fermierului și soției sale că sunt deja căsătoriți ca să facă rost de slujbă și de o cămăruță înghesuită deasupra unui staul în care să locuiască.

Cuvintele „soțul meu“ aveau o sonoritate care-i plăcea.

– Putem să rugăm preotul să ne cunune? îl întrebă mai târziu pe Piotr. Vreau ca bebelușul să se nască legitim.

Piotr zâmbi cu indulgență.

– Cred că vei vedea că bolșevicii nu pun mare preț pe asemenea formalități. Dar hai să ne întâlnim cu preotul ăsta și să vedem dacă putem avea încredere în el, apoi dacă vrei să ne luăm, așa vom face.

– Tu nu vrei? întrebă ea repede, cu îngrijorare în glas.

El o trase aproape într-o îmbrățișare și o sărută pe frunte.

– În mintea și în inima mea suntem deja soț și soție, dar dacă binecuvântarea unui preot te face fericită, atunci așa să fie.

Două săptămâni mai târziu, Maria nu-și putu opri lacrimile în timp ce preotul intona cuvintele sfinte ale ceremoniei ortodoxe a cununiei:

– Dumnezeule cel sfânt, Stăpâne, întinde mâna Ta din sfântul Tău locaș și unește pe robul Tău Piotr cu roaba Ta Maria, pentru că de către Tine se însoțește bărbatul cu femeia. Unește-i pe dânșii într-un gând; încununează-

i într-un trup; dăruiește-le lor roadă pântecelui, dobândire de prunci buni…

Când le ținu cununiile deasupra capetelor, pentru Maria fu aproape prea mult. Bătrânul se opri și întrebă:

– Te simți bine, copilă? Vrei să continuăm?

Iar ea încuviință din cap și rosti:

– Da, vă rog.

Piotr o strânse tare de mână, dar ea tot nu-și putu stăpâni suspinele.

Toată viața ei, de când era mică de tot, visase la ziua nunții și la bărbatul chipeș cu care avea să se mărite și cu care avea să-și crească pruncii. Dar în visele acelea își închipuise întotdeauna că viitorul ei soț îi va cere permisiunea tatălui ei pentru logodnă, că mama ei o va ajuta să-și pregătească trusoul, și că restul familiei va sărbători ziua cea fericită. Acum nu avea nimic din toate astea – doar pe Piotr. El era singura familie care îi mai rămăsese.

Mișcarea Albă și Armata Albă cuprindeau forțe politice și militare rusești care se opuneau bolșevicilor după Revoluția din Octombrie și care au luptat împotriva Armatei Roșii în timpul războiului civil (1917–1922).

Capitolul 17

PERIFERIA ORAȘULUI PERM. *iarna lui 1918–1919*

Prima zăpadă sosi în noiembrie și se așternu ca o pudră presărată pe pământul care era deja tare ca piatra, scânteind de promoroacă. Zilele se scurtară, așa că se lumina abia la unsprezece dimineața și se întuneca iarăși la jumătatea după-amiezii. Curând stratul de zăpadă se făcu și mai mare, iar copacii dispărură sub hainele groase de iarnă. Svetlana le împrumută Mariei și lui Piotr niște pături, iar bărbatul avea grijă să ardă întotdeauna focul în cămin, astfel încât în cameră să le fie bine când vânturile iernii șuierau afară.

Pe lângă slujba de îngrijitor de animale la fermă, Piotr mergea călare în pădure la vânătoare de elani, a căror carne putea fi sărată și uscată ca să țină în lunile de iarnă, și pescuia la copci făcute în lacul înghețat. Fermierul și soția acestuia erau încântați de priceperea lui, dar Maria se dovedi mai puțin folositoare: nu reuși să învețe cum să mulgă vacile, deși se deprinse să dea de mâncare la pui, să împletească târne din trestie și să pună la murat legume tocate în bucătăria Svetlanei.

Într-o zi împrumută o tablă și piese de șah chinezesc de la Svetlana, iar în seara aceea îl învață pe Piotr regulile jocului. Era relativ ușor: trebuia să-ți muți toate piesele în colțul opus pe cel mai rapid traseu cu putință, sărind peste piesele adversarului pe parcurs.

Piotr se luă după ea la primul joc, dar pe al doilea îl câștigă deja detașat.

– Cum poți să mă bați când de-abia ai învățat să joci? întrebă ea, surprinsă.

– Tu n-ai nici o strategie, râse el. Îți muți piesele la întâmplare. Eu, pe de altă parte, mă gândesc cu câteva mutări înainte. Asta e distracția jocului.

Maria zâmbi.

– N-ar fi mai frumos să lași o gravidă grasă să câștige?

Se bătu pe burtă. Copilul i se mișca deja în pântece, dându-i șuturi. Uneori vedea forma unui picioruș sub piele.

– Ai vrea să joc prost? Îmi vorbește marea ducesă? Vă rog, iertați-mă că am fost atât de îndrăzneț încât să vă înving, doamnă.

Își ridică o pălărie imaginară.

Ea chicoti și-i luă mâna ca să-l tragă spre ea și să-l sărute, apoi îi așeză palma pe pântecele ei.

– Cred că fiul nostru o să fie puternic, la fel ca tine, zise ea.

El îi mângâie gânditor pântecele.

– Da, cu siguranță așa pare, zise el, cu o expresie îndepărtată în privire.

În noaptea de 2 aprilie, când afară încă era întuneric beznă și frig ca iarna, Maria se trezi cu niște junghiuri dureroase, o senzație necunoscută până atunci.

– Piotr, țipă ea, apoi suferința deveni atât de intensă încât nu putu decât să strângă pătura în pumni și să geamă printre dinții încleștați.

El sări în picioare și aprinse lampa cu ulei, apoi se aplecă să o cerceteze. Pentru o clipă ea se simți normal, dar durerea sfâșietoare reveni și ea făcu o grimasă, încercând să nu urle din toate puterile.

– Ce mi se întâmplă? întrebă ea când trecu valul de durere.

– Vine copilul, zise el. Nu-ți face griji. O chem pe Svetlana. Și o să fiu chiar în fața ușii.

Îi era ușor să zică „nu-ți face griji", dar ea vedea în ochii lui că era îngrijorat. Copilul venea prea devreme. Trebuie că avea vreo problemă. Cea mai mare teamă a ei era să nu aibă hemofilie, boala de sânge care îi îngreunase lui Alexei scurta sa viață. Piotr nu știa că boala se transmitea în familia ei, întrucât Romanovii ținuseră întotdeauna informația pentru ei și doar câțiva consilieri de încredere, dar probabil văzuse cu ochii lui că Alexei era un copil bolnăvicios.

Veni un alt val de durere și Maria se ridică să umble prin încăpere. Unde era Piotr? Unde era Svetlana? Deodată simți lipsa mamei sau Olgăi sau Tatianei – măcar una dintre ele dac-ar fi fost acolo! Avea nevoie de familia ei mai mult decât își imaginase vreodată cu putință. O podidiră lacrimile și plângea în hohote când Svetlana dădu buzna în cameră cu o oală de apă fiartă și niște prosoape curate.

– Gata, gata, zise ea, așezându-și mâna pe fruntea Mariei. E normal să te temi, dar eu n-am pierdut până acum nici un copil și nici o mamă, așa că n-am de gând să încep cu tine.

Durerile continuară toată noaptea, pălind o vreme, apoi revenind mai puternice ca oricând. Uneori Maria țipa după Piotr, dar Svetlana nu-l lăsa

să intre în cameră, spunând că nu e bine pentru căsnicie.

– Sunt aici, striga el prin ușă. Nu plec nicăieri, nici măcar o clipă.

Când se crăpă de ziuă, Maria era copleșită de oboseală.

– Nu mai pot, gâfâi ea. E prea mult.

Svetlana era liniștită.

– Ba poți și o să poți. Copilul ăla nu poate să rămână înăuntru, dar n-o să vină pe lume până când nu e gata.

Ridică rochia Mariei ca să simtă poziția copilului și exclamă deodată:

– Doamne, Dumnezeule, ce e asta?

Maria privi în jos. Svetlana văzuse dunga zimțată de culoare vânătă a cicatricii lăsate de baionetă.

– Un accident, murmură ea. Acasă. Am căzut…

– Ai noroc că ești în viață! Svetlana era șocată. Pe ce Dumnezeu ai căzut?

Maria se strădui să se gândească la ceva ascuțit.

– Pe lama unei patine de gheață, zise ea și o văzu pe Svetlana cum se încruntă și pipăie cicatricea de parcă nu era convinsă întru totul, dar nu-i mai puse alte întrebări.

În propierea prânzului, Maria simți deodată o presiune enormă, de parcă organele interne i-ar fi fost azvârlite afară din trup și o sfâșiau cu totul. Nu putu nici măcar să încerce să-și înăbușe țipetele când Svetlana trase capul copilului dintre picioarele ei. Se uită în jos, văzu sânge și începu să plângă isteric.

– Mor. Salvează-mă, te rog! Nu vreau să mor!

– Fată prostuță, o liniști Svetlana.

Trase copilul cu totul și-l ținu în aer, unde acesta deschise gura, apoi scoase un scâncet slab și subțire. Era acoperit cu mucus alb, ca de ceară, cu urme de sânge roșu aprins, iar fețișoara lui era schimonosită.

– E băiat, zise ea. Nu ți-am spus eu? Nu greșesc niciodată.

Ea tăie cordonul, spălă copilul în apa pe care o fiersese mai devreme și-l înfășură într-o pătură albă, moale, înainte să i-l dea mamei sale. Maria privi în jos la această făptură care-i crescuse în pântece, și dintr-odată îi reveni amintirea clipei când îl văzuse prima dată pe Alexei. Ea avea cinci ani și fusese condusă, împreună cu surorile ei, în dormitorul mamei, unde băiatul era întins într-un leagăn lângă pat. Își aminti mirarea ei la vederea pumnișorilor lui strânși, atât de delicați, și la auzul scâncetelor slabe pe care

le scotea. Copilul acesta făcea aceleași zgomote acum – „Mm-uah, mm-uah“ – cu încăpățânare, de parcă îi cerea ceva.

– De ce nu-l pui la sân? întrebă Svetlana.

O clipă, Maria rămase șocată. Familia ei folosise doici ca să-și hrănească pruncii, dar își dădu seama că aici nu își puteau permite un asemenea lux. Acum era săracă și trebuia să se comporte la fel ca țărăncile.

Svetlana desfăcu gulerul rochiei Mariei și-i arătă cum să așeze copilul ca să-i sugă sfârcul. Ea simți o senzație gâdilătoare în timp ce-l privea cum dă din fălcuțe și fu copleșită de o asemenea bucurie încât simți că plutește.

– Acuma poate să vină Piotr? întrebă ea, nevrând ca el să piardă acest moment.

– Așteaptă să te curăț, răspunse Svetlana. Apoi am să-l chem. Cred că băiatul are bărbia lui, nu crezi?

Maria se uită la prunc, dar i se păru că semăna cu frățiorul ei, Alexei, că avea trăsăturile lui rotunde și șuvițele rare de păr. Să dea Domnul ca asemănarea să nu fie decât superficială, și să nu aibă și el îngrozitoarea boală de sânge! Se cutremură, încercând să-și amintească la cât timp după naștere fusese diagnosticat Alexei.

Piotr rămase impresionat la vederea fiului său. Luă copilul înfășat de la Maria și, de îndată ce-l legănă, băiatul încetă să scâncească și privi în sus, cruciș, curios.

– Putem să-i spunem Nicolai? întrebă Maria.

Ar fi fost minunat să și-l amintească astfel pe tatăl ei.

Piotr îi aruncă o privire Svetlanei, care făcea o grămăjoară din cearșafurile și prosoapele mânjite.

– Hai să discutăm despre asta mai târziu, zise el. Deocamdată poate fi micuțul Fără Nume. Trecu un deget de-a lungul frunții bebelușului și-i sărută nasul cât un nasture. Toată lumea spune că nou-născuții sunt frumoși, dar acesta e un miracol de copil. Uitându-mă la el, îmi dau seama că o să facă ceva foarte deosebit cu viața lui.

Maria radia de bucurie.

– Când o vom găsi, o s-o rog pe mătușa lui, Tatiana, să-i fie nașă.

Piotr își duse un deget la buze și scutură ușor din cap, avertizând-o să nu spună mai mult. Copilul îi adormise în brațe.

– Vă las în pace, zise Svetlana, zâmbind la tabloul cu tatăl și fiul. Țineți cald în cameră și strigați dacă aveți nevoie de ceva.

– Îți vom fi îndatorați pentru totdeauna, îi spuse Piotr, iar Maria adăugă:

– Da, îți mulțumim de un milion, de un milion de ori.

După ce Svetlana plecă, Piotr se așeză pe pat lângă Maria, încă ținând copilul în brațe.

– Cred că ar trebui să evităm să-i dăm băiatului un nume de Romanov, spuse el. Și ai grijă când îți pomenești surorile și fratele în fața celor care ne-au angajat. Sunt oameni buni, dar nu ne putem aștepta să ne păstreze secretul, dacă iese la iveală.

– *Tu* cum crezi că ar trebui să-i spunem băiatului nostru? întrebă Maria, neputând să-și ia ochii de la fețișoara copilului, încercând să memoreze fiecare centimetru din ea.

– Un nume bun și cinstit de la țară. Ce zici de Stepan?

Părea în regulă. Maria zâmbi.

– Stepan să fie.

Maria se recuperă repede după naștere și se avântă să-și îngrijească bebelușul. Îi plăcea senzația alăptării, ideea că îi oferă hrană vitală lui Stepan. Îi plăcea să-l îmbăieze și petrecea ore în șir întinsă pe pat, privindu-l cum doarme. Svetlana îi arătă cum să-și confecționeze un port-bebe în care să-l țină lipit de corp în timp ce își vedea de treabă, așa că nu prea era nevoită să-l lase jos.

În primele săptămâni fu atentă să descopere orice semn de hemofilie, dar cordonul ombilical i se vindecă normal și-i căzu, iar copilașul nu avea vânătăi neobișnuite sau semne inexplicabile. Alexei fusese bolnăvicios și când era bebeluș, dar băiatul acesta părea viguros și puternic, la fel ca tatăl său.

Una dintre cele mai mari plăceri ale Mariei era să-l privească pe Piotr împreună cu fiul său. Mâinile lui mari, aspre de atâta muncă, erau tandre când îi lua în palme capul acoperit cu puf, vocea joasă când îi șoptea, ochii umezi de emoție. Când îl privea pe soțul ei cu copilul pe care-l făcuseră împreună, dragostea ei pentru el devenea tot mai profundă.

– Sper că Stepan o să-ți moștenească vârtejul, cugetă ea.

– Ce să moștenească? Piotr era confuz. Ce vârtej am eu?

– Moțul de păr pe care-l ai în frunte.

Arătă spre linia părului său. Era un cuvânt folosit în engleză, dar poate că în rusă nu exista un echivalent.

– Uneori spui cele mai neobișnuite lucruri, zâmbi el.

Era greu să se gândească la faptul că Stepan nu avea să-și cunoască niciodată bunicii Romanov și că își pierduse aproape toate rudele încă dinainte de a se naște. Durerea ei încă stătea la pândă, și uneori lacrimile îi curgeau în timp ce-și îngrijea copilul. Băiatul avea o expresie serioasă și se uita în sus la ea de parcă se întreba care e izvorul tristeții sale. Faptul că trebuia să aibă grijă de el o ajuta să-și ia gândul de la ce simțea. Uneori treceau o oră sau două și nu se gândea la Anastasia sau la Alexei, apoi se simțea vinovată, fiindcă încă nu trecuse nici măcar un an de când fuseseră uciși. Oh, măcar de-ar fi putut să cunoască această minune care era nepotul lor!

– De ce a venit mai devreme? îl întrebă pe Piotr într-o zi. Mă gândeam că se va naște în iunie.

– Știa că ai nevoie de el, răspunse Piotr. Uită-te cât de mult te-a ajutat. Înainte să sosească, nu te-am auzit niciodată râzând.

Maria nu se putu abține să nu râdă la auzul cuvintelor lui.

– O să-i scrii mamei tale despre nașterea nepotului ei? întrebă ea.

El făcu o grimasă.

– Îmi închipui că autoritățile îi urmăresc corespondența. Știu că am fugit cu tine și sunt sigur că vor încerca să ne găsească.

Maria se întristă auzind acestea.

– Nu avem cum să-i trimitem vorbă?

– Poate că am să-i trimit o scrisoare dintr-un sat mai îndepărtat, astfel încât, dacă ne caută acolo, să nu găsească nici un indiciu legat de locul unde ne aflăm.

Dădu din cap ca pentru sine, întorcând chestiunea pe toate părțile.

– Și trebuie să-i spui că ne-am căsătorit. Vreau să știe asta.

– Ea și sora mea o să vrea toate amănuntele… O să scriu o scrisoare și o s-o pun la poștă data viitoare când mă trimite fermierul la o piață îndepărtată.

A doua zi, îi arătă Mariei scrisoarea pe care o alcătuise. Era prima dată când ea îi vedea scrisul, și arăta mai bine decât s-ar fi așteptat de la cineva care nu făcuse prea multă școală. Ortografia lăsa de dorit, dar ei nu-i fu deloc greu să înțeleagă cuvintele. Îi spunea mamei că se îndrăgostise de

Maria în timp ce păzea familia Romanov la casa din Ekaterinburg. Îi mai spunea că profitase de ocazia de a o salva și că acum erau căsătoriți și aveau un băiat frumos împreună.

La sfârșitul scrisorii erau două fraze care o emoționară pe Maria până la lacrimi: *Îmi e tare dor de tine, mamă, și de sora mea, dar vreau să știți că sunt fericit. Dacă aș putea da timpul înapoi în dimineața aceea de iulie când am scos-o pe Maria din camion și am fugit în pădure, aș face exact același lucru.*

Capitolul 18

PERIFERIA ORAȘULUI PERM. *iunie 1919*

Veștile despre războiul civil nu ajungeau prea des la ferma izolată unde locuiau Piotr și Maria, dar bărbatul auzea frânturi de informații când ducea fructe și legume la piețele din regiune. El și Maria își puseseră speranțele în faptul că Armata Albă va înainta și-i va alunga pe bolșevici, și se bucurară când auziră că trupele amiralului Kolceak traversaseră munții Urali și capturaseră orașul strategic Țarițîn în luna iunie a acelui an.

– Sigur e doar o chestiune de timp până când putem să nu ne mai ascundem și să o căutăm pe sora mea și pe rudele mele, nu-i așa? întrebă Maria. Bunica mea sigur mai e în viață, la fel și verii mei – și poate Tatiana este cu ei.

Încercă să-și imagineze cum va fi să o găsească pe Tatiana și să i-o prezinte nepoțelului ei, dar imaginea refuză să se focalizeze. Se păcălea singură? Întreaga națiune fusese sfâșiată în două, iar familia ei nu avea cum să fie singura despărțită. Asta fac războaiele civile.

Câteva luni mai târziu, Piotr se întoarse de la piață cu vești.

– Am auzit de la un negustor britanic că bunica ta, Maria Feodorovna, a fost salvată din Crimeea de un vas trimis de regele Marii Britanii, George al V-lea, și că acum îi este oaspete la Londra.

– Și Tatiana? Maria întrebă imediat, cu inima sărindu-i din piept. Și ea e la Londra?

El scutură din cap.

– Sursa mea n-a pomenit-o. Poate că se poartă discret în caz că bolșevicii încă intenționează să stârpească linia directă de succesiune la tron.

Îi aruncă o privire micului Stepan, adormit într-un pătuț pe care-l sculptase din lemn de pin, iar Maria îi urmări privirea. Desigur! Bebelușul ei era moștenitor al dinastiei Romanov. Asta l-ar putea pune în pericol dacă ar afla cineva.

– Avem cum să ajungem la Londra? întrebă ea, apoi își răspunse singură la întrebare. Chiar dacă am ajunge la Murmansk sau pe țărmurile baltice, n-ar fi ușor să urcăm la bordul unui vapor spre Marea Britanie, nu-i așa?

Piotr scutură din cap.

– Vapoarele, trenurile de pasageri, toate mijloacele de transport sunt operate de muncitori militanți. Dacă am vinde câteva dintre pietrele tale prețioase ca să ne plătim drumul, o să vrea să știe de unde avem bani. În plus, nu cred că ar trebui să-l scoatem pe omulețul ăsta dintr-o casă în care este în siguranță și să-l supunem greutăților unei astfel de călătorii.

Amândoi se uitară la copilul adormit. Buclele lui blonde de bebeluș se închideau la culoare, iar trăsăturile i se defineau mai clar, dar își păstra stăpânirea de sine despre care Maria credea că semăna cu a tatălui său. Plângea rareori, dar privea lumea cu atenție, asimilând totul.

La sfârșitul lui 1919, orice discuție legată de mersul la Londra fu abandonată după ce Maria află că era însărcinată din nou. Svetlana reacționă cu iritare la aflarea veștii.

– E iresponsabil să ne aduceți o altă gură de hrănit în vremuri ca astea. Nu te-a învățat maică-ta cum să nu rămâi gravidă?

– Nu, răspunse Maria, făcând ochii mari.

Habar nu avea că așa ceva era posibil.

– Trebuie să numeri zilele de la începutul sângerării tale lunare, îi explică Svetlana. Evită să faci dragoste din a zecea zi până într-a șaptesprezecea.

– O săptămână întreagă?

Maria era uluită. Ea și Piotr făceau dragoste de mai multe ori pe săptămână și nu-și putea închipui cum aveau să se abțină atâta timp.

– Mă aștept să-ți vezi de treabă în timpul sarcinii ăsteia, o mustră Svetlana. Avem multe de făcut cu adunatul recoltei și pregătitul de iarnă. Aici nu-i loc pentru leneși.

– Desigur, fu de acord Maria. Promit.

Maria aduse pe lume o fetiță în august 1920, pe când Stepan făcea deja primii pași la fermă. Era fascinat de nou-venită, pe care o botezară Irina, și stătea și se uita răbdător cum Maria o hrănea și o schimba, apoi o distra legănând o păpușă de cârpe făcută din resturi de materiale. Irina le zâmbea tuturor celor care se apropiau și, curând, cuceri inima soției fermierului.

– E un suflet fericit, zâmbea Svetlana, strângând-o în brațe. Băiețelul vostru e serios, de parcă are toate problemele lumii pe umeri, dar asta mică e veselia întruchipată.

Maria se simți vinovată din pricina asta. Stepan fusese conceput, purtat și născut pe când ea se afla în adâncurile doliului. Toate lacrimile acelea pe care le vărsase probabil îl infectaseră, așa cum o avertizase Svetlana.

– Prostii, zise Piotr când ea îi povesti mai târziu. Irina ne zâmbește pentru că și noi îi zâmbim. Ne imită expresiile. Poate că nu i-am zâmbit atât de mult lui Stepan fiindcă încă învățam cum să fim părinți. Nu cred că i-a făcut nici un rău.

Mariei îi plăcea că el avea întotdeauna un răspuns logic. Erau o pereche potrivită: ea era predispusă la crize de neliniște și panică, dar el i le potolea, calm și rațional. În copilărie, ea se temuse că nu putea fi iubită, cu siguranță nu iubită la fel de mult ca surorile ei, dar Piotr o făcea să se simtă valoroasă și specială, de parcă nu-i venea să creadă cât noroc avea să fie cu ea.

Uneori ea se trezea noaptea, cuprinsă de groază că l-ar putea pierde într-o zi. Știa că nu s-ar descurca niciodată să aibă grijă de copii fără el. Dar când îi asculta respirația se liniștea, iar dacă frica era deosebit de intensă, se ghemuia strâns în el și-i trăgea brațul peste ea, simțindu-i căldura corpului – el era întotdeauna mult mai fierbinte decât ea – și ritmul constant al inimii.

*

În 1921, o secetă severă distruse recolta de grâne din toată regiunea. Piotr muncea ore în șir, cărând găleți de apă de la lac în încercarea de a iriga culturile, dar nu fu îndeajuns pentru a salva grâul și orzul; tulpinile lor se veștejiră și se uscară în pământ. Avea să le fie imposibil să coacă pâine ca să se hrănească, apoi să vândă surplusul de cereale la piață, ba mai mult, nu avea să fie suficient nutreț pentru ca animalele să treacă iarna. Piotr și fermierul calculară câte vaci își permiteau să țină, apoi Piotr porni să le vândă pe celelalte la cel mai bun preț pe care-l putea obține.

– Acum vom avea mai puțin lapte și mai puțină carne, îi spuse el Mariei. Va trebui să merg mai des la vânătoare la iarnă.

Începea să vâneze la primele ore ale dimineții, apoi se ducea din nou seara după ce-și termina treburile, dar populația de elani, potârnichi și iepuri părea să scadă, iar încercările lui nu reușiră să le îndepărteze foamea în cele mai multe zile din toamna aceea. Iarna se apropia cu repeziciune și era greu de bănuit cum aveau să se descurce.

– Știai că Revoluția din februarie 1917 a fost stârnită de femeile care protestau că nu se găsește pâine? o întrebă Piotr pe Maria, în timp ce se jucau cu copiii lor în șopron într-o seară.

El se prefăcea că e un urs mare și că îi fugărește ca să fie destul de obosiți cât să doarmă deși foamea le rodea stomacurile.

– Noi, fetele, am avut rujeolă și am zăcut la pat în luna aceea, îi spuse Maria. Prima dată când am aflat de Revoluție a fost când *papa* s-a întors de la cartierul general al armatei și ne-a spus că nu mai e țar. Au sosit gărzi noi și noi am rămas izolați la palat.

– Am auzit că tatăl tău le-a ordonat gărzilor regale să deschidă focul asupra protestatarilor, dar că ei au refuzat, îi spuse Piotr. Erau prea multe femei în mulțime – femei care voiau doar să-și poată hrăni copiii.

– Doamne, Dumnezeule, nu-mi vine să cred că *papa* știa așa ceva! Probabil a fost informat greșit.

– Poate. Piotr nu mai spuse nimic.

Maria simți că trebuie să-și apere familia.

– Știu că în ziare circulau povești care spuneau că Romanovii mănâncă la fiecare masă caviar și își comandă hainele de la creatori din Paris, dar să știi că erau nedrepte. Nu ne-am mai cumpărat rochii noi după ce a început războiul în 1914, iar mesele noastre erau modeste. Adică…

Se gândi la vremurile acelea. Aveau pește și carne la cină, gătită de obicei în sosuri ușoare, iar fructele în afara sezonului erau importate deseori din sud. Întrucât ea mâncase feluri delicate servite în vase de porțelan fin, cu tacâmuri de argint masiv cu blazon, nu știuse ce înseamnă să te joci cu copiii într-un șopron ca să nu-i țină treji foamea. Dacă tatăl ei ar fi știut că femeile acelea nu voiau decât pâine, cu siguranță le-ar fi dat.

Svetlana apăru în pragul ușii, ținând în mână o lampă.

– Puteți să nu mai faceți gălăgie? întrebă ea, uitându-se la Stepan și Irina, care țipau de entuziasm. Mă doare capul.

– Da, sigur, zise Piotr imediat. Liniște, copii.

Cei mici se opriră ascultători, triști că joaca se terminase.

– Sper să-ți treacă repede, strigă Maria, îngrijorată, când Svetlana îi întoarse spatele și porni înapoi spre casă.

Simptomele foametei se iviră încet, ca un lup care dă târcoale, așteptând să atace. La început fură crampele dureroase în stomac, care lăsau o

senzație de amețeală după ce treceau. Uneori, Maria trebuia să se țină de cadrul ușii ca să nu leșine. Letargia îi îngreuna sarcina de a se da jos din pat dimineața și de a se târî să încălzească niște resturi cu care să căptușească stomacurile copiilor ei. Ea și Piotr încercau fiecare să-l facă pe celălalt să mănânce, prefăcându-se că nu le este foame.

– Trebuie să mănânci mai mult decât mine, insistă ea. Tu ai de muncit, în timp ce eu pot să stau aici și să-mi păstrez energia.

– Eu găsesc fructe de pădure când mă duc la vânătoare, susținea Piotr, dar ea știa că nu se găseau prea multe, acum că veniseră zăpezile.

Arăta cenușiu și tras la față și, deși nu aveau o oglindă în încăpere, își dădu seama că și ea arăta, probabil, la fel.

Într-o seară, Piotr sosi acasă după lăsarea întunericului, deschise geanta și-i arătă Mariei un pește lung înăuntru, cu o burtă argintie și aripioare aurii.

– E lipan, zise el, dar n-am prins decât unul. Îl fac fileuri, apoi le duc jumătate lui Iosif și Svetlanei.

– Nu e destul de mare ca să-l împărțim, zise Maria repede, salivând la gândul aromei. Cred că ar trebui să-l păstrăm. Nu e corect ca ei să primească jumătate când noi suntem patru, iar ei doi.

– Abia asta nu e corect! obiectă el. Adu-ți aminte câte au făcut pentru noi.

Maria gândea cu voce tare.

– Svetlana are un nas sensibil, dar dacă-l gătim în pădure, n-o să simtă mirosul. Te rog, Piotr. Copiii tăi trebuie hrăniți. Uită-te la ei!

Arătă spre locul unde stăteau pe pat, apatici, fără să încerce măcar să se joace unul cu altul. Nu mai erau dolofani ca niște bebeluși, iar obrajii li se subțiaseră alarmant.

– Au nevoie de mâncare. Svetlana și soțul ei încă sunt dolofani, și e vorba de o singură masă. Te rog.

Se vedea că Piotr era reticent, dar cedă în fața hotărârii ei. Îi înfofoliră pe copii ca să reziste la frigul mușcător și ieșiră în zăpadă, către pădure, ținând în mână o lampă cu care să lumineze calea. Piotr îi conduse într-un loc unde săpase o groapă pentru foc vara trecută, iar Maria îi ținu pe copii strâns la piept cât el se chinui să aprindă focul în aerul umed și aspru. În cele din urmă, flăcările se aprinseră, iar el scoase iute și eficient măruntaiele peștelui, apoi trecu o țepușă prin el și-l agăță deasupra focului, întorcându-l după câteva minute.

De îndată ce fu gata, tăie bucăți de carne și le împărți pe farfuriile aduse de Maria. Peștele era alb și avea o aromă delicată, pielea era crocantă și parfumată cu fum de lemn. Maria nu mai savurase niciodată o masă la fel de mult ca pe aceasta, luată sub întinderea înstelată a cerului de iarnă.

Când terminară, Piotr îngrămădi zăpadă peste jar și se ridicară să se întoarcă la fermă. Dar chiar în clipa aceea, o rază de lumină apăru printre copaci, venind spre ei, și o văzură pe Svetlana stând în spatele ei, cu trăsăturile schimonosite. Maria încercă să dea niște zăpadă peste osul de pește lăsat pe jos, dar Svetlana îl văzu și se aplecă să-l ridice.

– Așa ne mulțumiți pentru ospitalitate! zise ea. V-am urmărit fiindcă mi s-a părut ciudat să ieșiți cu toții așa târziu, iar acum vă descopăr taina.

– Îmi pare rău, începu Piotr. Era pentru copii. Sănătatea li se șubrezește și n-am prins decât un pește mic azi.

– Urăsc faptul că ați fost necinstiți și v-ați furișat. Bănuiesc că e o ieșire obișnuită și că m-ați luat pe mine și pe soțul meu de proști.

Furia îi creștea pe măsură ce vorbea, iar copiii se făcură mici lângă Maria. Ea îi luă în brațe, ținându-i în echilibru pe fiecare pe câte un șold.

– Asta e singura dată când s-a întâmplat, îți dau cuvântul meu, zise Piotr. Soțul dumitale știe că sunt un om cinstit. Doar știi de câte ori a avut încredere în mine să primesc cel mai bun preț pentru animale.

– Poate că a greșit. O să se răzgândească fără îndoială când o să audă de trădarea voastră.

Maria nu vorbise încă, dar acum se rugă de Svetlana.

– Te rog să ne ierți greșeala asta. Trebuie să înțelegi că e greu să vezi copiii cum suferă. Îți promit din toată inima că n-o să mai facem.

Svetlana se apropie de ea.

– De ce să te cred când îți dai cuvântul? M-ai mințit tot timpul! Știu că ești din familia Romanov. De ce nu te duci să iei câteva din milioanele tale ca să mâncăm cu toții regește mâine?

– Ce vrei să spui? Nu sunt din familia Romanov, se bâlbâi Maria, în același timp în care Piotr zise:

– Cred că greșești.

– Nu greșesc, șuieră Svetlana. V-am auzit vorbind despre asta acum câteva săptămâni. Acum, amândoi știți că nu-mi sunt dragi bolșevicii, dar nici pe ultimul țar și pe nevastă-sa nu-i am la suflet. O să-i spun soțului ce s-a

întâmplat în seara asta și o să discutăm ce trebuie făcut. Îți poartă mult respect, Piotr, și sper că asta o să-l facă să vă privească cu bunăvoință.

– Te rog… începu Piotr. Făcu un gest către copiii din brațele Mariei. Gândește-te la pruncii ăștia nevinovați!

Svetlana se întoarse pe călcâie și porni înapoi prin zăpadă.

Piotr și Maria se întoarseră în grabă în cameră. Inima ei bubuia de spaimă, iar creierul îi era o învălmășeală de gânduri. Îi așezară pe copii la culcare, apoi se strânseră lângă foc, cu chipurile cenușii.

– Nu e o femeie răzbunătoare, zise Maria. Știe de ceva timp și n-a spus nimic, așa că mă îndoiesc că o să fugă la autorități acum. Dar chiar și așa, nu e bine…

Piotr își freca bărbia între degete.

– Sigur există o recompensă pentru prinderea noastră. O să le fie greu să reziste în vremurile astea de restriște. Poate n-o să ne raporteze în seara asta, dar dacă iarna nu se lasă și mâncarea rămâne puțină, o să-și piardă tăria.

– N-ar fi trebuit să te oblig să ții peștele pentru noi. Tu n-ai vrut.

Ar fi trebuit să-l asculte; el era un om mai bun decât ea.

– N-are rost să regretăm ce-a fost, zise el, uitându-se drept în foc. Contează doar ce facem de-acum încolo. Ajunse la o hotărâre. Trebuie să plecăm în noaptea asta.

– Nu! Maria era îngrozită. Nu putem! Cum o să supraviețuim?

– O să iau calul și căruța lui Iosif. Putem să lăsăm una dintre pietrele tale prețioase drept plată. O să se mânie, dar până dimineață sper să fim la mulți kilometri distanță. Se ridică. E singura cale, Maria. Tu strânge lucrurile, iar eu mă duc să înham calul. Trebuie să plecăm într-o oră.

– Dar unde mergem? întrebă ea, simțind groaza adânc în oase.

El ridică din umeri și scutură din cap.

– Deocamdată, n-am idee.

Capitolul 19

SYDNEY. *martie 1974*

Nicole era fascinată de apartamentul micuț de la primul etaj din Balmain și încântată că ea și Val împărțeau patul. Își despachetă cărțile cu povești și creioanele colorate și le așeză în dulăpiorul de pe partea ei de pat, își aranjă păpușile pe pernă, apoi o ajută pe Val să pună în dulapurile din bucătărie cele câteva cratițe, tigăi și farfurii pe care le adusese. După ce terminară, se duseră la o plimbare pe stradă, în direcția golfului, care scânteia albastru printre case. Trei fete, puțin mai mari decât Nicole, țopăiau pe partea cealaltă a străzii, una sărind în timp ce două roteau coarda, cântând: „Kookaburra[4] stă într-un eucalipt bătrân, vesel, vesel rege stând…“ Se întoarseră s-o privească pe Nicole trecând pe lângă ele, iar ea le zâmbi iute și sări în sus, sperând cu siguranță că într-o zi, în curând, avea să fie invitată să li se alăture la joacă.

Val nu cunoștea zona și era încântată de casele alandala, cu forme unice, create să se potrivească spațiilor desperecheate dintre puburi și fabrici dezafectate. Exterioarele erau decorate cu un amestec eclectic de motive – scoici, viță-de-vie, faianță olandeză, panouri art nouveau, urne de piatră –, în timp ce balcoanele aveau balustrade din fier forjat, cele mai multe dărăpănate. Toată zona era așezată pe o pantă, cu intersecții legate de șiruri de trepte răsucite. Nicole urcă în fugă niște scări doar ca să le coboare sărind câte două trepte odată, iar Val se minuna de energia ei. Ea era epuizată după mutare și se tot uita peste umăr, îngrijorată că Tony le-ar putea găsi și aduce cu forța înapoi în Croydon Park. În același timp, se simțea de-a dreptul euforică la gândul că era liberă să-și ia propriile decizii pentru prima dată în viață. Ea și Nicole puteau mânca, dormi, se puteau uita la televizor, puteau ieși în oraș, toate acestea într-o rutină care li se potrivea; era o perspectivă încântătoare.

Intrară în Mort Bay Park, un spațiu verde minunat aflat la marginea peninsulei Balmain. Înainte fusese un doc uscat unde se construiau vapoare, dar acum era o faleză înconjurată de copaci, mărginită de betoane, de unde vedeai podul Harbour și orașul, precum și de jur împrejurul portului. Val arătă spre un feribot care trăgea la chei.

– Dacă vrem vreodată să mergem în centru, luăm feribotul, îi spuse ea lui Nicole. Ajungem mult mai repede decât cu mașina.

Nicole o luă de mână și trase de ea.

– Nu putem să mergem acum, mami? Vreau să merg cu barca. *Te rog!*

Nu aveau mulți bani, dar părea un mod bun de a-și sărbători libertatea, așa că Val o conduse pe Nicole la feribot și dădu un dolar, încruntându-se la cele câteva monede pe care le primi ca rest. Costul nu i se mai păru mare când începură să treacă pe lângă Goat Island și să traverseze portul spre nord. Luminițe ca de diamant scânteiau la suprafața apei. O barcă cu pânze trecu repede pe lângă feribot, iar Nicole făcu cu mâna, chiuind de bucurie când pasagerii îi răspunseră.

– Sunt rechini? întrebă ea, uitându-se peste balustradă de parcă încerca să zărească vreunul în adâncuri.

– S-ar putea, o tachină Val. Vezi să nu cazi!

Își întinse brațele goale, simțind cum soarele îi încinge pielea. Acasă nu îndrăznea niciodată să se bronzeze, de teamă ca Tony să nu o acuze că lenevește; își dădu seama că avea să mai treacă ceva vreme până când va înceta să se mai gândească la ce ar crede sau ar face Tony. Va trebui să se obișnuiască cu această libertate încet, ca un deținut eliberat după ce a ispășit o pedeapsă deosebit de lungă.

Luni dimineață, Val o înscrise pe Nicole la școala primară din zonă, aflată la doar două străzi distanță. Se vedea că Nicole era descurajată, dar zâmbi curajoasă când își luă la revedere înainte ca o învățătoare să o conducă spre o clasă. Val zări vreo treizeci de copii stând la măsuțe joase și își dori ca fiica ei să fie fericită acolo. La grădiniță păruse să fie un copil popular, dar întotdeauna e greu să fii nou-venit.

I se încordă stomacul când ieși din curtea școlii pe Darling Street, strada principală din Balmain. Acum, prioritatea era să-și găsească de lucru, preferabil o slujbă care se putea mula după orarul de la școală. Începu prin a întreba în toate magazinele de pe cele mai apropiate cinci străzi, apoi se opri la câteva sedii de firme mici: o tipografie, o piscina comunală, o fabrică de feronerie. Cele mai multe spuneau că nu au posturi vacante. Câteva o întrebară de experiență și de referințe înainte să-i spună că nu au nimic potrivit.

La fabrica de feronerie, un bărbat cu chipul ascuțit și mustață se uită la inelarul ei, unde încă mai purta verigheta.

– Soțul dumitale e atât de sărac că trebuie să-și trimită nevasta să muncească? întrebă el.

Val roși și recunoscu:

– Soțul meu și cu mine ne-am despărțit recent.

El o privi cu un amestec de milă și dispreț.

– Vai, dragă! Păi, aici nu putem angaja persoane de teapa dumitale, zise el.

Nu e vina mea, vru să-i spună ea. *Eu* nu i-am rupt niciodată vreun os lui Tony. *Eu* nu l-am făcut prizonier în propria casă. Se opri, apoi se întoarse văzând privirea răutăcioasă din ochii bărbatului. Și-ar fi răcit gura de pomană.

Nu voia să lucreze într-un pub, fiindcă turele ar fi început după ce Nicole termina orele și nu-și permitea să plătească pe cineva să aibă grijă de ea seara. Dar pe măsură ce fu refuzată de magazin după magazin, începu să devină disperată. Nu avea economii decât pentru câteva săptămâni, înainte să ajungă nevoiașe. Nu o putea ruga pe Peggy să-i împrumute niște bani pentru că ea și Ken nu erau tocmai bogați, iar Tony probabil că fierbea de mânie după plecarea ei, așa că era puțin probabil să se ofere să le plătească întreținerea.

Aproape de ora la care trebuia s-o ia pe Nicole de la școală, Val zări un afiș în vitrina unui bloc de birouri din suburbia vecină, Rozelle, care spunea că au nevoie de femeie de serviciu. Intră să întrebe și i se spuse că sunt patru etaje la care femeia de serviciu trebuie să golească coșurile de gunoi, să spele toaletele și să aspire covoarele; ar fi început la șase seara, după ce plecau angajații, și ar fi lucrat până când termina. Salariul era groaznic, dar conveniră că o putea aduce pe Nicole cu ea, atât timp cât fetița nu punea mâna pe nimic. Trebuia să se mulțumească cu atât, măcar la început.

Val lucră prima tură în seara următoare, iar Nicole stătu mulțumită, desenând și studiind cu atenție o carte pe care o împrumutase de la școală, prefăcându-se că știa să citească.

– Fetița vede marea, zise ea, și vrea să se ducă să înoate, dar îi e frică să nu fie rechini.

Zgomotul aspiratorului industrial uriaș îi acoperea vocea când Val îl trecea încet peste covorul de culoarea cremenii.

Era aproape miezul nopții, iar Nicole dormea dusă pe o canapea, când Val termină în sfârșit treaba. Era extenuată, mușchii o dureau în locuri care nu știa că există, dar tot trebui să o ia în brațe pe fetița de cinci ani și să o care preț de un kilometru și jumătate până la apartament. Nu conta; măcar scăpase de Tony.

„De ce n-a făcut asta și mama?“ se întrebă ea. Când îl părăsise pe tatăl ei, de ce n-o luase și pe ea? Val nici măcar n-ar fi visat să plece fără Nicole. Era ceva de neimaginat. Oare mama ei n-o iubise destul? Sau se întâmplase ceva care o împiedicase?

La două săptămâni după ce plecă, Val își dădu seama că Nicole nu întrebase nici măcar o dată de tăticul ei. Nu se întrebase de ce locuiesc într-un alt apartament sau când îl va vedea din nou, ci părea perfect mulțumită de situația lor schimbată. Deja își făcuse prietene la noua școală și, când veni acasă, ceru o coardă cu care să exerseze.

– Din Oceanul Pacific, a ieșit un pește mic, și pe coada lui scria: Ieși afară dumneata… cânta ea, sărind câte o dată pentru fiecare silabă, iar Val râse.

Știa că Nicole habar nu are ce e Oceanul Pacific.

Peggy veni în vizită și îi spuse că Tony trecuse pe la ei pe acasă de câteva ori, acuzând-o că o ajutase și că o sprijinise pe Val să fugă, și cerând să știe unde se află.

– Din fericire sunt o mincinoasă de talie mondială, zâmbi ea, iar Ken nu-l suportă pe om, așa că mă susține și el.

– Mulțumesc, Pegs. Îmi pare rău că te deranjează. Presupun că ar trebui să-i dau un telefon curând. Are dreptul să știe că fata lui e în siguranță.

– Ar trebui să-ți dea și niște bani să ai grijă de ea, nenorocit zgârcit ce e, zise Peggy cu asprime.

– Abia ne adaptăm și noi. O să mă ocup de asta când o să am tăria să mă lupt.

Sâmbătă după-amiază, o duse pe Nicole la un loc de joacă pentru copii din apropierea apartamentului. Nicole fugi imediat să salute câteva fetițe care se dădeau pe tobogan, cu fustițele zburând, lăsând la vedere picioare slăbuțe și bronzate și chiloței albi de bumbac. Deși toboganul era mai înalt decât oricare altul pe care se mai dăduse Nicole până atunci, fetița se grăbi să li se alăture, chiuind de încântare. Val rezistă impulsului de a fugi și de a o prinde la capăt. Nu voia să o facă să pară un bebeluș în fața prietenelor ei,

dar își ținu răsuflarea până când Nicole lunecă și se opri grațios la capătul toboganului, zâmbindu-i triumfător.

Pe strada din fața parcului se găsea o cabină telefonică, iar Val numără monedele din portofel, apoi luă pe moment hotărârea să-l sune pe Tony. După șaptesprezece ani de căsnicie, îi datora asta. Fără să-și dezlipească ochii de pe Nicole și prietenele ei, formă numărul, înnebunită de emoție.

– Eu sunt, zise ea când el răspunse. Voiam doar să-ți spun că fetița ta și cu mine suntem în siguranță. Îmi pare rău că ți-am spus că plec într-un bilet, dar mi-a fost teamă să nu încerci să ne oprești.

– Unde sunteți? întrebă el, iar ea nu-i putu citi tonul.

Era îngrijorat oare?

– Încă suntem în Sydney. Am închiriat un apartament. Uite, îmi pare rău, Tony, dar amândoi știm că nici unul dintre noi nu era fericit în căsnicie. Abia după ce a murit tata am făcut un pas în spate și mi-am dat seama că asta e – n-ai decât o viață.

Repetase aceste cuvinte atât de des în minte încât acum le scotea iute, pe gură, vrând ca totul să fie spus înainte ca el să înceapă să se certe.

– Ne-am căsătorit prea tineri și te-am iubit la vremea aceea – chiar te-am iubit –, dar ne-am căsătorit din motivele greșite și lucrurile nu mai mergeau. Sunt nefericită de mult timp și sunt sigură că și tu la fel. Ideea e că amândoi suntem destui de tineri ca să încercăm din nou, și sper că data viitoare vom găsi fericirea. După ce divorțăm adică…

Vocea ei se stinse la auzul tăcerii îndelungate de la celălalt capăt al firului.

– Să divorțăm? zise el, cu glasul rece ca oțelul. Peste cadavrul meu. Te întorci acasă chiar acum, târfă nenorocită ce ești. Ai noroc că n-am sunat la poliție să te aresteze că mi-ai răpit fata. Ce te face să crezi că o să scapi? Ți-ai găsit alt bărbat, așa-i? N-ai avea niciodată curaj să faci așa ceva de una singură…

Val hotărî pe dată să închidă. Sunetul vocii lui dispăru la jumătatea frazei. Măcar de-ar fi putut s-o oprească atât de eficient și înainte. Își imagină furia lui. Cunoscându-l pe Tony, probabil azvârlise telefonul în cealaltă parte a camerei. Asta o făcu să zâmbească, deși îi tremurau mâinile. Faptul că putea controla situația îi dădea putere.

Nicole îi făcu cu mâna din vârful toboganului și își dădu drumul, cu părul lung fluturând în urma ei, ca o perdea lucioasă.

Chiar vizavi de blocul de birouri unde lucra Val se găsea o clădire vopsită în verde închis, cu firma *Henry Trotman și Fiul, Avocați Dreptul Familiei.* Dedesubt, cu litere mai mici, scria *Divorț, Custodie Minori, Proprietate, Testamente,* apoi *Prima consultație gratuită*. Se opri în pragul ușii, uitându-se lung la recepția elegantă, cu fotolii de piele și tablouri pe perete. Recepționista îi surprinse privirea și zâmbi, iar asta o făcu să se hotărască. Deschise ușa și intră.

– Aș vrea să fac o programare pentru o consultație. Cea gratuită, adică. Dacă se poate.

Se blestemă fiindcă era atât de timidă.

– Desigur. Să verific agenda.

Recepționista fusese atât de caldă și păruse atât de înțelegătoare, încât Val se așteptase la același lucru și din partea avocatului. În schimb, când sosi la programarea cu domnul Trotman (fiul), descoperi că purtarea lui era profesionistă și oficială. Nu o privi direct, ci își concentră atenția asupra notițelor din fața lui sau a ceștii de cafea de lângă cot, în care amesteca laborios două cuburi de zahăr.

– Soțul dumneavoastră are dreptul de a-și vedea fiica. Trebuie să faceți aranjamente pentru a-i permite accesul imediat, sau judecătorul ar putea să vă privească nefavorabil, zise el după ce-i ascultă povestea.

Lui Val i se prăbuși moralul.

– Dar Tony e violent. E violent cu mine de ani de zile și a început s-o lovească și pe fetița noastră. Are doar cinci ani.

Ridică tonul atât de sus, încât vocea îi sună mai degrabă ca un chițăit. Nu era deloc convingătoare, după părerea ei.

Domnul Trotman apucă stiloul.

– Aveți dovezi? Ați sunat la poliție? Medicul dumneavoastră de familie are o listă a vătămărilor dumneavoastră?

Val își frecă încheietura stângă.

– Mi-a rupt încheietura odată, dar la spital a zis că a fost un accident. Nu l-am reclamat niciodată la poliție și nici medicului nu i-am spus.

– Aveți rude care v-ar putea confirma povestea? Educatoarele fiicei dumneavoastră, poate?

Val lăsă capul în jos și-l scutură încet.

– Nu putem cere divorțul în instanță pe motiv de violență din partea soțului dacă nu avem dovezi, dar am putea încerca să insistăm ca vizitele la

fiica dumneavoastră să fie supravegheate. Aveți o rudă sau o prietenă care ar face asta?

Își îngustă ochii, iar ea își dădea seama că o evaluează, judecând dacă era o persoană de încredere.

– Aș putea găsi pe cineva, zise ea.

– Problema e că în New South Wales este aproape imposibil să divorțezi fără ceea ce noi numim „proba culpei" dacă cealaltă parte nu este de acord. Și din ce îmi spuneți dumneavoastră, soțul vă vrea înapoi, așa că asta ar putea reprezenta o problemă.

Lăsă jos stiloul, iar Val intră în panică, simțind că avocatul renunță deja.

– Tony va trebui să plătească pensie alimentară pentru Nicole și dacă nu suntem divorțați? Mă descurc cu greu.

Avocatul își răsfrânse buza de jos, gândindu-se.

– Cu siguranță am putea încerca. Soțul dumneavoastră este înstărit?

– Da, nu o duce rău. Avem o casă cu trei dormitoare în Croydon Park. Se opri, detestând că trebuie să vorbească la plural. Tatăl meu a murit la sfârșitul anului trecut și i-am vândut casa cu optzeci de mii de dolari, așa că sigur am dreptul măcar la moștenirea mea, nu-i așa?

În sfârșit domnul Trotman păru interesat.

– Când a avut loc vânzarea?

– Abia luna trecută, îi spuse Val. Eu am fost singura moștenitoare.

El făcu o notiță, iar Val bănui că avocatul simțea că are cum să-i plătească onorariile.

– Aveți o copie a documentelor? În special, am nevoie de ceea ce se numește încheierea de legalizare a succesiunii. Puteți face rost de ea?

Val știa că Tony păstrează toate actele legate de proprietate în biroul lui de acasă.

– Aș putea încerca, zise ea, mușcându-și buza.

– Cred că a fost o casă elegantă, continuă avocatul. De unde veneau banii tatălui dumneavoastră? Avea și alte active – investiții, poate? Merită să aflați.

Val era încurcată. *De unde* veneau banii tatălui ei? Întotdeauna presupusese că erau moșteniți, fiindcă nu știuse niciodată ca el să fi lucrat. Nu-și amintea să-l fi interesat nimic altceva decât biserica, ziarul rusesc de zi cu zi, băutura și plimbările solitare.

– Bănuiesc că provenea dintr-o familie înstărită, sugeră ea. Dar nu sunt sigură.

Avocatul se încruntă, iar ea își putea imagina la ce se gândea: crimă organizată, trafic de droguri.

– Își completa declarațiile fiscale, zise ea repede, sperând să-i risipească această idee.

– Dar nu avea nici o profesie?

Val se lăsă pe spate pe scaun, cu gura deschisă. Nu-i trecuse niciodată prin minte să întrebe de unde avea tatăl ei bani. Nu aveau genul de relație în care ea să simtă că îi poate pune asemenea întrebări. El se răstea mereu că nu e treaba ei dacă întreba orice legat de trecutul lui. Nu azvârlea cu banii în stânga și în dreapta, dar era limpede că nu avea probleme financiare. Probabil venise cu bani din Rusia, dar cum făcuse rost de ei acolo? Acum era prea târziu ca să mai întrebe. Poate era ceva ce nu avea să știe niciodată.

Specie de pescăruș de copac, care trăiește în Australia și Noua Guinee, caracterizată de țipătul puternic și distinctiv

Capitolul 20

SYDNEY. *aprilie 1974*

Val stabili să se întâlnească cu Peggy la o cafenea în cartierul The Rocks. Bannere cu „Salvați cartierul“ erau agățate de fiecare clădire, fiindcă localnicii se străduiau să împiedice dezvoltatorii să intre în această excelentă zonă imobiliară de pe faleză, dintre Operă și portul Darling. Val văzuse imagini în ziare cu protestatari îndârjiți care erau târâți de poliție după ce încercaseră să blocheze noile lucrări de construcție.

– N-o să câștige niciodată, nu-i așa? oftă Peggy, așezându-se lângă Val la o masă de lângă geam. Companiile mari întotdeauna obțin ce vor.

– Nu știu… Din câte am citit, protestatarii par să aibă multă susținere publică.

Peggy scutură din cap.

– Lasă totul să se întâmple pe din dos: evacuează locatarii din locuințele publice, apoi lasă clădirile goale ca să se deterioreze și să trebuiască demolate. E o bătălie pierdută, dacă mă întrebi pe mine. Își așeză câteva pungi de cumpărături la picioare. Deci, spune-mi: ce se întâmplă cu tine?

La o cafea, Val îi explică ce îi spusese avocatul, iar Peggy pufni în semn de indignare.

– De ce să aibă Tony acces la fiica lui? Nu i-a acordat niciodată atenție când trăia sub același acoperiș cu el, decât ca să țipe la ea pentru cine știe ce a mai făcut greșit.

Val fu de acord, dar zise:

– Trebuie să fiu rezonabilă în fața legii. Tony e tatăl ei.

Peggy își exprimă dezaprobarea, apoi zise:

– Bănuiesc că pot să tolerez câteva ore la el acasă într-o după-amiază de sâmbătă ca să supraveghez o vizită. Pun pariu că n-o să-mi ofere nici măcar un pahar cu apă. E convins că e vina mea că ai plecat.

– Știu că e mult ce îți cer, dar dacă ai puțin timp… Val îi spuse unde s-ar putea afla actul de succesiune, în sertarul din stânga sus al biroului lui Tony. Nu-ți face griji dacă nu poți. Nu vreau ca după-amiaza să devină și mai stânjenitoare pentru tine decât va fi oricum.

Penny zâmbi larg.

– O să fie plăcerea mea. Întotdeauna m-a bucurat ideea unei vieți de infractoare și nu pot să mă gândesc la o cauză mai bună.

Când i se spuse că își va vizita tatăl, Nicole protestă:

– Chiar trebuie, mami? Cheri dă o petrecere în curte.

Cheri era una dintre fetele mai mari de peste drum și făcea parte din grupul care sărea coarda.

– Îi e dor de tine și abia așteaptă să te vadă, o îndemnă Val. O să fie bine. Dar nu uita: nu-i spune numele școlii la care mergi acum și nici al străzii unde locuim. Trebuie să le ținem secrete deocamdată. Înțelegi ce e un secret, da?

Peggy claxonă în fața casei, iar Val o conduse pe Nicole la parter, îmbrățișând-o strâns înainte să deschidă ușa și s-o ajute să urce pe scaunul din dreapta. Nicole se mișca încet, vizibil reticentă.

– Ne întoarcem la cinci, zise Peggy. Tu relaxează-te și nu-ți face griji. Mă descurc eu cu el.

Val făcu curat în baie, frecând faianța străveche până când ajunse la o nuanță mult mai deschisă de bej decât înainte, apoi lustrui ușile dulapurilor din bucătărie și spălă cu mopul podeaua de lemn. Dacă Tony avea s-o răpească pe Nicole și să fugă cu ea? Dacă îi făcea rău? Dacă Nicole le dezvăluia adresa din greșeală? Tot felul de lucruri puteau să meargă prost. Simțea o apăsare atât de puternică în piept, încât abia mai putea să respire, așa că trase de decolteul tricoului, întinzând materialul. Detesta să și-o închipuie pe Nicole în casa aceea. Acolo nu era în siguranță. Fiica ei uitase de mult lovitura cu mânerul cuțitului peste încheieturile degetelor, dar Val știa că ea nu o va uita vreodată, pentru că pârâitul acela de metal pe os îi prevestise sfârșitul căsniciei.

În următoarele ore, durerea fizică a dorului de Nicole fu atât de puternică încât o făcu să se întrebe din nou cum de o părăsise mama ei cu atâția ani în urmă.

Peggy intră pe alee la cinci și cinci, claxonând veselă. Nicole părea supusă când ieși din mașină, dar se înveseli imediat când Val îi zise că se putea duce în curtea lui Cheri, unde petrecerea nu se sfârșise încă.

Peggy scoase cu greu o pungă mare de cumpărături de pe bancheta din spate și făcu cu ochiul.

– Stai să vezi ce-am găsit.

– Ai găsit actul de succesiune?

Val trase aer în piept, urmând-o pe scări în sus.

– I-am spus că mă duc la toaletă și m-am furișat în biroul lui. N-am îndrăznit să mă opresc să mă uit prin toate hârtiile din sertar, așa că am luat tot ce am găsit, apoi am ascuns punga lângă ușa din față și am luat-o când am plecat. Deschise punga și răsturnă un teanc uriaș pe masa lui Val. Poftim.

– Doamne! exclamă Val, făcând ochii mari. O să fie tare furios. Ai face bine să-l avertizezi pe Ken că s-ar putea să vă facă o vizită.

– Ken îl poate doborî oricând, râse Peggy. Nu-ți face griji pentru noi.

Val începu să răsfoiască actele: evaluări, scrisori juridice, formulare fiscale… Păreau plictisitoare, dar erau exact ce îi trebuia. Mai multe erau în rusă. „Scott“ era numele de familie pe care și-l alesese tatăl ei când se mutase în Australia, dar nu îi cunoștea numele rusesc, și îi era greu să-și dea seama din hârtiile acelea.

– Îți mulțumesc! O îmbrățișă emoționată pe Peggy. Îți rămân datoare rău de tot. Dacă ai nevoie să devin și eu vreodată infractoare ca să te ajut, trebuie doar să mi-o ceri.

După ce Peggy se duse acasă, Val împinse hârtiile într-o parte și încălzi o conservă de spaghete pentru cina lui Nicole.

– Cum a fost cu tata? întrebă ea în timp ce mâncau. S-a jucat cu tine?

Nu se juca niciodată cu ea, dar spera că în calitate de tată de weekend avea să depună puțin mai mult efort.

Nicole scutură din cap.

– Ne-am uitat la *Skippy* la televizor, apoi tușica Peggy s-a jucat Popa prostu’ cu mine. Mami, putem să ne luăm și noi televizor? Te rog?

Val oftă.

– Într-o bună zi, draga mea. Când mami o să aibă mai mulți bani.

După ce o băgă pe Nicole în pat, Val se întoarse la teancul de hârtii. Încheierea de legalizare a succesiunii era aproape de vârful teancului, prinsă cu o agrafă de formularul pe care îl completase Tony pentru a cere actul respectiv. Ea observă că documentul era pe numele amândurora, nu doar pe numele ei. Poate că așa mergeau lucrurile când un cuplu era căsătorit, dar tot o enerva situația. Tony abia dacă-l cunoscuse pe tatăl ei.

Continuă să răsfoiască hârtiile din teanc: corespondență cu administrația fiscală, cu agentul imobiliar care vânduse casa – iar apoi privirea îi fu atrasă

de un timbru chinezesc viu colorat cu imaginile unor muncitori zâmbitori și o siglă în stil comunist. Era o scrisoare adresată ei, care venise tocmai din China. Scrisul era curat, iar plicul fusese deschis. Era clar că Tony o citise și hotărâse să nu i-o arate.

Val scoase scrisoarea din plic și se uită repede peste primele rânduri: *Chiar ești tu cu adevărat? După tot acest timp? Sunt copleșită de bucurie să aud vești de la tine.* Își duse mâna la gât și întoarse paginile ca să verifice semnătura: *Mama ta care te iubește, Ha Suran.*

Lăsă scrisoarea să cadă pe masă și își acoperi fața cu amândouă mâinile, copleșită. Avu nevoie de câteva minute până să poată citi și restul: *Când tatăl tău m-a trimis înapoi în Manciuria, mi s-a rupt inima. Știa că n-o să fac niciodată rost de bani să mă întorc în Australia, fiindcă eram lefteră, iar familia mea e foarte săracă. Am scris sute de scrisori, dar n-am primit niciodată vreun răspuns, așa că am presupus că le ascunde de tine.*

Val fu uluită de cruzimea acestui fapt. Dacă Tony o lua pe Nicole și n-o mai lăsa pe Val s-o vadă sau să audă vești de la ea vreodată? Durerea ar fi fost de nesuportat. De ce îi făcuse tatăl ei așa ceva lui Ha Suran – și ei?

Ha Suran nu explica de ce fusese trimisă acasă, dar punea zeci de întrebări despre viața lui Val. Era căsătorită? Avea copii? Unde locuia? Putea să-i trimită o fotografie? Era fericită? Tânjea să știe că fetița ei era bine.

Spre sfârșitul scrisorii, scria că nu vrea să stârnească panică, dar că starea de sănătate i se înrăutățea și că nu se aștepta să mai trăiască mult. Îi scria lui Val că nu trebuie să fie tristă, fiindcă acum poate muri fericită știind că fiica ei e în siguranță.

Peste toate celelalte dezvăluiri, asta o lăsă pe Val fără aer. Mama ei trăia, dar poate nu pentru prea mult timp. Ce era în neregulă cu ea? Încercă să calculeze câți ani ar trebui să aibă: era mult mai tânără decât tatăl ei, așa că probabil avea doar vreo șaizeci și ceva de ani. Mult prea tânără ca să moară.

Părea improbabil ca Ha Suran să poată veni în Australia, așa că Val hotărî pe dată că ea și Nicole aveau să meargă la ea. Nu o putea lăsa pe mama ei să moară fără să o mai vadă o dată și să-i pună toate întrebările pe care nu putuse să i le pună tatălui ei. Dar singurul mod în care și-ar fi permis călătoria ar fi fost să pună mâna pe moștenirea lăsată de tatăl ei – bani care ar fi trebuit să fie ai ei de drept.

Capitolul 21

Domnul Trotman se uită prin hârtiile aduse de Val, iar expresia lui nu trăda aproape nimic. Era o evaluare a antichităților pe care le dusese la vânzător, inclusiv a aparatului vechi de fotografiat și a icoanelor rusești, extrase din trei conturi bancare cu aproape o sută de mii de dolari în total, jumătate de duzină de certificate de acțiuni, și, printre toate celelalte, chitanța de la o casetă de valori de la o bancă din centrul orașului.

– Știți ce păstra acolo? o întrebă el pe Val.

Ea aruncă o privire la chitanță și scutură din cap.

– N-am idee.

– Poate ar trebui să întrebați. Se pare că soțul dumneavoastră n-a ajuns să o deschidă. Ați luat legătura cu el?

– L-am lăsat să-și vadă fiica într-o vizită supravegheată, spuse Val. Am stabilit totul la telefon.

– Și a acceptat să luați documentele astea? Sunt originale, nu copii, se încruntă el. Va avea nevoie de ele ca să finalizeze lichidarea patrimoniului.

– Sunt banii mei, totuși, nu-i așa? întrebă Val. Tatăl meu mi-a lăsat mie tot ce a avut, nu lui Tony. Nu-l suporta pe Tony și a încercat să mă convingă să nu mă mărit cu el. Ar fi trebuit să-l ascult…

Domnul Trotman era lipsit de emoție.

– Fiind un cuplu căsătorit, orice moștenire este deținută în comun.

– Serios? Își strâmbă gura într-o parte, sfidătoare. Deci asta înseamnă că jumătate din casa din Croydon Park e a mea?

Avocatul trase încet aer în piept.

– Depinde pe numele cui sunt făcute actele. Aveți ipotecă pe proprietate?

Val nu știa.

– Ați semnat vreun document când ați cumpărat casa?

Nu reușea să-și amintească. Tony îi punea mereu acte în față și-i cerea să semneze. El se ocupa de finanțe, iar ea se ocupa de casă.

– Și acum ce se întâmplă?

– După cum v-am explicat data trecută, nu puteți să divorțați de soțul dumneavoastră fără acordul lui, sau fără să dovediți culpa. Situația asta nu s-a schimbat, așa că vă sugerez să stați de vorbă cu el și să ajungeți la o

înțelegere rațională. Sunt sigură că n-o să-și lase… – ezită, verifică hârtia din fața lui înainte să termine fraza – … fiica să moară de foame.

– Nu-l cunoașteți, spuse Val cu amărăciune.

Domnul Trotman se uită la ceas.

– Între timp, cum doriți să achitați factura consultației? V-am explicat foarte clar că doar prima întrevedere este gratuită.

Val se uită lung la el.

– Știți că nu am bani. Nu pot să vă plătesc dacă nu-l faceți pe Tony să-mi dea moștenirea.

Avocatul își drese glasul.

– Secretara mea va stabili condițiile cu dumneavoastră: o sumă săptămânală până la achitarea integrală a facturii.

Val se ridică, alarmată.

– Dar n-ați făcut nimic. Pentru ce vă plătesc?

Domnul Trotman sună la o sonerie de pe telefon și o rugă pe secretară să o conducă pe Val până la ușă.

– Veți primi factura în cutia poștală, zise el.

Ea deschise gura să protesteze, apoi hotărî să nu se obosească. Lasă-l să o dea în judecată! Mătură toate hârtiile în punga de cumpărături și ieși în grabă fără nici un cuvânt.

*

După întâlnire, furia o mobiliză pe Val, care se duse cu mașina la banca din centrul orașului unde tatăl ei avusese o casetă de valori. Odată ajunsă la recepție, arătă scrisoarea și întrebă funcționarul dacă se putea uita în casetă.

Fu rugată să ia un loc cât timp tânărul dădu un telefon și merse să discute cu unul dintre colegii săi. Val se uită la ceasul de pe perete: două și un sfert. Trebuia să o ia pe Nicole de la școală la ora trei.

După șapte minute lungi, veni să discute cu ea un bărbat mai în vârstă care purta ochelari și un costum cu nasturi ce stăteau să-i plesnească peste burta de bere.

– Doamnă Doyle, începu el, mă tem că soțul dumneavoastră a golit caseta de valori acum câteva săptămâni. Bănuiesc că a uitat să vă spună.

Îi dădu înapoi chitanța.

– Sunteți sigur că e vorba de aceeași casetă? Era pe numele tatălui meu: Irwin Scott. Nu Doyle.

– Exact. Soțul dumneavoastră a semnat formularul de reziliere a chiriei când a luat bunurile din ea. Am un exemplar aici.

Val se uită la document. Golise caseta la doar câteva zile după ce ea îl părăsise. Nenorocitul.

– Vă amintiți ce era înăuntru?

– Mă tem că nu. Și chiar dacă mi-aș aminti, nu aș avea posibilitatea să vă spun.

Val era lividă. Fusese tatăl *ei*; acum erau bunurile *ei*.

– Pot să vă folosesc telefonul? întrebă ea. Trebuie să-l sun pe soțul meu să verific că el a fost cel care a venit aici și nu un impostor. Mă surprinde că nu mi-a pomenit de asta.

Bărbatul ezită, apoi acceptă. O conduse într-un birou lăturalnic și îi arătă cum să apese butonul de pe telefon cu care să ceară o linie exterioară, apoi rămase în cadrul ușii în timp ce ea îl sună pe Tony la birou.

Când el răspunse, ea se aruncă drept înainte.

– Tony, ce era în caseta de valori a tatălui meu? Am dreptul să știu.

– N-ai nici un drept. Nici unul. De ce dracu' să-ți zic ceva? M-ai părăsit și ai răpit-o pe fiică-mea, apoi ai pus-o pe vaca aia pocită să-mi fure actele din birou. Nu-ți datorez nimic. Absolut nimic.

Val strânse cu putere receptorul, încercând din răsputeri să nu-și piardă cumpătul.

– Nu poți să-mi zici măcar ce era în casetă? Era tatăl meu, la urma urmei.

Tony râse tăios.

– Un tată cu care n-ai mai vorbit de șaptișpe ani. Dă-mi actele înapoi și mă mai gândesc dacă-ți zic.

Val nu mai detestase niciodată vreo ființă umană atât de mult cât îl detesta pe el în clipa aceea.

– Ah, da, și mersi că ai ținut secret că am primit o scrisoare de la mama. Aveai de gând să-mi spui vreodată despre asta?

– Ar fi trebuit să-i dau foc, zise el. Neglijent din partea mea. De tot ce mai vine la cutie pentru tine o să se aleagă praful – la fel ca de căsnicia noastră.

– În cazul ăsta ia-ți adio de la acte! Și să nu crezi că te mai las s-o mai vezi pe fiică-ta. Nici un copil nu e în siguranță în preajma ta.

Înainte să închidă, îi auzi râsul batjocoritor la celălalt capăt al liniei. Trânti receptorul atât de tare încât funcționarul de la bancă veni să-l verifice înainte să o conducă afară.

Deși puternic marcată de dezvăluirile din după-amiaza aceea, Val trebuia să se calmeze înainte să o ia pe Nicole de la școală. Pe drum înapoi, inspiră adânc, privind femeile de pe stradă și întrebându-se dacă viețile lor erau mai bune decât a ei. Oare cea cu caftan lung și părul roșcat și creț era fericită? Dar femeia aceea plinuță în blugii prea strâmți?

Încerca întotdeauna să găsească ceva interesant de făcut cu Nicole în cele trei ore de după școală, înainte să înceapă tura ei de lucru la clădirea de birouri, simțindu-se vinovată că fetița ei trebuie să petreacă fiecare seară, de luni până vineri, într-un mediu atât de plicticos. Uneori vizitau câte un muzeu sau coceau câte o prăjitură sau mergeau la bibliotecă să aleagă cărți noi. Erau clipele lor speciale. Mâinile îi tremurau și încă se certa cu Tony în mintea ei, dar își întinse buzele într-un zâmbet și-și forță glasul să sune vesel.

– Ce-ai făcut azi? întrebă ea și ascultă explicația lungă a lui Nicole despre cum desenaseră niște modele colorate pe o diagramă de pe perete care reprezenta o hartă a Australiei.

Pe strada Darling era o agenție de turism, iar Val hotărî să intre și să întrebe cât ar costa să zboare până în China. Nicole frunzări fericită broșurile expuse, alegând fotografii cu hoteluri cu piscine turcoaz și întrebând:

– Putem să mergem aici, mama? Sau aici? Îmi place asta.

Agenta sună la linia aeriană Qantas, iar Val ascultă conversația unilaterală cu o senzație tot mai puternică de mâhnire.

– Escală în Singapore… apoi transfer. Puteți zbura direct de la Singapore la Pekin?… Aha. Și în Harbin există aeroport?… Aha. … Puteți să-mi faceți o estimare? O femeie și un copil?

Închise telefonul și scrise un număr pe o bucată de hârtie pe care i-o dădu lui Val. Șase sute douăzeci de dolari. Puteau la fel de bine să fie șase mii. Simți cum o usturau ochii din cauza lacrimilor.

– Înțeleg. Și dacă aș merge cu vaporul?

Femeia luă o broșură de transport maritim și răsfoi paginile.

– Nu există vapoare turistice din Sydney către China, dar vasele comerciale iau deseori pasageri. Stați să dau un telefon.

Val apucă marginea scaunului, rugându-se în șoaptă în timp ce agenta de turism era trimisă de la un departament la altul până ce găsi pe cineva care știe despre ce vorbește.

– O sută douăzeci?… Și cabina se împarte?

Se uită la Val.

– Când pleacă următorul vapor? întrebă Val.

Agenta repetă întrebarea, apoi îi transmise răspunsul.

– Pe 3 mai. Durează trei săptămâni drumul până la Pekin, apoi trebuie să luați trenul până la Harbin. Vă este de ajutor?

Mai erau doar două săptămâni până pe 3 mai. Cum naiba avea să strângă banii?

– Posibil, zise ea pe un ton vesel. Mulțumesc că ați aflat. Am să trec pe aici și am să vă spun dacă pot să-l iau pe acela.

– Veți avea nevoie de vize, îi spuse agenta. Le luați de la consulat.

„Cumva trebuie să reușesc", se gândi Val pe drumul spre casă. Nicole o ținea de mână în timp ce țopăia, încercând să nu aterizeze pe crăpăturile dintre pietrele de pavaj, și o smucea de braț în sus și-n jos. „Ar putea să fie singura mea șansă."

Se duse să depună cererile de eliberare a vizelor chiar a doua zi. Asta fu partea ușoară. Banii pentru bilete urmau să fie mult mai greu de găsit.

În următoarea seară de sâmbătă, Val spăla vasele de la cină în jurul orei zece când auzi o bătaie puternică în ușă. Aruncă o privire în dormitor, dar Nicole dormea dusă și nu se mișcă. Cine putea să vină în vizită la o asemenea oră? Trebuia să fie vreun vecin, fiindcă ele stăteau pe palier și nu jos, la ușa dinspre stradă.

Crăpă ușa puțin și scoase un strigăt înăbușit când aceasta fu împinsă cu atâta forță încât se deschise până la perete și o mână o apucă de păr. Chipul lui Tony, stacojiu de furie, era la doar câțiva centimetri de al ei, iar răsuflarea îi duhnea a bere. Înainte ca ea să poată vorbi, el își luă avânt și-i dădu un pumn tare în partea stângă a feței, drept în pomete. Forța loviturii o făcu să se izbească de tocul ușii cu ceafa. Durerea o lăsă aproape inconștientă; obrazul îi pulsa, iar forme șerpuitoare îi explodau în ochi, dar se luptă să-l dea la o parte.

– Oprește-te! îl imploră ea. Fiică-ta doarme.

Tot ținând-o de păr, Tony începu s-o plesnească peste față: mai întâi într-o parte cu palma, apoi în cealaltă parte cu dosul palmei, făcând cu schimbul.

– Târfă blestemată ce ești! Nu-mi vine să cred că m-am însurat cu o asemenea viperă trădătoare!

Fiecare palmă îi făcea capul să zvâcnească. Simțea gust de sânge în gură și-i țiuiau urechile. Tot încerca să-l dea la o parte, dar era în zadar.

– Cum m-ai găsit? întrebă ea, gâfâind.

El o apucă de gât și începu să strângă.

– Avocatul tău mi-a dat adresa. Băiat de treabă. Suntem colegi la clubul de golf. S-a gândit că ar trebui să știu că încerci să pui mâna pe banii mei.

Val îl apucă de încheieturi și încercă să-i tragă mâinile din jurul gâtului, dar el era prea puternic. Începu să simtă că amețește, dar știa că nu trebuia să-și piardă cunoștința. Dacă avea să leșine, el ar fi putut s-o ia pe Nicole și ea n-ar mai vedea-o niciodată. Încercă să-l lovească în fluierul piciorului, dar el se feri, schimonosit de ură. Avea s-o ucidă? Era prea laș. Cu o condamnare penală, ar fi fost dat afară din clubul lui pretențios de golf.

Ea încetă să se mai lupte, iar Tony își slăbi ușor strânsoarea, lăsând-o să ia niște aer.

– Uite ce-o să se întâmple, zise el. O să-mi aduci toate actele pe care mi le-ai furat din birou și o să mi le dai frumușel. Toți banii din moștenirea aia sunt ai mei, și tu n-o să pui niciodată ghearele pe ei. Să-ți fie foarte clar.

Val încercă să vorbească, dar din gât nu-i ieși decât o șoaptă răgușită.

– Putem să divorțăm?

– Nu până când nu zic eu, scuipă el. Ești o jegoasă și nu te mai vreau înapoi. Uită-te în ce hal arăți! Când mă culcam cu tine parcă mă culcam cu un sac de cartofi. Vacă frigidă!

O strânse din nou de gât, vizibil încântat de puterea pe care o avea asupra ei.

– O să divorțăm dacă și când spun eu, dar să-ți fie foarte clar că n-o să-ți dau niciodată vreun cent.

O eliberă, iar ea își frecă gâtul, tușind și chinuindu-se să inspire.

– Acum adu-mi actele.

– Cum rămâne cu fiică-ta? cârâi ea. Știu că o iubești. Și noi ne-am iubit unul pe altul. Îți mai amintești?

– Da, apoi tu m-ai trădat. Nu vreau să am nimic de-a face cu vreuna dintre voi. Actele!

O împinse în apartament, așezându-se în cadrul ușii ca ea să nu o poată trânti.

Val le strânse iute într-o pungă de plastic. Nu voia decât ca el să plece. Deocamdată Nicole dormise pe toată durata conflictului, dar nu putea risca

să se abată și asupra fiicei lui.

Tony luă punga și verifică rapid conținutul.

– Dacă lipsește ceva, mă întorc, o avertiză el. Ține minte că știu unde stați.

Coborî scările împleticindu-se. Val îl privi cum pleacă. După ce ieși din bloc, ea se duse în grabă să închidă ușa dinspre stradă în urma lui și văzu că el forțase încuietoarea fragilă.

Urcă în fugă înapoi în apartament și încuie ușa pe dinăuntru, apoi se duse în baie. Toată fața îi era roșie și umflată, ca a unui boxer. Ochiul stâng era atât de umflat încât se închisese, iar buza îi era spartă, picurând sânge pe tricoul ei alb. Urme vinete de degete îi încercuiau gâtul ca un tatuaj macabru, iar înăuntru își simțea gâtul iritat și aspru. Luă niște gheață din frigider și o înveli într-o cârpă, apoi și-o duse la ochi.

Știa că Peggy ar îndemna-o să sune la poliție. Asta era dovada culpei de care avea nevoie ca să obțină divorțul – dar Val ezită. În apartament nu era nici un telefon, așa că ar fi trebuit să fugă până la cabina de pe strada următoare și se temea ca Tony să nu mai fie cumva afară. În plus, el avea să nege, iar ea nu avea martori. Nici unul dintre vecinii ei nu ieșise să vadă ce e cu toată gălăgia aceea. Era o seară de sâmbătă; poate că erau în oraș.

Ce o opri mai mult decât orice era faptul că Tony știa unde locuia. Dacă ar suna la poliție, el ar fi mai furios ca oricând și poate ar ataca-o pe Nicole data viitoare. Trebuia să-și găsească o altă casă, altfel el ar putea veni în orice seară după câteva beri băute și ar lua-o la pumni ca pe un sac de box. Nu putea trăi cu frica fiecărei bătăi în ușă. Trebuiau să se mute – și curând.

Capitolul 22

Când Nicole se trezi de dimineață, izbucni în lacrimi la vederea feței lui Val, care arăta mai rău acum decât în seara precedentă. Ochiul îi semăna cu o prună mov coaptă și nu se deschidea nici măcar puțin. Tăietura de pe buză era neagră și zimțată, iar obrajii îi erau umflați ca ai unei veverițe. Își înfășurase o eșarfă în jurul gâtului ca să ascundă urmele de degete, dar trebui să inventeze o poveste ca să-i explice fetei celelalte răni.

– Mama ta cea prostuță făcea ordine în bibliotecă și dicționarul ăla mare și gros a căzut peste mine, zise ea.

– Ai plâns? întrebă Nicole.

– Da, puțin, răspunse ea cu sinceritate.

– Trebuia să mă trezești ca să te pup să treacă, zise Nicole.

Se așeză să-și mănânce cerealele, dar se tot uita la Val de parcă ar fi fost o străină.

Toată săptămâna Val rămase retrasă, purtând ochelari de soare uriași, în stilul lui Jackie O[5], ca să-și ascundă cea mai mare parte a umflăturilor, și eșarfe colorate înfășurate în jurul gâtului. Pleca de acasă doar ca s-o ducă și s-o aducă pe Nicole de la școală, să meargă la cumpărături sau la birourile unde era femeie de serviciu seara. Creierul îi măcina în gol constant, încercând să ia o hotărâre, tot cântărind alegere după alegere. În fiecare seară stătea întinsă pe pat, trează, calculând repercusiunile și capcanele fiecărui plan. Se speria de zgomote mărunte: era Tony care se întorcea? Încuia ușa și vâra un scaun sub clanță ca să-i fie greu să dărâme ușa, dar tot dormea iepurește și se trezea la zgomote mărunte, până și la o molie care bătea din aripi la fereastră.

Până la sfârșitul săptămânii luă o decizie. Nu avea decât o cale deschisă. Era o perspectivă îngrozitoare, dar rămăsese fără opțiuni.

– Mergem azi în vizită la mătușa Peggy? o întrebă pe Nicole sâmbătă dimineață, iar Nicole bătu din palme încântată.

Îi plăcea să se joace cu Lenny, băiatul lui Peggy.

– Ce naiba s-a întâmplat? exclamă Peggy, făcând un pas în spate, înfiorată. Te-a tâlhărit cineva?

Deși înfățișarea lui Val se îmbunătățise mult, tot arăta de parcă ar fi pierdut un meci de box, iar pe gât se vedeau clar urmele degetelor soțului ei.

– Tony a fost? șopti Peggy, după ce verifică să nu o audă Nicole, iar Val confirmă din cap.

– Ce animal! Trebuie să te duci la poliție, insistă Ken, soțul lui Peggy. Vin eu cu tine. Nu poate să scape basma curată.

– Nu pot. Val scutură din cap. Se gândise mult la asta. Nu sunt destul de curajoasă să mă ridic în picioare în fața instanței și să-l acuz. El și-ar angaja un avocat scump și ar scăpa fără nici o problemă, iar apoi ar veni după mine. N-ar lăsa lucrurile așa cum sunt.

Luă o gură de cafea și făcu o grimasă la atingerea lichidului fierbinte. O ustura buza. Încă îi era greu să înghită; umflăturile o făceau să se simtă de parcă ar fi avut o piatră blocată în gât.

– Nu, am hotărât că merg cu Nicole în China s-o vedem pe mama. O să fim plecate câteva luni, iar când ne întoarcem, o să găsesc un alt apartament și un alt loc de muncă. Am mai luat-o de la zero o dată, așa că pot s-o fac din nou.

Peggy și Ken se uitară unul la celălalt. Ken vorbi primul.

– Cum o să strângi banii? Te-am ajuta, dar…

– Nu, e în regulă, îl întrerupse Val. Dar am nevoie să aveți grijă de Nicole în dimineața asta, doar câteva ore. E OK?

– Sigur că da! ziseră cei doi la unison. Ce ai de gând să faci? adăugă Peggy, încruntându-se.

– Mai bine să nu știți, îi spuse Val.

Se uită la ceas. Zece fără cinci. Era timpul să plece.

Opri mașina în capătul străzii unde locuise timp de șaptesprezece ani și aruncă o privire pe stradă. Mașina lui Tony nu era sub copertină. Întotdeauna juca golf sâmbăta dimineața, iar ea nu-și imagina că el și-ar fi schimbat obiceiul. Parcă pe strada următoare, își ridică gulerul jachetei și își puse ochelarii de soare uriași, apoi ieși după colț, cu picioarele tremurând. Dacă se întorcea pe neașteptate? Dacă vreunul dintre vecini o vedea și ieșea să o salute, iar apoi îi spunea lui Tony că fusese pe acolo?

Nu văzu pe nimeni, decât niște copii care jucau fotbal și care nu-i dădură atenție. Merse pe alee și înconjură casa, uitându-se pe fiecare fereastră

după vreun semn de viață. Nu era nimeni. Își scoase cheile vechi și le încercă în ușa din spate, dar după cum bănuise, Tony schimbase încuietorile. Știindu-l pe el, probabil o făcuse chiar în săptămâna în care plecase ea.

Lângă bucătărie era o spălătorie cu o fereastră mică, acoperită cu o plasă fină pentru insecte. Val nu închidea niciodată geamul peste plasă, astfel încât camera să se aerisească și să nu miroasă a umed. Se simți ușurată să vadă că nici Tony nu se gândise să-l închidă. Adusese cu ea o pilă de unghii din metal, pe care o strecură sub marginea plasei și reuși s-o tragă din cadrul de lemn. Deschizătura era mică, de doar 60 de centimetri înălțime și puțin mai îngustă ca lățime, dar ea reuși să se strecoare cu capul înainte și trecu peste mașina de spălat, aterizând pe podea. În cădere, răsturnă o pungă cu cârlige de rufe și îngheță, ascultând. Mai era cineva în casă? Poate Tony își găsise deja o altă femeie care avea să vină în fugă să vadă ce era zgomotul acela… dar nu se auzi nici un sunet.

Inima lui Val bătea atât de tare, încât avu impresia că face un atac de cord când se strecură în bucătărie, unde chiuveta era plină de vase murdare. Farfuria de la micul dejun al lui Tony era pe masă, cu zeci de furnici care umblau în jurul unei pete de marmeladă și coborau pe picioarele mesei în jos, transportând în spate firimituri de pâine prăjită. În bucătăria asta trebuia să fii mereu cu un pas înaintea furnicilor, altfel te năpădeau cât ai zice pește.

Pe măsuța de cafea din sufragerie erau șase cutii de bere strivite, iar hainele murdare atârnau pe spătarele scaunelor; nu părea că ar fi primit în vizită vreo femeie acolo. Se duse în biroul lui și scrută încăperea. Punga de plastic pe care o umpluse cu actele tatălui ei stătea pe biroul lui Tony, dar nu văzu nimic neobișnuit care să arate ca și cum ar fi provenit din caseta de valori a tatălui ei. Deschise fiecare sertar al biroului, pe rând, apoi se uită în servieta lui Tony, dar îi era dificil pentru că nu știa ce caută.

Deodată se auzi un zgomot la ușa din față. Val se ghemui lângă marginea biroului, făcându-se cât mai mică, astfel încât să nu fie văzută din hol. Se auzi un zornăit, apoi o bufnitură surdă. Avu nevoie de câteva secunde ca să proceseze zgomotele și să-și dea seama că era poștașul care aducea corespondența. Își lipi palmele de obraji și respiră adânc înainte să se ridice din nou în picioare. Era urgent să iasă de acolo cât mai repede. Nu-și permitea să mai piardă timp căutând.

În fundul sertarului obișnuit, găsi carnetul de cecuri al lui Tony și rupse un singur cec de la sfârșitul carnetului, unde lipsa lui nu avea să fie observată imediat. Îl strecură în poșetă, închise sertarul, se mai uită o dată în cameră să verifice dacă totul era la fel, apoi se duse în grabă în spălătorie. După ce se strecură pe geam și ieși pe iarbă, care trebuia tunsă de mult, scoase un tub de lipici din poșetă, aplică pe marginile plasei de insecte câteva puncte și o așeză cu grijă la loc, netezindu-i colțurile. Ar fi fost nevoie de un miracol ca Tony să-și dea seama de diferență.

Douăzeci de minute mai târziu, era acasă la Peggy, acceptând încă o cafea. Ar fi mers o gură de whisky ca să-și potolească nervii, dar știa că n-ar fi făcut decât să-i dea o durere de cap mai târziu. Nicole și Lenny alergau prin casă și făceau gălăgie, jucându-se de-a cowboy-i și indienii, cu tot cu chiote și împușcături în joacă.

După ce o duse pe Nicole la școală luni de dimineață, Val intră în acțiune. Mai întâi se duse la banca din Croydon Park, unde o cunoșteau toți funcționarii. Vonny, cea cu păr creț și roșcat, era liberă, așa că Val îi făcu cu mâna și se duse repede la ea.

– Tony iar a făcut-o, zâmbi ea. A uitat să scoată banii de curățenie vineri și a plecat în delegație toată săptămâna, așa că mi-a scris un cec pentru bani gheață, zise ea, întinzându-l funcționarei. Cum a fost în weekend, Vonny? Ce vreme frumoasă! Nu-mi vine să cred că deja suntem în mai.

Vonny luă cecul și-i aruncă o privire. Val mai falsificase semnătura lui Tony de câteva ori și știa că o poate face mai bine decât el însuși.

– Tata a făcut un grătar, spuse Vonny. Invitații obișnuiți.

– Te mai vezi cu tipul ăla de la asigurări? Cum ziceai că-l cheamă?

– Ian, da.

Mâna îi plana deasupra ștampilei, iar Val își dori ca funcționara să pună mâna pe ea. N-ar fi trebuit să dea bani gheață decât titularului contului, dar mai făcuse asta pentru Val o dată.

– Părea drăguț, zise Val. Foarte arătos. Tony a plecat de dimineață fără șosete curate pentru toată săptămâna, chiar dacă i le-am lăsat special la vedere. Mi-e milă de cine o să stea lângă el la conferință.

Vonny chicoti și ștampilă cecul.

– Cum îi vrei? întrebă ea.

– Ah, de zece și douăzeci, spuse Val, dând din mână voioasă, de parcă nu avea nici o importanță.

De îndată ce ieși din bancă, se duse cu mașina la agenția de turism de pe strada Darling.

– Îmi mai puteți găsi un loc pe vasul acela care pleacă azi spre China? întrebă ea, cu răsuflarea tăiată. Am bani gheață.

– Incredibil! Asta înseamnă cu adevărat pe ultima sută de metri! Dau un telefon și verific, zise ea. Dacă nu, întreb când pleacă următorul vapor, da?

Următorul vapor nu-i era de nici un folos lui Val, iar ea se balansă de pe un picior pe altul cât timp agenta vorbi la telefon. „Numerar", o auzi ea zicând, iar asta părea un semn bun, apoi începu să vorbească despre emiterea biletelor.

– Aveți noroc, zâmbi femeia. Reveniți peste o oră și o să am biletele pregătite pentru dumneavoastră. Trebuie să ajungeți pe chei la patru, iar vaporul pleacă la cinci.

Cuprinsă de un amestec de entuziasm și emoții – în principal emoții –, Val se duse la apartament și împachetă într-un geamantan hainele pentru călătorie, apoi încărcă restul obiectelor în cutii și se duse la Peggy cu ele, luând biletele pe drum. Avea s-o roage pe Peggy să ia mobila, apoi să lase cheile în cutia de scrisori. Nu plătise chiria pentru luna mai, iar proprietarul nu avea să fie deloc bucuros, dar cel puțin lăsa apartamentul mult mai curat decât fusese când sosise ea acolo.

– Deci asta puneai la cale! exclamă Peggy. Ce misterioasă ești! Îl trimit pe Ken după mobilă când vine de la muncă și o să te aștepte aici până te întorci. Călătorie plăcută!

Nu avea timp de pierdut: Val se duse apoi la școală s-o ia pe Nicole. Tot timpul aștepta să se întâmple ceva rău. Oare Tony descoperise cecul lipsă? Oare banca l-a sunat să-l anunțe că a retras bani? Oare și-a dat seama la ce școală merge Nicole? Când intră în locul de joacă, continuă să se uite peste umăr, speriată că mâna lui i se va lăsa pe umăr din clipă în clipă, urmată de un pumn care-i va exploda în obraz.

Nicole ieși în fugă cu rafala ei obișnuită de vești, dar Val era prea distrasă ca să asculte. Merseră la un service în Rozelle, unde ea intră în birou, ignorând calendarul cu femei de pe perete, și-l întrebă pe directorul îmbrăcat în salopetă dacă îi cumpără mașina. Avea toate actele la ea și se

rugă să fie în regulă când el ieși să se uite la mașină, verificând caroseria, deschizând capota, urcând pe scaunul șoferului să pornească motorul.

– Vă dau trei sute de dolari, zise el, iar Val pufni.

– Cred că glumiți! Face pe puțin o mie.

Văzuse că una nouă costă cinci mii, iar a ei avea doar câțiva ani.

Bărbatul ridică din umeri cu un gest exagerat.

– Vă convine sau nu.

– Cinci sute, ripostă ea, dar el nu cedă deloc. Val încercă să blufeze că se va duce altundeva, dar știa că nu mai are timp fără să verifice. Bine, trei sute rămâne, dacă unul dintre băieți mă conduce pe mine și pe fiică-mea la White Bay cu bagaje cu tot. Plecăm în vacanță.

El o măsură din cap până-n picioare.

– În regulă. Veniți în birou să semnăm actele.

Stătu acolo, sub posterul lunii mai care înfățișa un model cu sâni mari pe nume Belinda, convinsă că ar fi obținut cel puțin de două ori mai mulți bani dacă ar fi fost bărbat. Nu avea ce să facă. Era recunoscătoare că Tony făcuse măcar actele mașinii pe numele ei pentru asigurare, așa că nu avea nevoie de acordul lui ca s-o vândă.

Până să ajungă la White Bay, Val nu-i spusese lui Nicole că plecau în vacanță, dar, după ce mecanicul le lăsă acolo cu bagaje cu tot, arătă spre vaporul lor, *Coolabah*, care se profila pe cer ca un munte.

– Ia ghici! Mergem în China s-o vedem pe bunica. Nu-i așa că o să fie distractiv?

– E o glumă? întrebă Nicole, uitându-se de la Val la vapor și înapoi. Cum urcăm înăuntru? Unde o să dormim? Cât durează până ajungem?

Val aruncă o privire la drumul dinspre chei. Tot se temea că Tony avea să-i descopere planurile. Poate reușea să scoată cu forța informațiile de la Peggy și să ajungă pe chei, cu scârțâit de roți, ca să pună mâna pe ea și să n-o lase s-o ducă pe Nicole pe rampa de îmbarcare.

– Îți spun totul după ce ajungem pe punte, promise ea.

Prezentă biletele unui însoțitor de bord și se duseră la cabina lor micuță, la două niveluri sub punte. Val nu îndrăzni să mai iasă la aer până când sirena vaporului nu sună și simți că ieșeau din port. Dacă Tony venea acum, ar fi fost prea târziu. Simțea cum tensiunea începe să se topească.

Urcară mână în mână pe scările de metal și ieșiră pe punte ca să vadă cum ies lin și încet pe lângă Operă, în dreapta, și Grădina Zoologică Taronga, în

stânga, îndreptându-se către întinderea scânteietoare a Oceanului Pacific.

Jacqueline Kennedy Onassis (1929–1994), prima-doamnă a Statelor Unite și soția președintelui american John F. Kennedy

Capitolul 23

PETROGRAD. *iarna lui 1921*

După ce Maria și Piotr părăsiră ferma din munții Ural, porniră către apus în căruța pe care o luaseră de la Svetlana și Iosif, căutând de mâncare și dormind ghemuiți sub mormane de pături și haine, în șoproane izolate. Piotr făcea focul și nu-l lăsa să se stingă toată noaptea, dar gerul aspru tot le mușca din carne. Era un frig periculos, cel despre care Maria știa că poate ucide. Îi strângeau pe cei mici între ei ca într-un cocon, dar Maria se trezea deseori cu dureri înfiorătoare în degetele de la mâini și de la picioare, tremurând convulsiv.

Când se îndepărtară suficient cât Piotr să aibă încredere că CEKA – poliția secretă bolșevică – nu avea să-i găsească, începu să-și ia de lucru pe la noile ferme colective. Conform politicii agricole a lui Lenin, aceste ferme nu trebuiau să angajeze decât membri ai familiei, dar cele mai multe nu respectau regulile când nu aveau destui oameni. Piotr era un muncitor neobosit, care avea cunoștințe enciclopedice despre pământ. Uneori un fermier îl angaja fiindcă știa cum să scape o cultură de dăunători sau să scoată din rădăcini buruienile încăpățânate, sau fiindcă avea o sugestie de îmbunătățire a producției de lapte a unei cirezi. Era ultimul care pleca de pe câmp seara, primul care ieșea dimineața, și se înțelegea bine cu ceilalți muncitori, atent să nu fie o amenințare la adresa posturilor acestora.

Familia nu stătea niciodată prea mult timp într-un singur loc, ci mergea mai departe, îndreptându-se treptat spre Sankt-Petersburg, unde Piotr auzise că erau o mulțime de locuri de muncă în noile fabrici în plină dezvoltare. Maria visa la lucruri simple: un acoperiș deasupra capului, apă la robinet, un pat. Viața ei anterioară, în familia Romanov, era parcă un miraj; perioade întregi de timp i se șterseseră din memorie.

După ce ajunseră în oraș, la începutul lui 1923, Piotr se alătură unor cozi lungi de țărani care veneau la oficiile de ocupare a forței de muncă: *laptis*, le spuneau orășenii ca să-i jignească, după opincile din coajă de copac pe care le purtau. Fu repartizat în cele din urmă la o fabrică de fontă brută, unde se topeau laolaltă la temperaturi înalte minereu de fier, cărbune și calcar, iar coșurile înalte scuipau un fum negru.

Odată cu locul de muncă veni și un apartament într-un bloc, cunoscut drept *kommunalka*, într-o suburbie nouă pe care Maria nu o cunoștea, departe de râul Neva. Cei patru dormeau într-o singură cameră și trebuiau să împartă o bucătărie și o baie cu alte nouă familii, dar era curat și modern și aveau o curte închisă unde copiii se puteau juca.

– Ce noroc avem! exclamă ea, privind în jur – iar apoi se opri, amintindu-și de familia măcelărită și de pivnița din Ekaterinburg care încă îi mai bântuia visele.

Norocul era ceva relativ.

Maria n-ar fi putut explica ce o făcuse să-i ia pe copii și să meargă cu autobuzul la Țarskoe Selo într-o dimineață, după ce Piotr plecă la muncă. Nu-i spusese ce plan avea fiindcă probabil el ar fi încercat s-o convingă să nu se ducă, făcându-și griji să n-o recunoască cineva acolo. Întotdeauna o avertiza să nu iasă în evidență în mulțime. Își legase o basma roșie în jurul părului și purta o fustă largă și o bluză în picățele. Pe braț căra un coș împletit, astfel încât să poată spune că adună ierburi sălbatice dacă o întreba cineva.

Stepan, care acum avea patru ani, și Irina, care avea doi, chițăiau de entuziasm și râdeau în timp ce erau zgâlțâiți pe scaunele tari de lemn, când roțile autobuzului dădeau în gropile din șosea. Țarskoe Selo fusese redenumit Dețkoe Selo de autoritățile sovietice, la fel cum Sankt-Petersburg fusese redenumit Petrograd. Tot ce avea de-a face cu Biserica sau cu monarhia fusese șters cu buretele de autoritățile comuniste care încercau să reeduce poporul. Maria privi câmpurile pe care muncitori cu sape spărgeau pământul întărit după iarnă, pregătindu-l pentru plantat, și se simți extrem de recunoscătoare că anii în care fuseseră nevoiți să lucreze pământul luaseră sfârșit. Era prea greu să-și câștige astfel existența, iar lunile de iarnă erau o luptă pentru supraviețuire.

Autobuzul opri în oraș, iar ea îi conduse pe copii pe dealul care ducea spre Palatul Alexandru, care fusese principala reședință a familiei sale înaintea Revoluției. Auzise că fusese transformat în muzeu, dar nu părea să fie deschis în ziua aceea, iar porțile erau încuiate. Stătu să se uite printre zăbrele la fațada lungă a clădirii, cu coloane în mijloc și aripi de o parte și de alta. Părea dărăpănat, ca și cum nimeni n-ar fi zugrăvit exteriorul de

când familia plecase de acolo sub pază în iunie 1917. Lumina soarelui se reflecta din ferestrele goale și nu se vedea nici țipenie de om.

Amintirile o năpădiră: ceaiuri cu Alexei și Anastasia în pavilionul de pe Insula Copiilor, alergatul în parc cu cățeii care urmăreau păsări și veverițe, elefantul pe care li-l făcuse cadou regele Siamului, care o speria întotdeauna pe Maria cu picioarele lui mari și bolovănoase. Și își amintea de zilele petrecute în arest la domiciliu, când localnicii se strâmbau la ei prin aceleași zăbrele, însă ei duceau în continuare o viață cât mai normală cu putință în interiorul zidurilor palatului. Deodată tânji să se întoarcă la zilele acelea, să mai fie măcar o dată împreună cu familia. Dacă ar fi trăit, Alexei ar fi avut acum optsprezece ani, iar Olga douăzeci și șapte. Surorile ei ar fi fost căsătorite cu siguranță, fiecare cu copiii ei. Măcar de-ar putea să le vadă, să stea de vorbă cu ele, să le mai îmbrățișeze o dată!

Și totuși… dacă s-ar fi întors, copiii mici care acum o trăgeau nerăbdători de fustă nu ar fi existat, iar ea nu l-ar fi găsit pe Piotr. Îi era imposibil să-și închipuie că ar fi fost vreodată fericită cu adevărat fără Piotr. El era centrul magnetic al existenței sale. Din răul execuției de la Ekaterinburg izvorâse miracolul prețios al iubirii pe care și-o purtau unul altuia, iar ea nu înceta niciodată să fie recunoscătoare pentru acest lucru.

– Putem să mergem acum, mama? întrebă Stepan cu vocea lui ascuțită de băiețel.

Ea se scutură.

– Mai e un palat și mai splendid după deal. Nu vreți să-l vedeți? Hai cu mine.

Palatul Ecaterina era fantezia oricărui copil, cu exteriorul lui azuriu și alb, cupolele aurii și motivele decorative în stil rococo, așezat într-un parc imens, presărat cu lacuri, fântâni și grote. Când ajunseră în vârful dealului, Maria văzu că porțile erau deschise și lumea se plimba prin parc. Își aminti cum fugea pe traseul dintre cele două palate în timpul Marelui Război, când vizita soldații răniți care erau îngrijiți acolo. La palat îl întâlnise pe Kolea Demenkov, bărbatul pentru care făcuse o pasiune când avea cincisprezece ani. Totul era atât de îndepărtat, într-o altă viață; era o altă persoană atunci.

Îi conduse pe copii pe terenul palatului, amintindu-și de surorile ei mai mari, Olga și Tatiana, în uniformele lor de asistente, cu părul acoperit complet de vălurile lungi și albe. Parcă se transformaseră din fete în femei

peste noapte, învățând să schimbe bandaje și să le facă injecții răniților. Tatiana asistase chiar la câteva operații chirurgicale, dar Olga descoperise că o făceau să se simtă rău.

Deodată, privirea Mariei fu atrasă de o femeie înaltă și subțire care se plimba pe aleea centrală, către lac. Postura îi era dreaptă și mersul deosebit de elegant, iar asta fu ceea ce-i atrase atenția în primul rând; dar apoi observă părul șaten deschis și gâtul ca de lebădă, iar ea clipi din ochi. Era Tatiana, sora ei iubită. O senzație de cea mai pură bucurie îi cuprinse sufletul.

– Oh, slavă Domnului, șopti ea, ducându-și mâna la gură, cu lacrimi țâșnindu-i din ochi.

Era gata să pornească după ea, dar Stepan se îndepărtase puțin, iar ea trebui să se întoarcă și să-l apuce de mână, apoi s-o ridice pe Irina în brațe înainte să poată începe să alerge.

Ce coincidență că Tatiana era acolo în aceeași zi în care venise ea în vizită! Fusese probabil voia Domnului să se reîntâlnească. Sau poate că ea venea aici tot timpul, plângându-și familia pe care o pierduse. Era cel mai minunat sentiment din lume să o vadă. Maria abia aștepta să-i prezinte copiii, să o invite la cină în seara aceea ca să-l cunoască pe Piotr. Inima îi exploda de bucurie.

Se opri într-un punct în care două alei se încrucișau și scrută mulțimea, apoi o zări pe Tatiana, singură, plimbându-se pe lângă lac cu o umbrelă de soare într-o mână.

– Iute! Aleargă mai repede! îl rugă ea pe Stepan, aproape smulgându-i brațul din umăr.

De-acum aveau drum drept și o prindeau din urmă. Maria nu se putea gândi la ce va spune mai întâi. Poate nu va fi nevoie de cuvinte.

– Tatiana! strigă ea, dar vocea îi fu purtată de vânt. Tatiana! strigă din nou când se aflau la doar câțiva metri depărtare, iar femeia se întoarse.

Maria se opri brusc, atât de aproape acum încât ar fi putut întinde mâna să atingă haina femeii. Nu era Tatiana. Era o țărancă bine făcută, cu tenul aspru, care părea să aibă mai bine de patruzeci de ani. Nu o umbrelă de soare ținea în mână, ci o cazma cu mâner lung. Probabil era una dintre grădinărese.

Maria rămase cu gura deschisă, cu lacrimile curgându-i pe obraji.

– Vă simțiți bine? întrebă femeia, uitându-se de la ea la copii și înapoi. Pot să vă ajut cu ceva?

Auzind acestea, Maria începu să hohotească. După ce ezită o clipă, femeia o înconjură cu un braț și o îmbrățișă ca o mamă.

– Am crezut că sunteți altcineva, reuși Maria să spună în cele din urmă.

Micuța Irina începuse și ea să plângă, tulburată de durerea mamei sale.

Femeia o atinse pe Maria pe obraz înainte să-i dea drumul din îmbrățișare.

– Sper s-o găsiți, zise ea, privind-o adânc în ochi. Chiar sper s-o găsiți.

Capitolul 24

PETROGRAD. *mai 1923*

După ce copiii adormiră în paturile lor în seara aceea, Maria îi povesti lui Piotr despre greșeala ei, cu vocea tremurând de emoție. Stăteau la masă, dar el își trase scaunul mai aproape ca să o înconjoare cu brațul, iar ea își lipi piciorul de al lui.

– Unde crezi că e Tatiana acum? întrebă ea.

Nu era prima dată când aveau discuția asta, dar de fiecare dată spera să audă vreo idee nouă.

– După ce a plecat din Ekaterinburg, cred că cel mai probabil a pornit spre sud, în Crimeea, zise Piotr. Iar de acolo cred că a plecat în străinătate. Ar fi foarte puțin probabil să vină aici, la Sankt-Petersburg, unde poate să dea peste foști angajați de la palat la fiecare pas.

– Dar sigur ne caută, nu-i așa? Maria își lăsă capul pe umărul lui. N-ar renunța. Ziarele au spus că doar tatăl meu a fost ucis. Nu pot să cred că ar pleca din Rusia fără să încerce să ne găsească pe noi, ceilalți.

– Multe familii au fost strămutate de războiul civil, nu doar a ta. Nu poți să trăiești cu mintea în trecut. Dacă auzim vreodată cel mai mărunt zvon despre sora ta, îți promit că mergem acolo imediat, prin orice mijloace, dar între timp – își frecă ceafa și făcu o grimasă – avem o nouă generație de care să avem grijă.

Maria se ridică și se duse în spatele scaunului lui Piotr ca să-l maseze. Căra niște greutăți atât de mari în timpul zilei, încât seara umerii îi erau adesea încordați și dureroși. Ea frecă masa de mușchi făcuți ghem și se aplecă să-i sărute ceafa, apoi îl înconjură cu brațele din spate și-i sărută creștetul capului, inspirând adânc. Nu mirosea niciodată urât, nici după ore întregi de muncă fizică grea, ci avea un ușor parfum de mosc care ei îi plăcea. Ori de câte ori se simțea agitată, tot ce-i trebuia ca să se liniștească era să-i inspire mirosul.

În cele mai multe zile, Maria își lua copiii cu ea ca să stea la coadă pentru rația de alimente, înarmați cu cartelele corespunzătoare. Exista un birou pentru pâine, unul pentru carne, unul pentru legume și uneori se așeza la

coadă împreună cu alte soții fără ca măcar să știe pentru ce stătea la coadă. Unele produse dispăreau cu totul – era imposibil să mai găsești săpun –, dar erau mai bine hrăniți decât la țară. La început habar nu avea cum să gătească, dar Piotr o învăță să facă ciorbe și tocane cu bucăți ieftine de carne, îngroșate cu cartofi, morcovi și varză. Prinse sfaturi legate de gătit de la femeile de la coadă sau de la cele cu care împărțea bucătăria comună, și curând fu în stare să transforme făina de hrișcă, laptele și ouăle în clătite gustoase și să facă gem din recolta de toamnă de fructe de pădure.

– Mama dumitale nu te-a învățat să gătești? întrebă vecina ei, iar Maria răspunse:

– Nu, nu prea era casnică.

Stepan și Irina începură să devină mai răbdători și învățară să se distreze singuri în timp ce ea stătea de vorbă cu femeile pe care le întâlnea la cozile nesfârșite. Multe dintre ele își pierduseră părinții și frații în timpul războiului. Când o întrebau și pe ea, Maria spunea că părinții ei muriseră, iar ea se pierduse de sora ei. Toată lumea era în aceeași barcă, aparent.

O plăcea în mod deosebit pe Anuşka, o femeie care vorbea cu nespusă tristețe despre un frate mai mare care fusese recrutat în Armata Roșie în 1918 și nu se mai întorsese niciodată.

– Mi-aș dori să știu măcar adevărul. Dacă e mort, aș putea să-i vizitez mormântul și să rog un preot să spună o rugăciune pentru el. Să nu știi e cel mai rău lucru din lume.

Era o femeie înaltă cu un nas lung și ascuțit și o frunte lată și rotunjită care o făcea să pară intelectuală. Maria știa că era căsătorită și își făcu impresia că avea o căsnicie nefericită, fiindcă nu pomenea niciodată de soțul ei, deși își iubea la nebunie băiețelul.

– Povestește-mi despre fratele tău, întrebă Maria, știind cât de multă alinare primea ea însăși când vorbea cu Piotr despre familia ei pierdută, descriindu-le trăsăturile și povestindu-i amintiri ale unor evenimente din anii copilăriei.

Anuşka zâmbi.

– E înalt ca mine, cu fruntea asta boltită specifică familiei, zise ea, ducându-și două degete la frunte. Și e cum nu se poate mai blând. Îi plac mai ales câinii și, oriunde mergeam, se oprea să mângâie orice câine întâlneam în cale. Dacă vreunul părea înfometat, îi dădea să mănânce propriul prânz…

Glasul i se stinse.

– Cum îl cheamă? întrebă Maria, atentă să folosească timpul prezent.

Era foarte sensibilă la utilizarea timpurilor când vorbea despre propria familie.

– Feodor Ivanovici Lipovski. Dacă dai vreodată de el – nu că ai avea vreun motiv să o faci –, atunci te rog să-i spui că locuiesc la Apartamentele Bolșaia, la numărul cincizeci și șapte.

Când ajunse acasă în seara aceea, Maria deschise un caiet și notă adresa, fără să se gândească la altceva decât că i-ar plăcea să fie prietene mai bune și că poate, într-o bună zi, ea și Anușka se vor putea vizita.

Într-o zi de toamnă, când semințele pufoase de plop erau adunate în canale și soarele jos strălucea pe cupolele aurii ale bisericilor, Maria hotărî să-i ducă pe copii cu tramvaiul la Palatul de Iarnă, pe malul râului Neva. Lor nu le păsa de arhitectură, dar ea știa că le va plăcea să urmărească bărcile trecând în susul și în josul râului. În timp ce stăteau pe mal, sporovăind și arătând cu degetul, ea se întoarse să privească măreția palatului vopsit în verde-mentă, unde tatăl ei se ocupa de treburile de stat înainte de război, și unde ei i se permisese uneori să participe la dansuri împreună cu surorile mai mari. Își amintea fiecare detaliu al rochiei albe de dantelă pe care o purtase, colierul de perle pe care i-l împrumutase mama ei, funda albă pe care și-o prinsese în creștet și pe francezul pe care-l cunoscuse într-o seară, care făcuse o plecăciune și zisese: „Aceasta e adevărata frumusețe dintre cele patru“ – referindu-se la cele patru surori. Ea roșise și se bâlbâise, neputând să răspundă, dar păstrase complimentul pentru sine ca pe o comoară secretă.

Un soldat care stătea de pază în fața palatului îi păru oarecum cunoscut, așa că îi luă pe copii de mână ca să ajungă până la el. Omul părea circumspect când ea se apropie.

– Vă rog să mă iertați dacă greșesc, îi spuse ea, dar sunteți cumva Feodor Ivanovici Lipovski?

– Cine vrea să știe? întrebă el.

– O să credeți că sunt țicnită, poate, dar sunt prietenă cu o femeie pe nume Anușka. Și-a pierdut fratele, și mi se pare că semănați remarcabil de bine.

Bărbatul se holbă la ea, cu gura deschisă.

– O cunoașteți pe sora mea?

Maria zâmbi larg.

– Eram sigură că dumneavoastră sunteți. Vai, Anuşka o să fie atât de bucuroasă să vă vadă din nou.

Îi dădu adresa care i se întipărise în memorie.

– Apartamentele Bolșaia, numărul cincizeci și șapte.

– M-ați recunoscut după fruntea familiei? întrebă el. Nu cred că suntem singurii care o avem.

Maria scutură din cap.

– Nu doar după frunte. Îmi place să desenez și… Era gata să spună că îi place să facă fotografii, ceea ce ar fi însemnat-o imediat drept culacă, dar se opri la timp. Bănuiesc că am memoria fețelor, continuă ea. Mă bucur că am putut fi de folos.

Data viitoare când o văzu pe Anuşka la coada pentru pâine, prietena ei o îmbrățișă și aproape plânse de recunoștință.

– Am să-ți fiu mereu îndatorată, zise ea. Îți mulțumesc de un milion de ori.

⋆

Maria nu s-ar mai fi gândit la această reuniune norocoasă, dar Anuşka le povesti unor prietene despre flerul ei miraculos pentru recunoașterea chipurilor, așa că se trezi abordată de alte două femei care își pierduseră membri ai familiei. Îi dădură hârtiuțe cu adresele lor și o rugară să le memoreze trăsăturile în caz că s-ar fi întâlnit cu rudele lor dispărute. Maria făcu câte o schiță rapidă pe dosul bucăților de hârtie și făgădui să fie atentă, dar le avertiză să nu-și facă mari speranțe. Chiar dacă rudele lor se aflau în oraș, populația era de peste un milion de persoane și în fiecare lună apăreau suburbii noi.

O femeie pe nume Raisa veni cu soțul ei să locuiască în *kommunalka* unde trăiau Maria și Piotr. Curând deveni evident că era o bârfitoare căreia nu-i plăcea nimic mai mult decât să stea pe hol și să discute treburile altor vecini într-un mod care pe Maria o făcea să nu se simtă în largul ei. Ea nu era interesată să știe dacă perechea de la etajul unu se certa în majoritatea serilor, iar când cei de la etajul al treilea pierduseră un bebeluș, ar fi preferat să le respecte intimitatea și să-i lase să-l plângă în pace. În același timp, nu voia s-o îndepărteze pe Raisa, temându-se să nu devină și ea

subiectul bârfelor ei, așa că asculta și schimba subiectul cât de repede putea fără să o jignească. Într-o zi, îi povesti Raisei cum reușise să-i aducă înapoi laolaltă pe Anuška și pe fratele ei.

– Ar trebui să te duci la blocul de pe Tulskaia Ulița, acolo, lângă pod, îi spuse Raisa. Soțul meu și cu mine am locuit acolo și era plin până la refuz de oameni strămutați care își căutau familiile, bieții de ei. Cred că autoritățile i-au pus acolo ca măsură temporară, în speranța că își vor găsi rudele și că nu vor mai trebui mutați altundeva în cele din urmă.

De îndată ce Raisa pomeni de acest loc, ideea prinse rădăcini în mintea Mariei: dacă ar auzi de un astfel de loc, Tatiana s-ar duce acolo să o caute. Era o prostie, știa, și hotărî să nu-i spună lui Piotr, dar Raisei îi zise:

– Mi-ar plăcea să ajut dacă pot. Poate am putea să mergem împreună și tu m-ai putea prezenta unora dintre foștii tăi vecini.

Raisei îi plăcea orice idee care îi permitea să-și vâre nasul în treburile altor oameni, așa că, într-o zi din primăvara anului 1924, imediat ce se topi zăpada, se duseră împreună la blocul respectiv, cu Stepan și Irina după ele. Raisa bătu la uși, prezentând-o pe Maria și explicând că are talent la reîntregirea familiilor. Maria își adusese un caiet în care notă adresele actuale ale oamenilor și desenă schițe rapide care să-i servească drept ajutor pentru memorie. Deși știa că e aproape cu siguranță inutil, se uita cu atenție în case din pragul ușii, sperând să o zărească pe Tatiana, dar în zadar.

O femeie îi aduse la ușă un băiat de vreo șase ani.

– Nu l-am mai văzut pe tatăl lui din 1918, zise ea, dar seamănă ca două picături de apă cu cel mic. Vreți să vă uitați după el în călătoriile dumneavoastră și să-l rugați să-mi aducă bani cu care să-i cresc băiatul?

În timp ce Maria nota detaliile, se tot uita la femeia aceea. Era ceva în ochii ei verzui-căprui care părea cunoscut.

– Aveți cumva o soră pe nume Nadejda? întrebă ea.

Femeia făcu ochii mari.

– De unde o cunoașteți? Ultima dată am auzit că era la Moscova.

– Acum nu mai e.

Maria zâmbi, copiind adresa uneia dintre femeile pe care promisese să le ajute. Se dovedi a fi a doua reuniune reușită, și era mândră de asta.

Când îi spuse în cele din urmă lui Piotr despre biroul ei neoficial pentru persoane dispărute, el se îngrijoră.

– Poate nu e o idee bună să atragi atenția asupra ta în felul ăsta. Cu cât întâlnești mai mulți oameni noi, cu atât mai probabil e să fii recunoscută ca Romanov.

Maria scutură din cap.

– Nu m-ar recunoaște nimeni acum.

Deși avea doar douăzeci și patru de ani, avea obrajii brăzdați de vinișoare roșii ca orice țărancă, din pricina nopților de iarnă petrecute dormind în șoproane, și câteva riduri mărunte îi apăruseră la colțurile ochilor; mâinile îi erau crăpate și pline de bătături, iar părul îi era scurt și purtat invariabil sub o basma.

– Singura mea grijă e că, dacă Tatiana chiar o să treacă pe lângă mine pe stradă, n-o să mă mai cunoască. Nu m-ar mai lua nimeni drept mare ducesă cum nici…

Se opri, căutând felul potrivit de a-și completa comparația. Piotr o luă și-i dădu un sărut prelung pe buze. Când îi dădu drumul, zise:

– Pentru mine ești în continuare fata de o frumusețe ieșită din comun, de pe palierul casei din Ekaterinburg, ai cărei ochi s-au umplut de lacrimi când i-am spus că tatăl meu a murit în război. N-am uitat niciodată clipa aceea, și n-am s-o uit pentru tot restul vieții mele.

Capitolul 25

LENINGRAD. *1925*

Mai bine de patru ani, Maria urmase sfatul Svetlanei cu privire la evitarea sarcinilor, dar pe măsură ce se apropia vremea ca Irina să înceapă grădinița, Stepan mergând deja la școala din apropiere, începu să tânjească după încă un copil. Când se ducea după mâncare, nu se putea abține să se uite cu dor la nou-născuții mititei, prinși la pieptul mamelor, sau la cei mai mari, care zâmbeau știrb din cărucioare.

– Ne mai putem permite un copil? îl întrebă pe Piotr într-o seară. Doar unul și atât… Își trecu brațul peste pieptul lui și se ridică într-un cot ca să-l privească în ochi. Știu că avem noroc să avem deja un băiat și o fată, dar nu pot să nu mă gândesc…

El zâmbi cu indulgență.

– Desigur, spuse el. Dacă mai vrei unul, sigur că putem.

Katia se născu în decembrie și ieși din pântece atât de frumoasă încât îi tăie respirația Mariei: ochi de un albastru foarte închis, bucle aurii, un nas obraznic și degete elegante pe care le îndoia în aer ca o doamnă care bea ceai din cel mai bun porțelan.

– Nu mă pot hotărî cu cine seamănă, oftă Maria. Poate că aduce puțin cu Tatiana.

– Poate, aprobă Piotr, dar seamănă și cu sora mea. Pentru o clipă, căpătă un aer trist. Am să-i scriu mamei să-i spun despre nou-venita din familia noastră și am să rog unul dintre șoferii de la fabrică s-o pună la poștă în Moscova. Toată lumea știe că poșta de acolo merge mai bine, așa că sper că n-o să întrebe de ce.

Nu putea să riște să ofere o adresă de răspuns; chiar și la șapte ani după execuția familiei regale, probabil că CEKA încă o mai căuta pe fiica dispărută a Romanovilor.

Pentru cei din orașe care aveau un loc de muncă, jumătatea anilor 1920 fu o perioadă de relativă prosperitate. Asistența medicală și studiile erau gratuite pentru muncitori și, deși apartamentele erau înghesuite, iar salariile nu erau deloc generoase, Maria și Piotr aveau destui bani puși deoparte ca

să-i ducă pe cei trei copii mici în vacanță în iunie 1926. Piotr nu cunoștea zona, așa că Maria sugeră să meargă în orașul Peterhof din Golful Finic; pe vremuri, familia ei petrecea lunile mai și iunie acolo, într-un palat măreț situat pe malul apei.

Luară trenul până la Peterhof și rezervară o cameră într-un hotel sărăcăcios, cu covoare roase și miros de canalizare. Dormiră cu toții într-un pat și mâncară brânză de casă, lapte covăsit și pâine de secară pe care le luau la picnicuri, fiindcă nu-și permiteau să meargă la vreo cafenea sau la vreunul dintre restaurantele apărute peste tot în oraș de când guvernul relaxase regulile referitoare la întreprinderile private. Își petrecură zilele explorând parcurile verzi și coasta golfului, mărginită de copaci. În timp ce Maria stătea pe țărmul pietros cu Katia, care avea șase luni, Piotr se juca cu ceilalți doi copii și-i învăța lucruri noi care îi încântau.

– Țuguie-ți buzele ca și cum ai vrea să-mi dai un pupic, Stepan, îl provocă el. Acum suflă.

Stepan scoase un sunet chițăit și șoptit, iar Piotr îl bătu pe spate.

– Bravo, băiete! Până la sfârșitul săptămânii o să te învăț să fluieri ca un sturz cântător.

Stepan învăță iute să scoată sunete melodioase, dar Irina nu reuși, așa că Piotr o învăță în schimb să scoată un sunet ascuțit suflând printr-un fir de iarbă în care făcuse o tăietură cu unghia de la degetul mare.

– Ca un pârț de broască, îi zise el. Așa spunea tata.

– I-auzi, mama! Pârț de broască! țipă Irina și repetă expresia toată după-amiaza, nespus de bucuroasă să aibă un truc doar al ei.

Maria își dădu ochii peste cap la auzul expresiei vulgare.

Apoi Piotr încercă să-i învețe să arunce pietre pe suprafața apei, dar se dovedi a fi prea dificil pentru mâinile lor mici. În schimb, numărară de câte ori săriră pietrele când le aruncă el și izbucniră în urale când ajunse la opt cu o pietricică deosebit de netedă.

Mariei îi plăcea să-i privească împreună. Copiii dormeau de obicei când Piotr se întorcea de la fabrică, așa că timpul acesta era important. Voia să ajungă să cunoască și ei temperamentul relaxat al tatălui lor și să-i absoarbă înțelepciunea. În timp ce ea era neliniștită din fire – nu era sigură dacă fusese întotdeauna astfel sau execuția familiei sale provocase acest lucru –, Piotr nu intra niciodată în panică în fața problemelor, ci cugeta calm până când găsea o soluție. Era mai puțin sociabil decât ea, dar vedea partea bună

a tuturor celor pe care-i întâlnea și era mereu dispus să facă favoruri, așa că era apreciat de vecinii și colegii lui din fabrică.

– Să prindem niște pește? întrebă el și trimise copiii să se ducă repede în tufișuri și să găsească rămurele lungi și drepte din care să facă niște undițe.

– Și pe post de gută și cârlige ce folosiți? strigă Maria, iar el scoase un sul de gută și niște cârlige din buzunarul hainei, făcându-i cu ochiul.

Numai el se putea gândi dinainte.

Cei trei se așezară pe o piatră, legănând fiecare câte un băț în apă și așteptând răbdători. Maria se ridică să se plimbe la marginea apei, adormind-o pe Katia cu mișcările blânde de legănat care acum îi deveniseră instinctive. Nu-i venea să creadă că nu știuse cum să hrănească, să schimbe sau să liniștească un copil înainte să apară Stepan, și spera că băiatul nu suferise din pricina greșelilor ei de la început. În continuare el era cel serios dintre copiii ei. Olga, sora ei mai mare, fusese și ea serioasă. Poate asta era soarta primului născut.

– Mamă, uite! strigă Stepan.

Atârnat de capătul firului lui era un peștișor argintiu care se zvârcolea, de nici opt centimetri lungime. Băiatul se întristă când Piotr îi spuse că trebuia să-l arunce la loc în apă fiindcă era prea mic ca să-l mănânce.

– Nu omorâm decât ceea ce putem mânca, explică el. Dacă respecți natura, o să-ți ofere tot ce-ți trebuie.

Așa o fi? se întrebă Maria, apoi se uită la bebelușul din brațe, care adormise atât de ușor. Ce îi trebuise ei după ce familia îi fusese ucisă cu sânge-rece era iubirea unui bărbat bun și o familie nouă de care să aibă grijă; le primise pe amândouă. Nu mai conta dacă credeai că au fost un dar al naturii sau de la Dumnezeu.

Se duse la un promontoriu și mijii ochii, privind în lungul coastei. Era o zi desăvârșită, precum cele pe care și le amintea din copilărie: soare cald și briză răcoroasă, cu un cer albastru luminos deasupra. Către linia orizontului vedea pontonul unde obișnuiau să lege iahtul regal, *Standart*, iar printre copaci i se păru că zărește scânteierile cascadei aurii de fântâni ce duceau până la palatul de la Peterhof. Dacă tatăl ei ar mai fi fost țar, ar fi putut merge în vizită acolo și i-ar fi lăsat pe copii să se joace în parc împreună cu dădaca lor, dar viața aceea protejată nu o mai atrăgea acum. Când se gândea la bărbații pentru care făcuse câte o pasiune, puținii prinți străini pe care părinții ei îi considerau buni de însurătoare, realiza că, deși Piotr nu

era nici aristocrat și nici de sânge regal, nu ar fi putut găsi un soț mai bun nicăieri în lume.

Vacanța de la Peterhof fu romantică, și la câteva săptămâni după ce se întoarseră acasă, Maria descoperi că era însărcinată din nou. Deși la a patra sarcină, abia acum era prima dată când se confrunta cu grețuri. Avea o greață epuizantă care dura toată ziua și o făcea să-i vină să verse deși nu mâncase nici o îmbucătură și nu băuse nici un strop de apă, și era greu să găsească mâncăruri pe care să nu le dea afară. Piotr aduse o plantă numită urzică moartă, pe care o fierse în apă clocotită ca să-i facă un ceai care o liniștea întrucâtva, dar când grețurile continuară dincolo de a treia lună de sarcină, chemă un doctor la apartament.

Doctorul o consultă pe Maria și ascultă bătăile inimii bebelușului printr-un stetoscop, pronunțându-se mulțumit că are un puls puternic. Îi zise să rontăie un biscuit uscat pe burta goală, la trezire, să evite mâncărurile grele și să bea apă tot timpul ca să nu se deshidrateze.

– Care a fost data ultimei dumitale menstruații? întrebă el, agățându-și stetoscopul în jurul gâtului.

– A fost în mai, îi răspunse Maria. Pe douăzeci sau douăzeci și unu.

El luă un grafic din dosar și-l consultă.

– În cazul acesta copilul dumitale trebuie să sosească în jur de 24 februarie anul viitor, îi spuse el.

Ea încuviință din cap.

– Da, dar copiii mei pot veni pe lume mai repede. Cel mare s-a născut pe 1 aprilie, dar l-am făcut abia în septembrie.

– Probabil a fost mic la naștere, se încruntă doctorul.

– Nu. Ea scutură din cap. Era la fel de mare ca ceilalți. Cred că a crescut mai repede în pântece.

Doctorul zâmbi, iar ea simți un aer de superioritate.

– Asta nu se poate. Probabil ai făcut o greșeală la calcule.

– Sunt sigură că nu, protestă ea, amintindu-și noaptea în care ea și Piotr făcuseră dragoste prima dată în fața focului, în ascunzătoarea lor din munți, la câteva săptămâni după ce fugiseră din Ekaterinburg.

El spusese că era 3 septembrie.

– Copiilor prematuri le e greu să se hrănească, mai zise doctorul, și deseori au dificultăți de respirație.

– Nu, el n-a fost așa… ezită Maria.

– Atunci mă îndoiesc că a fost prematur.

Doctorul începu să-și strângă geanta, repetând sfatul de mai devreme referitor la apă și biscuiți uscați. Mariei îi țiuiau urechile atât de tare încât nu putea înțelege nimic.

De îndată ce plecă doctorul, ea se întinse pe pat, cu fața la perete, și încercă să se gândească. Dacă Stepan nu a fost conceput cu Piotr în munți, atunci singura posibilitate – insuportabilă, dezgustătoare – era că Bolotov o violase în timpul atacului său din baia din Ekaterinburg. Amintirile ei erau neclare. Știa că avusese dureri mari după aceea, dar nu-și amintea ca el să-și fi vârât decât degetele. Stătuseră în picioare tot timpul, așadar cum ar fi putut să-și introducă sămânța în ea? Era ceva de negândit.

Își șterse din minte imaginea lui Bolotov, dar acum își amintea de părul lui închis la culoare și se gândi la băiețelul ei brunet. Ea și Piotr aveau amândoi părul deschis la culoare. „Nu. Vai de mine, nu“, gemu ea. Katia și Irina semănau cu familia ei sau a lui Piotr, dar ea nu se putu gândi la nimeni cu care să semene Stepan, nici o altă persoană atât de brunetă. Era îngrozitor.

Iar apoi îi veni un alt gând. Piotr știa mersul naturii; el cunoștea durata normală a unei sarcini și probabil își dăduse seama că Stepan se născuse cu două luni mai devreme. Își aminti că spusese că a venit pe lume devreme fiindcă ea avea nevoie de el, dar asta era cu siguranță o prostie. Ce credea Piotr? Se gândi la scandalul stârnit după ce-l sărutase pe Ivan Skorohodov în hol, în casa din Ekaterinburg. Poate că Piotr credea că Ivan e tatăl copilului. Poate știa că băiatul pe care-l creștea nu e fiul lui. Dacă da, în cinci ani, nu pomenise nici măcar o dată despre asta. Legătura lui cu cel mai mare dintre copii era strânsă și de neclintit.

Ce fel de om putea crește fiul altui bărbat ca pe propriul copil, fără să arate măcar o dată acest lucru, cu vorba, privirea sau fapta? Maria știa că, dacă cineva ar fi fost în stare să facă asta, atunci acel om ar fi fost Piotr. Stabili că nu avea să deschidă niciodată subiectul, fiindcă Stepan, bietul sufleţel nevinovat, nu trebuia să afle niciodată.

Capitolul 26

LENINGRAD. *februarie 1927*

Pe 24 februarie, întocmai cum prezisese doctorul, Maria simți cum încep durerile facerii. Piotr aduse moașa și-i scoase pe cei trei copii la o plimbare în zorii înzăpeziți. Bebelușul veni pe lume ușor, după doar două ore, dar era tăcut și moașa trebui să-l țină cu capul în jos și să-i dea câteva palme până când respiră. Când Maria îl luă în brațe și privi în jos, văzu un chip care părea de om bătrân, și i se făcu pielea de găină pe brațe.

– Bună, micuțule, șopti ea. Mă bucur să te cunosc.

Îl lăsă pe Piotr să-i aleagă numele, iar el hotărî să-l cheme Pavel, care însemna „mic și umil". Spre deosebire de ceilalți copii ai săi, acesta era greu de liniștit și plângea adesea ore în șir, în ciuda tuturor eforturilor ei de a-l potoli. Moașa îi prescrise o poțiune carminativă, dar nu se schimbă nimic. Când Maria îl masa pe burtă cu vârfurile degetelor, copilul urla de parcă era în agonie. În cele din urmă deciseră să cheme doctorul, care îl consultă pe Pavel, verificându-i semnele vitale.

– Cordonul încă nu s-a vindecat, zise el. Și are o vânătaie urâtă pe șold. A căzut cumva?

– Nu, cu siguranță, zise Maria. Aș ști fiindcă nu l-am scăpat din ochi de când s-a născut.

Vânătaia părea să se fi format unde îl apăsa eșarfa în care îl căra, așa că o legă altfel. Când apăru imediat o altă vânătaie mov-închis, Maria ghici adevărul.

În sinea ei, bănuise din clipa în care se născuse Pavel: avea boala de sânge care afectase viața fratelui ei mai mic, Alexei. Cunoscută drept hemofilie, fusese transmisă în familie de către rudele germane din partea mamei. De îndată ce înțelese acest lucru, știu că țipetele lui erau țipete de durere, la fel ca acelea pe care le scotea Alexei. Sângele nu i se coagula și cea mai mică lovitură îi putea provoca sângerări interne agonizante, dar nu putea face nimic altceva decât să se roage.

Părinții ei crezuseră în puterile unui vindecător spiritual pe nume Rasputin, despre care credeau că-l adusese pe Alexei înapoi din pragul morții de cel puțin două ori. Maria nu cunoștea nici un astfel de

vindecător – nimeni nu ar fi putut profesa în noua societate bolșevică –, dar se rugă ca băiețelul ei să fie scutit de suferință.

Piotr păli la față când îl anunță. El văzuse cât de bolnav era Alexei în casa din Ekaterinburg, și era sfâșietor să-și închipuie aceeași soartă și pentru fiul lor.

– Vom face tot posibilul ca să-l protejăm, zise el. Poate că specialiștii au niște medicamente noi care nu existau acum douăzeci de ani. O să-l rog pe doctor să se intereseze.

Dar nu a fost să fie. La vârsta de doar șase săptămâni, sănătatea lui Pavel se deterioră repede. Nu mai putea bea lapte fără să-l verse, avea sânge în urină, iar din nas îi curgeau picături închise la culoare. Maria îl îngrijea zi și noapte, vorbindu-i pe un ton blând, sărutându-i fețișoara, încercând tot ce se putea ca să-i distragă atenția de la durerea neîncetată. Copilul nu mai avea forță să plângă, doar scâncea încet și privea în sus către ea, iar ochii săi cereau ajutor.

Într-o dimineață cenușie, Maria se trezi și văzu că bebelușul murise peste noapte și stătea întins lângă ea, rece și palid, iar atunci știu că rugăciunile îi fuseseră ascultate. Acum nu avea să mai sufere.

– Du-te la familia mea, micuțule, îi șopti ea la ureche, fiindcă în mintea ei nu încăpea absolut nici o îndoială că avea să fie îngrijit în rai de către părinții și frații ei care muriseră la Ekaterinburg. Probabil îl luaseră încă din clipa morții și acum îl îmbăiau deja în iubirea lor și în iubirea lui Dumnezeu.

Nefericirea o copleși pe Maria. Nu se putea abține să nu se gândească la micul Pavel și să nu se întrebe ce fire ar fi avut. Artistică, la fel ca ea? Practică, la fel ca Piotr? Sau ar fi fost o cu totul altă persoană? O durură sânii până când îi secă laptele, iar pe burtă îi atârna un săculeț de carne care îi amintea – dacă mai avea nevoie să i se reamintească – de bebelușul pe care-l pierduse.

Își întrerupsese căutarea persoanelor dispărute în timpul sarcinii, dar acum începu din nou, căutând să-și distragă atenția de la tristețea pe care o simțea. Făcu un dosar cu fișe, cum avusese tatăl ei în fostul birou de la Palatul Alexandru, și scrise pe fiecare numele și adresa câte unei persoane dispărute, apoi lipi pe fișe schițele rapide în creion și le aranjă în ordine alfabetică. Pe măsură ce se răspândi vorba, străinii veneau să bată la ușa din

stradă a blocului și să o întrebe dacă auzise de frați, părinți, mătuși, unchi sau prieteni dispăruți. Dacă informațiile lor îi sunau cunoscut, își verifica fișele și scria adresele. Numărul reuniunilor reușite crescu, iar unii oameni recunoscători îi aduceau daruri în semn de mulțumire: jachete tricotate de mână pentru copii, borcane cu legume murate sau un pește abia prins.

Piotr zâmbea cu indulgență și scutura din cap la îndeletnicirea soției sale. Era o femeie prietenoasă căreia îi plăcea să cunoască oameni noi, așa că nu avea sens să încerce s-o oprească. Pe măsură ce trecea timpul, scăzură șansele să fie recunoscută. Singura lui îngrijorare, îi spuse el, era ca ea să nu-și facă speranțe că o va găsi pe Tatiana.

– Nu, sigur că nu, minți ea.

Totuși, în sinea ei, spera că într-o bună zi Tatiana avea să audă de o femeie din Leningrad care se specializase în reîntregirea familiilor și avea să-i ceară ajutorul. Speranța slăbi în timp, dar era fantezia ei secretă. În copilărie fusese învățată că aceia care fac bine își vor primi răsplata în ceruri, dar spera că Dumnezeu va considera potrivit să-i trimită răsplata mai devreme. Își pierduse familia, apoi pierduse un copil; sigur era rândul ei să mai aibă și noroc.

Atât Stepan, cât și Irina erau acum la școală, iar când Piotr îi spuse că se deschisese o creșă la fabrica de fontă brută unde cineva putea să aibă grijă de Katia în timpul zilei, Maria hotărî să-și caute de lucru. La urma urmei, nu mai avea nici un bebeluș de care să aibă grijă. Veniturile suplimentare i-ar fi ajutat să poată cumpăra mai multă mâncare și haine, pe măsură ce copiii creșteau. Aveau fiecare câte un set de haine și o pereche de încălțăminte, pe care le era greu să le înlocuiască atunci când se uzau.

Înainte să înceapă, Maria nu știa prea multe despre ce se întâmpla la locul de muncă al lui Piotr și fu șocată de mugetul rapace al furnalelor, de temperaturile arzătoare, de zăngănitul benzilor uriașe care transportau materia brută în furnale și apoi vărsau lichidul topit în forme ca să se închege. Află că fontei i se mai spunea „porcușor“ fiindcă atunci când lingourile erau așezate pe o bandă îngustă, semănau cu purcelușii care sugeau la țâțele scroafei.

La început, treaba ei fu să mătură podeaua cu rigurozitate ca să elimine din fabrică orice agenți contaminanți care ar fi putut afecta calitatea fontei, dar curând ceru să învețe cum să repare și să întrețină benzile transportoare uriașe. Putea fi periculos dacă și-ar fi prins părul sau hainele în ele, și era

scrupulos de atentă să oprească toată banda înainte să încerce vreo reparație. O femeie care lucra la creșă rămăsese fără o mână fiindcă nu respectase această regulă. Carnea rămasă pe braț era îndoită peste un ciot care-i servea Mariei drept avertizare sinistră de fiecare dată când o lua pe Katia de la creșă.

– Cine ar fi crezut că o mare ducesă va purta o cheie și ulei în buzunarul de la salopetă? o tachina Piotr în privat. Uimitor e că știi și ce să faci cu ele!

Adevărul era că acum Maria se gândea rareori la trecutul ei. Viața era prea plină, cu munca, cu rolul de mamă și soție, cu durerea provocată de pierderea lui Pavel, și cu activitatea suplimentară de reîntregire a familiilor. Curând se împrieteni cu mai multe colege din fabrică, și mult mai multe veniră la ea cu povești despre cei dispăruți până când ajunse să aibă mai bine de o sută de fișe. Într-o zi, un bărbat vânos cu o mustață grizonantă, a cărui treabă era să alimenteze furnalele, se apropie de ea arătând acuzator cu degetul.

– Dumneata ești! zise el. Dumneata i-ai zis neveste-mii unde să mă găsească, și acum m-a părăsit amanta. Ce drept ai să te joci cu viețile oamenilor? Nu ți-a trecut prin minte că unii nu vor să fie găsiți?

De atunci înainte, Maria oferi informații numai despre oamenii care o rugaseră să fie notați pe fișele ei. Ultimul lucru pe care și-l dorea era să-și facă dușmani.

Când împlini opt ani, Stepan se alătură Tinerilor Octombriști și primi insigna cu steaua cu cinci colțuri împodobită cu portretul lui Lenin. Întotdeauna se întorcea acasă de la adunări foarte entuziasmat de tot ceea ce învăța.

– Mama, știai că ultimul țar a fost un om rău, ca un căpcăun?

– Serios? întrebă Maria, impasibilă. De ce spui asta?

– Pentru că el și familia lui și-au cumpărat bijuterii și mașini scumpe în timp ce săracii mureau de foame, recită Stepan. Își aprindeau trabucuri cu hârtii de o mie de ruble, iar dacă săracii protestau, îi împușcau.

Maria îi atrase atenția lui Piotr peste masă. Voia să-și apere familia, să explice că au fost oameni buni care nu făcuseră decât să-și îndeplinească rolurile pentru care se născuseră, dar o opri Piotr, care scutură scurt din cap.

– Sunt de acord că situația e mult mai bună acum pentru muncitori, spuse ea. Societatea e mai corectă.

– Trebuie să fim pregătiți cu toții dacă vrem să reușească Revoluția Internațională, zise Stepan, încruntându-se îngrijorat. Noi suntem proler… prolerat… se poticni el la cuvântul respectiv. Nu-i așa, *papa*?

– Proletariat? Da, așa e, fiule, încuviință din cap Piotr.

Maria îl urmări pe Stepan cum se joacă de-a „roșiii și albii" cu ceilalți băieți în curte, reconstituind scene din războiul civil, și se temu să nu crească având comunismul drept ideal. I-ar fi plăcut să-și învețe copiii despre religie, dar Piotr o convinse că nu era cazul. Deși interdicția asupra Bisericii Ortodoxe se mai relaxase întrucâtva, religia încă era considerată o gândire înapoiată, și era mai bine ca micuții să nu iasă în evidență în rândul colegilor lor de generație.

De când își dăduse seama cine era tatăl lui Stepan, Maria îl urmărea cu atenție pe copil, temându-se să nu înceapă să prezinte trăsături negative de caracter, însă personalitatea lui deveni tot mai apropiată de cea a lui Piotr: relaxată, calmă și rațională. Cei doi mergeau adesea la pescuit duminica după-amiază, întorcându-se acasă cu biban sau babușcă pentru cină și râzând de întâmplările lor de la pescuit: peștele cel mare care aproape îl trăsese pe Stepan în râu, și cât de greu îi fusese lui Piotr să scoată la mal ceea ce se dovedise a fi roata unei biciclete aruncate.

Învățătoarea lui Stepan o opri într-o zi, plină de laude.

– Este împăciuitorul clasei, zise ea. Dacă se bat doi băieți, el se pune între ei și-i roagă să-și dea mâna. Iar când o fată din clasă era chinuită de alți copii, a reușit cumva să-i facă să se oprească. L-am întrebat ce le-a spus, iar el mi-a răspuns, foarte serios: „În viață poți face bine sau rău, și trebuie să alegem întotdeauna binele".

Profesoara chicoti la auzul unei asemenea înțelepciuni din partea unui copil, dar pe Maria o trecură fiorii. Erau întocmai cuvintele pe care le rostise Piotr când îl întrebase de ce o salvase din pădure. Stepan era cu adevărat fiul lui Piotr, indiferent ce se întâmplase înainte să se nască.

Raisa o opri pe Maria pe scări într-o zi.

– Mai ții minte că ți-am zis că Vladimir de la apartamentul treizeci și șapte a dispărut și i-am auzit câinele schelălăind prin ușă?

– Da. S-a întors? întrebă Maria.

Raisa scutură ferm din cap.

– Nu se mai întoarce. Am auzit de la Liuba, care a auzit de la bărbatu-său, care lucrează la poliție, că l-au arestat când încerca să treacă granița spre Finlanda.

– Serios? Mă întreb de ce voia să meargă în Finlanda.

– Motivul nu prea mai contează, nu-i așa? Legea e lege și cetățenii nu pot călători în străinătate fără actele corespunzătoare. Am auzit că l-au trimis într-un lagăr de muncă silnică. În lagărul Solovki din Marea Albă.

Maria detesta tonul satisfăcut de sine al Raisei.

– Ce s-a întâmplat cu câinele? întrebă ea.

Copiilor ei le-ar fi plăcut un cățel, dar apartamentul lor era prea mic și aveau deja cinci guri de hrănit.

– Cineva a dărâmat ușa și i-a tăiat gâtul fiindcă schelălăiturile lui nu lăsau lumea să doarmă.

Privirea Raisei era rece și nu trăda nici o emoție: câinele făcea zgomot, drept urmare i s-a tăiat gâtul; Vladimir a încercat să plece din țară, așa că a fost trimis într-un lagăr de muncă silnică. Lipsa ei totală de empatie și convingerea despre propria corectitudine morală îi dădeau Mariei fiori.

Capitolul 27

LENINGRAD. *1928*

Maria descoperi cu groază că era însărcinată din nou. Dacă și acesta avea hemofilie? Dacă și acesta avea să moară? Când se născu un băiat pe nume Mihail în luna martie 1928, ea îl urmări ca un vultur să vadă orice semne de sângerare. În fiecare zi când îl lăsa la creșă, se temea că nu îl va mai găsi respirând, dar supraviețui primele șase luni fără nici un incident, iar ea începu să se relaxeze.

Ar fi preferat să nu mai muncească și să aibă ea însăși grijă de bebeluș, dar aveau nevoie de bani. La cei nouă ani ai lui, Stepan mânca de spărgea și tuturor copiilor le rămâneau hainele mici în fiecare anotimp, așa că atunci când secretarul general Stalin rugă cetățenii să se ofere să devină „muncitori de șoc", care trudeau mai mult și mai susținut decât toți ceilalți, Piotr decise să se înscrie și el.

Maria încercă să-l convingă să nu o facă.

– Nu înțeleg cum ai putea să muncești mai mult decât o faci deja. O să te bagi singur în mormânt.

– Draga mea Maria, care nu e niciodată fericită dacă nu are ceva pentru care să-și facă griji, o tachină el. Gândește-te că e o promovare în funcție: voi avea mai multă responsabilitate, iar familia mea se va bucura de un nivel de trai mai bun.

Îi prinse bărbia între degetul arătător și degetul mare și o sărută.

– Întreabă-l pe șeful tău dacă poți să-ți iei mai mult concediu. Spune-le că soția ta insistă, zise ea.

Piotr își dădu ochii peste cap.

– O să-i trimit o telegramă secretarului general Stalin. Sunt sigur că o să înțeleagă.

Fu acceptat ca muncitor de șoc și o parte a recompensei lor fu un apartament cu patru camere la etajul al doilea al aceluiași bloc. Parcă erau într-un palat: băieții dormeau într-o cameră, fetele în alta, iar Piotr și Maria în cel de-al treilea dormitor, așa că aveau puțin mai multă intimitate. Primiră cartele pentru paltoane de iarnă și *valenkie*, ghetele confortabile din fetru pe care le purtau sub galoși în zilele cu zăpadă, precum și pantaloni,

fuste și cămăși. Piotr lucra schimburi mai lungi; înainte avea patru zile de muncă și o zi de pauză, dar acum avea șase zile de muncă înaintea celei libere. Maria îi resimțea puternic absența, dar el reacționă cu stăpânirea de sine care-l caracteriza.

– Eu sunt fericit așa, spuse el, iar ea știu că era adevărat.

Familia era centrul lumii lui și ar fi făcut orice pentru ea sau oricare dintre copiii lor.

La începutul lui 1931, Maria nu mai era atentă la datele când făceau dragoste, gândindu-se că e prea în vârstă ca să mai rămână însărcinată la vârsta de treizeci și unu de ani, însă dorindu-și în același timp încă un copil. După câteva săptămâni știu că așteaptă din nou un bebeluș, care avea să fie al șaselea ei copil, al cincilea care avea să trăiască. Elena era o gălușcă mică și rotundă, cea mai mare dintre bebelușii ei, cu obraji grăsuni și brățări de grăsime în jurul încheieturilor. Nu încăpea nici o îndoială că era sănătoasă. Întâmpina fiecare dimineață cu un zâmbet vesel și radia la străinii de pe stradă. „Ce dulceață!“, spuneau ei, iar Maria era nespus de mândră.

Piotr o iubea la nebunie pe cea mică, șoptindu-i, scoțându-i jucăriile de lemn pe care le făcuse pentru ceilalți copii, scriindu-le încă o scrisoare mamei și surorii sale, fără adresă de răspuns, dar în particular îi spuse Mariei: „Cred că cinci sunt de ajuns, draga mea. Nu crezi?“, iar ea trebui să accepte că avea dreptate.

În timp ce o alăpta pe Elena, o trăsni ideea că își recrease subconștient familia pierdută, care fusese alcătuită din patru fete și un băiat, în timp ce ea avea trei fete și doi băieți. Poate că ideea asta îi fusese îngropată adânc în minte în tot acest timp.

Într-o seară, în timp ce Maria îi făcea baie fetiței, se auzi o bătaie puternică la ușă. O înfășură pe Elena într-un prosop și se duse să deschidă. Unul dintre șefii locali de partid și acolitul său – o pereche extrem de neplăcută – stăteau pe coridor.

– Cetățeană Dubova, zise șeful, privind rece bebelușul care se zvârcolea, am auzit că țineți un dosar cu fișe cu datele personale ale cetățenilor și am dori să-l cercetăm.

– De ce? întrebă ea nedumerită. V-ați pierdut vreun membru al familiei?

– Vrem să stabilim motivele pentru care țineți asemenea informații. Acesta e rolul statului, nu al vreunui individ.

Șeful vorbea ca o mașină, de parcă recita dintr-un regulament.

Maria se gândi bine, dar nu i se păru că ar fi vreo problemă să le arate fișele.

– Intrați, îi invită ea, pășind în spate ca să-i lase să treacă.

Stepan stătea în pragul ușii dormitorului său, iar ea văzu o privire complice schimbată între el și șeful partidului, pe care o găsi ciudată.

Îi conduse pe bărbați în camera ei și deschise dosarul, scoțând prima fișă și ținând-o în echilibru pe șold pe Elena, care era surprinzător de răbdătoare.

– Vedeți? Pe o parte scriu numele și adresa, plus numele rudelor pe care vor să le găsească. Pe cealaltă parte… întoarse o fișă ca să le arate, o schiță rapidă care să-mi amintească persoana respectivă.

– Cât cereți pentru asta? Și cine v-a dat voie? întrebă șeful.

Maria o strânse pe Elena la piept, îngrijorată să nu răcească dacă interogatoriul mai continua mult.

– N-am cerut niciodată nici măcar o rublă. E o operațiune foarte mică bazată pe cercul meu de cunoștințe. Și nu mi-am dat seama că trebuie să cer voie; poate mă puteți îndruma unde trebuie să întreb.

Cei doi se uitară unul la altul, apoi acolitul întrebă:

– Unde e soțul dumitale în seara asta? Poate ar trebui să discutăm cu dânsul.

Maria aruncă o privire la ceas.

– Soțul meu e muncitor de șoc și foarte rar e acasă la ora asta. Să-l rog să ia mâine legătura cu dumneavoastră?

Cei doi își încrucișară din nou privirile, iar atitudinea li se schimbă. Era prima dată când Maria aprecie pe deplin statutul superior pe care-l dobândise Piotr.

– Poate n-ar trebui să-l deranjăm, zise șeful. Ne vom interesa și vă vom anunța dacă vi se permite să continuați cu această inițiativă.

– Vă sunt foarte recunoscătoare, spuse Maria, plecând capul. Acum, dacă aș putea s-o usuc pe cea mică înainte să răcească…

Elena gânguri la ei. Încerca să vorbească din clipa în care se născuse, dar încă nu rostea nici un cuvânt inteligibil.

După ce plecară cei doi bărbați, Stepan veni să stea lângă ea, spășit.

– Îmi pare rău, mamă, spuse el. Le-am spus despre fișele tale la adunarea pionierilor de săptămâna trecută. La vârsta de zece ani absolvise Tinerii

Octombriști și devenise un pionier înfocat. Ne-au întrebat ce lucruri neobișnuite fac părinții noștri, iar eu am spus fiindcă sunt mândru de tine. Nu mi-am dat seama că o să se supere.

Maria îi zâmbi.

– Nu s-au supărat. Doar o să-mi spună dacă trebuie să-mi dea cineva voie. Nu-ți face griji, fiule, zise ea, ciufulindu-i părul.

Când Piotr ajunse acasă mai târziu, se duse după el la baia comună ca să-l ajute să dea jos murdăria adunată peste zi și-i spuse ce se întâmplase.

El scutură scârbit din cap.

– Copiii sunt încurajați să-și toarne părinții acum. Iar la fabrică sunt obligat să particip la adunări la care muncitorii își pârăsc colegii. Trebuie să spună dacă cineva merge la toaletă prea des! Mai urmează să întrebe și ce fac acolo.

Maria nu mai primi nici o veste de la șeful de partid despre dosarul său cu fișe, dar de atunci înainte ea și Piotr începură să fie atenți la ce vorbeau în fața copiilor. Orice discuții sensibile erau păstrate pentru momentele pe care-l petreceau în privat, la baie sau strânși unul într-altul în pat, sub pătură. Nu-l învinovățeau pe Stepan; era esențial pentru perspectivele sale viitoare să devină un cetățean ascultător al Uniunii Sovietice.

Capitolul 28

LENINGRAD. *1932*

Piotr veni acasă într-o seară cu vești bune.

– M-au transferat la biroul de vânzări, îi spuse Mariei. Vor să negociez cu negustorii care ne cumpără fonta brută. Asta înseamnă că n-o să mai folosesc mașini grele. Spatele meu e tare recunoscător! zise el, frecându-și șalele.

Maria își aruncă brațele în jurul gâtului său.

– Ce onoare! Mă bucur atât de mult că te apreciază!

El zâmbi larg.

– Azi șeful m-a dus la docuri ca să mă prezinte unora dintre negustorii străini cu care facem afaceri. Se uită în jur să verifice dacă vreunul dintre copiii mai mari e destul de aproape cât să audă. Desigur, asta înseamnă că voi fi atent supravegheat de poliția secretă.

Maria făcu ochii mari.

– De unde știi?

– Orice cetățean sovietic care intră în contact cu străinii e urmărit. Ce e amuzant este că o fac așa pe față. Se așeză și-și desfăcu șireturile ghetelor. Am văzut mai mulți agenți azi, strecurându-se aproape de noi, cu paltoanele lor lungi și căciulile de blană, bătând din picioare ca să se încălzească, făcându-și palmele căuș ca să-și aprindă o țigară în bătaia vântului. Toți ceilalți au ceva de făcut, numai ei trebuie să stea să înghețe toată ziua! râse el.

– N-o să dai de necaz, așa-i?

– Nu-ți mai face griji, Maria! Scutură amuzat din cap. Dacă n-ai probleme adevărate de care să te îngrijorezi, inventezi altele. Asta e o veste bună. Hai să sărbătorim în seara asta.

Unul dintre negustorii cu care lucra la început era un danez pe nume Matthias Knudsen, care cutreiera Marea Baltică într-un vapor cu aburi mare și cam ruginit. În timp ce făceau afaceri, cei doi bărbați vorbeau despre vreme și se interesau de familiile lor, iar Piotr începu să-l întrebe pe Matthias ce spuneau știrile din Danemarca, fiindcă la emisiunile sovietice nu aflau mare lucru despre lumea exterioară.

– Matthias e alarmat de ascensiunea liderului fascist Adolf Hitler în Germania, îi spuse el Mariei. Se pare că omul ăsta dă vina pe evrei pentru problemele economice ale Germaniei, dar Matthias spune că toate țările suferă de când s-a prăbușit economia americană în 1929.

– Poate că Stalin nu se descurcă așa de rău aici, zise Maria.

Stilul lor de viață se îmbunătățise semnificativ de când Stalin devenise lider de partid.

Piotr se uită din nou în jur ca să verifice să nu tragă nimeni cu urechea.

– Stabilitatea economică nu e totul, zise el, făcând o grimasă comică.

Era o erezie: contrazicea toate afișele care prezentau cu entuziasm industrializarea și planul cincinal și strălucitoarea utopie comunistă.

Maria chicoti.

– Vrei să-l întrebi pe Matthias dacă a auzit ceva despre familia mea? întrebă ea.

Romanovii nu erau pomeniți niciodată în ziarele rusești, dar ea era dornică să audă ce se relata în lumea exterioară.

– O să încerc, zise el, pe un ton neîncrezător.

Maria presupuse că era nevoit să întrebe undeva unde nu avea cum să-l audă poliția secretă care tropăia peste tot.

Câteva zile mai târziu, Piotr îi spuse că deschisese subiectul întrebând dacă regele danez, Christian al X-lea, era popular în rândul supușilor săi.

– Matthias mi-a spus că influența i-a fost mult redusă și că acum e doar un șef de stat simbolic, fără nici o putere. Eu am răspuns: „Dacă și țarul nostru, Nicolae al II-lea, ar fi acceptat o asemenea situație, poate ar mai fi fost în viață astăzi“, apoi am zis: „N-ai citit nimic despre Romanovi în ziarele voastre, nu-i așa?“

Maria își ținu răsuflarea cât așteptă răspunsul.

Piotr îi puse o mână pe un genunchi.

– Mi-a spus că există o femeie la Berlin care susține că e Anastasia.

Maria scoase un țipăt scurt și-și duse o mână la gură.

– Dar nu-ți face speranțe, o atenționă Piotr. A spus că rudele care au vizitat-o cred că e o impostoare. Nici nu vorbește rusa.

– Ce rude au vizitat-o? A fost și bunica mea? Ea ar fi știut cu siguranță.

– A spus ceva de mătușa Olga și mătușa Irene.

Una era sora tatălui ei, iar cealaltă sora mamei sale.

– Olga e naşa Anastasiei. Sigur şi-ar da seama dacă e ea. Maria scutură din cap. Dar de ce ar pretinde cineva că e Anastasia dacă nu e aşa? Nu înţeleg.

– Poate că impostoarea crede că poate revendica averea familiei? Nu ştiu.

Maria tăcu pentru o clipă, aducându-şi aminte de surioara ei plină de viaţă, ştrengăriţa familiei.

– Măcar de-am putea merge la Berlin, aş recunoaşte-o într-o clipă, zise ea plină de dor.

Dar ar fi putut la fel de bine să-şi dorească să meargă pe Lună.

Maria avea zeci de întrebări pe care voia ca Piotr să i le pună lui Matthias, dar el lăsă să treacă mai multe săptămâni până să deschidă din nou subiectul, ca să nu stârnească suspiciuni. De data asta se întoarse cu veşti proaste pentru Maria.

– Matthias îmi spune că bunica ta, Maria Feodorovna, s-a stins acum patru ani. Îmi pare rău. După ce a fugit din Rusia, a trăit o vreme la Londra – după cum ştim –, apoi s-a întors în Danemarca, unde Matthias spune că a devenit simbolul comunităţii emigranţilor ruşi.

– Era în vârstă, zise Maria. Cred că avea optzeci de ani. Sper că s-a stins în pace.

– Dar mătuşa ta Olga locuieşte la o fermă din apropierea Copenhagăi, unde a crescut doi băieţi. Matthias spune că-i place să picteze acuarele şi că uneori le expune.

Maria îşi aminti cum Olga o încuraja să deseneze când era mai mică şi simţi o dorinţă nebună s-o revadă. Copenhaga era mai aproape decât Berlin; erau legaţi de aceeaşi mare. Dar asta nu schimba nimic când cetăţenilor sovietici le era aproape imposibil să călătorească.

– Măcar de ne-ar putea ascunde Matthias pe vaporul lui şi să ne ducă la Copenhaga, îşi dori ea cu voce tare, apoi se uită să vadă reacţia lui Piotr. Crezi că ar face-o, dacă l-am plăti cu un diamant?

Piotr reflectă la ideea ei. Pietrele preţioase pe care Maria şi le cususe în haine la casa din Ekaterinburg erau ascunse sub o scândură de sub patul lor. Nu putea risca să încerce să le vândă în Uniunea Sovietică, unde asta i-ar fi însemnat imediat drept culaci, dar Matthias poate ar fi reuşit să le vândă în Danemarca.

– Adică în vizită sau ca să rămânem acolo? întrebă el.

Ea întoarse capul. Se gândise că poate ar putea să se mute cu toții în Danemarca și să locuiască împreună cu mătușa ei, dar asta n-ar fi fost corect față de Piotr. Nu era familia lui, el nu vorbea altă limbă decât rusa și, în plus, își iubea țara.

– În vizită, desigur, să vedem cum stau lucrurile.

Piotr încuviință din cap.

– Nu cred că e practic să-i luăm pe copii și apoi să încercăm să ne întoarcem din nou. Condițiile de intrare în țară din port sunt foarte stricte. Dar poate tu ai putea merge în vizită la mătușa ta. O să văd ce spune Matthias.

Maria intră în panică.

– N-aș putea să plec singură. Cine ar avea grijă de copii?

– M-aș descurca eu, cu ajutorul lui Stepan și al Irinei.

Ea nu spuse nimic, dar știa că nu ar fi rezistat nici măcar o zi fără Piotr. Ar fi fost amărâtă tot timpul. Îi era la fel de necesar ca aerul.

– Poate o să scriu mai întâi, hotărî ea. Crezi că Matthias o să ne ducă o scrisoare?

– Sunt sigur că da, zise Piotr. E un om agreabil.

*

Draga mea mătușă, scrise Maria. *Recent am fost copleșită de bucurie la auzul veștii că ești în viață și că trăiești la Copenhaga. Sper că unchiul Nikolai e alături de dumneata și că viața dumitale e plină de fericire. Păstrez amintiri atât de minunate din timpul pe care l-ai petrecut cu noi la Țarskoe Selo și cu toate petrecerile la care ne-ai dus înaintea Marelui Război.*

Apoi îi relată pe scurt ce se întâmplase la casa din Ekaterinburg în iulie 1918 și îi spuse că Tatiana nu fusese prezentă în casă în timpul crimelor. Poate Olga știa unde se afla Tatiana? Dacă da, o implora să-i spună. Scrise că bănuiește că e singura care a scăpat cu viață din pivniță, și că astfel e straniu să afle de existența unei femei în Berlin care susține că este Anastasia. *Mi-ar plăcea să aflu părerea dumitale adevărată despre femeia aceasta. Dacă e sora mea, trebuie să găsesc o cale să o reîntâlnesc, și speram să putem beneficia de ospitalitatea dumitale pentru o vreme. Din păcate, nu aș putea s-o invit la Leningrad, unde soțul meu și cu mine trăim o viață de muncitori în fabrică sub nume false.*

Piotr citi scrisoarea când ea termină, poticnindu-se la câteva cuvinte. Niciodată nu reușise să învețe să citească fluent.

– Dacă asta ar ajunge în mâinile oricui altcuiva decât Matthias, ne-ar trimite în gulag, dar sunt sigur că putem avea încredere în el. Am să i-o duc mâine, promise el.

Trecură câteva săptămâni până când sosi un răspuns. Matthias strecură scrisoarea între câteva documente de transport și-i făcu un semn din cap lui Piotr, bătându-l scurt pe umăr, când îi dădu actele. Un polițist secret se plimba pe lângă ei fără să bănuiască nimic când Piotr mută scrisoarea într-un buzunar interior al hainei.

Maria recunoscu scrisul Olgăi pe plic și-l desfăcu în grabă, entuziasmată peste măsură să primească vești de la prima rudă cu care reușise să ia legătura din 1918 încoace. Îi pică fața când citi cuvintele de introducere: *Nu ți-ar veni să crezi cât de mulți impostori au luat legătura cu mine în ultimul deceniu ca să spună că sunt din familia Romanov. Cred că mi-au scris trei Anastasia, doi Alexei, o Olga și cel puțin una în afară de dumneata care susține că e Maria. Tatiana e singura soră care nu are un imitator, sau cel puțin încă nu am primit nici o veste de la o asemenea persoană.*

Maria se așeză și citi mai departe. *Sunt sigură că înțelegi cât de greu îmi este. Vizita mea la Berlin ca s-o întâlnesc pe Anna Ceaikovski – cea care susține că e Anastasia – a fost deosebit de tulburătoare, fiindcă femeia este vizibil deranjată mintal. Bănuiesc că e manipulată de alții pentru câștiguri financiare, dar crede-mă când îți spun că sunt absolut sigură că nu e nepoata și fina mea iubită.*

Scrisoarea se încheia astfel: *Iartă-mă dacă par aspră, dar sper că vei înțelege că nu te pot invita să stai la mine acasă fără să stabilesc mai întâi identitatea dumitale. Dacă se întâmplă să vizitezi Copenhaga, te rog să mă anunți, iar eu mă voi întâlni cu dumneata și voi decide singură.*

Maria se simți deznădăjduită și abătută din pricina răspunsului. Propria ei mătușă nu o recunoștea și nu-i credea nici pe ceilalți care luaseră legătura cu ea.

– Mai scrie-i, o îndemnă Piotr. Insistă. Trebuie să existe povești personale pe care să nu le știți decât voi două.

Maria îi ascultă sfatul: *Îți mai amintești când Joy a furat o bucată de tort cu cireșe pe care ai lăsat-o pe o măsuță joasă și stătea acolo încercând să pară nevinovată deși pe podea erau firimituri între lăbuțele ei? Îți mai*

amintești cât de tare am plâns când mi-am prins degetele în ușa trenului regal spre Livadia și numai bomboanele tale speciale au reușit să mă facă să încetez? Îți mai amintești când Anastasia a aruncat cu un bulgăre în Tatiana și a lăsat-o lată fiindcă a prins din greșeală și o piatră în zăpadă? Te rog să crezi că eu sunt, iubita mea mătușă. Cine altcineva ar mai împărtăși aceste amintiri?

Nici de data aceasta răspunsul nu fu încurajator: *Ai fi putut auzi poveștile acestea de la vreun angajat al casei regale. Mă tem că singurul lucru care m-ar convinge ar fi să te întâlnesc față în față și să-ți compar înfățișarea actuală cu cea a nepoatei pe care am văzut-o ultima dată acum șaisprezece ani.*

Maria îi arătă scrisoarea lui Piotr.

– Dacă m-aș duce la Copenhaga pe vasul lui Matthias și Olga ar hotărî că sunt o impostoare? Când m-a văzut ultima dată eram o tânără nevinovată de șaptesprezece ani, iar acum sunt o mamă de treizeci și trei de ani cu cinci copii și care repară benzi transportoare în fabrică. Nici mama nu m-ar recunoaște.

– Sunt sigură că te-ar recunoaște, o liniști Piotr. Dacă vrei, putem să mergem la studioul fotografic Karl Bulla de pe Nevski Prospekt ca să-ți facă o fotografie și să i-o trimiți.

– Măcar de-aș avea aparatul meu vechi. Mai ții minte când ți-am făcut o fotografie? Zâmbi, amintindu-și de stânjeneala lui în fața aparatului. Nu, mă îndoiesc că Olga m-ar recunoaște dintr-o fotografie, iar experimentul ar fi scump. Ori merg acolo în persoană, ori nu.

Piotr vorbi grijuliu, iar ea își dădu seama că el voia ca ea să se decidă singură. La urma urmei, era familia ei.

– O să te susțin dacă hotărăști să pleci. Singura mea grijă e că după ce ai ieșit din Uniunea Sovietică, n-o să-ți fie ușor să te mai întorci. S-ar putea ca Matthias să fie nevoit să te aducă pe furiș, ca pe mărfurile de contrabandă.

Maria se cutremură. În sinea ei știa că nu era destul de curajoasă încât să facă asta fără Piotr alături. El era cel puternic. Rămase tăcută o bună bucată de timp, iar Piotr o lăsă cu gândurile ei.

În noaptea aceea, Maria nu putu să adoarmă, ci rămase trează, gândindu-se la viața ei. Era căsătorită cu Piotr de aproape paisprezece ani și aveau cinci copii. În Leningrad își făcuseră o casă, de bine, de rău. Poate era timpul să înceteze să mai viseze la trecutul ei de fiică a Romanovilor și să

înceapă să aprecieze tot ce avea în prezent. Trăia cu un bărbat cu care nu se plictisea niciodată să stea de vorbă, fiindcă întotdeauna i se păreau interesante părerile lui, a cărui prezență fizică încă o făcea să se înfioare de dorință; un bărbat care era tandru și iubitor cu toți copiii lor; un bărbat care putea întotdeauna s-o tachineze, s-o scape de neliniști și s-o facă să râdă. Viața ei era aici, alături de el.

După ce luă această decizie, continuă să-i scrie Olgăi, trimițându-i felicitări de Crăciun și de Paște, iar Olga îi răspunse, dar pe măsură ce treceau lunile, scrisorile lor deveniră tot mai rare. Sosirea lor nu mai stârnea entuziasmul pe care-l simțise Maria când luase prima dată legătura cu mătușa de mult pierdută.

Faptul că Tatiana n-o contactase pe Olga o convinse pe Maria că probabil încă se afla în Uniunea Sovietică. Trebuia să ajungă într-o zi la Leningrad, iar când se va întâmpla asta, Maria se ruga să li se întâlnească drumurile. De fiecare dată când reușea să aducă laolaltă rude care nu se mai văzuseră de ani de zile, își punea o dorință în secret: Fie ca data viitoare să fie rândul meu.

Însă ceva ciudat se petrecea cu societatea lor. Într-o zi, o femeie de la cantina fabricii o rugă pe Maria:

– Te rog să scoți fișa mea din dosar și s-o distrugi. Nu-l mai caut pe tatăl meu.

Nu vru să explice de ce. Apoi altă femeie de la coadă la pâine o rugă să distrugă și fișa ei.

– Cred că ești informatoare, șopti Anuşka. Dar nu-ți face griji. Eu știu că nu ești.

– Eu! Maria se bâlbâi, nevenindu-i să creadă. Informatoare? Cine ar putea să creadă așa ceva?

– Ai fi surprinsă cât de mulți sunt, îi mărturisi Anuşka, ațintindu-și privirea asupra unei femei cu trei locuri mai în față.

– Și despre ce să informez? Adresele lor? E o nebunie, îi spuse Maria lui Piotr mai târziu.

– Chiar e ciudat, aprobă el, încruntându-se.

Poate se auzise că-i arătase dosarul cu fișele șefului de partid și de-asta oamenii erau agitați. Îl întrebă pe Piotr dacă e de părere că asta ar putea fi.

– E posibil, zise el încet.

Ea simți că era ceva ce el nu-i spunea fiindcă nu voia s-o îngrijoreze, dar hotărî să nu insiste. Uneori era mai bine să nu știi.

Capitolul 29

OCEANUL PACIFIC. *mai 1974*

De îndată ce ajunseră în larg, lui Val începu să-i fie greață. Oceanul nu era deosebit de agitat, dar mișcarea ușoară a vasului, înclinarea liniei orizontului și o senzație stranie de imponderabilitate îi întorceau stomacul pe dos, iar în gură simțea în permanență gust de vomă. Stătea pe punte, învelită într-o pătură, încercând să-și focalizeze privirea asupra unui punct îndepărtat, după cum îi recomandase unul dintre marinari. Nicole nu era afectată deloc, așa că își petrecea zilele socializând cu pasagerii și cu echipajul. Val o privi cum se prezintă unor grupuri noi și se minună de încrederea ei. Ea n-ar fi putut face în nici un caz același lucru la cinci ani; încă se simțea timidă când făcea cunoștință cu străinii și la vârsta de treizeci și cinci de ani.

Temperatura crescu pe zi ce trecea, iar soarele orbitor ricoșa de pe suprafața apei. Val se aștepta să vadă o mulțime de insule din Pacificul de Sud, dar în afara uneia dintre Insulele Solomon, zărită de departe, singura priveliște era întinderea nesfârșită a oceanului și a cerului. Fiecare milă nautică o aducea mai aproape de mama pe care n-o mai văzuse de douăzeci și trei de ani și se gândea la ea constant, întrebându-se la ce să se aștepte, atenționându-se să nu-și facă prea mari speranțe, pentru orice eventualitate…

Într-o dimineață se stârni zarvă. Imediat după micul dejun, câțiva marinari îmbrăcați în costume de carnaval începură să-i adune pe pasagerii care nu mai traversaseră niciodată Ecuatorul; Val fu scutită doar din cauză că se simțea rău.

O luă pe Nicole și se duse după ceilalți, care erau conduși către o zonă de pe punte unde se formase o curte: regele Neptun așezat pe un tron, cu barba lui lungă și albă, ținând în mână un triton; doi bărbați în costume de urși bruni, un chirurg cu un cuțit sclipitor, un polițist și un alt marinar îmbrăcat în femeie, cu un cap de mop pe post de păr. Se auzeau chicoteli emoționate când fiecare pasager era chemat, pe rând, în timp ce Curtea îi evalua eligibilitatea de a deveni un *shellback* – în limbajul marinarilor, un om care a traversat Ecuatorul.

– Eu vreau! strigă Nicole, iar un marinar zâmbitor o conduse în fața mulțimii, șoptindu-i ceva chirurgului, care șopti mesajul mai departe.

Neptun se ridică în picioare și i se adresă cu voce tunătoare:

– Este adevărat, Nicole Doyle, că nu te-ai oprit din vorbit de când a început călătoria asta? Că ești, cum s-ar spune, o „moară stricată“?

Nicole păru puțin intimidată când răspunse:

– Da, mami așa zice.

În mulțime se auziră chicoteli.

– Este adevărat că nu-ți plac ouăle și ai refuzat să mănânci așa ceva în călătoria asta, deși sunt bune pentru tine?

Ea fu de acord că și asta era adevărat.

– S-o facem ciuciulete! strigă Neptun, iar Nicole țipă când fu udată cu apă rece dintr-un furtun, care-i făcu fleașcă hainele și părul.

Val se temu că ar putea să se sperie sau să se supere, dar în schimb Nicole râse în hohote în timp ce-și storcea rochia udă, și zâmbi plină de mândrie când primi un certificat care atesta că trecuse testul Traversării Ecuatorului.

Cum de a devenit așa de curajoasă? se întrebă Val. Poate fiindcă nu fusese bătută de un tată rece și de un soț violent până când își pierduse încrederea. Val se detesta fiindcă se simțea îngrijorată, dar nu putea să nu-și facă griji pentru restul călătoriei. Cum avea să găsească trenul spre Harbin dacă nu vorbea deloc chineză? Poate mama ei murise deja când aveau să sosească? În același timp, se simțea mândră de ea însăși pentru că ajunsese atât de departe și zâmbi cu gura până la urechi când și-l închipui pe Tony descoperind furtul ceculuí.

Într-o zi se auzi un zumzet sinistru când o escadrilă de avioane zbură pe deasupra lor, ca niște viespi furioase, iar Val le simți vibrațiile reverberând în aerul dislocat.

– Avioane militare americane, comentă un pasager. Se duc în Vietnam.

Statele Unite ar fi trebuit să se retragă din conflict în urma Acordului de Pace de la Paris, dar încă aveau o mulțime de trupe acolo. Val se uită după avioane, întrebându-se câți dintre cei aflați la bord se vor întoarce acasă și câți vietnamezi vor ucide. În Sydney, vedea deseori soldați americani în permisie. Pierdeau vremea în barurile din cartierul King's Cross, unde găseai la fiecare colț de stradă prostituate în fuste minuscule și cizme lungi și albe, de lac.

Tot nu se vedea nici urmă de uscat la orizont când vasul intră în Marea Chinei de Est, până în ziua în care erau programați să acosteze, când un port industrial uriaș se materializă deodată ca din senin. Macaralele se balansau ca niște insecte cu picioare lungi deasupra unor platforme de beton pline cu containere multicolore de transport așezate unele peste altele. Apa se transformă din albastru închis în verde murdar când se apropiară de doc, iar sirena vasului sună o avertizare sumbră.

Val își strânse toate bagajele sale și ale fetei, gata de debarcare. Când întrebă un marinar cum să ajungă la gara centrală din Pekin, acesta îi spuse că se afla într-un loc pe nume Tianjin, la o sută doisprezece kilometri distanță. Trebuia să ia un taxi până la cea mai apropiată gară și de acolo să ia un tren până la Pekin. Val nu avea deloc bani chinezești, dar comisarul de navă îi schimbă câțiva dolari australieni, dându-i un teanc de bancnote colorate cu chipul improbabil de rotund al președintelui Mao pe ele.

Șoferul taxiului nu vorbea engleză, dar ea reuși să se facă înțeleasă desenând un tren lângă o clădire dreptunghiulară. Drumul fu scurt, iar la gara din Tianjin, când se duse la o casă de bilete și repetă „Pekin“ de mai multe ori, femeia îi dădu două bilete și arătă spre un peron. Când urcară în tren, Val se gândi: deocamdată, totul bine.

Totul îi părea străin: pasagerii îmbrăcați cu jachete colorate de bumbac și ținând găini în cuști; muncitorii de pe câmpurile pe lângă care treceau, purtând pălării conice. Aceștia erau compatrioții mamei sale. Val avea doar o amintire foarte vagă despre înfățișarea mamei sale: o funie de păr negru și gros înfășurată în vârful capului, piele albă ca smântâna și un chip drăguț care se lumina când era fericită. Uitându-se în vagon, nu fu convinsă că ar fi putut s-o identifice pe mama ei dacă ar fi fost acolo. Oare avea s-o recunoască imediat? Simți un val de entuziasm la gândul că avea să i-o prezinte pe nepoata ei. Tuturor le plăcea de Nicole.

O oră mai târziu, trenul intră în gara centrală din Pekin și toată încrederea i se evaporă. Era un hangar vast, cu sute de oameni care se agitau sub un avizier uriaș pe care toate destinațiile erau scrise cu caractere chinezești. Nu vedea nici un cuvânt care să semene cu „Harbin“ și nimic care să semene cu un birou de informații. Panica o cuprinse ca un roi de molii, dar Nicole privea imperturbabilă în jur.

– De ce se grăbește toată lumea, mami?

– Încearcă să prindă trenurile, răspunse Val, uitându-se lung la biletele rezervate în avans, primite de la agenta de turism din Sydney, de parcă acolo avea să-și găsească inspirația.

Deodată un tânăr chinez se opri lângă ele.

– Sunteți englezoaice? întrebă el cu voce șovăitoare. Vă pot ajuta?

Val îi arătă biletele, iar el încuviință din cap și zise:

– Veniți după mine.

Nu avea de ales decât să aibă încredere în el, iar băiatul le conduse până la un peron mai îndepărtat, explicându-le că studia engleza la universitate și că îi făcea plăcere să aibă cu cine exersa.

– Harbin, zise el, indicându-le că ar trebui să urce în tren. Să aveți o călătorie sigură.

Val vru să-l sărute. În schimb, își împreună mâinile și făcu o plecăciune în semn de mulțumire, iar el se aplecă la rândul său.

Trenul de Harbin plecă exact la ora scrisă pe bilete, când ceasul mare din gară bătu ora fixă. Un controlor veni și capsă o gaură în bilete, apoi Val și Nicole începură să se joace „Ce văd eu“ în timp ce priveau pe fereastră: nor, copac, motocicletă, templu, vacă. Val fu surprinsă când prima gară în care opriră, după o oră de mers, era exact cea din Tianjin de unde plecaseră mai devreme. Puteau să fi luat trenul spre Harbin de acolo; era clar că agenta de turism din Sydney nu-și dăduse seama de asta.

Se întunecă, iar capul lui Nicole se lăsă pe umărul lui Val, apoi în poala ei. Val rămase trează, uitându-se la luminile pe lângă care treceau repede, urmate de perioade lungi de întuneric complet. Țara asta întinsă nu părea reală; era cu adevărat aici sau era un vis complex? „Vin, mamă“, șoptea în mintea ei, dar entuziasmul îi era umbrit de emoții. Tot putea să se întâmple ceva rău.

Chiar înaintea zorilor, când cerul era cenușiu, dar cu dâre rozalii abia atingând orizontul, controlorul de bilete veni în compartiment. „Harbin“, anunță el, arătând pe geam o gară care se distingea cu greu. Nicole abia se trezise, iar Val trebui s-o sprijine cu un braț în timp ce-și trăgea valiza cu celălalt. În fața gării, drumul era gol. Nu era nimic care să semene măcar vag cu o stație de taxiuri, iar singura persoană care se vedea era un bătrân care dormea într-o ricșă decorată cu flori de plastic țipătoare. Val își drese glasul, dar omul nu se mișcă.

– Mă scuzați, zise ea cu voce tare, iar el se ridică, întinzându-se și căscând.

Ea îi dădu scrisoarea pe care i-o trimisese mama ei, pe care adresa era scrisă cu caractere chinezești.

Bărbatul dădu din cap aprobator și zise ceva de neînțeles, apoi șterse cu mâna bancheta pasagerilor acoperită cu plastic și le făcu semn să urce. Val o ridică mai întâi pe Nicole, apoi își puse valiza pe podea și se înghesui după fată. Șoferul urcă pe bicicleta din față și începu să pedaleze, iar conturul mușchilor gambelor îi ieșea în relief.

Asta e, se gândi Val. Era pe cale să o întâlnească din nou pe femeia care i-a dat naștere.

Șoferul opri în fața unei colibe cu un singur etaj, cu pereți de lemn bătuți de vreme și un acoperiș de țiglă. Asta era casa? Val nu era sigură, dar coborî și se duse să bată la ușa fragilă. O deschise imediat o femeie cocoșată mai în vârstă. Să fie oare mama ei? Credea că nu. Femeia părea să o aștepte și-i făcu semn să intre.

Val lăsă jos valiza și femeia o conduse către o cameră din spate. Acolo, întinsă pe o rogojină de pe podea, acoperită doar cu un cearșaf, era mama ei. Ha Suran era subțire ca hârtia și părea plăpândă, dar o recunoscu imediat.

Val scoase un țipăt și alergă spre ea.

Capitolul 30

HARBIN
iunie 1974

Când se îmbrățișară, Val simți omoplații mamei sale ieșind prin cămașa de noapte largă.

– Valerie, îi șopti Ha Suran în păr, tremurând de emoție.

Nu-i dădu drumul mult timp, iar când Val se retrase în cele din urmă, văzu că pielea și ochii mamei sale erau de un galben aprins, nenatural. Probabil era icter. De ce avea icter? Părea prea devreme să întrebe ce se întâmpla cu ea.

– Ea e nepoata ta.

Val îi făcu semn lui Nicole să li se alăture.

Nicole se ghemui și șopti:

– Bună, bunico.

Ha Suran îi atinse brațul și zâmbi, dar nu părea să aibă forță să vorbească.

Val se așeză pe podea, ținând-o de mână pe mama ei, și începu să descrie călătoria. Câteva găini intrară în cameră, ciugulind podeaua de țărână, iar Nicole țipă entuziasmată.

– Uite, mami! Țin găini în casă!

Bătrâna îi dădu o mână de boabe, făcându-i semn să le împrăștie în jur, iar Nicole privi ca în transă cum găinile cârâiau și dădeau din aripi în timp ce le înghițeau pe nemestecate.

Val se uită în jurul ei. În Sydney avusese impresia că trăia de pe o zi pe alta, în apartamentul cu un singur pat și lucrând ca femeie de serviciu, dar sărăcia îndurată de familia mamei sale era mult mai profundă. Pereții colibei cu două camere erau subțiri, cu spații goale unde scândurile nu se îmbinau perfect. De-a lungul pereților erau aranjate rogojini, probabil pentru dormit; numără șase cu totul și se întrebă dacă două erau pentru ea și Nicole. O oală era atârnată deasupra unui foc, dar în afara acesteia și a rogojinilor, familia părea să aibă foarte puține obiecte.

Femeia în vârstă amesteca ceva în oală, și nu după mult timp le servi castroane de orez cu legume, dându-le și niște bețișoare. Val își dădu seama că în orez era bătut și un ou, dar nu-i spuse asta lui Nicole, care mâncă

orezul cu un entuziasm neîndemânatic, folosind bețișoarele ca pe o lingură. De îndată ce termină, femeia arătă spre castronul fetiței și i-l umplu din nou, iar Nicole îi mulțumi zâmbind larg. Poate nu aveau o limbă în comun, dar se împrieteneau deja.

Ha Suran nu mâncă. Închise ochii, iar Val nu-și dădea seama dacă doarme sau doar se odihnește, dar nu vru să se miște de lângă mama ei. Părea un miracol să fie acolo, în sfârșit, după toți acei ani, iar deocamdată era pregătită să aibă răbdare.

În colibă se făcu tot mai cald pe măsură ce trecea dimineața, iar Val își făcea vânt cu o revistă. Nicole și bătrâna jucau un joc, încercând să arunce pietre într-o conservă așezată la un metru distanță și râzând de succesele și eșecurile lor.

Deodată, Ha Suran deschise ochii și întinse mâna spre Val, strângând-o tare de mână.

– Rămâi o vreme, nu-i așa? o rugă ea. Îmi pare rău că n-avem paturi ca lumea…

– E în regulă. Am de gând să stau trei săptămâni, așa că avem destul timp să povestim. E mama ta? întrebă ea, arătând spre femeia în vârstă.

– Mătușa mea, zise Ha Suran. Strămătușa ta, Li Suran.

O strigă pe bătrână, care zâmbi și dădu din cap în semn de confirmare din partea cealaltă a încăperii.

– Nu vrei să mănânci ceva, mamă? Pot să te ajut eu.

Val văzu că mai era mult orez cu legume rămas.

Ha Suran scutură din cap.

– Poate niște apă.

Val turnă apă dintr-o carafă pe care o găsi lângă oală, apoi ținu paharul la buzele mamei. Încă i se părea ciudat să-i spună „mamă“. Părea o străină, dar una pentru care Val avea multă afecțiune.

Ha Suran stătea pe spate, epuizată de efortul câtorva înghițituri de apă.

– Probabil ai o mulțime de întrebări pentru mine, cum am și eu pentru tine. Dar mai întâi o să-ți explic ce s-a întâmplat când am plecat din Sydney.

Val scutură din cap.

– Tata a zis că ne-ai părăsit, dar nu am crezut niciodată că e adevărat.

– Nu mai spune! Ha Suran închise ochii pentru o clipă, apoi îi deschise ca s-o privească pe Val drept în ochi. Trebuie să-ți amintești cât de apropiate

eram noi două.

Lui Val i se puse un nod în gât când se gândi la vremurile acelea, când era atât de tristă și singuratică și tulburată.

– Am încercat să întreb despre tine, dar tata nu mi-a răspuns niciodată la întrebări. După o vreme mi-a interzis să mai pomenesc numele tău. Spunea că sunt o pacoste.

Ha Suran vorbi în grabă, de parcă încerca să scoată cuvintele înainte să-și epuizeze energia.

– Tatăl tău mi-a cumpărat un bilet spre casă pentru a-mi vizita familia în Harbin fiindcă nu-i mai văzusem dinaintea războiului. Eu am crezut că vii cu mine ca să-i cunoști, dar în ultimul moment mi-a zis că nu poți să lipsești de la școală. Era gata-gata să nu urc pe vas – aveam un presentiment rău –, dar tânjeam să-i văd pe părinții mei. De îndată ce am ridicat ancora, mi s-a făcut atât de dor de tine că mă simțeam de parcă mi-ar fi smuls cineva inima din piept. Îmi doream să treacă timpul mai repede ca să mă pot întoarce la tine.

Își duse o mână la ochi și urmă o pauză lungă, atât de lungă încât Val se întrebă dacă nu cumva adormise, dar apoi femeia continuă:

– Am luat trenul spre Tianjin, am găsit vasul și am încercat să urc la bord, dar mi-au spus că biletul de întoarcere mi-a fost anulat și banii au fost rambursați. M-am certat cu ei până când am înnebunit, dar nu au cedat: nu exista nici un bilet. Tatăl tău știa că n-aș fi putut să strâng niciodată destui bani cât să mi-l plătesc singură. Vezi cum trăiește familia mea.

Făcu un gest, arătând în jurul lor, și o lacrimă i se rostogoli pe obraz.

Val își imagină senzația de panică, apoi frica îngrozitoare. Ea n-ar fi putut să mai trăiască dacă ar fi pierdut-o pe Nicole și n-ar mai fi avut nici o speranță să o recapete vreodată. Se gândise de multe ori că mai degrabă s-ar sinucide decât să trăiască fără ea.

– Dar de ce a făcut asta? Ați avut o căsnicie nefericită?

– Tatăl tău a fost întotdeauna un om nefericit. Am sperat că viața de familie o să-i ridice moralul, dar era firea lui să fie mohorât și nu s-a putut schimba. Ha Suran se opri. M-am gândit deseori la asta și încă nu sunt sigură că pot răspunde pe deplin de ce s-a descotorosit de mine. Am fost o soție ascultătoare, dar n-am fost soția pe care și-a dorit-o. Cred că probabil îi era rușine cu mine. Chinezii nu erau populari în Australia pe vremea aceea.

Val își aminti unele dintre comentariile rasiste pe care le auzise la tatăl ei de-a lungul anilor și se încruntă.

– Dar s-a însurat cu tine. Probabil te-a iubit cândva.

– Nu. Ha Suran scutură din cap. Nu cred că m-a iubit niciodată. Vezi tu, el iubea altă femeie. Una din Rusia pe care a fost obligat s-o lase în urmă. Și ca să fiu sinceră, nu cred că a trecut vreodată peste iubirea asta.

– Cum o chema? întrebă Val.

Cuvintele tatălui ei din azilul de bătrâni îi reveniră în minte: „N-am vrut s-o omor". Oare femeia pe care a iubit-o murise? Oare fusese bănuit de uciderea ei? Poate de-asta plecase din Rusia, și asta îl bântuia tocmai la sfârșitul vieții.

Ha Suran închise ochii.

– Nu știu. Îmi pare rău. Trebuie să mă odihnesc acum.

În timp ce mama ei dormea, Val o scoase pe Nicole la o plimbare prin cartier în căldura umedă a după-amiezii. Era o piață unde se vindeau cearșafuri și haine vechi lângă orez și legume. Un negustor fără dinți întinse un scorpion fript pe un băț, iar Nicole țipă și se ascunse iute după Val. Peste tot se simțea miros de canalizare și gunoi în stare de putrefacție. Se vedea că era cartierul sărac al localității.

Când se întoarseră, un doctor chinez stătea ghemuit la căpătâiul lui Ha Suran. Se așezară pe podea și așteptară în liniște cât timp el îi luă pulsul și îi verifică ochii și gura. Nicole rămase cu gura căscată când doctorul începu să înfigă niște ace lungi în pielea lui Ha Suran, începând cu tălpile, între degetul mare și cel de-al doilea.

– Nu doare? îi șopti ea lui Val.

Val îi răspunse că se cheamă acupunctură și că e folosită deseori în medicina chinezească pentru a trata boli. Nu credea că doare.

– O s-o facă pe bunica să se simtă mai bine? întrebă Nicole încet, iar Val ridică din umeri și răspunse:

– Așa sper.

După ce plecă doctorul, o întrebă pe Ha Suran ce diagnostic i-a pus.

– Boala e în ficat. Ha Suran tuși și se schimonosi de durere. Doctorul zice că a fost declanșată de nefericirea despărțirii de tine în toți anii ăștia, dar speră să mă simt puțin mai bine acum că ne-am întâlnit din nou.

– Ai consultat vreun doctor occidental? Poate ei au medicamente care te-ar putea ajuta.

Val se gândi la toate progresele medicale din ultimii ani: chimioterapie și radioterapie pentru cancer, inimi artificiale și proteze pentru membre; puteau face minuni.

– Există o clinică occidentală în oraș, dar costă mii de *yuani*. Doctorul meu e de acord să facă troc. Noi îi dăm ouă, explică Ha Suran.

Val mai avea doar cincizeci de dolari schimbați în *yuani* care trebuiau să-i ajungă pentru tot restul ședерii și știa că nu ar fi fost de ajuns ca să plătească tratamentul medical, dar hotărî să-și dubleze eforturile ca să obțină moștenirea lăsată de tatăl ei, după ce se va întoarce în Australia. El îi era dator lui Ha Suran, după ce-i făcuse.

Mai târziu în după-amiaza aceea, veni un văr care vorbea puțină engleză. Se oferi să le ia pe Val și pe Nicole prin oraș, să dea o tură în căruța lui trasă de un măgar. În spate erau cam zgâlțâite și trebuiau să se țină de margini, dar Nicole țipa încântată. Viața asta săracă era nouă și captivantă pentru ea.

– Ha Suran pare foarte bolnavă, îi zise Val vărului ei, care se numea Wang Suran.

– Da, e pe moarte, îi spuse el pe un ton direct.

Mama îi spusese același lucru în scrisoare, dar Val tot era șocată.

– Nu se poate face nimic?

El scutură din cap.

– Nu, nimic. Doctorul nostru o să aibă grijă să se simtă confortabil până la capăt.

Val tremură în căldura după-amiezii. Nu putea accepta asta; nu voia.

Intrară pe un bulevard aglomerat, mărginit de copaci, cu clădiri care aveau fațade decorative și motive ornamentale. Într-un colț se afla o catedrală enormă cu arcade frontale mărețe și mai multe cupole verzi și aurii.

– Asta e zona rusească, spuse vărul ei. Se cheamă Daoli.

Arăta a ceva rusesc, nu că Val ar fi fost vreo expertă. Un magazin vindea *stolle* și piroști, amândouă niște feluri de plăcinte, iar mașinile erau Lada și Volga. Arhitectura era măreață; se vedea că oamenii care locuiau aici aveau bani.

Vărul întoarse căruța pe o stradă lăturalnică și trase de hățuri ca să oprească măgarul.

– Acolo! Arătă printr-o poartă de fier forjat către un conac așezat pe un teren întins. Asta a fost casa tatălui tău.

Val se uită din curiozitate; nu se așteptase la așa ceva. De-a lungul pridvorului de la intrare erau piloni, iar cele trei etaje aveau ferestre înalte și elegante. O alee curbată era flancată de flori și arbuști exotici plantați cu grijă, și o mașină sport lucioasă de culoare verde închis era parcată afară.

– Incredibil! exclamă ea.

Probabil fusese unul dintre cei mai bogați oameni din oraș. Cum ajunsese să se însoare cu mama ei, care era una dintre cele mai sărace? Părea exemplul perfect de pereche nepotrivită.

Capitolul 31

– L-am cunoscut într-un parc, zise Ha Suran ca răspuns la întrebarea lui Val. Stătea pe o bancă și plângea. Asta era în 1925, când eu aveam doar șaisprezece ani. Rupea doar câteva cuvinte în chineză, iar eu nu vorbeam aproape deloc rusă, dar m-a emoționat puternic. M-am așezat și l-am înconjurat cu brațul, iar el s-a agățat de mine, hohotind cu o durere pe care n-am mai văzut-o niciodată.

– De ce plângea?

Val era șocată. Nu-l auzise niciodată plângând pe tatăl ei.

– Pe vremea aceea am bănuit că-i era dor de casă, dar mai târziu m-am întrebat dacă nu cumva plângea după rusoaica aia, cea de care era îndrăgostit. Nu e ciudat ce momente îți schimbă soarta? Puteam să trec pe lângă el fără să mă opresc; puteam să-l liniștesc și apoi să plec în grabă la treburile mele; în schimb, m-am dus cu el acasă în seara aceea și am devenit menajera și concubina lui. Zâmbi la vederea expresiei lui Val. Arăți șocată! N-am altă explicație decât să spun că m-a emoționat. Din clipa în care l-am văzut, am vrut să am grijă de el.

Ha Suran părea mai animată decât înainte. Era clar că energia ei fluctua în funcție de ritmul bolii dinăuntrul ei.

– Ți-a povestit ceva despre originile lui?

– Mai întâi a trebuit să învăț rusa, explică Ha Suran. Asta a durat ceva. Dar între timp mi-am dat seama singură de câteva lucruri. Casa era întotdeauna plină de tablouri, icoane, bijuterii și blănuri de vulpe valoroase, samovare de argint și alte obiecte prețioase, care azi erau aici și mâine dispăreau. Mi-am dat seama că vindea obiecte de lux care fuseseră furate din casele părăsite ale aristocraților ruși. Sute de ruși albi au fugit peste graniță în Manciuria în timpul războiului civil. Tatăl tău dădea iama în casele lor, apoi aducea obiectele la Harbin ca să li le vândă înapoi.

Val era uluită. Îi trecuse prin minte că era posibil ca tatăl ei să-și fi strâns averea prin mijloace ilegale, dar nu crezuse cu adevărat.

– L-au prins vreodată? întrebă ea.

Ha Suran încuviință din cap.

– Știu că era căutat. A căzut cumva în dizgrația regimului din Rusia, iar când l-am cunoscut eu nu se mai putea întoarce acolo. Avea o tristețe adâncă în suflet – și, proastă cum eram, l-am iubit pentru asta.

Lui Val îi era greu să-l împace pe hoțul amorezat cu tatăl agresiv pe care-l cunoscuse ea. I se părea că vorbeau despre oameni diferiți.

Între ele se lăsă liniștea o vreme. Nicole se dusese la piață cu Li Suran și singurul sunet era cârâitul găinilor în curte și bâzâitul unei muște insistente.

– Dacă nu te-a iubit, atunci de ce te-a luat cu el în Australia? întrebă Val.

– Poate că era mai ușor să obții viza dacă erai un cuplu căsătorit. Poate că se simțea singur. Ha Suran ridică din umeri. Am învățat engleza împreună de la un meditator pe care l-a angajat el, care venea la noi acasă seara, de două ori pe săptămână, apoi ne-am căsătorit la biserica ortodoxă. Totul s-a făcut pe fugă, fiindcă nu-i plăcea comandantul militar chinez Zhang Xueliang care a preluat conducerea Manciuriei în 1929. Cred că voia să pună taxe pe afacerile tatălui tău. Așa că a vândut casa și mașina și și-a făcut bagajele în grabă.

– De ce Australia? De ce nu America? Sau undeva în Orientul Îndepărtat?

Din nou, Ha Suran nu era sigură.

– Presupun că e prima țară care l-a primit. Știu că și alți ruși din Harbin au plecat la Sydney, așa că probabil era destul de ușor să faci rost de vize.

– Ce mutare uriașă pentru amândoi! Și ce dureros să-ți lași familia aici.

Ha Suran nu părea ranchiunoasă când răspunse, doar obosită.

– M-am dus cu soțul meu pentru că avea nevoie de mine și am avut încredere că va avea grijă de mine întotdeauna. Dar m-am înșelat.

Mai târziu, când Ha Suran era prea epuizată ca să mai vorbească, Val se așeză lângă ea și își descrise viața din Sydney, încercând să creeze o punte între trecut și prezent.

– O mai ții minte pe colega mea Peggy de la școală? întrebă ea. Cea cu pistrui? Ha Suran încuviință slab. Încă e prietena mea cea mai bună și azi. Ea m-a ajutat când l-am părăsit pe Tony. De fapt, m-a avertizat încă de la început să nu mă mărit cu el. Ar trebui să țin minte să ascult întotdeauna de sfaturile lui Peggy, pentru că e clar că se pricepe mai bine decât mine să judece caracterul oamenilor.

Își descrise căsnicia, iar Ha Suran o surprinse zicând:

– Se pare că Tony e un bărbat nefericit, la fel ca tatăl tău.

Val nu-l considerase niciodată pe Tony nefericit, dar într-o clipă înțelese că așa era. Se plângea mereu că un angajat mai tânăr fusese promovat peste el la birou, că la clubul de golf au primit membri noi care se îmbracă prea neîngrijit sau că vecinii au o mașină mai bună decât a lui. Părinții lui îl comparau constant cu frații lui, care, după părerea lor, erau mult mai prosperi. Sentimentul că nu este suficient de bun îi sufocase caracterul lui Tony și-l făcuse să o disprețuiască pe Val fiindcă ea fusese destul de disperată și dornică de atenție cât să se mărite cu el. Toate acestea îi veniră în minte într-o secundă, iar ea clipi din ochi, recunoscând adevărul.

Îi povesti lui Ha Suran despre certurile furioase de când îl părăsise pe Tony și despre felul în care îi pusese mâna pe moștenire, apoi întrebă:

– Bănuiesc că nu știi ce ținea tata în caseta de valori, nu-i așa?

Ha Suran scutură din cap.

– Nu mi-ar fi spus niciodată genul ăsta de informații.

Val își aminti fotografiile pe care le găsise în aparatul vechi al tatălui său. Le adusese cu ea, într-un buzunar al valizei.

– Nicole, dragă, vrei să-mi aduci pozele alea vechi? întrebă ea.

Nicole o ajuta pe Li Suran să amestece cina în oala mare de gătit, dar fugi să găsească fotografiile.

Ha Suran răsfoi primele patru fotografii fără vreun comentariu.

– Știu că nu sunt foarte clare, dar crezi că pot să fie cu familia tatei? întrebă Val.

Ha Suran scutură din cap.

– Nu mi-a spus niciodată nimic despre familia lui. Nu știu dacă avea surori sau cine erau părinții lui. Miji ochii la o fotografie în care fețele erau puțin mai clare. Nu văd nici o asemănare.

Iar apoi ajunse la cei trei bărbați tineri ale căror nume erau scrise pe fotografii – Konstantin Ucrainț ev, Piotr Vasneț ov, Ivan Skorohodov – și se opri la ultimul.

– Ivan Skorohodov. Ăsta era numele rusesc al tatălui tău. Și l-a schimbat în mod legal în Irwin Scott după ce am sosit la Sydney.

Val era uluită.

– Serios? Ăsta e *el*?

Fotografia era neclară, dar subiectul avea părul închis la culoare și o siluetă subțire, la fel ca tatăl ei. Ha Suran se chinui să se ridice într-un cot

ca să țină fotografia la lumina filtrată prin ușa din spate.

– Nu sunt sigură. Cred că tatăl tău avea o uniformă ca asta – îmi amintesc că am văzut-o –, dar aici arată altfel. Mai tânăr, poate.

Val luă fotografia și se duse în pragul ușii ca s-o cerceteze la lumină.

– El trebuie să fie. Nu arăta rău când era tânăr. Mă întreb dacă mai locuia în Rusia când a făcut poza asta.

– Era din Sverdlovsk, zise Ha Suran. Înainte se numea Ekaterinburg. Orașul în care au fost omorâți Romanovii. Era obsedat de ei. Se întinse din nou pe spate și continuă: Zicea că dimineața în drum spre muncă trecea pe lângă casa unde erau ținuți și uneori îi mai întrezărea în curte. Își făcea griji din cauza lor fiindcă toată lumea știa că nu mai au mult de trăit.

– Unde lucra?

– La un fel de fabrică. Dar muncitorii au fost recrutați în Armata Roșie după Revoluție. N-au avut de ales.

Val încercă să și-l imagineze pe tatăl ei atunci, când ar fi fost la sfârșitul adolescenței. Ce fel de om era? Ce îl făcuse să devină atât de înverșunat? Îi descrise mamei sale vizita la azilul de bătrâni și îi spuse că tatăl ei tot repeta: „N-am vrut s-o omor“ și „Era atâta sânge“.

– Crezi că o fi fost forțat să omoare vreo femeie cât timp a fost în armată? întrebă ea.

Ha Suran scutură imediat din cap.

– Tatăl tău avea multe defecte, dar nu mi-l pot imagina omorând o femeie, spuse ea, pe un ton foarte ferm.

Val se simți cuprinsă de un val de ușurare. Ar fi fost îngrozitor să fie fiica unui ucigaș. Măcar acum avea o grijă mai puțin.

Diminețile, în timp ce Ha Suran se odihnea, Val o lua pe Nicole să exploreze orașul Harbin. Îi plăceau străzile multiculturale unde arhitectura în stil european făcea loc templelor chinezești scânteietoare și catedralelor rusești extravagante. Lui Nicole îi plăcea să traverseze podul peste râul Songhua până pe Insula Soarelui, unde căprioarele umblau libere, veveriţele îmblânzite mâncau nuci din mâinile vizitatorilor, iar o grădină de flori colorate era plantată conform semnelor zodiacale. Vremea era umedă, nu la fel de fierbinte ca în Sydney vara, ci ideală pentru explorări.

După-amiază, Nicole se juca cu Li Suran sau o ajuta să pregătească masa principală, în timp ce Val stătea la căpătâiul lui Ha Suran. Serile și le

petreceau luând cina cu diverși membri ai familiei extinse care veneau pe la ei, având conversații poticnite din cauza barierei lingvistice. Rogojinile se dovediră a fi suficient de comode cât să doarmă pe ele, dar lui Val i se păreau mai problematice toaleta sub formă de gaură în pământ și furtunul pe post de duș.

Nici nu-și dădu seama când trecură zilele: parcă ieri începuse călătoria de trei săptămâni, iar acum ajunseseră cumva în ultimele câteva zile.

Era greu să se gândească la plecare, dar Val se consolă cu ideea că Ha Suran părea să se simtă mai bine decât la sosirea ei. Galbenul bolnăvicios al pielii și ochilor ei era mai puțin intens; putea să stea în șezut perioade scurte de timp și să vorbească mai mult fără să obosească. Val făcu fotografii cu toată lumea și-i arătă lui Li Suran cum să folosească aparatul ca să fotografieze împreună cele trei generații: mama, fiica și nepoata.

– O să-ți trimit copii de îndată ce ajung acasă, făgădui ea.

În ultima zi, îi venea să plângă de fiecare dată când se uita la Ha Suran. Suferea după toți anii pe care-i pierduseră. Cât de diferită ar fi fost viața ei dacă ar fi avut o mamă când era adolescentă?

– Mai știi cântecul despre cei doi tigri, mamă? întrebă ea, revenindu-i o amintire.

Ha Suran începu să cânte cu o voce pură care o făcea să pară cu douăzeci de ani mai tânără și, deodată, Val simți că era din nou de vârsta lui Nicole. Lacrimile îi înțepară ochii. Toată iubirea pe care i-o oferise Ha Suran când era mică încă mai era acolo. Își recăpătase mama.

Când se termină cântecul, Ha Suran o luă de mână pe Val.

– Mi-aș dori să te pot face fericită, zise ea. Tot ce mi-am dorit vreodată a fost să fii fericită, dar îmi dau seama că nu ești.

Lui Val i se puse un nod în gât și nu putu vorbi câteva clipe.

– O să fiu, zise ea în cele din urmă. O să-mi ia ceva vreme, dar o să fiu.

Capitolul 32

LENINGRAD. *martie 1937*

Orele libere ale lui Piotr erau deseori consumate de ședințe: ședințele de la Partidul Comunist, ședințele de la sindicat și – cele mai rele – ședințele de la Comsomol[6] la care muncitorii erau chemați să vorbească împotriva colegilor lor, iar o comisie stabilea vinovăția sau nevinovăția acestora.

– Azi l-au luat pe Grigori Ejov, îi spuse Mariei într-o seară, după ce verifică să nu poată fi auzit de nici unul dintre copii. Dacă îl pot acuza pe el, nici unul dintre noi nu e în siguranță.

– Care sunt acuzațiile?

Maria îl cunoștea pe bărbat și îl considerase întotdeauna un comunist anost de înfocat.

– Iuri Ermilov l-a auzit spunând că se îndoiește că ne putem atinge obiectivele noului plan cincinal. Acum, e posibil să fi zis asta; cu toții știm că sunt absurde. Dar asta nu înseamnă trădare, nu?

Piotr arăta cenușiu și extenuat.

– Ce a hotărât comisia?

– I-au dat o mustrare. Piotr își frecă obrazul cu încheietura degetului. Crezi că ar fi trebuit să vorbesc în numele lui? Aș fi făcut-o dacă aș fi crezut că poate intra la închisoare.

– E atât de meschin, oftă Maria. Nu-mi mai place poporul rus. Regimul ăsta scoate ce e mai rău din toată lumea. Dar sunt de acord, e mai bine să nu vorbești sau data viitoare s-ar putea să te trezești chiar tu vizat.

Peste tot în oraș, portretele mustăcioase ale lui Stalin îi priveau de sus. Imaginea lui era atârnată pe fațadele magazinelor și fabricilor, pe pereții fiecărui birou și în fiecare sală de clasă. Copiii cântau cântece în care îi mulțumeau pentru viața bună pe care le-o oferea, iar megafoanele atotprezente în oraș îi urlau laudele, dar Maria și Piotr erau alarmați de arestările în masă de sub conducerea sa.

Mai întâi fusese vecinul lor de bloc care încercase să treacă granița în Finlanda, apoi mai mulți colegi de fabrică dispărură după o epurare făcută de Partid în 1933. Mai recent, avusese loc o epurare a tuturor culacilor rămași. Niciodată nu existase vreo avertizare prealabilă. Maria sosea

dimineața și găsea colege lipsă, fără nici o explicație. Femeia care-și pierduse mâna după accidentul cu banda transportoare dispăruse; la fel și bărbatul care se supărase pe Maria că-i spusese soției sale unde să-l găsească.

Poliția secretă, cunoscută drept NKVD, venea mereu în toiul nopții, cu frânele dubelor negre scârțâind pe stradă, urmate de bătăi puternice în ușă. Maria stătu trează și ascultă cum un cuplu de la etajul unu fu arestat într-o noapte.

– N-am făcut nimic rău! striga femeia în timp ce erau luați. Noi iubim Partidul. Îl iubim pe Stalin.

Sigur au făcut ei ceva, se convinse Maria. Doar că nu știm ce.

Încă mai păstra fișele celor care-și căutau rudele pierdute, dar era circumspectă când o abordau alți oameni. Fiecare bloc și loc de muncă avea informatori care s-ar fi dus fuga la NKVD la cea mai mică provocare. Puteau fi geloși că ai un apartament mai bun sau un loc de muncă mai plăcut decât ei; poate li se părea că n-ai fost suficient de expansiv când i-ai salutat pe stradă. Maria făcea tot posibilul să fie amabilă cu toată lumea, așa cum fusese întotdeauna firea ei, dar nu știai niciodată cine îți sunt adevărații prieteni și cine îți sunt dușmani în secret. După cum dovedeau ședințele de la Comsomol, unul se putea transforma în celălalt într-o clipită.

*

Stepan împlini optsprezece ani în 1937 și după absolvire începu studiile la Institutul de Limbi Străine din Leningrad. Alese limba engleză ca una dintre materii, iar Maria îl putu ajuta să exerseze. Era limba cu care crescuse acasă, în familie, și o vorbea la fel de fluent ca pe rusă. Piotr nu știa nici o boabă de engleză, așa că uneori îl tachinau.

– Uite cine are supă pe față, îi spuse Maria lui Stepan în engleză la masa de seară.

El se uită la tatăl lui și chicoti când văzu o mustață subțire de supă pe buza lui superioară.

– Ce e? La ce vă uitați? întrebă Piotr și făcu o față comică, făcându-i să râdă și mai tare.

Stepan încă era un băiat serios, dar prima fiică a Mariei, Irina, era o fată vorbăreață și veselă care părea să fie extrem de populară în rândul colegilor

săi. Se întâlnea mereu cu grupuri de prieteni ca să se plimbe pe Nevski Prospekt, uitându-se la mărfurile de vânzare în magazinele de lux, sau ca să stea de vorbă pe malurile canalelor. Încă nu avea un iubit, dar părea foarte interesată de sexul opus și avea o purtare sfioasă și feciorelnică dacă vreunul dintre amicii lui Stepan venea să-l ia de acasă în drum spre Institut.

Katia, care avea unsprezece ani, îi amintea Mariei de ea însăși. Era prinsă la mijloc între cei doi frați mai mari și cei doi mai mici și petrecea mult timp de una singură, până când se împrieteni cu Galina, fiica Raisei, care era de-o vârstă cu ea. Maria era circumspectă de fiecare dată când Galina venea la ei în apartament, știind că-i va da raportul Raisei până la ultimul detaliu despre viața din casa lor, iar în sinea ei nu se îndoia nici o clipă că Raisa era informatoare a NKVD. Era exact genul pe care l-ar viza poliția fiindcă îi plăcea la nebunie să se simtă importantă.

Mihail și Elena erau încă mici, de nouă și, respectiv, cinci ani, și erau prieteni la toartă, petrecându-și împreună tot timpul din afara orelor de școală, putând să inventeze la nesfârșit jocuri noi cu care să se distreze. Ei fuseseră cel mai ușor de crescut, se gândi Maria. Poate fiindcă devenise mai relaxată ca părinte.

Se întreba adesea cum ar fi fost Pavel dacă ar fi trăit. Caracterul său ar fi fost modelat de suferința adusă de hemofilie, la fel ca al lui Alexei. Frățiorul ei își dezvoltase un stoicism neobișnuit pentru vârsta sa fragedă. Maria știa că, dacă l-ar fi alăptat pe Pavel, n-ar fi putut să muncească. De fapt, se îndoia că ar mai fi avut și alți copii. Viața ei ar fi luat o cu totul altă turnură.

În toamna anului 1937, sosiră niște muncitori să redecoreze blocul. Pereții urmau să fie tencuiți și văruiți din nou, scândurile de dușumea care scârțâiau urmau să fie bătute în cuie, iar instalațiile sanitare și electrice urmau să intre în revizie. În sfârșit vor avea o cadă cu apă fierbinte la robinet; gata cu mersul împleticit până la baie cu o oală de apă fiartă pe aragaz.

Un singur lucru o îngrijora pe Maria: muncitorii aveau să primească acces în apartamentul lor cât timp ei erau la lucru. Nu-i plăcea gândul că niște străini îi vor umbla prin lucruri, și-i era deosebit de teamă că săculețul cu pietre prețioase pe care și le cususe în haine și le adusese cu ea din Ekaterinburg aveau să fie descoperite în ascunzătoarea de sub dușumea.

– Crezi că ar trebui să-l mutăm? îl întrebă ea pe Piotr.

El se lăsă în genunchi ca să se uite sub pat și hotărî că exista posibilitatea ca muncitorii să observe că o scândură e mai slăbită decât celelalte și să decidă să o repare.

– Unde altundeva să-l punem? întrebă el, uitându-se în jur prin cameră.

Nu aveau prea multe opțiuni.

– Strâng jucăriile cu care nu se mai joacă copiii. Aș putea să pun săculețul în trenul acela de lemn pe care i l-ai făcut lui Stepan.

– Ești sigură? Poate ar trebui să-l aruncăm într-un canal. N-avem ce face cu ele.

Maria simți instinctiv că nu vrea să piardă această ultimă legătură cu trecutul ei de Romanov. Poate lucrurile se vor schimba. Poate o va putea vizita pe mătușa Olga la Copenhaga într-o bună zi, vânzând o piatră prețioasă ca să-și plătească drumul. Poate va auzi unde se află Tatiana și va avea nevoie de bani ca să călătorească până la ea.

– O să acopăr jucăriile cu pături și o să le pun într-o cutie în colț, împreună cu toate celelalte cutii, sugeră ea. Nimeni n-o să caute atât de adânc.

Piotr chicoti.

– Presupun că nu poți despărți o mare ducesă de pietrele ei prețioase.

Lucrările de decorare începură și în fiecare seară când se întorceau acasă găseau mirosul de vopsea proaspătă și camere care păreau noi-nouțe. Pereții lucioși făceau ca perdelele și covoarele lor să pară sărăcăcioase prin comparație, așa că Maria le dădu jos și le curăță, bătând covoarele în curtea exterioară.

Ziua în care fu legat robinetul de apă caldă aduse un entuziasm universal, urmat, o lună mai târziu, de șoc când își dădură seama cât trebuie să plătească în plus pentru a contribui la factura comună de electricitate. Se stabili un program prin rotație, alocând durate stabilite în baie locatarilor din fiecare apartament și indicând ce proporție din factură va plăti fiecare apartament.

Într-o dimineață de octombrie, Maria agăța rufele la uscat în curte în timp ce Elena și Mihail jucau șotronul. O văzu pe Raisa pe scări și o salută.

– Vremea e încă bună, așa că sper să se usuce repede rufele.

– Mai e o săptămână și vine frigul, prezise Raisa. Îl simt în genunchi. Se uită peste umăr ca să vadă dacă nu ascultă cineva. Îl rogi tu pe Piotr să

discute cu tânărul de la numărul opt? Stă așa de mult în baie seara că adormim până când vine și rândul nostru.

– De ce nu-l rogi pe soțul *tău* să discute cu el? răspunse Maria. Piotr e mereu așa de obosit când ajunge acasă și nu-mi place să-l rog să facă nimic în plus.

– Și soțul meu e obosit, pufni Raisa pe un ton ușor tăios.

Soțul ei nu reușise să fie ales muncitor de șoc și era clar că asta o enerva.

– Da, sigur, fu de acord Maria. Poate o să vorbesc chiar eu cu el. Poate nu înțelege programul.

Raisa ieși în curte să se apropie de Maria și coborî vocea ca să vorbească în șoaptă.

– Știi că pe fratele lui l-au arestat luna trecută. Nu cred că ar trebui să ne întovărășim cu el. Sper că o să piardă apartamentul curând.

Maria își mușcă limba. Era odios că rudele celor care au fost arestați erau bănuite imediat, dar așa funcționa regimul.

– Sunt sigură că dreptatea va învinge, ca întotdeauna, zise ea. Până atunci o să discut cu el despre programul de la baie.

Își luă coșul de rufe și urcă scările până la etajul al treilea, simțindu-se epuizată. Raisa avea acest efect asupra ei. Când deschise ușa, auzi vocile Katiei și Galinei înăuntru.

– Bună, Galina, zise ea. De-a ce vă jucați?

Fetele stăteau pe podea cu ceva care scânteia între ele.

– Uite ce-am găsit! țipă Katia. Erau în locomotiva cu aburi a lui Stepan. Nu sunt drăguțe?

Șocul Mariei probabil i se citi pe chip. Inima începu să-i bubuie violent, sângele i se scurse din cap și la început nu reuși să vorbească. Era ca și cum timpul s-ar fi oprit cât ea se străduia să-și vină în fire.

– Oh, pietricelele astea vechi! exclamă ea în cele din urmă, încercând să pară relaxată. Nu le-am mai văzut de ani de zile. Tatăl tău și cu mine le-am găsit când făceam drumeții în munții Ural, cu mult înainte să te naști.

Se aplecă și începu să le pună la loc în săculețul de pânză, cu mâna tremurându-i. Erau diamante perfecte, rubine de un roșu sângeriu, safire scânteietoare și perle cremoase, iar culorile lor străluceau pe fundalul gri închis al covorului.

– Pot să le iau eu, mamă? o imploră Katia. Dacă tu și *papa* nu le vreți.

– O să-l întrebăm mai târziu, spuse Maria, ca să câștige timp. Dar deocamdată, vă rog să mergeți în curte și să stați cu ochii pe cei mici.

Vârî restul pietrelor prețioase în săculeț și-l strecură în buzunar, neîndrăznind să se uite la Galina, temându-se de ce ar fi putut vedea pe chipul ei. Oare fata știa că asta era suficient cât să-i identifice drept culaci? Că toată familia ei putea ajunge într-un gulag?

Katia se ridică în picioare și întinse o mână ca s-o ridice pe prietena ei. Era o fiică ascultătoare, o fată drăguță.

– Putem să luăm ceva de mâncare? întrebă ea, așa că Maria aduse cutia cu lipii *lepeshki* de casă și le dădu câte una la fiecare.

După ce plecară fetele, se așeză greoi pe un scaun, cu pieptul strâns de frică. Se rugă ca Piotr să vină acasă la timp. El avea să știe ce să facă. Doamne, fă să nu întârzie.

Maria ascultă să-i audă pașii lui Piotr pe scări, și de îndată ce-i auzi, ieși în grabă să-l prindă din drum. Baia era ocupată, așa că-l duse în toaleta strâmtă și închise ușa, încuind-o cu cârligul înainte să-i spună ce s-a întâmplat.

– Dacă Galina îi spune Raisei, o să se ducă la NKVD. Nimic nu e mai cert.

El expiră lung și încet, dar nu spuse nimic la început.

– Poate ar trebui să aruncăm pietrele într-un canal în seara asta, zise Maria. Of, dacă te-aș fi ascultat când ai sugerat asta data trecută.

– Unde sunt acum? întrebă el.

– Aici. Maria îi arătă. În buzunarul meu.

– Dă-mi-le. Întinse mâna. O să le arunc eu. Începeți masa fără mine.

Maria îl înconjură cu brațele și-și lipi trupul de al lui, lăsându-și capul pe umărul lui, inspirându-i parfumul. Avea să fie bine.

Deschise ușa toaletei și ieși pe coridor unde o văzu pe Raisa așteptând-o, ținând-o de mână pe Galina și afișând o expresie acuzatoare pe chip.

– De ce ar avea doi muncitori în fabrică un săculeț cu pietre prețioase sclipitoare? începu Raisa. Asta e întrebarea pe care mi-o tot pun, dar nu mă pot gândi la un răspuns. Poate mă luminați voi.

Piotr era calm.

– Pietre prețioase sclipitoare? zâmbi el. Ar fi minunat! N-ar mai trebui să ne facem griji din cauza facturilor la electricitate, nu-i așa? Nu, mă tem că nu sunt pietre prețioase – doar niște mostre vechi de pietre pe care le-am

luat din munți acum mulți ani. Ce mai face soțul dumitale, doamnă Krupicea? Sper că prosperă la fabrica de hârtie.

Raisa nu avea să se lase trasă pe sfoară așa de ușor.

– Ce făceați amândoi în toaletă? întrebă ea.

Maria vorbi.

– Îl rugam pe Piotr să discute cu domnul de la numărul opt despre durata băilor lui, așa cum m-ai rugat. Acolo se duce acum. Nu-i așa, dragă?

Piotr făcu câțiva pași spre scări.

– O să văd ce pot să fac.

Raisa ridică o mână ca să-l oprească.

– Cum rămâne cu pietrele alea? Pot să le văd și eu? Galina era convinsă că sunt pietre prețioase, nu-i așa?

O trase de braț pe fiica ei.

Fetița păru agitată și nu răspunse.

– Nu mai bine mă duc mai întâi la numărul opt, apoi ți le aduc mai târziu la apartament? sugeră Piotr pe un ton rezonabil. După cină. Nu știu cum te simți dumneata, dar eu sunt lihnit.

– Sunt deja la etajul vostru, insistă Raisa. De ce nu-mi arătați acum? Nu durează decât două minute și te scutește de un drum mai târziu.

Încrucișă brațele, hotărâtă să nu cedeze.

Maria simți cum pieptul i se strânge ca sub o curea. Creierul îi era atât de încețoșat încât nu putea gândi.

– Unde le-ai pus, dragă? o întrebă Piotr, ducându-se spre ușa de la apartamentul lor. Sunt în locul obișnuit?

Ea încuviință, neputând să vorbească, bolnavă de teamă.

Piotr se duse la ușă și intră înăuntru, împingând-o în urma lui. Raisa și Maria stătură într-o tăcere incomodă până când el ieși din nou, ținând în palmă câteva dintre pietrele prețioase cele mai puțin remarcabile.

– Vezi? N-au nici o valoare.

Lumina de pe coridor era slabă, dar tot scânteia pe fațetele pietrelor. Maria își ținu răsuflarea.

– Erau mai multe, șopti Galina, fără să se adreseze cuiva anume.

– Doar câteva, zise Piotr. Toate sunt la fel. Închise degetele peste pietrele prețioase. Acum mă duc să discut cu domnul de la numărul opt.

Raisa îi puse o mână pe braț.

– Nu pot să iau câteva? Aș vrea să i le arăt soțului meu.

Piotr se încruntă.

– Sunt sigur că nu l-ar interesa.

– Chiar și așa.

Nu-i dădu drumul la braț și întinse cealaltă mână, cu palma în sus, așteptând.

Piotr nu putu să facă nimic fără să transforme discuția într-o ceartă. Scoase câteva pietre și le puse în palma Raisei.

– Nu te mai obosi să ni le aduci înapoi, zise el. Poate Galina va vrea să se joace cu ele. Traversă coridorul și coborî pe scări. Mă întorc repede, îi zise Mariei peste umăr, de parcă se ducea la o plimbare relaxantă.

Piotr aruncă majoritatea pietrelor prețioase în canal în seara aceea, păstrându-le doar pe cele pe care i le arătase Raisei. În pat, îi șopti Mariei:

– Dacă vine poliția, spune că sunt ale mele. Ca muncitor de șoc e mai probabil să fiu iertat. Nu vrem să se apuce să-ți cerceteze trecutul.

– Poate Raisa n-o să spună nimic. Sper că ai convins-o.

Glasul Mariei tremura.

– Dacă mă arestează, du-te la șefii mei din fabrică și la șefii de partid. Cred că o să vorbească în favoarea mea.

Piotr părea nesigur.

– Nu se va întâmpla. Ești prea valoros.

Abia putea scoate cuvintele pe gură, într-atât de răsucit de neliniște îi era gâtul.

Piotr dormea întotdeauna bine, indiferent ce se petrecea, dar Maria rămase trează până târziu în noapte, ascultându-i respirația egală și încordându-se de fiecare dată când o mașină trecea pe stradă. Când începu să se crape de ziuă, se lăsă să alunece într-un somn ușor, iar atunci veni ceea ce o îngrozea: bătăi puternice în ușa apartamentului lor, bastoane de lemn ciocănind în cadrul ușii.

– Deschideți ușa, tună vocea unui bărbat. NKVD.

Uniunea Tineretului Comunist, organizație a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, cu rol de îndoctrinare și introducere a tinerilor în politică

Capitolul 33

LENINGRAD. *octombrie 1937*

– Nu deschide! țipă Maria.

Se întinse după soțul ei, dar el se dăduse deja jos din pat și-și trăgea pantalonii pe el.

– Fă-mi un bagaj mic, zise el. S-ar putea să mă ia la interogatoriu.

– Nu, nu te duce cu ei. Te rog!

Auzise că unii oameni care intraseră în temutele dube negre nu mai fuseseră văzuți niciodată.

Începu să-și închidă nasturii de la cămașă, așa că ea sări din pat și-l cuprinse cu brațele. Capul îi zvâcnea. Doamne, nu lăsa să se întâmple asta! Te rog!

Bătăile din ușă deveneau tot mai insistente. Stepan strigă din cealaltă cameră:

– Să deschid, *papa*?

– Maria, te rog! Geanta.

Piotr îi dădu un sărut rapid, apoi se desprinse de ea și se aplecă să-și tragă șosetele și ghetele în picioare.

Ea își făcu de lucru punând o cămașă de schimb și niște șosete într-o geantă de piele maro. Îi mai puse periuța de dinți, apoi o cutie cu lipii *lepeshki*. Creierul nu-i funcționa cum trebuie. Cât timp ar putea să fie plecat? De ce altceva ar mai putea avea nevoie?

Îl auzi pe Piotr cum deschide ușa și apoi sunetul vocilor bărbaților: dure, neprietenoase. Tonul lui Piotr era măsurat și politicos. Luă săculețul de pânză cu restul pietrelor prețioase – desigur, din pricina asta veniseră – și-l duse polițiștilor.

– Trebuie să vă percheziționăm camerele, tună un bărbat cu o față subțire și un chipiu albastru de ofițer. Toată familia să vină aici. Stați împreună.

Se adunară în hainele de noapte, Maria și Piotr în față, cei mici în spate, căscând și frecându-se la ochi. Erau patru bărbați. Unul stătea de pază cât timp ceilalți percheziționau fiecare câte o cameră. Maria auzi zăngănitul oalelor aruncate pe podea, sertarele smulse din locurile lor, saltelele întoarse pe dos, dosarul cu fișe împrăștiat. Nu vor mai găsi nimic

incriminator, era sigură de asta, dar părea o violare să-i vadă cele mai intime lucruri: lenjeria intimă, cearșafurile de pe pat. Ținea ochii fixați pe podea, strângându-l pe Piotr de braț și pe Elena de mână, bolnavă de frică.

– Trebuie să vii cu noi, îi zise ofițerul lui Piotr după ce terminară. Avem un mandat de arestare pe numele tău.

Scoase o foaie de hârtie din buzunarul jachetei.

Piotr îi aruncă o privire și aprobă.

– Sigur că da.

– Nu! țipă Maria și se agăță de brațul lui. Nu-l luați. E un om bun. Avem nevoie de el.

Piotr se întoarse către Stepan.

– Ai grijă de mama ta, zise el. Știi ce ai de făcut.

Maria îl văzu pe Stepan cum încuviințează și lasă capul în jos, cu o expresie mohorâtă.

În timp ce ofițerii îl conduceau pe Piotr la mașină, avu o premoniție îngrozitoare a dezastrului și încercă să fugă după el, să-l aducă înapoi, dar Stepan o înconjurase strâns cu brațele. Era mai înalt decât ea și mult mai puternic.

– Dă-mi drumul. Te rog, îl implora ea, zbătându-se. Pot să-i facă rău.

Dar abia când auziră ușa de la stradă trântindu-se își slăbi Stepan strânsoarea. Imediat, Maria țâșni afară din apartament, încă în cămașă de noapte, și coborî în goană scările, sărind câte două odată. Smulse ușa de la stradă tocmai cât să vadă duba neagră fără ferestre cum se îndepărtează.

– Nu! urlă ea. Veniți înapoi!

Începu să alerge, în picioarele goale, încercând să o prindă din urmă, și ajunse la jumătatea drumului până la șoseaua principală înainte ca Stepan s-o oprească.

– Vino acasă, mama, zise el blând, iar ea își întoarse fața spre umărul lui și plânse în hohote, cu sughițuri care-i scuturau tot corpul.

– Ce a vrut să spună tatăl tău, că știi ce ai de făcut? întrebă ea, odată așezată în apartament cu o ceașcă de ceai dulce. Stepan îi pusese o pătură pe umeri fiindcă tremura și-i clănțăneau dinții. Irina începuse să adune lucrurile împrăștiate pe podea și împăturea hainele în teancuri.

El vorbi pe un ton egal, doar cu un strop de emoție.

– O să mă interesez în dimineața asta unde e interogat și dacă putem prezenta martori pentru caracterul lui. Sunt mulți oameni care ar vorbi pentru el.

Maria era uimită că putea fi atât de calm.

– Când ați discutat voi doi despre asta?

– Acum mult timp, zise Stepan. *Papa* credea că e inevitabil să fie arestat la un moment dat, fiindcă are o slujbă care îl aduce în contact cu străinii. Se încruntă. Ce erau pietrele alea? Chiar erau pietre prețioase?

Maria scutură din cap. Nu-i putea spune.

– Le-am găsit în munții Ural în 1920. N-ar fi trebuit să le păstrăm. A fost o prostie.

Stepan își supse dinții.

– Ce-a fost a fost. Trebuie să te duci la muncă astăzi de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. O să vin la cantină la prânz să-ți spun ce am aflat.

Ideea de a merge la lucru părea absurdă, dar Maria nu putea să suporte nici să stea acasă. Orele abia s-ar fi târât. Tăie felii de pâine pentru micul dejun, atentă să nu calce pe farfuriile sparte și aruncate pe podea, și-i pregăti de școală pe copiii mai mici. Drept răspuns la întrebările lor îngrijorate, le spuse că *papa* s-a dus la o ședință, dar va veni acasă curând. Când trecură pe lângă ușa Raisei, vru să dea buzna înăuntru și să urle la ea, dar se abținu. Nu putea să riște să fie arestată și ea.

Îi fu aproape imposibil să lucreze, dar se duse târându-și picioarele până la secția ei din fabrică, ungând angrenaje și ștergând suprafețe, cu inima bubuindu-i în timp ce asculta programele de la radio despre normele agricole și deschiderea unui canal nou.

Când Stepan veni la cantină la prânz, se așezară la o masă din colț, iar Maria îl apucă de mânecă în timp ce vorbea.

– E interogat la Bolșoi Dom, îi spuse el. Am vorbit deja cu șeful de partid și va merge astăzi să depună mărturie în favoarea lui. Poți să vorbești tu cu șeful fabricii?

Maria dădu din cap aprobator.

– Știu că o să ne ajute.

– O să-i rog și pe profesorii copiilor și pe șefii Tinerilor Pioneri. NKVD va afla curând că e unul dintre cei mai respectați oameni din Leningrad.

Maria simți o ușoară consolare la acest gând, dar numai ușoară. Când ajunse acasă în seara aceea, Irina și Stepan terminaseră de făcut ordine în

apartament, dar acum părea diferit. Absența lui Piotr era pretutindeni: scaunul gol pe care stătea de obicei, cuvertura mototolită pe partea lui de pat. Încercă să nu se gândească la ce i s-ar putea întâmpla. Se auzeau zvonuri despre tortură și bătăi, dar sigur n-ar îndrăzni așa ceva cu un om atât de apreciat precum Piotr.

Auzi un scâncet din unul dintre dormitoare, de parcă acolo se adăpostea un animal rănit. Trase cuvertura la o parte și o găsi pe Katia ghemuită sub cearșaf și pătură, tremurând. Chipul fetei era umflat și roșu de plâns.

– E vina mea că l-au arestat pe *papa*, nu-i așa? Eu i-am arătat pietrele Galinei.

Maria o trase aproape, mângâind-o pe păr.

– Tu ești un copil, zise ea, și era normal să vrei să vă jucați cu ele. E vina mea că le-am păstrat. Eram sentimentală. Oh, Doamne! scutură ea din cap. De-aș putea da timpul înapoi!

În noaptea aceea se rugă cum nu se mai rugase de ani de zile. Se rugă pentru toți cei pe care-i pierduse în viața ei: familia ei, bebelușul Pavel, și cel mai fierbinte se rugă pentru Piotr. Patul era rece și era prima noapte în nouăsprezece ani când nu-și putea mula trupul în jurul lui, lăsându-i căldura s-o încălzească. Stătu trează până dimineață întrebându-se în ce fel de pat dormea el. Ar fi trebuit să-i pună o pătură în geantă? Un pulover? Mai multă mâncare. Se simțea de parcă o piatră mare și ovală i s-ar fi înfipt în esofag, chiar în spatele coastelor. Știa că nu s-ar ierta niciodată dacă poliția i-ar fi atins fie și un fir de păr de pe capul lui prețios. Totul ar fi fost vina ei.

Până la sfârșitul zilei următoare, Stepan îi spuse că vreo șase prieteni se duseseră la Bolșoi Dom să depună mărturie în favoarea lui Piotr. Maria simți cum tensiunea i se risipește puțin, dar următoarele lui cuvinte îi aduseră din nou moralul la pământ.

– Șeful Partidului crede că va trebui să pledeze vinovat pentru unele dintre acuzații. La urma urmei, chiar avea pietrele.

– Dar erau ale mele! insistă Maria. Nu e vina lui. Eu am vrut să le păstrăm.

Stepan îi făcu semn să tacă, privind peste umăr să verifice că nu asculta nimeni.

– Nu trebuie să spui asta. Niciodată. N-ar face decât să înrăutățească lucrurile. Făcu o pauză. Mamă, o să fie greu să auzi asta, dar trebuie să dăm declarații – cu toții – că ar fi trebuit să observăm comportamentul deviant al lui *papa* și să-l raportăm autorităților. Trebuie să ne cerem scuze pentru lipsa noastră de vigilență.

Maria era de neclintit.

– În nici un caz! N-o să-l trădez făcându-le jocurile malefice.

– *Papa* mi-a spus că asta vei zice. Am discutat în detaliu despre asta. Privirea lui nu părăsi chipul mamei sale. A fost dorința lui ca, dacă va fi arestat, să ne recunoaștem cu toții lipsa de vigilență. E singurul mod de a nu intra și noi la închisoare și de a avea șansa unei vieți normale. Altfel, eu voi fi dat afară de la Institut, am putea pierde apartamentul, iar frații și surorile mele nu vor fi primiți niciodată la studii superioare. În plus, ar putea să te aresteze și pe tine, iar cei mici au nevoie de măcar unul dintre părinți.

Maria scutură din cap.

– O să fac așa numai dacă mă roagă Piotr. Trebuie să vorbesc cu el! O să mă lase să-l vizitez?

Stepan oftă, acceptând că va fi nevoie de ceva efort ca s-o convingă.

– O să întreb mâine. Am de gând să dau declarația atunci.

Maria întoarse capul. O rănea până în adâncul sufletului că Stepan avea să vorbească împotriva tatălui său, chiar dacă știa că are sens.

– Dacă pledează vinovat pentru unele acuzații, ce o să se întâmple? O să-l lase să se întoarcă acasă?

Stepan nu vorbi mult timp, iar ea nu suportă să-l privească în față, temându-se de ceea ce ar putea să vadă.

– Nu știu, zise el în cele din urmă.

După trei zile fără alte vești, Maria nu mai suportă suspansul. Îl rugă pe Stepan s-o lase să-l însoțească la Bolșoi Dom, care se afla pe Liteinîi Prospekt. Dacă va fi acolo, la fața locului, poate o vor lăsa să-l vadă pe Piotr câteva minute. Trebuia să știe că nu i-au făcut nimic rău.

În tramvai stătură în liniște, ținându-se de braț. Când coborâră, Stepan zise:

– Te rog să mă lași pe mine să vorbesc. Eu știu cum să procedez.

– Trebuie să-l văd, insistă Maria. Te rog să le spui asta.

Ea se opri și se uită în sus la clădirea modernă, din piatră de culoare bej deschis. Erau nouă etaje. La care se afla Piotr? Îi va simți prezența? Sau se va uita pe o fereastră și o va zări? Nu putea vedea nici un chip fiindcă lumina se reflecta în geamuri.

Intrară într-un hol pardosit cu marmură și urmară indicatoarele până la biroul de informații. O coadă tăcută se întindea până la intrare. Maria și Stepan așteptară braț la braț aproape o oră până să ajungă la birou, unde un bărbat cu o expresie încruntată era de serviciu în spatele unui perete despărțitor glisant din sticlă.

Stepan își prezentă carnetul de partid și întrebă dacă îl pot vizita pe tatăl său, care e deținut acolo.

Ofițerul parcurse o listă de pe biroul din fața sa, cu o expresie rece pe față. Găsi numele lui Piotr, încuviință și deschise un sertar.

– Completați formularul, și-i întinse o foaie. Veniți mâine cu secțiunile corespunzătoare completate și vedem.

– Dacă-l completăm acum, putem să-l vedem astăzi? Vă implor, îl rugă Maria, împreunându-și mâinile.

Bărbatul se uită lung la ea.

– E mama dumitale? îl întrebă pe Stepan.

– Da, eu…

– Ia-o de-aici și spune-i să-și țină gura pe viitor.

Strângând formularul în mână, Stepan o conduse până la ușă ținând-o de cot. Maria se opri la intrare. Undeva în clădirea aceea, Piotr respira, gândea, îi bătea inima, iar ea spera că el va simți că ea era aproape și se gândea la el.

Se întoarseră în seara următoare cu formularul completat și semnat în locurile corespunzătoare, dar când ajunseră în fața cozii, același ofițer îl luă și-l aruncă pe o tavă pentru documente.

– Cererea dumitale va fi examinată, zise el.

Maria adusese o pătură și niște haine curate pentru Piotr, împachetate în hârtie maro și legate cu sfoară.

– Vă rog, domnule, ați putea să-i dați lucrurile astea? îl imploră ea. Nu și-a adus haine călduroase și nopțile sunt reci de-acum.

– Pachetele se dau acolo.

Arătă spre un birou fără nici un angajat din partea cealaltă a încăperii, în spatele căruia era adunat un morman de pachete.

– Are numele lui pe el, îi arătă ea. Aici. Deasupra. O să-l primească în seara asta?

– La timpul cuvenit, zise el. Următorul!

– Nu, vă rog. Vă implor să-i dați pachetul în seara asta. Puteți face asta?

Scrisese un bilet în care spunea că îl iubesc și le e dor de el. Era mai important să-l primească pe acela decât orice altceva.

Bărbatul se uită urât la Stepan.

– Controlați-vă mama și scoateți-o de aici.

Maria era dezamăgită amarnic. Se bazase pe faptul că-l va vizita pe Piotr în seara aceea și că-i va da pătura și hainele personal. Nu era sigură dacă aveau să-i permită să-l îmbrățișeze, dar ar fi fost de ajuns și numai să-l vadă și să stea de vorbă cu el. De îndată ce părăsiră clădirea, începu să plângă.

– De ce îl țin în continuare? Când mi-l dau înapoi? Oh, Stepan, tu nu înțelegi. El e cel puternic dintre noi doi. Fără el nu pot să merg mai departe.

Se agăță de fiul ei cel mare, iar el o strânse la piept.

– O să am grijă de tine, mamă, spuse el, dar asta doar o făcu să plângă mai tare.

Capitolul 34

La o săptămână după arestarea lui Piotr, când nimic nu părea să fie de folos pentru a-l elibera, Maria se duse în vizită la Anuşka, femeia pe al cărei frate îl găsise. Soţul Anuşkăi lucra pentru NKVD. Nu avea mari speranţe, dar poate el avea să o ajute.

Când Anuşka auzi că Piotr fusese arestat, ezită să o invite pe Maria în apartament. Părea îngrozită, uitându-se pe coridor în caz că ar fi urmărit-o cineva.

– Îmi pare rău pentru necazul tău, dar nu vreau ca soţul meu să afle că ştiu pe cineva care e bănuit.

– Speram să pot vorbi două minute cu el. Să-i cer sfatul. Să văd dacă poate face ceva. Te rog, te implor. Nu mai avea mult şi-i dădeau lacrimile, dar şi le reţinu. Se întoarce acasă curând? Nu e nevoie să intru în casă. Te rog, pune-te în locul meu.

Anuşka ezită, apoi deschise uşa larg.

– Sigur că trebuie să intri ca să aştepţi. Ai făcut atât de multe pentru mine. Te rog, eşti invitata mea.

Se aşezară pe o canapea de lână gri, iar Anuşka îi oferi ceai, pe care Maria îl refuză. Abia mai mânca sau bea zilele astea din cauză că apăsarea din piept n-o lăsa să înghită. În plus, nu era corect ca ea să mănânce când Piotr poate supravieţuia cu lăturile din închisoare. Nu suporta să se gândească la asta. În clipele ei optimiste, se gândea că va găti felurile lui de mâncare preferate şi că-l va răsfăţa când va sosi din nou acasă. Va face dragoste cu el, atât de tandru, venerând fiecare parte a corpului pe care-l cunoştea la fel de bine ca pe al ei. În cele mai rele clipe, şi-l imagina dus într-un gulag, obligat să care buşteni şi să sape tranşee în frigul muşcător. Nu ştia cum ar suporta gândul acela.

Uşa se deschise şi intră soţul Anuşkăi, agăţându-şi haina în cuier şi uitându-se în cameră cu o expresie întrebătoare. Era un bărbat extrem de înalt, foarte slab, iar când se apropie, Maria văzu că are o cicatrice spectaculoasă care-i cobora în zigzag pe unul dintre obraji.

– Ea e Maria, femeia care l-a găsit pe fratele meu. Mai ţii minte că ţi-am povestit despre ea? Glasul Anuşkăi tremura când vorbi. Părea agitată în

prezența lui. Maria, el e soțul meu, Iuri.

El făcu un semn scurt din cap și zise:

– Bună seara.

Anușka continuă.

– Soțul Mariei a intrat în necaz cu NKVD și ea m-a rugat să o las să-ți ceară sfatul.

El o privi încruntat, dar veni în fața Mariei, la doar câțiva pași distanță.

– Spune-mi care sunt acuzațiile, ordonă el.

Ea povesti cum au găsit pietrele în munți și le-au păstrat fără să se gândească.

– Erau o amintire din niște vremuri fericite. Eram proaspăt căsătoriți și ne bucuram de o vacanță de drumeții. Când ne-am mutat la Leningrad, s-au pierdut printre celelalte lucruri ale noastre și, ca să fiu sinceră, am uitat complet că le mai avem.

– Sunt pietre prețioase adevărate? întrebă el.

Ea încuviință.

– Așa se pare. Noi n-am știut.

– E greu de crezut că nu v-ați dat seama. Tonul său nu era prea prietenos. Îmi imaginez că asta spun anchetatorii soțului tău.

Ea își împreună mâinile, stăruind pe lângă el.

– Suntem oameni simpli. Nici unul dintre noi nu știe nimic despre pietrele prețioase.

– Și totuși vorbești foarte bine. Nu ești o femeie proastă.

Maria schimbă foaia.

– Soțul meu e un muncitor de șoc apreciat la o fabrică de fontă brută. Avem cinci copii pe care i-am crescut comuniști loiali. Facem bine în comunitatea noastră; soțul meu e mereu dispus să ajute vecinii să-și repare țevile sparte sau să-și desfunde conductele, iar eu ajut lumea să-și găsească rudele dispărute, cum am făcut pentru soția ta. Cu ce-i poate ajuta pe copiii mei să-și piardă tatăl, pe fabrică să-și piardă muncitorul și pe mine să-mi pierd soțul? Te implor – dacă mi-ai putea sugera ceva, orice, ți-aș rămâne îndatorată pe vecie.

Vorbi cu patimă și hotărâre. Trebuia să meargă. Nu se putea gândi la nici o altă variantă.

El o măsură din priviri o vreme înainte să vorbească.

– Văd că îl iubești cu adevărat. Lasă-mă să mă interesez. O s-o rog pe Anușka să-ți spună dacă am reușit să fac ceva.

Lacrimi izvorâră din ochii Mariei.

– Mulțumesc, zise ea plecând capul. Nu-ți pot spune cât de mult înseamnă asta.

Maria își îngădui să simtă o fărâmă de speranță după întâlnirea aceea, dar o săptămână mai târziu, când o zări pe Anușka la coadă la pâine, nu avea nici o veste.

– N-a pomenit despre asta, zise Anușka. Îmi pare rău.

– Vrei să-l întrebi diseară? Te rog? o imploră Maria.

Anușka promise că așa va face, dar a doua zi spuse că nu a îndrăznit să-l deranjeze.

– Era într-o dispoziție teribilă, își ceru ea scuze. O să văd dacă în seara asta e mai dispus să mă asculte.

Maria se gândi că ar fi trebuit măcar să întrebe, cu tot cu dispoziția lui teribilă, dar nu spuse nimic. Trecuseră două săptămâni de când îl luaseră pe Piotr, și-i devenea tot mai greu de suportat cu fiecare secundă care trecea. Îi era dor de atingerea lui, de mirosul lui, de sunetul vocii lui, de spațiul pe care-l ocupa într-o încăpere. Nu avea să se simtă niciodată în siguranță până când el nu avea să se întoarcă. Niciodată.

– Hai să mai mergem la Bolșoi Dom încă o dată, îl rugă ea pe Stepan.

– Mama, nu e o idee bună. O bătu pe umăr. Lucrurile astea durează.

– Dacă nu vrei să vii cu mine, mă duc singură, insistă ea. Afară fulguia și zăpada timpurie strălucea în lumina felinarelor. Își trase haina pe ea, zicând: Irina, ai grijă de cei mici, te rog.

– Stai așa. Vin și eu, acceptă Stepan obosit. Dar lasă-mă pe mine să vorbesc. Ofițerul ăla le răspunde mai bine bărbaților. Insistența ta îl enervează.

Zăpada nu se așeza. În octombrie, pământul era prea cald de la soarele din timpul zilei. Maria se gândi că, atunci când Piotr avea să se întoarcă, va începe să izoleze marginile ferestrelor și ușilor ca să nu intre curentul în lunile cele mai reci.

La Bolșoi Dom nu era coadă fiindcă era târziu, dar același ofițer ursuz stătea la biroul de informații. Nu avea nici o expresie pe chip când se

apropiară de el, dar deschise peretele despărțitor din sticlă pentru ca ei să poată vorbi.

Stepan îi dădu numele tatălui său, deși bărbatul sigur îi recunoștea de-acum. Ofițerul luă lista bătută la mașină și o verifică încet până când găsi numele. Degetul lui se mișcă peste rând, apoi el se uită la amândoi cu o expresie stranie pe chip. Să fie triumf? Satisfacție?

– Deținutul numărul 5204 a fost judecat, găsit vinovat și condamnat la moarte, zise el cu o jumătate de zâmbet strâmb.

– Nu! urlă Maria. Parcă i-ar fi scos cineva cu forța tot aerul din corp. Piotr!

Glasul ei răsună în încăperea cu tavan înalt, ricoșând de pereți.

– Cred că vă referiți la altcineva, zise Stepan, cu tremur în glas. Pot să văd lista?

Ofițerul i-o dădu. Stepan verifică, apoi mai verifică o dată și se întoarse către Maria cu groază pe chip.

– Spune că sentința a fost executată ieri.

Mariei i se tăiară picioarele. Durerea era atât de cumplită încât începu să se zgârie pe ochi, pe față, pe gât, până când îi dădu sângele.

– Nuuuu!

– Mama, ce-ți faci? Oprește-te!

Stepan o trase de mâini.

Dar Maria nu se putea opri. Vru să-și afunde unghiile adânc în carne și să sfredelească găuri până când și ea va muri. Astfel nu va mai fi nevoită să trăiască cu asta.

Stepan încercă să o ridice, dar nu o țineau picioarele. Ofițerul rânjea acum – rânjea cu adevărat –, iar ea voia să-l omoare, dar nu se putea ridica.

Stepan o luă în brațe și o cără spre ușă.

– Nu pot să plec fără Piotr, țipă ea, încercând să se elibereze. Trebuie să-l luăm cu noi.

Îi va spăla trupul cu atâta tandrețe, îi va pune monede pe ochii închiși, se va întinde lângă el o ultimă dată.

– Hai să mergem acasă. Vin mâine după el.

Maria începu să plângă.

– Dar e singur aici. Poate îi e frig. Te rog…

– Mâine. O să vin mâine la prima oră, îi făgădui Stepan.

Acum erau afară, în stradă, iar aerul era înghețat de ger, șocând-o pe Maria și făcând-o să tacă. Nu se putea întâmpla așa ceva. Nu putea fi adevărat. Ea nu mai putea trăi într-o lume fără Piotr.

Stepan o cără în brațe până la stația de tramvai, la fel cum tatăl lui o cărase prin pădure în anul 1918.

Capitolul 35

SYDNEY. *septembrie 1974*

Era deprimant să se întoarcă în Sydney fără o casă sau un loc de muncă la care să meargă. Val și Nicole se mutară în camera de oaspeți a lui Peggy, iar Val începu curând să-și caute un loc de muncă, fiindcă banii aproape i se terminaseră.

– E nevoie de operatoare telefonice la universitate, îi spuse Sandra, prietena lui Peggy. Am văzut un anunț la avizier când așteptam să intru la cursul de arheologie aseară și ți-am notat numărul.

Scoase o bucată de hârtie și o verifică înainte să i-o dea.

– Da, asta e. Am poșeta așa de plină de prostii că mereu mă mir că reușesc să mai găsesc ceva în ea.

O deschise și le lăsă să vadă o harababură în care avea o perie de păr, un portofel, farduri, un carnet de cecuri, pixuri și o mulțime de pachete desfăcute de gumă Juicy Fruit.

Val sună imediat de pe telefonul lui Peggy și stabili un interviu în dimineața următoare.

– Nu am deloc experiență, îi mărturisi ea lui Peggy. Sper că o să mă descurc.

– Ai nevoie de o voce bună și o mică doză de bun-simț. Ar trebui să te potrivești perfect, zâmbi Peggy.

Prietena ei, Lynette, îi fu de un neprețuit ajutor, la rândul ei, fiindcă îi dădu numărul unei avocate specializate în dreptul familiei. Val îl păstră în portofel. Era hotărâtă să găsească o cale de a avea acces la moștenire cât mai curând posibil ca să poată trimite bani la Harbin pentru îngrijirea mamei sale. Măcar de-ar fi putut-o duce la un spital occidental, poate ei ar fi reușit s-o salveze.

Avea multe de făcut, o viață întreagă de reconstruit, dar călătoria făcută îi dăduse mai multă energie. Chiar dacă nu găsise răspunsuri la toate întrebările despre tatăl ei, regăsirea mamei îi adusese un sentiment profund de liniște. Se simțea mândră de sine că ajunsese până acolo și se și întorsese, iar faptul că știa cât de mult o iubește mama ei îi sporise încrederea în sine. Se întorsese la niște prietene care făceau tot posibilul s-o ajute, avea un

acoperiș deasupra capului, iar lui Nicole îi plăcea la nebunie să stea acasă la Lenny fiindcă asta însemna că ora de joacă începea de îndată ce deschidea ochii dimineața.

Sâmbăta de după întoarcerea lui Val fu neobișnuit de caldă, cu temperaturi de douăzeci și ceva de grade, iar soțul lui Peggy anunță că va face primul grătar al sezonului. El și Peggy invitară încă șase cupluri la o masă comună, la care fiecare aducea câte un fel de mâncare. Nu puteai decât să speri că nu te trezești cu zece castroane cu salată de cartofi. Val făcu ouă umplute, cu gălbenușurile amestecate cu boia și muștar, și înfășură felii de bacon sărat în jurul unor curmale cărora se chinuise să le scoată sâmburii.

La șase seara toți oaspeții erau prezenți, cu o bere într-o mână și o farfurie cu mâncare în cealaltă, cu copiii chiriăind la groapa cu nisip, când se auzi un zgomot puternic afară. Cineva apăsa insistent claxonul mașinii, iar sunetul spinteca aerul, oprindu-i pe toți la jumătatea conversației.

Val se uită înspre sursa zgomotului și-i îngheță sângele în vene. Era mașina lui Tony, care stătea aplecat pe fereastra șoferului.

– Unde e curva aia de nevastă-mea? urlă el. Aveți grijă la portofele, oameni buni. Mi-a furat banii și o să vi-i fure și pe-ai voștri dacă-i dați ocazia.

Ken traversă gazonul ca să se ia de el, dar Val ezită. Știa că ar trebui să se ducă și ea – era soțul ei, la urma urmei –, dar simțea că nu ar ține-o picioarele. Era îngrozită de ceea ce ar fi putut face. Peggy îi înconjură umerii cu brațul în semn de susținere. Nicole se juca împreună cu ceilalți copii, neatentă la scandal.

Sunetul claxonului se opri când Tony ieși din mașină și călcă peste gazon să se certe cu Ken față în față. Val nu le auzea cuvintele, dar îi vedea pumnii strânși și știa că era pe cale să-și piardă cumpătul.

– S-ar putea să devină violent, avertiză ea, și doi dintre ceilalți bărbați își puseră jos berile și se duseră în grabă în curte.

Deodată Tony trase un pumn. Ken se legănă ca să-l evite, iar ceilalți bărbați îl apucară pe Tony de brațe, strigând la el:

– Ce te-a apucat, omule?

Tony se zbătu să scape, dar cei doi erau vizibil mai puternici decât el și-l duseră la mașină, vârându-l cu forța înăuntru.

– Să nu te mai întorci, auzi Val cum strigă unul dintre ei când trânti ușa.

Tony demară, fluturând un emfatic semn al victoriei pe geam.

– Îmi pare așa de rău, își ceru scuze Val bărbaților când se întoarseră la petrecere.

– Nici o grijă. Tipul ăla e un bou, zise unul dintre ei. Mai bine lipsă.

Grătarul continuă, dar Val se simțea tulburată. Acum că Tony știa că s-a întors, va începe s-o vâneze. N-avea s-o lase niciodată să scape după ce furase de la el. Cu siguranță s-ar fi dus la poliție și ar fi depus plângere dacă ar fi putut.

Să încerce numai, se gândi ea. Să vedem cât de înțelegător va fi judecătorul când va auzi că nu plătește nici un cent de pensie alimentară.

În după-amiaza următoare, o cărămidă sparse geamul de la salonul lui Peggy și Ken, aterizând la un metru de locul unde copiii colorau cu creioane. Când Ken ieși în fugă, nu mai văzu decât o mașină care dispărea după colț, dar era destul de sigur că era aceeași marcă și culoare ca a lui Tony.

În timp ce Val și Peggy adunau cioburile, Val promise:

– O să plec de-aici cât de repede pot.

Peggy îi zâmbi înțelegător, dar Val observă că nu zise: „Nu, rămâi cât vrei!“ Orice om are limitele sale.

Lucrurile se rezolvară în săptămâna următoare, de parcă zeii i-ar fi zâmbit lui Val – o schimbare bine-venită, se gândi ea. Mai întâi primi postul de operator telefonic, apoi universitatea fu de acord să-i acorde anticipat o parte din salariu ca să plătească avansul la un apartament. Găsi unul micuț în Camperdown, chiar mai mic decât cel din Balmain, dar cu o chirie pe care și-o putea permite. Din nou, ea și Nicole aveau să împartă un dormitor, iar dușul era într-o baie cât un dulap, dar apartamentul fusese văruit recent, iar dușumeaua fusese rașchetată și lăcuită de curând. Era infinit mai confortabil decât casa mamei sale din Harbin. Mai mult, pe strada cu universitatea era o școală primară, așa că Val o putea lăsa pe Nicole acolo în drum spre serviciu. După ce se terminau orele, putea să se joace în spațiul special amenajat la universitate timp de câteva ore, până când se termina tura lui Val, apoi își puteau petrece serile împreună. Era mult mai bine decât munca de curățenie pe care o făcea seara târziu. Își dorea să-i fi putut telefona mamei sale în Harbin ca să-i spună; în schimb,

scrise o scrisoare lungă în care descria noua lor viață. Spera că Ha Suran va fi mândră.

Când Val o duse pe Nicole în prima dimineață la încă o școală nouă și o lăsă în grija încă unei învățătoare noi, se simți vinovată pentru felul în care fusese perturbată viața fiicei sale. Avea doar șase ani, dar asta era a treia școală, a treia casă pe care o schimba în mai puțin de un an. Val își aduse aminte de singurătatea intensă pe care o simțise ea însăși când tatăl ei o făcuse să se mute la vârsta de treisprezece ani, și de cât de greu îi fusese să-și facă prieteni noi când alianțele de la locul de joacă erau deja bine cimentate. Spera că Nicole nu va avea aceleași probleme și o urmări cu atenție să descopere orice semn de neliniște. Dar după prima zi la noua ei școală, Nicole întrebă dacă o fetiță pe nume Amy poate să vină să se joace la ea în weekend, iar până la sfârșitul săptămânii fu acaparată de un grup de fete cu șosete albe până la genunchi și fundițe aranjate în păr de îndată ce Val o conduse la locul de joacă.

În noul apartament nu avea mult spațiu de depozitare, așa că multe dintre lucrurile lor trebuiră să rămână în cutii de carton stivuite în colț, de unde aveau să le scoată la nevoie. La câteva săptămâni după mutare, Val dădu peste fotografiile vechi vârâte încă într-un buzunar al valizei unde păstra hainele de iarnă. Le scoase să se mai uite o dată la imaginile alb-negru fantomatice: fetele în rochiile lor albe vaporoase, și cea cu tatăl ei tânăr. Ivan Skorohodov; numele i se potrivea mai bine decât Irwin Scott. Fusese un rus get-beget.

În pauza de prânz de a doua zi, Val se duse la biblioteca universității și găsi secțiunea cu istorie rusă, gândindu-se că ar putea citi despre revoluție și războiul civil care-l obligase pe tatăl ei să-și părăsească patria. Strânse un teanc de cărți și se așeză să le răsfoiască, încercând să decidă care era cea mai captivantă. Într-una erau fotografii alb-negru cu familia Romanov, și se uită lung la ele, apoi se opri și răsfoi paginile următoare: patru fete și un băiat, întocmai cum păreau să fie în fotografiile tatălui ei. Mai mult, toate fetele purtau rochii albe. Trebuia să fie o coincidență. Chiar și așa, împrumută cartea și o luă acasă.

Comparându-și fotografiile cu cartea, Val își dădu seama cu tot mai multă uimire că reprezentau familia Romanov. Prima fată pe care fu în stare să o identifice cu siguranță fu Tatiana; avea un chip de zână cu o structură osoasă pronunțată, întocmai ca aceea din una dintre imagini. Chipul Mariei

era mai rotund și mai drăguț, exact ca fata dintr-o fotografie neclară și granulată. Alexei avea obrajii supți și părea foarte fragil. Se pare că fuseseră fotografiați în ultima casă în care fuseseră ținuți prizonieri, Casa Ipatiev: se vedea gardul înalt care înconjura curtea. Dar cum ajunsese tatăl ei să aibă aceste fotografii? Și de ce era și una cu el printre ele?

Ha Suran spusese că tatăl ei a fost muncitor în fabrică. Val presupuse că aparatele de fotografiat erau scumpe în 1918, și se întrebă cum își permisese să aibă unul. Dar după Revoluție, își adunase averea vânzând obiectele rușilor aristocrați care fugiseră de bolșevici. Bănuia că a furat aparatul de la Romanovi, apoi a făcut fotografii cu el însuși și cu doi dintre prietenii săi pe același film. De ce nu le-a developat niciodată? A uitat oare că sunt acolo?

Se mai uită o dată la imaginile cu oamenii aceia care pozau în fața aparatului fără să se gândească măcar că urmau să fie omorâți în curând chiar în casa aceea. Pe de altă parte, având în vedere ce expresii bântuite aveau, se întrebă dacă oare nu aveau vreo bănuială vagă.

Verifică în carte, dar acolo nu exista nici o imagine cu familia în Casa Ipatiev, unde își petrecuseră ultimele trei luni. Îi trecu prin minte, șocant, că poate erau chiar ultimele fotografii cu ei în viață.

Capitolul 36

SYDNEY. *octombrie 1974*

Val nu știa prea multe despre Romanovi, așa că împrumută cărți de la bibliotecă și începu să citească despre ei. Fu surprinsă să afle că, deși se presupunea în general că au fost executați cu toții, guvernul bolșevic nu a recunoscut decât că l-a ucis pe țarul Nicolae, susținând că pe ceilalți i-ar fi mutat într-un loc sigur. Puteau să mai fie oare în viață? Alexandra ar fi avut o sută doi ani, așa că asta părea improbabil, dar copiii ar fi avut șaptezeci și ceva de ani. Un anchetator din Armata Albă pe nume Nikolai Sokolov găsise câteva fragmente într-o pădure de lângă Ekaterinburg despre care credea că dovedeau că fuseseră uciși cu toții: ochelari, o cataramă de pantof, un deget, oasele unui câine mic. Potrivit teoriei sale, cadavrele le-ar fi fost dizolvate în acid sulfuric, ceea ce explica de ce rămășițele nu le fuseseră niciodată găsite. Era o idee grotescă.

După ce se simți sigură pe elementele de bază, Val se duse la catedra de rusă a universității și-i arătă fotografiile unuia dintre lectori, un bărbat înalt pe nume Bill Koskov. Era cam de vârsta ei, cu un păr șaten, ciufulit, și brațe și picioare care păreau prea lungi pentru corpul său. Îi expuse teoria ei, iar el examină fotografiile cu un aer îngândurat.

– S-ar putea să ai dreptate, zise el. Cunosc un istoric din New York care a scris despre familie, așa că îi voi trimite un fax, cu acordul tău. Sigur o să vrea să vadă fotografiile, așa că ar trebui să mai developăm un set.

– Ce istoric? întrebă Val și fu încântată să audă că era chiar unul dintre profesorii universitari a cărui carte o citise.

Fu și mai entuziasmată a doua zi când Bill se opri la recepție ca să-i spună că profesorul ar vrea să vorbească personal cu ea. Urma să o sune în jurul prânzului.

În timpul discuției telefonice, Val descrise circumstanțele în care găsise aparatul de fotografiat și adăugă:

– Am citit în cartea dumneavoastră că, în zilele de după ce Romanovii au fost luați din Casa Ipatiev, localnicii au intrat și au plecat cu suvenire de acolo. Mă întrebam dacă nu cumva așa a făcut rost de aparat și tatăl meu.

– Probabil a fost unul dintre primii vizitatori, spuse profesorul. Sunt sigur că ar fi fost unul dintre primele obiecte care să dispară.

În seara aceea, îi descrise discuția lui Peggy și prietenelor ei.

– Vorbea cu mine de parcă și eu eram profesoară. Închipuiți-vă dacă ar afla că nu mi-am luat nici măcar diploma de absolvire a liceului!

– De ce nu te înscrii la seral? întrebă Sandra. Pe mine m-au primit la arheologie, așa că nu cred să fie prea exigenți în privința calificărilor. E altfel când ești un „student matur", cum ne numesc ei așa, oarecum peiorativ.

De îndată ce îi fu insuflată ideea, Val hotărî să se înscrie. Poate că nu aveau s-o primească, dar dacă da, avea să-și dovedească meritele muncind mai cu spor decât orice alt student. Părea incredibil că ar putea avea o șansă să-și folosească creierul pentru prima dată de când fusese elevă. Poate că nu avea să fie în stare să-și ia o diplomă, dar nu exista decât o singură cale de a afla.

Abia aștepta să-i povestească mamei sale despre decizia pe care o luase, așa că îi scrise de îndată ce ajunse acasă. *Simt cum mi se deschide un cu totul alt drum în față*, se confesă ea, *și e incitant, dar și descurajant în același timp. Mi-aș fi dorit să locuiești în Sydney. Ar fi fost grozav să pot împărtăși toate aceste lucruri cu tine.*

Deocamdată nu primise nici un răspuns la scrisori, dar nu își făcea griji fiindcă știa că poșta din China mergea foarte încet.

Iar apoi, peste câteva zile, găsi o scrisoare cu un timbru chinezesc la cutia poștală. Scrisul de pe plic nu era al mamei sale, iar când Val îl deschise, văzu că scrisoarea dinăuntru era scrisă cu caractere chinezești. O întoarse pe cealaltă parte, dar nu reuși să descifreze nici măcar semnătura de la sfârșit. Ce însemna asta oare?

În pauza de prânz, se duse cu scrisoarea la Facultate de Limba Chineză de la universitate și rugă un lector să i-o traducă. Îngrijorarea se adânci pe chipul omului pe măsură ce citea și, în final, își duse mâna la gură.

Când ajunse la capătul paginii, zise:

– Îmi pare foarte rău. Spune că mama dumneavoastră a murit. Mătușa ei Li Suran scrie că sfârșitul a fost liniștit și că ultimele ei cuvinte au fost cât de fericită e să vă fi văzut din nou.

Vestea o izbi pe Val ca o lovitură fizică. Banii din moștenire aveau să sosească prea târziu. Mama ei nu mai era. Era o cruzime să o găsească, apoi să o piardă din nou.

– Vă mulțumesc, șopti ea.

Luă scrisoarea, se întoarse și coborî înapoi la postul ei de la centrala telefonică, simțind o greutate imensă care o apăsa. Deși fusese avertizată că boala mamei era terminală, nu acceptase niciodată acest gând. În mintea ei își închipuia că vor putea fi din nou toate împreună.

În seara aceea, îi explică lui Nicole că bunica ei s-a dus să stea cu îngerii.

– Ce bine că am fost în China, zise Nicole pe un ton practic, pentru că acum o să ne recunoaștem când o să mergem și noi să stăm cu îngerii.

De-a lungul verii, noua avocată a lui Val încercă în repetate rânduri să-l convingă pe Tony să accepte separarea legală și un acord financiar, dar el refuză categoric. Nici măcar nu avea un avocat propriu, dar îi trimitea înapoi toate scrisorile cu obscenități mâzgălite pe plicuri.

– Nu vă faceți griji, îi zise avocata lui Val. Tot ce face ne ajută de fapt.

În luna iulie 1975, Parlamentul adoptă un nou proiect de lege. Cunoscut drept Legea dreptului familiei, permitea acordarea divorțului de comun acord după douăsprezece luni de separare. De vreme ce trecuseră mai mult de douăsprezece luni de când Val îl părăsise pe Tony, fu în stare să solicite divorțul imediat, iar cauza lor ajunse în fața unui judecător.

Lui Val i se puse un nod în stomac la gândul de a se afla în aceeași încăpere ca Tony, chiar dacă în prezența unor funcționari ai instanței. Se îmbrăcă într-un costum gri elegant pe care i-l împrumută Peggy, cu niște pantofi practici cu toc jos, își aranjă părul și se machie delicat.

Tony sosi tocmai când procedura era gata să înceapă. „S-a îngrășat mult", observă Val. Bănuia că trăiește cu plăcinte cu carne cumpărate la pachet. Era roșu la față, iar expresia îi era rece și-i trăda ura. Îi era imposibil să-și aducă aminte de ce îl iubise vreodată.

Judecătorul începu prin a-i întreba dacă au ajuns la vreun acord cu privire la custodia lui Nicole, iar Tony izbucni:

– Nu vreau să am nimic de-a face cu ea. Ca să fiu sincer, onorată instanță, nici nu sunt sigur dacă e copilul meu.

Val se îngrozi și se întristă că își putea abandona astfel propria fiică. Va veni o zi când Nicole va dori să știe de ce nu-l vede niciodată pe tăticul ei, iar Val va trebui să-i dea o explicație.

Judecătorul hotărî că autoritatea părintească îi va reveni lui Val și că, dacă Tony va dori să o vadă pe Nicole în viitor, va trebui să o facă doar cu

acordul lui Val. Ea acceptă cu bucurie.

Apoi urmă acordul financiar. Avocata lui Val solicitase ca ea să primească jumătate din valoarea proprietăților comune și două treimi din moștenirea lăsată de tatăl ei ca sumă forfetară, după care nu va mai pretinde pensie alimentară sau pensie de întreținere pentru copil.

Tony se certă pe tema asta până când nu mai avu aer. Casa era numai și numai a lui. Nu-și permitea ceea ce solicitau ele. Va trebui să intre în faliment. Val era o vacă lacomă care n-a stat decât după banii lui.

Judecătorul ascultă argumentele lui și pe cele ale avocatei lui Val, iar după o oră se pronunță în favoarea ei. Tony înjură și fu admonestat de judecător.

– Încă ceva, spuse judecătorul, uitându-se peste notițe, apoi adresându-i-se lui Tony. Soția dumneavoastră solicită să-i dați conținutul casetei de valori a răposatului său tată. Vă rog să aveți grijă să ajungă la biroul avocatei dumneaei în termen de două săptămâni.

Tony se uită la Val cu o expresie șireată.

– Ah, onorată instanță, nu sunt prea sigur unde se află în momentul de față. E posibil să dureze ceva până o găsesc. În plus, sunt doar niște prostii vechi cu valoare sentimentală.

Val știa că trage de timp ca să-și exercite ultima fărâmă de putere pe care o mai avea asupra ei. Nu se gândise niciodată că tatăl ei ar fi fost vreun sentimental și o rodea curiozitatea să vadă ce conținea caseta.

– În termen de două săptămâni! ordonă judecătorul. Sau veți ajunge din nou în fața mea.

În fața sălii de judecată, Val își îmbrățișă avocata. Banii pe care-i primise îi ajungeau ca să-și cumpere o casă decentă în Camperdown și să pună deoparte o sumă frumușică. Gata cu muncile de curățenie. Gata cu grijile legate de chiria pentru luna următoare. Și mai mult, nu va fi nevoită să-l mai vadă vreodată pe Tony.

În seara aceea, îi explică lui Nicole că un judecător a hotărât că nu mai trebuie să meargă în vizită la tăticul ei de-acum înainte.

– OK. Nicole încuviință din cap, destul de bucuroasă. Și acum o să am un tătic nou? Ce trebuie să facem? Trebuie să ne înscriem undeva?

Val izbucni în râs.

– Cred că ne descurcăm și doar noi două, fără un tătic. Tu ce zici?

Nicole cântări problema.

– Putem să ne luăm un iepuraș? Oricum, mai degrabă aș vrea un iepuraș.

Val fu de acord că părea o idee foarte bună. Preferabil unui bărbat, cu siguranță.

Peggy și Ken le invitară să sărbătorească la ei în weekendul următor, iar Val știu că ar trebui să sară în sus de bucurie. Sigur, era o mare ușurare. Se simțea mândră că va putea să-i ofere lui Nicole o copilărie lipsită de griji. Dacă ar fi fost și mama ei de față ca să audă vestea, ar fi fost perfect.

Capitolul 37

LENINGRAD. *octombrie 1937*

Maria rămase trează toată noaptea, strângând în brațe un pulover de-al lui Piotr. Îi simțea mirosul în lână și vedea adâncitura lăsată de capul lui pe perna de lângă ea. Cum putea să dispară pur și simplu o persoană atât de bună și de loială? Ce le va spune copiilor când se vor trezi de dimineață? Katia nu și-o va ierta niciodată, iar cei mici nu vor înțelege. Cum să înțeleagă cineva?

Se tortură singură închipuindu-și ultimele clipe ale lui Piotr. Știuse oare că urma să fie executat? S-o fi gândit la ea la sfârșit? Se întrebă dacă fusese un pluton de execuție și dacă îi puseseră un sac pe cap ca să nu vadă cine a tras glonțul fatal. Sau o fi fost gazat? Auzise că NKVD-ul avea dube în care se gazau oameni. Se rugă ca, oricum ar fi fost ucis, să fi fost rapid și eficient, nu ca acei călăi incompetenți și însetați de sânge care îi măcelăriseră familia. Când va avea cadavrul, va putea să-și dea seama după expresia de pe chipul lui.

Pe fereastră intră prima lumină a dimineții: o nouă zi pe care Piotr nu o va vedea. Murmură cuvintele rugăciunii tradiționale pentru el, dar i se opriră în gât. El nu crezuse în Dumnezeu. Oare asta însemna că nu va ajunge în rai? Că nu-l va mai întâlni din nou în viața de apoi?

Îi auzi pe copii cum se trezesc, pe Mihail strigând-o pe Elena. Acum era clipa când va trebui să le pună capăt copilăriei.

Cinci minute, hotărî ea. Lasă-i să mai aibă cinci minute de fericire. Apoi le va spune.

Stepan o ajută pe Maria să-i liniștească pe frații lui, strângând-o în brațe pe Elena, care îi stătea în poală, răspunzând la întrebările nesfârșite cât de bine putea. „De ce a murit? De ce s-a întâmplat? Când putem să-l vedem din nou?“ Avea cearcăne violete sub ochi, iar Maria își dădu seama că nici el nu dormise.

Când Irina auzi că Stepan se duce la Bolșoi Dom să ia cadavrul tatălui lor, insistă să se ducă împreună cu el.

„Cât de curajoasă e“, se gândi Maria. Nici unul dintre ei n-ar fi trebuit să fie singur. Ea își pierduse marea iubire, centrul lumii sale, iar ei își pierduseră tatăl. Pierderile lor combinate erau de necuprins, precum cel mai adânc și mai întins ocean.

Cât timp cei doi erau plecați, Katia nu se putu opri din plâns, dar cei mai mici începură să joace domino. Pentru ei nu părea ceva real. Numai trecerea timpului, zilele și nopțile când nu se va întoarce, îi vor face să înțeleagă.

Maria se uită pe fereastră, întrebându-se cum îl vor aduce. Va veni cu o ambulanță? Cu un dric? Putea să riște să găsească un preot care să țină o slujbă ilegală de înmormântare?

Câteva ore mai târziu, încă se uita pe geam când Stepan și Irina intrară pe stradă pe jos, cu capetele plecate, fără să vorbească. Ce însemna asta? Pe Piotr îl vor trimite mai târziu?

Ieși în grabă să-i întâmpine pe scări. Ușa Raisei se închise iute când le auzi vocile.

– Unde e? întrebă ea, măsurându-i din cap până în picioare.

Irina avea ochii umflați și roșii. Stepan ținea în mână sacul maro pe care Maria îl pregătise pentru Piotr. Scutură din cap.

– Îmi pare rău, mamă. Nu putem primi cadavrul. L-au îngropat imediat, într-o groapă comună. În gât i se opri un suspin. Au zis că așa se întâmplă mereu. N-au putut nici măcar să ne spună în ce cimitir.

Maria își acoperi fața cu palmele. Asta era. Nu-l va mai vedea niciodată. Se întoarse, se duse drept în camera ei și se vârî în pat, trăgându-și pătura peste cap.

Durerea provocată de pierderea familiei sale fusese de nesuportat, dar asta? Știa că nu-și va mai reveni cât timp va trăi.

Durerea o dărâmă pe Maria, care nu se mai putea da jos din pat. Tânjea să doarmă, fiindcă atunci când era trează gândurile erau prea cumplite ca să le îndure. Încerca iar și iar să-și imagineze ultimele clipe ale lui Piotr, ultimele lui gânduri, înțelegerea faptului că nu-și va mai vedea vreodată copiii crescând. Oare fusese torturat? Oare de-asta nu au lăsat-o să-i vadă cadavrul? Era vina ei; numai și numai vina ei.

În camera de alături Stepan și Irina aveau grijă de frații lor: auzi scăpăratul unui chibrit când Stepan aprinse focul, zăngănitul vaselor când

Irina le servi masa. Ea era mama lor; ea ar fi trebuit să facă asta, dar nu era în stare.

– Șeful de la fabrică a fost de acord să-ți dea două săptămâni libere, îi spuse Stepan în seara aceea. Probabil se dusese să-l vadă. Ai nevoie de odihnă.

Ea nu răspunse. Îi era prea greu să-și găsească cuvintele, iar gâtul i se blocase, așa că, și dacă le-ar fi găsit, n-ar fi putut să iasă.

A doua zi, Raisa veni la ușă. Maria o auzi pe Irina vorbind cu ea și, după ce ezită puțin, hotărî să o lase să intre.

Raisa se opri în pragul ușii de la dormitorul Mariei, iar Maria își dădu seama că plângea: femeia aceea cu inimă de gheață vărsa în sfârșit o lacrimă.

– Nu pot să-ți spun cât de rău îmi pare. Nu m-am gândit vreodată că s-ar întâmpla așa ceva. Piotr a fost un bărbat minunat. Mă simt îngrozitor. Mă vei ierta vreodată?

Glasul ei zumzăi în continuare, dar Maria nu putea să ridice capul de pe pernă. Pur și simplu nu avea atâta energie. Închise ochii, iar când îi deschise din nou, Raisa plecase, iar camera era goală.

Irina îi aduse de mâncare pe o tavă, dar nu putu să înghită mai mult de câteva guri de supă. Noaptea dormi cu brațele în jurul pernei lui Piotr și cu capul pe puloverul lui vechi. În orele mici ale dimineții, Elena se vârî în pat să ca doarmă cu ea. Nimeni nu o chemase; doar se strecură între cearșafuri, cu trupul ei ferm de șase ani și cu respirația ei egală.

În următoarele zile, copiii făcură cu schimbul ca să stea cu Maria. Katia era retrasă. Mihail era bosumflat. Stepan era obosit. Irina încerca să-și ascundă durerea, dar vocea îi era falsă și chinuită. Cu Elena îi era cel mai ușor să stea, fiindcă doar o îmbrățișa fără să încerce să stea de vorbă. Toți copiii sufereau, și Maria știa că ar fi trebuit să-i consoleze. Auzea glasul lui Piotr în minte, spunându-i că trebuie să fie tare, dar corpul ei pur și simplu nu coopera. Se simțea de parcă ar fi fost călcată de un camion masiv și nici un mușchi nu-i mai funcționa. Nimic nu mai funcționa în afara imaginației ei, care îi derula imagini înfiorătoare în minte, ca un film de groază care nu se sfârșea niciodată.

Trecură două săptămâni, iar Maria se forță să se ridice și să se îmbrace ca să plece la serviciu. O cuprindea groaza doar la gândul că trebuia să se dea

jos din pat, ce să mai vorbim despre ieșitul în lume, dar spera că, dacă va lucra, li se va permite să păstreze apartamentul. Ar fi fost prea mult pentru ea dacă ar fi trebuit să se și mute.

– Aș putea să renunț la Institut și să mă angajez în fabrică, se oferi Stepan. N-ar trebui să fii nevoită să muncești. Nu acum.

– Nu, insistă Maria. Tatăl tău era atât de mândru că ești student. Trebuie să continui, de dragul lui.

Fu un chin să intre în fabrică și să pună mâna pe unelte. Nu suporta să audă condoleanțele și să vadă mila de pe chipurile colegilor. Nu voia să plângă în fața lor; plânsul era ceva prea personal, prea dureros. Era mai bine să fie singură cu durerea ei. Tot ce reuși să facă fu să pună un picior în fața celuilalt și să-și facă de lucru.

Acasă, ceilalți copii o ajutau cu toate treburile pe care le făcea Piotr. Când sosiră furtunile de iarnă și geamurile începură să zăngăne la ferestre, Stepan găsi uneltele tatălui său și bătu în cuie izolația în jurul geamurilor. El se ocupa de curățarea căminului și de îngrijirea focului, în timp ce Irina mergea să stea la coadă la mâncare după ce termina orele, apoi o ajuta la gătit. Erau o echipă funcțională, dar inima lor dispăruse.

Cel puțin nu primiră nici o înștiințare care să le ceară să se mute, deși li se repartizase apartamentul doar fiindcă Piotr era muncitor de șoc; poate că i se făcuse cuiva milă de ei. Maria venea direct acasă după muncă în fiecare zi și refuza să răspundă la ușă, să se întâlnească cu prietenii sau să ajute pe oricine care venea să-i consulte registrul cu persoanele dispărute. Irina preluă acel rol, notând adresele puținilor oameni care intrau la ei în casă și dându-le detaliile unor posibile corespondențe.

Într-o duminică din martie, când începea să se lungească ziua, Stepan încercă să o convingă pe Maria să vină la ceea ce ar fi fost o ieșire tradițională în familie.

– Mai ții minte că lui *papa* îi plăcea să se uite cum crapă gheața de pe Fontanka[7]? Hai să mergem să stăm pe Podul Pantelimon. Putem să aprindem lumânări pentru el.

Maria ezită la început. Nu părea corect să iasă fără Piotr, dar copiii erau dornici. Elena o trase de fustă, țipând:

– Te rugăm, mamă, te rugăm.

Maria încălță ghetele de zăpadă și îmbrăcă haina groasă, se asigură că și cei mici erau înfofoliți bine, apoi îi luă de mână pe Elena și pe Mihail și

înaintară cu greu spre pod, pe străzile cu zloată cenușie adunată în șanțuri.

Pe gheața groasă de câțiva centimetri buni de la suprafața râului se formaseră fisuri, iar într-un loc se desprindeau bucăți geometrice: paralelograme, triunghiuri, trapeze. Dedesubt, apa era întunecată și de nepătruns. Maria se aplecă pe balustrada aurită elegantă și luă lumânarea pe care i-o dădu Irina. Peste tot erau amintiri. Piotr obișnuia să-i distreze imitând sunetele nepământene pe care le făcea gheața când crăpa, cu un gâlgâit straniu din gât. Maria își aminti cum îl tachina, spunându-i că sună mai degrabă ca o rață.

Își fixă privirea asupra unui punct unde era o gaură în gheață, chiar sub pod. Dacă ar fi urcat pe balustradă și ar fi sărit repede, ar fi dispărut înainte ca ei să o poată opri. Era un gând ispititor, dar știa că nu va face așa ceva. În schimb, o înconjură pe Katia cu brațul și murmură o rugăciune. Copiii se strânseră în jurul ei, ascultând cuvintele necunoscute, uitându-se la chipul ei. Se cutremură când se gândi că dacă n-ar fi fost ei, n-ar fi încăput îndoială că și-ar fi luat viața și l-ar fi urmat pe Piotr în mormânt.

Când se întoarseră la apartament, sub ușă era strecurată o scrisoare cu numele Mariei pe ea. O deschise și văzu că era un bilet scris de mână; semnătura era *Iuri Koșelev.* Soțul Anușkăi.

Îmi pare rău că nu l-am putut ajuta pe soțul dumitale, scria el, *și vă transmit cele mai sincere condoleanțe. Mai este un subiect despre care trebuie să vorbesc urgent cu dumneata. Am să vin foarte curând în vizită.*

Maria fu nedumerită de scrisoare, dar și alarmată. Urma să fie arestată și el dorise să o avertizeze? Ea refuzase să-și recunoască „lipsa de vigilență“, cum făcuseră copiii mai mari, deși știa că Piotr ar fi rugat-o să o facă. Să-și facă bagajele și să fugă? Nu avea energie. Orice s-ar fi întâmplat de-acum încolo trebuia să îndure. Chiar dacă o ducea la moarte.

Braț al râului Neva, care străbate centrul orașului Sankt-Petersburg

Capitolul 38

LENINGRAD. *martie 1938*

Într-o seară, Maria intră pe strada ei când se întorcea acasă de la fabrică și văzu o dubă neagră a NKVD parcată în fața blocului ei; se gândi să fugă în direcția opusă. Dar nu putea să o facă; Irina era probabil deja acasă cu copiii mai mici, iar ea trebuia să-i protejeze.

Merse mai departe, târându-și picioarele, sugrumată de frică. Atunci când se apropie de dubă, ușa din dreapta se deschise larg, iar vocea unui bărbat zise:

– Urcă. Repede, până nu te vede cineva.

Se uită înăuntru și-l văzu pe Iuri, soțul Anușkăi. În față nu mai erau alți ofițeri, dar nu vedea în partea din spate, atât de temută. Era împietrită de frică, dar nu avea de ales. Se lăsă pe scaunul din dreapta și închise ușa.

Iuri porni motorul și începu să conducă fără un cuvânt.

– Unde mă duci? întrebă ea, încercând să-și controleze tremurul din voce, împreunându-și mâinile în poală ca el să nu le vadă cum tremură.

– Pe o stradă liniștită din apropiere. M-am gândit că e mai bine să nu mă vadă vecinii dumitale vorbind cu dumneata, zise el, aruncându-i o privire rapidă.

Era ceva straniu. De ce și-ar face griji pentru ce gândesc vecinii ei? Oricum probabil bănuiau că devenise informatoare după moartea lui Piotr ca să scape de arest. Poate despre asta voia să vorbească Iuri cu ea; poate urma să-i ceară să-și toarne vecinii sau colegii de muncă. Ea ar fi refuzat; hotărâse demult că nu avea să denunțe niciodată pe nimeni.

Iuri se opri pe o stradă întunecată cu un parc într-o parte și depozite în cealaltă parte, și-și aprinse o țigară. Numele de pe pachet era Belomorkanal, o marcă înființată ca să celebreze construcția unui canal care lega Marea Albă de Marea Baltică. Îi oferi și ei una, gândindu-se mai bine, dar ea scutură din cap.

– Voiam să-ți spun cât de rău îmi pare pentru soțul dumitale, începu el. Nu l-am cunoscut niciodată personal, dar știu că avea un dosar nepătat și nu pot înțelege de ce a ajuns troica la acea decizie.

Trase tare din țigară, iar Maria întoarse capul. Mirosul aspru al fumului în spațiul închis o îngrețoșa.

– Am aflat că e îngropat la cimitirul Preobrajenskoe. E o groapă comună în colțul din sud-est. Măcar poți merge acolo să-i aduci un ultim omagiu.

Maria închise ochii pentru ca el să nu vadă cât de mult însemna pentru ea informația respectivă.

– Mulțumesc, zise ea.

– Probabil te întrebi de ce te-am adus aici, continuă el, iar ea așteptă. Nu sunt treburi oficiale. Se pare că am nevoie de ajutorul dumitale. Anușka a dispărut cu fiul meu și nu pot să-i găsesc. M-am gândit că poate, cu contactele dumitale, ai vreo idee unde s-a dus.

Maria se încruntă.

– N-am mai văzut-o pe Anușka de când am fost la apartamentul vostru în octombrie. Ne întâlneam la coadă la pâine, dar acum fata mea aduce pâinea. Nu știu cum aș putea să ajut.

– Și totuși… cu fișele dumitale cu persoane dispărute, m-am gândit că poate vei găsi o cale. Părinții și fratele ei spun că nu au veşti de la ea, dar trebuie să fie undeva.

Maria își alese cuvintele cu grijă.

– S-a întâmplat ceva înainte să plece?

El ridică din umeri și coborî geamul ca să arunce chiștocul pe stradă. O pală de aer înghețat intră în mașină.

– Ne-am certat, dar toate perechile se ceartă. Și dumneata și Piotr probabil vă certați.

Maria nu-i spuse că nu se certaseră niciodată, nici măcar o dată în nouăsprezece ani. Când nu erau de acord în privința unui lucru, discutau despre asta până când ajungeau la o soluție.

– O să întreb și o să văd dacă pot să descopăr ceva, făgădui ea. Dar nu-ți face speranțe. După cum ziceam, n-am mai văzut-o de mult.

Iuri o lăsă la capătul străzii, iar ea se duse pe jos până acasă, căzută pe gânduri. Nu încăpea îndoială în mintea ei că Anușka îl părăsise și nu voia să fie găsită. Va trebui să se ocupe cu multă grijă de situație ca să nu și-l facă dușman pe Iuri. Între timp, abia aștepta să meargă la cimitirul Preobrajenskoe și să viziteze mormântul lui Piotr. Nu-i va lua în seamă pe toți ceilalți oameni îngropați acolo cu el și se va preface că sunt din nou singuri, doar ei doi.

Chiar a doua zi, de îndată ce termină munca, Maria se duse la cimitir, culegând câțiva ghiocei timpurii dintr-un parc, deoarece florăriile erau închise. La poartă ezită; cimitirul era împărțit într-o secțiune ortodoxă și una evreiască, și bănui că mormântul lui Piotr era în partea ortodoxă. Trecu pe lângă niște pietre funerare mărețe, bogat sculptate, și ajunse în colțul din sud-est. Acolo, chiar lângă zidul ce limita secțiunea, văzu o bucată de pământ golaș, de vreo șase metri lungime și patru și jumătate lățime. Era însemnată cu un indicator simplu de lemn: *Dușmani ai statului.* Aici trebuia să fie. Căzu în genunchi pe iarba udă.

– Oh, Piotr, șopti ea tare. Îmi pare rău că a durat atât să te găsesc. N-au vrut să-mi spună…

Se opri. El nu trebuia să știe asta. Trase adânc aer în piept și continuă.

– Îmi e îngrozitor de dor de tine, dragostea mea. Și tot nu-mi vine să cred.

Ochii i se umplură de lacrimi, dar nu voia să plângă. Voia să-i arate că era curajoasă. Înghiți în sec, stând nemișcată până când își veni în fire, apoi continuă.

– Copiii sunt bine. Stepan și Irina au crescut mult. Tuturor ne e dor de tine. Dar suntem în siguranță. Oh, Piotr, am încercat atât să te salvez. Sper că știi asta.

O femeie apăru în semiîntuneric și îngenunche lângă același mormânt, la o distanță respectuoasă. Lăsă capul în jos și rămase nemișcată.

Maria nu mai vorbi cu voce tare, ci rămase tăcută cu gândurile ei, sperând că Piotr putea să i le citească, oriunde s-ar afla sufletul lui. Pământul încă era tare după iarnă. Probabil cadavrul îi era conservat de temperaturile înghețate. Își imagină că încă arăta la fel, puternic și voinic, cu ochii lui cenușii plini de compasiune și cu vârtejul din păr. De-ar fi putut să-l scoată din groapă și să-l mai sărute o dată. Dorul era copleșitor.

Își dădu seama că aude un bocet grav care venea de la cealaltă femeie. Se ridică, își șterse noroiul de pe fustă și se duse la ea să-i pună o mână pe umăr.

– Presupun că suntem în aceeași situație, zise ea cu blândețe. Și soțul dumitale e îngropat aici?

Femeia încuviință și-i strânse iute mâna Mariei, într-un gest de solidaritate.

– A fost executat în noiembrie, iar acum a dispărut și singurul meu băiat și nu-mi spune nimeni unde e.

Maria se așeză pe iarbă lângă ea.

– A fost luat de NKVD? întrebă ea.

– Așa cred, dar nu-mi dau nici o informație. Au trecut două săptămâni și nimic.

Maria se simți ușurată că măcar copiii ei erau în siguranță. Suferința acestei femei era mai mare decât a ei. Se întrebă dacă l-ar putea ruga pe Iuri să o ajute, de vreme ce și el voia ca ea să-i facă o favoare.

– S-ar putea să știu pe cineva care se poate interesa, zise ea. Să nu vă faceți speranțe, dar o să văd ce pot să aflu. Observă pe chipul femeii o expresie bănuitoare. Desigur, nu aveți nici un motiv să vă încredeți în mine, dar ce se poate întâmpla dacă îmi spuneți numele fiului dumneavoastră? Ori o să aflu unde se află, ori nu. Sigur nu poate înrăutăți lucrurile.

Femeia se gândi o clipă, apoi îi spuse Mariei numele fiului ei și adresa de la care fusese luat.

– O să mă întorc aici săptămâna viitoare la aceeași oră și o să vă spun dacă am descoperit ceva, îi făgădui Maria.

Fu de acord să-l întâlnească pe Iuri câteva zile mai târziu, pe aceeași stradă lăturalnică liniștită în drum spre casă de la fabrică. Urcând în dubă, simți un fior de groază. Câți oameni vor fi fost bătuți și lăsați inconștienți sau chiar uciși în spatele dubei? La ce se va fi gândit Piotr când fusese luat cu o dubă ca asta?

– Ai vești? întrebă Iuri rapid.

Maria scutură din cap.

– Nu încă, dar m-am interesat. Trebuie răbdare.

El oftă adânc.

– Nu are bani și nici cartele cu ea. Cum poate să-i dea de mâncare fiului nostru? Sper…

Își mușcă buza și nu termină propoziția.

– Anuşka părea o mamă bună. Sunt convinsă că fiul dumitale e în siguranță.

Iuri aprobă din cap.

– Ne întâlnim din nou peste câteva zile? Luni, să zicem? În caz că ai aflat ceva?

– În regulă, acceptă Maria, oțelindu-se pentru ceea ce urma să întrebe. Dar am și eu nevoie de o favoare din partea dumitale. Poți afla ce se

întâmplă cu băiatul acesta, care a fost arestat de NKVD? Întinse o bucată de hârtie cu numele și adresa scrise pe ea. Mama lui e tulburată fiindcă nimeni nu-i spune nimic. Dumneata sigur trebuie să înțelegi cum e.

Îi surprinse privirea. Nu era mulțumit, dar luă hârtia, se uită repede la ea și o vârî în buzunarul de la piept.

– Sper că amândoi vom avea vești când ne vedem data viitoare, zise el scurt.

– Și eu. Pe curând.

Maria deschise ușa și ieși din dubă. Nu avea încredere în Iuri, dar atât timp cât el credea că i-ar putea găsi soția și fiul, putea fi de ajutor. Era o strategie periculoasă, ca un joc de zaruri cu diavolul, dar simțea că asta trebuie să facă. Își aminti ceva ce-i spusese Piotr demult: „Dacă poți să ajuți pe cineva fără să faci rău nimănui, atunci de ce n-ai face-o?"

Maria îi duse pe copii în vizită la mormântul tatălui lor în următoarea duminică după-amiază. Era o zi caldă pentru luna martie. Păsări singuratice ciripeau, iar pe ramurile goale se iveau frunzele strânse ca niște conuri de culoarea fisticului. Luară pâine cu brânză la borcan și mezeluri, *pastila*[8] de fructe, cvas de casă și pahare din care să-l bea, precum și un buchet de flori colorate de primăvară pe care să-l așeze pe mormânt. Copiii erau tăcuți când ajunseră la cimitir, mâhniți să vadă lipsa de respect față de oamenii aruncați în pământul noroios. Maria întinse o pătură pe iarbă și scoase mâncarea și băutura, vorbind tot timpul cu Piotr în minte.

„Suntem aici", îi zise ea. „I-am adus ca să vezi că sunt bine. Uite cât a crescut Mihail. Cred că o să fie înalt într-o bună zi. Iar Stepan se transformă în bărbat. Îi vezi perciunii? Nu s-a bărbierit în dimineața asta."

Se așezară și începură să mănânce, iar curând vorbeau despre Piotr, împărtășind amintiri despre el.

– Mai ții minte ce zgomot amuzant făcea când strănuta? întrebă Irina. Parcă era hap-ciu-ciu-ciu.

Maria zâmbi la felul cum îl imită.

– Niciodată nu-și găsea cheia dimineața, zise Katia. N-am înțeles niciodată de ce n-o punea în același loc în fiecare seară când venea acasă.

– Nu era organizat în privința asta, explică Maria. A crescut la țară, unde nimeni nu-și încuie ușile.

– N-am auzit pe nimeni să fluiere la fel de bine ca el, spuse Stepan. Am încercat să învăț, dar n-am putut să scot niciodată un sunet la fel de curat și melodios.

Mihail fluieră o măsură din „Slavianka“, o melodie pe care o fluiera Piotr, și pentru o clipă aproape avură impresia că se află acolo alături de ei.

Deodată Maria își dădu seama că Piotr nu dispăruse. Trăia mai departe în acești cinci copii, câte o părticică diferită din el în fiecare. Atât timp cât și-l aminteau și vorbeau despre el, îi vor păstra amintirea vie. Nu era același lucru ca și cum el ar fost încă în viață, lângă ei, și n-avea să mai fie niciodată. Dar dacă putea să vină la mormântul lui, să stea de vorbă cu el și să-i țină pe copiii lui în preajmă, atunci va găsi o cale să continue. Nu avea de ales.

Gustări din pastă de fructe presată și întărită la cuptor

Capitolul 39

LENINGRAD. *aprilie 1938*

Maria o văzu pe femeie cum se apropie în lumina serii și-i făcu semn să vină lângă ea.

– Ai vești? întrebă femeia fără să o salute, disperată să afle soarta fiului ei.

– Trăiește, începu Maria, știind că asta era informația pe care voia s-o afle mai întâi. Dar a fost condamnat la cinci ani într-un gulag din Kemerovo.

Femeia începu să se tânguie.

– Dar de ce? Ce-a făcut?

– Îmi pare foarte rău. Maria îi puse o mână pe braț. Nu știu pentru ce a fost condamnat, dar sursa mea a spus că acolo nu sunt condiții foarte rele. Se sapă după cărbune, dar sunt hrăniți bine. Și cinci ani e mult mai puțin decât o condamnare obișnuită.

– Sapă după cărbune… Femeia nu se putea opri din plâns. E un băiat isteț. Avea un viitor strălucit.

– Încă îl are. Cinci ani o să treacă, și poți să-i scrii și să-i trimiți pachete. Am adresa.

Maria găsi o bucățică de hârtie în poșetă și i-o dădu femeii, care o citi.

– Mulțumesc, zise ea, încercând să-și stăpânească lacrimile. Am să scriu diseară și am să-i trimit niște haine groase. Măcar asta pot să fac. Dar cinci ani… Scutură din cap. Ce fel de stat le-ar face așa ceva tinerilor săi?

Maria nu răspunse. Era o prostie să critici guvernul stând de vorbă cu un străin. Înțelegea furia femeii. Dacă și-ar fi îngăduit să se gândească la oamenii care l-au condamnat pe Piotr la moarte și la cei care au executat pedeapsa, propria ei furie amenința să o copleșească, dar nu avea nici un scop. Nu putea să atace statul sau pe „marele conducător", Stalin. Mai bine să-și țină gura, să aibă grijă de copiii ei și să-și vadă de propria viață.

Două zile mai târziu, când Maria se duse în vizită la mormântul lui Piotr, altă femeie se apropie de ea. Părea că o aștepta.

– Dumneata ești Maria? Prietena mea mi-a spus că poți afla informații despre oamenii care au fost arestați. Mă întrebam dacă ai putea întreba de

soțul meu. A fost luat de NKVD acum o lună și de-atunci n-am mai auzit nimic de el.

Maria era gata să spună că nu, nu o poate ajuta, dar femeia avea ochii umflați și chipul brăzdat de disperare. Își imagină că Piotr asculta ce vorbeau și răspunse:

– Dă-mi informațiile și o să văd ce pot face.

Pe drum spre casă, cântări problema. Lui Iuri nu-i va face plăcere să-i ceară o altă favoare când ea nu avea nimic de oferit în schimb. Poate ar trebui să încerce s-o localizeze pe Anuşka, iar dacă o va găsi, ar putea să inventeze împreună o poveste.

În următoarea zi liberă, Maria luă tramvaiul până la Palatul de Iarnă și se bucură să vadă că Feodor, fratele Anuşkăi, încă lucra ca gardian acolo.

– Ce mai faci? îl salută ea, zâmbind luminos. Cred că e mai ușor să stai aici în picioare toată ziua acum că s-a mai încălzit vremea.

El fu de acord, dar părea încordat.

– Lucrezi mult? întrebă ea. Când termini azi, de pildă?

– Am început la opt și termin la șase, îi spuse el, uitându-se în jur. N-ar trebui să stau de vorbă în timpul serviciului.

– Ce mai face Anuşka? continuă Maria. N-am mai văzut-o de mult.

– Nu știu unde e. A plecat de acasă. N-am nici o veste de la ea.

Nu-i putea întâlni privirea, iar ea își dădu seama că minte.

– Vai, sper că e bine. Te rog s-o saluți din partea mea dacă o vezi.

Maria zâmbi și merse mai departe, de parcă doar își vedea de treabă.

La șase în seara aceea, se ascunse în pragul unei uși a clădirii Amiralității de pe partea opusă a bulevardului Nevski Prospekt, așteptând să vadă în ce direcție va porni Feodor. El traversă până la o stație de tramvai pe sensul care mergea spre oraș și aștepta acolo, bătând din picioare ca să alunge frigul. Când văzu că se apropie un tramvai, Maria își strânse fularul în jurul capului și traversă iute strada la timp cât să sară în ultimul vagon. Se opri în spatele unui bărbat solid în salopetă de muncitor, iar tramvaiul porni spre cartierele din suburbii.

Când Feodor coborî din tramvai, Maria sări și ea, întorcându-se de parcă ar fi vrut să pornească în direcția opusă, apoi privind peste umăr. Feodor nu se uită în jur când traversă strada și intră într-un parc. Ea se luă după el în grabă și-l văzu ieșind pe o poartă de pe partea opusă. Se opri la o brutărie,

care era închisă deja, și bătu la ușă. După o vreme, o femeie deschise și-i dădu o franzelă învelită în hârtie. Probabil că era client obișnuit.

În cele din urmă se opri în fața unui bloc de apartamente. Maria se afla pe cealaltă parte a străzii, așa că nu văzu la ce număr sună, dar la etajul al treilea tremură o perdea și văzu un chip care se uită în jos. Era sigură că e Anușka. Feodor intră în bloc.

Maria traversă strada și așteptă până când altcineva deschise ușa de la stradă, apoi se grăbi s-o prindă până nu se trântește. Urcă scările de beton, asemănătoare cu ale ei, până la etajul al treilea, și estimă ce ușă trebuie să fie: a doua de lângă scările principale. Din fericire, blocurile acestea erau construite după un tipar uniform.

Feodor deschise ușa și se zgâi la ea.

– Ce naiba faci aici?

– Pot să intru? întrebă Maria. Am venit s-o văd pe Anușka.

Feodor ezită, apoi se dădu la o parte s-o lase să treacă. Anușka rămase cu gura căscată și-l strânse pe fiul ei lângă ea când Maria intră în sufragerie.

– Cum m-ai găsit? întrebă ea.

– Foarte ușor, îi spuse Maria, uitându-se la Feodor. Iar Iuri ar putea să facă același lucru oricând. Dacă vrei să-l eviți, trebuie să găsești o soluție mai bună.

Se așeză și-i explică apoi că Iuri o rugase să-i caute.

Feodor era jenat că fusese urmărit atât de ușor.

– Nu trebuie să-i spui unde se află, o rugă el.

– Sigur că nu, fu de acord Maria. Dar trebuie să-mi spui adevărul.

– Nu mai puteam să stau cu un om care mă sperie. Tu l-ai văzut, Maria. Ochii Anușkăi implorau înțelegere. E prost dispus și imprevizibil. Poate să treacă de la amabil la furios într-o clipită. Și e așa de puternic, încât mă îngrozește.

– Dar e corect să nu-l lași să-și vadă fiul? întrebă Maria.

– Dacă-l las să-l vadă pe băiat, n-o să mi-l mai dea niciodată înapoi. L-ar ține ostatic ca să mă oblige să mă întorc.

Feodor o urmărea cu buzele strânse, iar Maria nu-și dădea seama la ce se gândește. Mulți bărbați ruși erau iuți din fire. Iuri nu era singurul cu un temperament volatil.

– Și totuși aici ești prizonieră. Nu îndrăznești să ieși din apartament ca să nu te vadă vreun coleg de-al lui Iuri pe stradă. Fiul tău nu poate să meargă

la școală în Leningrad întrucât Iuri o să afle. Maria gândea cu voce tare. Nu ai altundeva unde să te duci? Poate la o rudă de la țară? Dacă îi spun lui Iuri că ești acolo, dar că nu am adresa, poate în cele din urmă o să renunțe să te mai caute.

– Bănuiesc că aș putea să merg la verișoara mea de la Moscova. Îi aruncă o privire lui Feodor. Pentru o vreme, măcar.

Maria încuviință din cap.

– Foarte bine. Asta o să-i zic. Nu-mi spune numele verișoarei tale, dar pleacă de aici cât de repede poți. O să mai aștept o săptămână până să-i dau vestea.

Anuşka veni la ea și o îmbrățișă, sărutând-o pe amândoi obrajii.

– Binecuvântată să fii pentru cât de bună ești cu noi, zise ea. Sper să te însoțească norocul.

– Și pe tine, răspunse Maria cu sinceritate.

*

Când se întâlni cu Iuri o săptămână mai târziu, Maria așteptă mai întâi să audă ce informații avea pentru femeia care o abordase în cimitir.

– Soțul prietenei dumitale e la interogatoriu. Cred că acuzațiile nu sunt grave și că o să fie eliberat într-o săptămână, dacă o să coopereze.

Făcu o pauză, iar Maria înțelese la ce se referă: dacă bărbatul va fi de acord să devină turnător.

– Mulțumesc.

Maria ezită, agitată. Dacă Iuri avea un temperament așa de iute cum spunea Anuşka, poate își va pierde cumpătul când va auzi ce are să-i spună.

– Am niște informații pentru dumneata, începu ea. Am auzit că Anuşka s-a dus să stea cu o verișoară la Moscova. Fiul dumitale e cu ea.

Iuri pufni nerăbdător.

– Fără să-mi spună. Nenorocita.

Scoase o țigară Belomorkanal, o bătu de bord, apoi o aprinse.

– Când se întoarce?

– Nu știu, riscă Maria. Nu îndrăzni să-i spună că răspunsul poate fi „niciodată“. Poate are nevoie să stea puțin timp singură. Toate căsniciile trec prin perioade grele.

Aruncă o privire spre chipul lui. Oare era prea arogantă? Lui nu părea să-i pese.

– Nu înțeleg ce vrea, se plânse el. Are o casă decentă, mâncare, bani de haine, nu trebuie să muncească… Ce altceva mai pot să-i dau?

Maria nu uita nici o clipă că se află într-o dubă a NKVD, stând de vorbă cu un ofițer NKVD. Un singur cuvânt greșit și ar fi putut fi arestată imediat. Dar decise să-i spună o parte din adevăr.

– Poate că voia să se simtă iubită.

El întoarse capul și trase adânc din țigară.

– N-a înțeles niciodată presiunea cu care trăiesc. Asta nu e o slujbă ușoară.

– Sunt sigură că nu e.

– Văd lucruri care… mă rog, te bântuie.

Maria nu îndrăzni să întrebe ce. Nu voia să-și închipuie. Tot ce voia era să iasă din dubă și să plece, să se întoarcă acasă la copiii ei. Își strânse mânerele sacoșei de cumpărături, în semn că e gata să plece.

– Cine ți-a zis că Anuška a plecat la verișoara ei? întrebă el deodată.

Maria spera că nu va întreba. Acum va trebui să mintă.

– Am întrebat femeile de la brutărie și au întrebat la rândul lor și am primit apoi vestea. Nu știu cine a aflat.

– Cine ți-a spus *dumitale*? întrebă el.

– Nu știu cum o cheamă. O femeie blondă. Cu o haină maro.

El aprobă din cap.

– Ai putea să mi-o arăți dacă am merge la brutărie împreună, nu-i așa?

Maria ezită.

– Nu sunt sigură. Posibil să nu. Am văzut-o doar o dată.

– Dar am auzit că ești foarte bună la memoratul fețelor. De-asta ești în stare să readuci familiile împreună. Sigur ți-ai aduce aminte de femeia asta, nu?

Totul se transformase într-un interogatoriu. Maria era tulburată și simți cum îi iau foc obrajii.

– Să nu minți niciodată, zise el, privind-o cu ochii îngustați. O să fii descoperită de fiecare dată. Te trădează fața.

Maria își lăsă privirea în poală, își strânse sacoșa de cumpărături mai tare. Ce putea să spună? Cum să scape din situația asta?

Înainte ca ea să poată răspunde, el continuă:

– Dacă mai ai prietene care vor informații, știi unde locuiesc.

Maria era uluită.

– Dar dumneata…

– Trebuie să plec acum. Își aruncă țigara pe geam. La revedere, Maria.

Ea sări afară din dubă, trânti ușa după ea și porni iute pe stradă. Când mașina trecu pe lângă ea, nu îndrăzni să se întoarcă și să se uite.

Capitolul 40

SYDNEY. *septembrie 1975*

La o lună după ce se pronunță divorțul, Val primi un telefon de la avocată, care îi spunea că în sfârșit, după multe certuri și sancțiuni din partea instanței, Tony i-a transferat banii pe care îi datora și a lăsat o cutie cu obiecte care spunea că sunt din caseta de valori.

– O să trec în pauza de prânz, spuse Val imediat.

Abia aștepta să vadă ce se afla înăuntru.

Secretara avocatei îi arătă o cutie de carton cu numele „Chiko Roll“ tipărit cu litere oblice pe exterior. Val deveni imediat bănuitoare. Nu-l văzuse niciodată pe tatăl ei mâncând un Chiko Roll[9]. El prefera mâncăruri simple: supă, carne și cartofi.

Desfăcu clapele din partea de sus și văzu o geantă de călătorie din piele maro închis și o mapă cu documente cu ceva scris în rusă pe copertă. Miroseau a mucegai și a putred. Măcar asta părea autentic. Poate conținutul era al tatălui ei, iar Tony i-a aruncat lucrurile într-o cutie aleasă la întâmplare.

O luă înapoi la serviciu, dar nu avu timp să exploreze mai mult până când nu ajunse acasă. După masa de seară, în timp ce Nicole se uita la desene animate la televizorul lor nou-nouț, goli masa din bucătărie și desfăcu geanta de piele.

Primul lucru pe care-l scoase fu un caiet de schițe plin cu acuarele frumoase care reprezentau prim-planuri cu flori. Artistul era talentat, captând detaliile mărunte ale staminelor și petalelor cu tușe fine. Hârtia era îngălbenită de vreme și pe ultimele pagini erau pete brun-roșcate.

Luă și un album de fotografii legat în piele, gros cât o Biblie, cu pagini de hârtie neagră. De îndată ce începu să-l răsfoiască, își dădu seama că în el sunt imagini cu familia Romanov. Erau fetele în rochiile lor albe și cu fundele din păr, într-o grădină drăguță; micul Alexei într-un costum de marinar; mai mulți adulți dansând în cerc; fetele mai mici vâslind pe mare, ținându-și sus tivurile rochiilor ca să nu se ude. Departe de posturile formale de studio pe care Val le văzuse în cărți, acestea erau cadre intime, de familie. Cu toții păreau mai tineri și mai fericiți decât în fotografiile pe

care le găsise în aparatul tatălui ei. Poate datau din anii dinainte să fie luați prizonieri.

Apoi găsi două icoane ortodoxe rusești, cu personaje cu halouri aurii pictate pe lemn, încadrate de rame bătute în pietre prețioase. Se întrebă de ce nu le luase Tony. Poate că nu le aprecia valoarea fiindcă arătau stridente, dar dacă le aparținuseră Romanovilor, atunci pietrele prețioase erau aproape cu siguranță autentice.

În cele din urmă ajunse la dosarul cu scrisul rusesc pe copertă. Înăuntru găsi niște registre de contabilitate, după cum arătau, cu coloane cu cifre și date, din care nu reușea să descifreze nimic. Mai erau și câteva seturi de acte de identitate – numără opt în total – fiecare cu câte o fotografie granulată a tatălui său. Era tânăr, dar fruntea lui deosebită, pronunțată ca un pervaz de fereastră deasupra ochilor săi întunecați, era la fel ca atunci când îl cunoscuse ea.

La sfârșitul dosarului era un pliant tipărit cu un scris rusesc și cu o fotografie neclară. Val presupuse că era al uneia dintre fetele Romanov și scoase o carte cu care să-l compare. Olga avea o privire melancolică; Tatiana avea un chip de zână… Era Maria, hotărî ea. Fața ei era mai bucălată și ochii mai mari și mai rotunzi decât ai celorlalte fete.

În timp ce se uita printre lucruri, mintea lui Val se străduia să înțeleagă ce se întâmplase. Tatăl ei probabil le furase din Casa Ipatiev împreună cu aparatul de fotografiat. Se uită din nou la sacoșă: era de forma unei genți din covor, cu pliuri sub o cataramă de aur unde se vedea o cusătură. Baza era foarte pătată, cu urme închise la culoare. O luă de mânere și, când o întoarse, auzi ceva zăngănind înăuntru. Câteva creioane se rostogoleau pe fundul genții, iar între căptușeala de pânză și pielea de la exterior era prins un obiect.

Găsi o ruptură în buzunarul interior prin care reuși să scoată o cutiuță dreptunghiulară de culoare aurie, cam pe jumătate cât o cutie de chibrituri. Pe capac era o piatră galbenă, una mare și albă și o mulțime de pietricele albe mai mici. Scuturând-o, își dădu seama că în cutie se afla ceva, dar nu reuși să o deschidă, indiferent cât de tare trase de ea. Era o balama din metal, dar părea că se blocase cu totul. Poate că marginile erau ruginite de vreme.

I se părea ciudat să umble prin lucrurile unui străin, de parcă ar fi scotocit în poșeta altcuiva. Nu-i spuneau nimic despre tatăl ei, decât că probabil

furase obiectele acelea. De ce nu le-o fi vândut, cum făcuse cu toate celelalte obiecte ale rușilor albi pe care le furase? Cu siguranță ar fi putut cere mult mai mulți bani.

În ziua următoare, se duse din nou să-l întâlnească pe Bill Koskov de la catedra de rusă a universității, luând cu ea registrele contabile, actele de identitate și pliantul.

– Ce părere ai despre astea? întrebă ea. Toate provin din caseta de valori a tatălui meu, iar printre ele era un album cu fotografii ale Romanovilor și un caiet de schițe.

Bill deschise unul dintre registre și se încruntă. Apoi citi pliantul și făcu ochii mari.

– Poți să mi le lași? întrebă el. Ne vedem mâine la prânz la cantină și îți aduc traducerile.

– Știi și tu rusă? întrebă Val.

– Cu niște părinți ruși albi, rânji el, n-am avut de ales.

– E foarte ciudat, spuse Bill a doua zi, arătând spre pliantul cu fotografia neclară a Mariei, a treia fiică a Romanovilor.

Își adusese prânzul într-o caserolă: un munte de sendvișuri cu cașcaval, pe care le devora cu înghițituri mari, de parcă ar fi fost lihnit de foame.

Val își cumpărase un sendviș cu ton și o cafea neagră în care amestecă un cub de zahăr.

– Ce anume?

Bill înghiți o gură de sendviș.

– Cine l-a scris era convins că Maria a scăpat din Ekaterinburg. Îi prezintă descrierea alături de fotografie și oferă o recompensă pentru informații care ar duce la descoperirea ei. Nu spune că e din familia Romanov; doar că e o persoană foarte căutată.

– Poate nu e ea.

Val luă pliantul și se mai uită o dată.

– Sunt destul de sigur că ea e, spuse Bill. Mai ales având în vedere că l-ai găsit împreună cu un album cu fotografii ale Romanovilor. M-am gândit peste noapte și am ajuns la concluzia că pliantul trebuie să fi fost produs de cineva care lucra pentru CEKA, poliția secretă bolșevică între 1917 și 1922, și pentru una dintre organizațiile care i-au urmat după aceea. Închipuie-ți doar: dacă vreuna dintre fetele Romanov ar fi scăpat, bolșevicii n-ar fi vrut

să facă public acest lucru fiindcă i-ar fi făcut să pară ineficienți, dar ar fi făcut eforturi mari să o împiedice să călătorească în străinătate și să-și spună povestea în fața lumii.

Val se încruntă.

– Crezi că tatăl meu era angajat al poliției secrete?

– Ori asta, ori îi ajuta. Unul dintre registre conține numele unor oameni care lucrau în diferite soviete din țară și indică niște sume de bani, precum și niște date. Mie mi se pare că oamenii aceia erau pe statul de plată, mituiți să o caute pe Maria. Îi surprinse privirea. Oprește-mă dacă sunt prea îndrăzneț. Nu vreau să-l critic pe tatăl tău.

– Nu, deloc. Când eram mai tânără, bănuiam că e un rus alb care a fugit după Revoluție, dar, cu cât aflu mai multe, cu atât îmi dau seama că nu l-am cunoscut deloc.

Val bău din cafea. Oare fusese de partea bolșevicilor? Așa începea să pară.

Bill scoase alt registru contabil.

– În ăsta sunt înșiruite scrisorile primite la casa unei familii pe nume Vasnețov din Ekaterinburg.

Val recunoscu numele.

– Am o fotografie cu Piotr Vasnețov. Mai ții minte? Era într-unul dintre cadrele developate din aparatul tatălui meu.

– Curios! Bill îi zâmbi. Cred că suntem pe cale să descoperim ceva, nu crezi? Sigur era bănuit. Uite. Trecu degetul pe deasupra unei coloane, de sus în jos. Aici sunt datele la care a fost primită fiecare scrisoare și locurile de unde erau trimise. Una dintre ele se pare că venea dintr-un sat din munții Ural, alta din Perm, din Moscova – niciodată din același loc de două ori.

– Deci crezi că Maria se deplasa prin țară? Presupun că așa ar fi făcut, ca să nu fie prinsă. Val arătă spre alt registru. În ăsta ce e?

Bill deschise paginile. Val observă că avea degete lungi, cu unghii curate și bine întreținute. Fu surprinsă, fiindcă hainele lui erau neglijente: un sacou bej cu buzunare lăsate, de parcă ar fi umblat mereu cu mâinile vârâte în ele, și pantaloni kaki decolorați cărora le ieșeau genunchii.

– Aici sunt datele unor călătorii din Manciuria în Rusia între anii 1920 și 1925. Și fii atentă: se leagă cu datele când au fost primite scrisorile la casa Vasnețov. Se pare că tatăl tău a călătorit în locurile de unde era trimisă

fiecare scrisoare. Poate că Maria îi scria lui Piotr Vasneţov, iar tatăl tău spera s-o găsească urmărind traseul scrisorilor.

– Dar uite câte călătorii!

Val își dădu seama că registrul acoperea anii când tatăl ei vindea obiecte furate de la rușii albi. „De-asta tot călătorea prin țară!“ Nu vru să recunoască asta în fața lui Bill, însă.

– Folosea acte de identitate diferite ca să nu stârnească suspiciuni, continuă Bill. Dar ce mă fascinează este că n-ar fi făcut niciodată atâtea eforturi dacă n-ar fi avut motive întemeiate să creadă că Maria e în viață. Sigur avea niște dovezi.

– Nu au fost niște teorii care spuneau că Anastasia a scăpat? Sunt sigură că am citit asta pe undeva.

Se lăsă liniștea cât timp Bill își mestecă ultima înghițitură de sendviș.

– Da, în America e o femeie care susține că e Anastasia încă de la începutul anilor 1920. Nu pare descurajată de faptul că nimeni care a cunoscut cu adevărat familia nu o crede.

Bill aruncă o privire la sendvișul pe care Val nu-l mâncase, iar ea zâmbi larg și i-l întinse.

– Ia-l. Nu mi-e foame.

– Ești sigură? Sunt cel mai mare mâncău din lume. Pot să mănânc echivalentul greutății mele și tot aș fi lihnit.

Privirea îi zăbovea asupra sendvișului, iar în clipa în care ea zise: „Sunt sigură“, îl înhăță, luă o mușcătură și apoi continuă.

– Toți copiii Romanov au avut aspiranți care susțineau că ei sunt de fapt, dar nici unul nu s-a dovedit a fi adevărat.

Sendvișul dispăru cât ai zice pește. Val se întrebă cum putea să mănânce atâta și să fie tot slab. Nu avea nici un kilogram în plus, dar în același timp nu părea genul sportiv. Poate ardea caloriile pe fond nervos.

– Am citit o carte scrisă de un istoric rus acum câțiva ani, în care susținea că Romanovii ar fi fost uciși de „leți“, sau străini. Se șterse la gură cu un șervețel de hârtie. Rușii tot nu-și asumă responsabilitatea pentru asta. Un caz clasic de aruncat pisica moartă în curtea altuia.

– Cine crezi că a dat ordinul? întrebă Val. A venit de la Lenin?

– Nu există dovezi scrise că ar fi venit de sus. Se pare că oamenii din sovietul Ekaterinburg au fost cei care au luat decizia finală, zise el făcând o grimasă. Dar Lenin înființase deja CEKA, iar ei aveau puterea de a ordona

execuții sumare fără proces. Îți poți imagina ce gen de oameni atrăgeau: ahtiați după putere și lipsiți de scrupule… Părea că vrea să spună mai multe, apoi se opri. Îmi pare rău. Nu sugerez că și tatăl tău a fost așa.

Val se strâmbă.

– E îngrozitor să accept asta, zise ea, dar presupun că e posibil.

Fu de acord ca Bill să facă niște copii după documente și să le trimită prin fax colegului său din New York. Nu avea sens să încerce să protejeze numele tatălui său. Dacă teoria lui Bill era adevărată, nu merita să fie protejat.

Duse cutiuța de aur la Hardy Brothers, un bijutier de lux din apropierea portului Darling.

– Este Fabergé, spuse bijutierul, uitându-se printr-o lupă la textul gravat aproape indescifrabil pe spate. Are marca fabricantului, HW. Sunt inițialele omului care a făcut-o.

Val nu fu surprinsă de ce auzi.

– Fabergé erau bijutierii familiei Romanov, nu-i așa?

– Printre alții. Aveau clienți bogați pe tot teritoriul Europei. Cum a ajuns în posesia dumneavoastră?

– A fost a tatălui meu, răspunse ea.

Nu-i putea spune acestui om că bănuiește că i-a aparținut unui membru al familiei Romanov fără să stârnească întrebări stânjenitoare.

– Știți ce proveniență are? întrebă el, de parcă i-ar fi citit gândurile.

Val scutură din cap.

– Am găsit-o printre lucrurile lui după ce a decedat. Dar mă întrebam dacă știți cum s-o deschid. Pare să fie ceva înăuntru.

Bijutierul se uită cu atenție la muchiile cutiei.

– Are un mecanism care o închide ermetic. E una dintre casetele lor cu o șmecherie, căreia trebuie să-i știi secretul ca s-o deschizi. Încercă să apese pe pietrele prețioase, să le răsucească, dar nimic nu păru să funcționeze. Ar trebui să luați legătura chiar cu Fabergé sau să găsiți pe cineva care e expert în obiectele făcute de ei. Aș putea să v-o tai, desigur, dar ar fi păcat.

– Cunoașteți vreun expert în Fabergé în Sydney? întrebă Val, dar el scutură din cap.

– Îmi pare rău. Nu e domeniul meu.

Val era intrigată. Cutiuța era atât de mică, încât n-avea cum să conțină ceva foarte important, dar își închipui că înăuntru s-ar putea găsi un obiect cu valoare sentimentală. Un dinte de lapte, poate? Ea păstra toți dinții de lapte ai lui Nicole într-o cutiuță de lemn. Va trebui să facă niște cercetări și să încerce să găsească un expert. Era încă un mister asociat cu tatăl ei pe care era hotărâtă să-l dezlege.

Gustare australiană populară asemănătoare cu pachețelele de primăvară, umplută cu legume și carne, apoi prăjită în baie de ulei

Capitolul 41

LENINGRAD. *3 septembrie 1939*

Maria era la muncă în fabrica de fontă brută când la radio se anunță că Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei. Cu toții se opriră și se uitară unii la alții, făcând ochii mari. Maria simți un nod de neliniște în stomac. Își amintea de vizitele făcute la soldații din spitalul din Țarskoe Selo în 1914, ultima dată când Marea Britanie și Franța fuseseră în război contra Germaniei. Încă îi mai vedea pe bărbații aceia cu capete bandajate și cioturi supurânde în locul brațelor și picioarelor; bărbați care își pierduseră mințile din pricina lucrurilor cumplite pe care le văzuseră. Tatăl lui Piotr fusese ucis în conflictul acela, iar el îi spusese Mariei cu fermitate că din războaie nu vine nimic bun. Niciodată.

Stabilise să se întâlnească după program cu Iuri. Se vedeau în fiecare lună, mereu în duba lui, mereu parcată pe aceeași stradă liniștită dintre parc și un depozit. Reputația Mariei că era în stare să facă rost de informații despre oamenii arestați de NKVD se răspândise și era acostată deseori de străini la mormântul lui Piotr, care îi vârau în mână bucățele de hârtie cu nume și adrese scrise pe ele. Vorbeau despre arestări în toiul nopții, ziceau că nu li se spune care sunt acuzațiile, că n-au idee unde s-ar putea afla cei dragi, că autoritățile nu-i ajută și că așteaptă ca nebunii la birourile de informații; mult prea des geamul despărțitor era închis brusc, iar ofițerii plecau de la birou tocmai când să le vină și lor rândul.

Iuri făcea rost de obicei de vești, dar Maria trebuia să fie pe post de intermediar. Cel mai rău era când spunea că persoana în cauză a fost executată. Își amintea imediat de clipa în care fusese informată de moartea lui Piotr. Oamenii cărora le spunea – de obicei femei – o uimeau cu curajul lor. Era ca și cum s-ar fi așteptat la o asemenea veste. Se încovoiau sub greutatea durerii, dar în general nu urlau.

Când Maria și Iuri se întâlniră pe 3 septembrie, îl întrebă ce părere are despre războiul din Europa. Lui îi plăcea să stea de vorbă înainte să se apuce de treabă. Anuşka nu se întorsese, iar ea își dădea seama că se simțea singur.

El își mușcă obrazul pe dinăuntru înainte să răspundă.

– Unele războaie trebuie să le duci. N-ar fi trebuit să-l lase pe Hitler să devină atât de puternic, dar nu avea nimeni chef de alt conflict.

– Noroc că de data asta nu suntem implicați, zise Maria.

Hitler și Stalin tocmai semnaseră un pact de neagresiune cu o săptămână în urmă.

– Deocamdată, spuse el în stilul său enigmatic, făcându-i stomacul să-i tremure de neliniște.

– Crezi că va trebui să luptăm?

Dacă îl vor chema pe Stepan la armată? N-ar fi putut suporta așa ceva.

El ridică din umeri și nu răspunse, iar Maria hotărî să nu insiste. Încă îi era teamă de el. Era imposibil să-și dea seama ce gândește.

– În ce privește informațiile pe care le-ai vrut, zise el, nu au fost execuții de raportat.

Măcar asta era o ușurare. Cele mai multe execuții fuseseră în 1937 și 1938, dar acum ritmul încetinise; mai mulți bărbați erau trimiși în gulagurile din Siberia, condamnați în medie la douăzeci și cinci de ani.

El îi dădu un bilet cu gulagurile unde fuseseră trimiși bărbații despre care întreba în săptămâna aceea. Familiilor trebuie să le fie greu, se gândi Maria, dar măcar puteau trimite pachete cu mâncare, pături și haine, alături de scrisori. Ar fi dat orice să poată să-i scrie lui Piotr și să citească răspunsurile lui. Trecuseră aproape doi ani de când murise, iar ea încă mai plângea în fiecare zi.

*

La două săptămâni după ce Marea Britanie și Franța declarară război Germaniei, trupele sovietice invadară estul Poloniei și anexară o regiune întinsă din teritoriu. La radio, crainicii spuneau că cetățenii polonezi întâmpină Armata Roșie cu brațele deschise, primindu-i cu pâine și sare, iar Maria se întrebă dacă știau în ce se bagă.

În iarna lui 1939-1940, Rusia intră în război cu Finlanda și cuceri și alte teritorii, de data aceasta la nord de Leningrad. Cu fiecare nou anunț, Maria era îngrozită că Stepan va fi obligat să lupte. Aproape își terminase studiile la Institut și vorbea engleza perfect, precum și franceză și germană. Spera că își va găsi de lucru la o universitate. Ar fi fost groaznic să fie obligat să se înroleze.

Pe măsură ce lunile treceau, veștile din vestul Europei erau sumbre: căderea Belgiei, a Olandei, apoi a Franței; evacuarea grăbită a trupelor britanice din Dunkirk; bombardarea Londrei. Megafoanele de la colțurile străzilor, din fabrică și din fața blocurilor de apartamente transmiteau ultimele informații. Maria văzu fotografii pe prima pagină din ziarul *Pravda* care arătau clădiri distruse, femei și copii transportați afară din ele pe tărgi de către bărbați care purtau căști de tinichea, în timp ce în fundal ardeau focuri. Păreau imagini ale infernului. Slavă Domnului că Uniunea Sovietică nu era implicată. Viața continua mai mult sau mai puțin ca înainte, departe de tragedia care-i cuprinsese pe vecinii lor din vest.

Pe 22 iunie 1941, o zi de duminică, Maria se îndrepta spre mormântul lui Piotr împreună cu cei trei copii mai mici. Stepan se dusese la pescuit, iar Irina era în oraș cu prietenii. Deodată o voce puternică se auzi în megafoane; o recunoscu drept vocea lui Viaceslav Molotov, comisarul afacerilor externe.

„Bărbați și femei, cetățeni ai Uniunii Sovietice, la ora patru în această dimineață, fără vreo declarație de război și fără vreo revendicare făcută Uniunii Sovietice, trupele germane ne-au atacat țara."

În jurul lor, toată lumea de pe stradă se opri brusc. Maria o strânse atât de tare de mână pe Elena, încât fata țipă.

– Cauza noastră este bună, continuă vocea. Dușmanul va fi zdrobit. Victoria ne va aparține.

Maria îi trase pe copii lângă ea: Elena avea acum nouă ani, Mihail treisprezece, iar Katia cincisprezece. Și-ar fi dorit să-i poată înveli în vată.

„Ce să fac, Piotr?" se întrebă ea când ajunseră la mormântul lui. „Cum să-i apăr pe copiii noștri?" Ca de obicei, nu primi nici un răspuns.

În aceeași seară, Stepan anunță că se dusese la un birou de recrutări și se alăturase unei cozi lungi de voluntari care să ajute cu apărarea civilă. Îi spuse Mariei că a fost repartizat într-o echipă care să sape tranșee antitanc la câțiva kilometri în afara orașului și că trebuie să plece a doua zi dimineață.

– Dar când o să te mai vedem? N-o să fii în pericol? Nu-mi place situația asta.

Maria se agită în timp ce umplu o geantă cu haine curate, suluri de pansament, tuburi de unguent și borcane cu mâncare care să-i

suplimenteze rațiile.

– O să vin acasă o zi pe săptămână. Doar până când apărarea orașului va fi completă, îi spuse el.

– Ar putea să facă asta alții, mormăi Maria. Săpatul e o muncă grea, iar tu ești un băiat inteligent. Ar trebui să-ți câștigi pâinea folosindu-ți creierul.

Se distribuiau pliante care îndemnau populația ca toți copiii, bătrânii și oricine nu putea contribui la eforturile de război să evacueze orașul. Mariei îi era greu să ia o decizie: nu voia să fie separată de copiii ei, dar nu putea nici să plece, nu cât timp Stepan era încă acolo. În plus, unde să se ducă? Instinctul ei primordial era să țină familia laolaltă, așa că ignoră apelurile la evacuare, dar fu atentă la orice nouă transmisiune, în caz că situația se schimba.

„Armata Roșie a obținut o victorie importantă, deși trupele germane au fost de patru ori mai numeroase", citi crainicul Iuri Levitan[10] pe tonul său impresionant.

– Oh, da, și am auzit că Ivan a omorât cinci nemți înarmat doar cu o lingură, îi șopti Mariei colega ei de muncă.

Maria zâmbi larg. Învățau să nu aibă încredere în proclamațiile de la radio. Mereu vorbeau despre victorie, dar era limpede că nemții continuau să înainteze.

– Unii cred că Stalin o să renunțe la Leningrad fiindcă e prea greu de apărat, continuă colega ei, apoi adăugă ca o trădătoare: S-ar putea să nu fie chiar așa de rău. Nu-mi închipui că Hitler e la fel de sângeros…

Un lucru bun la război era că frica de NKVD părea să se fi diminuat, iar oamenii spuneau din nou ce gândeau, deși o făceau discret.

Aceeași colegă îi spuse că un grup de copii evacuați din oraș fuseseră conduși direct în liniile nemților.

– Încă un exemplu al minunatei eficiențe a birocrației sovietice, adăugă ea cu o expresie caraghioasă.

Maria era bucuroasă că hotărâse să-și țină copiii aproape, totuși se cutremură când primele bombardiere nemțești gri cu boturi ușor ridicate zburară pe deasupra lor la sfârșitul lui august. La ferestre prinse draperii prin care nu trecea lumina și se duse în fugă în adăpostul antiaerian al blocului când fu un raid pe 8 septembrie. Erau nevoiți să stea față în față cu Raisa și Galina, dar Maria își pironise ochii pe copiii ei și își păstra gândurile

pentru sine. Unde era Stepan? Era în siguranță? Se rugă la Dumnezeu să nu i se întâmple nimic rău.

La muncă a doua zi, se discută doar despre faptul că orașul era înconjurat. Nu se mai putea pleca, iar peste noapte bombele nemțești loviseră depozitele Badaev, unde erau păstrate rezervele de hrană.

– Presupun că Armata Roșie va trebui să ne livreze provizii cu parașuta, zise prietena Mariei de la fabrică. La cât de îndemânatici sunt, o să aterizeze în mijlocul lacului Ladoga.

După serviciu, Maria și Irina se duseră la fiecare magazin alimentar aflat la îndemână și stătură la coadă ore în șir să cumpere ce mai rămăsese pe rafturi: fructe uscate, migdale blanșate, chiar și o cutie de caviar. Maria mai cumpără o cutie mare cu vitamine pudră. Citise un articol într-o revistă care susținea că vitaminele pot preveni boli cauzate de o alimentație proastă, precum rahitismul, așa că părea o idee bună.

Rațiile fură reduse la jumătatea lui septembrie, dar toată lumea presupuse că lipsurile aveau să fie doar temporare, până când Armata Roșie va începe să le parașuteze alimente. Asediul era o strategie medievală de război, ceva ce făcuseră grecii și romanii; Maria nu credea că poate fi menținut prea mult timp în epoca modernă.

Principalul crainic radio sovietic în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care anunța la Radio Moscova toate evenimentele internaționale majore

Capitolul 42

LENINGRAD. *septembrie 1941*

Aproape peste noapte, Maria își dădu seama că fiecare gând pe care-l avea în orele de veghe era despre mâncare. Ce ar putea servi la cină în seara aceea? Unde ar putea să găsească cu ce să-și suplimenteze rația de pâine?

Stătea trează în pat, amintindu-și ce o învățase Piotr despre plantele comestibile. Erau păpădii și limba mielului, urzici și hasmațuchi în cimitirul unde se odihnea el. Când găsi acolo un pâlc de ciuperci albe într-o duminică i se păru un dar trimis de dincolo de mormânt. Hotărî că le va găti cu frunze de cimbrișor și le va servi pe pâine, ca să li se absoarbă zeama.

Stepan ajuta mergând la pescuit ori de câte ori avea timp, așa că măcar o dată pe săptămână aveau pește pe care să-l împartă. Maria folosea ultimii cartofi cu cumpătare și servea peștele făcut la cuptor, cu garnitură de legume verzi.

Mai avea o gură de hrănit fiindcă Stepan se întorsese de la săpatul tranșeelor și acum se antrena să opereze tunurile unei baterii antiaeriene.

– Dar asta nu înseamnă că o să fii prima țintă a nemților? se agită Maria.

– N-o să irosească o bombă pe câțiva dintre noi când pot să le abată asupra docurilor sau depozitelor. Nu-ți face griji, mamă, o liniști el, cu o raționalitate calmă.

– Dar aud cum se trage în timpul zilei. Soldații lor n-o să încerce să vă împuște?

– Suntem bine camuflați, îi promise el. O să am grijă ca nici un glonț nemțesc să nu aibă numele meu scris pe el.

La sfârșitul lui septembrie, tocmai când ploile înghețate aduceau cu ele primele semne ale iernii, fură tăiate conductele de petrol și de gaz către oraș. Maria porni aragazul și scăpără un chibrit, dar nu sfârâi nici un pic de gaz. Avea să fie nevoită să ardă lemne în sobă ca să încălzească mâncarea. Asta însemna să caute lemne de foc după ce termina munca, atunci când era epuizată de cât trudise toată ziua.

Fabrica trecu la producția de cartușe de obuze. Erau greu de cărat, iar așchiile de oțel îi tăiau palmele, dar era recunoscătoare pentru locul de

muncă, fiindcă asta însemna o rație mai mare decât ar fi avut în mod normal, iar la prânz mânca la cantină. Când se eliberă un post, Irina veni și ea să lucreze în fabrică, iar împreună reușeau să aducă acasă pe furiș sufertașe cu supă ca să suplimenteze cina familiei, dar și terci pe care să-l încălzească la micul dejun. Se nimerise numai bine, fiindcă rația de pâine fu redusă la două felii pe zi. Cum să trăiești doar cu atât? Mai ales când îți dădeai seama că e făcută din înlocuitor de făină, cu o textură ciudată care se făcea bucăți când încercai s-o tai, și un gust amar și neplăcut.

Carnea era o amintire îndepărtată, și circulau povești despre animale de companie furate și omorâte pentru carne. Într-o seară se auzi o bătaie în ușă, iar când Maria deschise, o văzu pe Raisa, tulburată.

– Mi-ai văzut pisoiul? o rugă ea. Au trecut două zile. Nu l-am lăsat să iasă din curte și mă întrebam dacă nu cumva cineva de aici a…

Nu fu în stare să-și termine propoziția.

Pentru prima dată de când Piotr fusese arestat, Maria simți un strop de compasiune pentru Raisa.

– Îmi pare rău, nu l-am văzut. Dar o să mă uit după el, îți promit.

Înțelegea de ce ar fura cineva o pisică. Foamea aducea la disperare oameni altădată morali. Auzise de cartele furate pe stradă, de oameni care-și dădeau hainele de blană pe un sac de cartofi. Familia ei avea noroc să nu fi fost încă nevoită să recurgă la măsuri disperate, dar viața devenea tot mai grea pe măsură ce zilele treceau și temperatura scădea.

Electricitatea deveni intermitentă, apoi în noiembrie rămaseră fără apă după ce bombele distruseră conductele. Acum trebuiau să aducă găleți cu apă de la un hidrant de incendiu din capătul străzii și să folosească o lampă cu kerosen ca să aibă lumină seara. Maria îi dădu fiecărui copil câte ceva de făcut: Elena și Mihail aduceau apă, iar Katia strângea lemne de foc; Irina aducea acasă mâncarea de la cantină, iar Maria se ducea după pâine și orice mai putea găsi de mâncare.

Noaptea, când avioanele zburau pe deasupra orașului, cântau cântece în adăpost ca să acopere zgomotul. „Bășmăluța albastră“, în care un soldat plângea după fata pe care o iubea, era unul dintre preferatele lor.

„N-are cum să mai dureze mult“, se gândea Maria. Unde e Armata Roșie? Stalin își spunea „tătucul națiunii“; acum era momentul să o dovedească.

– Mă doare burta, se plânse Mihail într-o seară de noiembrie, aplecându-se peste masă.

Avea treisprezece ani și era înalt pentru vârsta lui. Maria îl atinse cu dosul palmei pe frunte și observă că avea pielea cenușie, ochii lipsiți de strălucire și un herpes în colțul gurii. Îl înconjură cu brațele și-i simți coastele ieșindu-i prin piele. Cu toții pierdeau în greutate, dar cazul lui părea mai grav decât al celorlalți.

– Ia niște supă, îi zise ea, turnându-i cu polonicul o porție generoasă într-un castron; apoi dizolvă o lingură de vitamine pudră în apă și-i spuse să o înghită. Mănâncă încet, îl avertiză ea. Să nu ți se facă rău. Mâine o să încerc să găsesc mai mult.

Când își luă pâinea a doua zi, numărând cu grijă cartelele prețioase, întrebă:

– Există vreo cale să fac rost de mai multă pâine pentru fiul meu? Nu se simte bine.

– Să te măriți cu un șef de partid? sugeră femeia cu o privire cinică. Observ că ei nu suferă lipsuri.

– În afară de asta?

Maria se cutremură la un asemenea gând. Nu avea să se recăsătorească niciodată. Piotr fusese singurul bărbat pentru ea.

– Am auzit că primești rații suplimentare dacă donezi sânge, spuse femeia. Dar ai grijă să nu-ți pierzi puterile. Personal, am nevoie de tot sângele pe care-l am.

Mariei nu trebui să i se spună de două ori. În drum spre fabrică, se opri la Hôtel de l'Europe pe Nevski Prospekt, care era folosit pe post de spital militar. Drept răsplată pentru jumătate de litru de sânge, primi cartele pentru o rație de pâine de încă două zile pentru toată familia, precum și o pungă de rădăcinoase.

– Pot să vin și săptămâna viitoare? întrebă ea și fu dezamăgită când i se spuse că nu poate dona decât o dată pe lună.

Măcar în seara aceea mâncară bine – o tocană de cartofi, ceapă, morcovi și napi, cu pătrunjel proaspăt presărat pe deasupra – și avu grijă ca Mihail să primească o porție mai mare decât surorile lui. Lipsurile păreau să afecteze bărbații mai rău decât femeile, așa că fu ușurată când Stepan îi spuse că primește rații de armată la postul său de la bateria antiaeriană.

Veni zăpada și râurile înghețară, iar sentimentul de claustrofobie deveni mai puternic. Cădeau bombe aproape în fiecare noapte, ziua se trăgea, iar frigul părea mai aspru decât în orice iarnă pe care și-o amintea Maria. Când Katia nu reuși să găsească lemne de foc pentru sobă, Maria începu să desfacă mobilele și să smulgă plintele de pe pereți. Era abia decembrie, iar în fața lor se întindeau cel puțin încă trei luni de iarnă. Cum aveau să supraviețuiască? Când avea să fie eliberat orașul? Începea să creadă că Stalin îi abandonase. Știa prin ce greutăți treceau? Cum putea să-i lase să moară de foame?

Pe 15 decembrie, o zi de luni, Maria și Irina se duceau pe jos la muncă prin zăpadă. Nimeni nu curățase trotuarul, așa că mergeau în șir indian pe urmele făcute de pașii celor de dinaintea lor, ocolind molozul de la clădirile bombardate. La colțul străzii Pestelia, era un bărbat întins pe o parte în zăpadă. Primul gând al Mariei fu că omul alunecase și se lăsă pe vine ca să-l ia de cot și să-l ajute să se ridice.

– Domnule? Sunteți bine? întrebă ea.

Abia atunci văzu că avea ochii larg deschiși, holbându-se de pe un chip ce căpătase o nuanță albăstruie, sclipind de promoroacă.

– E mort, mamă, zise Irina cu un suspin. Ce facem?

Maria mai văzuse morți – familia ei în pivnița din Ekaterinburg; bebelușul Pavel, zăcând pe pat lângă ea – și își dădu seama imediat că Irina are dreptate. Trupul îi era acolo, dar spiritul omului dispăruse de mult. Închise ochii, apoi îi căută prin buzunarele hainei până când găsi o cartelă cu o adresă scrisă pe ea. Îl chema Pavel, ca pe fiul ei, iar blocul său era chiar după colț.

– Tu du-te înainte la fabrică. Spune-le că întârzii jumătate de oră, o instrui pe Irina. Mă duc să văd dacă e cineva din familie acasă.

Când sună la ușa apartamentului bărbatului, auzi înăuntru un târșâit de pași, dar trecu ceva timp până când ușa fu deschisă de o femeie trasă la față care părea să fie trecută de șaptezeci de ani.

– Îmi pare tare rău, zise Maria, întinzând mâna să o atingă pe umăr, dar am o veste proastă.

Femeia încuviință din cap când Maria îi spuse ce se întâmplase și nu se arătă prea surprinsă. Era subțire ca o trestie și părea foarte plăpândă.

– Aveți copii care să vă ajute să-l aduceți și să-l îngropați? întrebă Maria.

– Am doi băieți, dar sunt în armată, îi spuse femeia.

O lacrimă îi scânteia în colțul ochiului, dar parcă nu avea forță să plângă.

– Dar vreun vecin? Vreun prieten?

– Poate mă ajută domnul de la doisprezece?

Nu părea prea sigură.

Maria se duse să-i bată la ușă, iar bărbatul care răspunse fu de acord să vină cu ea, deși nu părea nici el prea voinic.

– Am auzit că rămân fără sicrie, îi spuse ea. Că duc cadavrele în biserici vechi unde să le țină până când pot să aranjeze vreo înmormântare. Poate ar trebui să-l ducem pe Pavel la Sf. Pantelimon. Cred că e cea mai apropiată.

Oftă când văzu cadavrul zăcând încă în locul unde-l găsise Maria, acoperit cu un strat fin de zăpadă proaspătă.

– Bietul om. Ce mai sfârșit, zise el. Acum un an, n-ai fi lăsat un câine în zăpadă în halul ăsta, dar acum…

Lăsă propoziția neterminată.

Împreună ridicară mortul; Maria îl luă de picioare, în timp ce vecinul îl prinse de piept și se duseră încet, clătinându-se, până la biserică, alunecând pe trotuarul cu polei. Maria se rugă pentru el în minte, încredințându-i sufletul lui Dumnezeu.

– Aveți dumneavoastră grijă de văduvă? întrebă ea înainte să se despartă.

– Soția mea și cu mine o să facem ce putem, zise vecinul. Vă doresc tărie dumneavoastră și familiei.

O lună mai târziu, Maria se gândi la ziua în care-l găsise pe Pavel întins în zăpadă și își aminti cât de puțin bănuiau atunci ce avea să urmeze. Până la jumătatea lui ianuarie 1942, devenise un lucru obișnuit să găsești cadavre pe stradă. Unii oameni se așezau lângă un zid să se odihnească o clipă și nu se mai ridicau niciodată; alții zăceau în șanțuri, pe jumătate îngropați în zăpadă, cu fețele înnegrite și gurile căscate, arătându-le dinții lipsă. De fiecare dată când dădea peste un cadavru, Maria căuta o cartelă ca să-i poată anunța vreo rudă, dar uneori erau deja furate. Hainele și pantofii lipseau deseori la rândul lor. Nu mai era nici un respect față de morți, iar asta era ceva insuportabil de trist.

La cererea localnicilor, câțiva preoți ortodocși ieșiră din ascunzători și începură să țină slujbe la biserică. Maria se ducea la catedrala Sf. Vladimir în fiecare duminică și se ruga pentru familia ei, pentru bebelușul Pavel,

pentru Piotr – întotdeauna pentru Piotr – și pentru toate sufletele cărora le găsise trupurile pe străzi în săptămâna aceea. Nu mai mergea la cimitirul unde se odihnea Piotr. Pe măsură ce o lăsau puterile, drumul devenea prea greu, și nu putea suporta să vadă mormanele de cadavre așteptând să fie îngropate. Temperatura scăzuse la minus treizeci de grade, iar pământul era prea tare ca să mai sape cineva morminte.

Toți copiii ei erau mai slabi, dar paloarea lui Mihail se ameliorase de când începuse să găsească moduri de a-i da puțin mai multă mâncare.

– O să vină curând provizii, îi spuse prietena ei de la fabrică. S-a deschis în sfârșit Drumul de Gheață.

Mariei îi veni să sară în sus de bucurie. De câteva săptămâni așteptau ca gheața de pe lacul Ladoga să înghețe preț de douăzeci de centimetri grosime, fiindcă atunci avea să poată susține greutatea unui camion care s-o traverseze, iar orașul avea să fie legat din nou de restul Uniunii Sovietice. Era mândră de inginerii națiunii sale. Nemții nu ar fi reușit nicicând așa o ispravă. Numai rușii cu iernile lor lungi și reci știau cum să folosească vremea în avantajul lor. Își aminti de înfrângerea împăratului francez Napoleon în Rusia în 1812, fiindcă trupele sale nu știau cum să supraviețuiască frigului, și simți un strop de încredere că războiul avea să ia sfârșit curând.

– Ce alimente crezi că o să aducă mai întâi? întrebă ea, apoi începură să saliveze vorbind de vită suculentă gătită în sos de smântână, de prăjituri gustoase însiropate cu miere, de cartofi copți pe foc și tăvăliți prin unt.

În seara aceea, când ajunse acasă, nu găsi decât o supă apoasă din păpădii și urzici, și jumătate de felie de pâine sfărâmicioasă și acră.

Spre sfârșitul lui ianuarie, băiatul unor vecini se îmbolnăvi de tuse convulsivă. Locatarii blocului stăteau în adăpostul antiaerian și-i ascultau accesele dureroase de tuse urmate de șuieratul distinctiv al bolii.

– L-ai dus la spital? o întrebă Maria pe mama lui. Nu sună bine.

– Au spus că majoritatea copiilor se fac bine în timp, răspunse ea cu frică în ochi.

Raisa se aplecă să-i șoptească ceva Mariei.

– Cred că ar trebui să-i spunem să nu-l mai aducă în adăpost ca să nu ne îmbolnăvească și pe noi.

Maria o ignoră, dar își strânse copiii aproape. Când se întoarseră în apartament, le dădu o doză dublă de vitamine pudră, pentru orice eventualitate.

În următoarele trei săptămâni, de fiecare dată când trecea pe lângă ușa vecinei și auzea băiatul tușind și șuierând, spunea o rugăciune pentru el și se închina. Iar apoi, într-o dimineață, tot blocul auzi urlete ca de lup răsunând pe coridoare și peste curtea blocului. Maria ieși în grabă pe palier, la timp cât s-o audă pe mamă urlând:

– Dumnezeu mi-a luat băiatul! Singurul meu băiat!

Coborî în fugă să o îmbrățișeze, dar femeia o respinse. Nu putea fi consolată.

În seara aceea, Maria se gândea la băiat în timp ce ștergea vasele de la cină cu o cârpă umezită ca să economisească apa. „Cât noroc am avut", își zise ea. Se simțea vinovată că avea cinci copii care trăiau în timp ce vecina ei își pierduse singurul fiu. Ingeniozitatea de a găsi hrană era importantă în acest asediu, dar supraviețuirea ținea și de noroc. Maria avusese un ghinion incredibil când își pierduse părinții, surorile și fratele, apoi pe bietul Pavel și pe Piotr, dar acum avea o altă generație care s-o aline, iar ai ei erau toți copii buni.

Puse farfuriile în dulap și șterse aragazul, gata să fie folosit de următoarea persoană, înainte să se întoarcă în apartamentul ei. Când ajunse în fața ușii, cu mâna gata să întoarcă mânerul, auzi pe cineva tușind și se opri. Era Mihail. Tuși tare, de parcă avea ceva înfipt în gât, apoi tăcu. Maria așteptă, abia îndrăznind să respire. Dar veni imediat și șuieratul inconfundabil, iar ea simți cum un ciob de sticlă îi străpunge inima.

Capitolul 43

LENINGRAD. *ianuarie 1942*

Maria îl înfășură pe Mihail în haina lui groasă și-l încălță cu ghetele călduroase, îi puse o căciulă de blană pe cap și-l ajută să străbată străzile întunecate până la spitalul de copii Rauhfus, recunoscătoare că în seara aceea măcar nu erau bombardamente. Stepan spunea că nemților le înghețaseră motoarele din pricina gerului, așa că avioanele nu puteau decola. Fruntea lui Mihail era fierbinte la atingere, iar aerul nopții îi provoca noi accese de tuse, dar Maria spera că, dacă îi va găsi medicamente înainte ca băiatul să-și piardă puterile, va avea o soartă mai bună decât fiul vecinei.

În spital nu era încălzire, iar ferestrele erau acoperite pe interior cu promoroacă. Saloanele erau pline de copii îngrămădiți cât vedeai cu ochii. Cei mai mulți stăteau în tăcere, uitându-se în gol, dar unii strigau după ajutor, întinzându-și brațele spre ea. Se întrebă dacă nu cumva făcuse o greșeală să-l aducă pe Mihail în locul acesta, unde erau atât de mulți copii mai bolnavi decât el, dar se așezară la o coadă să-l vadă un medic. Chiar în fața lor stătea o fată cu păduchi care-i umblau prin părul blond, iar Maria se feri, simțind cum o mânca și pe ea pielea capului doar la vederea lor.

– Un tânăr în formă care primește hrană adecvată ar trebui să se vindece cu ușurință de tuse convulsivă, îi spuse medicul după ce-l consultă pe Mihail. Duceți-l acasă, țineți-l la căldură și dați-i cât de multă mâncare puteți.

Maria se îngrozi.

– Nu există medicamente? Speram să ne dați ceva.

Doctorul deschise brațele.

– N-am nimic care să vă ajute. Repaus la pat și mâncare bună vă trebuie. Acum, dacă nu vă supărați…

Arătă spre coada din spatele ei. Rândul lor trecuse.

Maria își bătu capul tot drumul spre casă. Trebuia să facă mai mult, dar ce? Deodată parcă auzi glasul lui Piotr în minte, amintindu-i că folosea rădăcină de iarbă-mare ca să potolească tusea celor mici. Unde să găsească așa ceva? Își stoarse creierii și-și aduse aminte că văzuse o plantă mică în

colțul cimitirului unde era îngropat. Oare supraviețuise rădăcina sub centimetri buni de zăpadă?

În dimineața următoare, se trezi în zori și se duse pe jos până la cimitir. De câteva ori se clătină, simțind că amețește, dar era mânată de hotărârea de a se întoarce la fiul ei bolnav.

Când ajunse la colțul unde se afla mormântul lui Piotr, se opri o clipă să-i vorbească. „Supraviețuim", îi spuse ea, în gând, „dar Mihail e bolnav. Dacă mă auzi, îndrumă-mă, te rog, ce să fac."

Îi atrase atenția lopata unui gropar care stătea părăsită pe pământul din apropiere. O ridică și se duse la locul unde își amintea că văzuse iarba-mare. Când dădu zăpada la o parte, văzu că planta se ofilise din pricina înghețului.

Ridică lopata și lovi pământul tare ca oțelul, iar vibrațiile îi urcară pe braț în sus. „Nu merge, Piotr", bombăni ea cu voce tare. Încercă să folosească un colț ascuțit al lopeții, lăsându-și greutatea pe ea și legănându-se înainte și înapoi. Treptat, pământul începu să cedeze. Simțea că amețește de atâta efort, dar în cele din urmă sparse pământul suficient cât să smulgă rădăcinile tuberizate ale plantei. Le înfășură într-o foaie de hârtie și le așeză în sacoșa de cumpărături, deasupra de tot, închizând ochii în semn de recunoștință. Părea un alt dar de la Piotr, de parcă încă mai încerca să ajute.

Pe drumul spre casă, începu să se simtă foarte slăbită. Se așeză lângă un perete, cu capul între genunchi, dar amețeala nu-i trecea. De fiecare dată când încerca să se ridice, lumea se învârtea cu ea. Începu să plouă și nu reuși să ajungă în picioare fără să simtă că se va prăbuși.

– Pot să vă ajut, doamnă? zise o voce, iar ea ridică privirea și văzu un tânăr în uniformă de armată, cu chipiul pe cap. Unde locuiți?

Ea îi spuse, dar adăugă:

– E destul de departe.

– Nici o problemă, răspunse el, punându-i un braț în jurul umerilor și ridicând-o în picioare.

Era puternic, ca Piotr; îi simțea mușchii prin mâneca jachetei. Pentru el nu era aproape nici un efort să o sprijine în timp ce mergeau. Maria nu vorbi mult, conservându-și energia pentru efortul de a pune un picior în fața celuilalt, dar soldatul pălăvrăgea despre un spectacol pe care-l văzuse cu o seară în urmă la Teatrul de Comedie Muzicală.

– Vă vine să credeți că încă mai au spectacole? Sala era aproape plină. Nu cred că am mai râs niciodată atât de mult, îi zise el. Am doar o săptămână de permisie și era prea departe să merg acasă, dar oamenii din Leningrad au un spirit incredibil, așa că mi-a plăcut să stau aici.

Când ajunseră la ușa din stradă, Maria scotoci după chei.

– Vă rog, zise ea. Urcați și lăsați-mă să vă dau niște pâine pentru osteneală.

– În nici un caz, exclamă el. Primesc rații de la armată. Aveți grijă de dumneavoastră, doamnă.

În apartament, tocă rădăcina de iarbă-mare și o fierse în puțină apă. Piotr obișnuia să o amestece cu miere, dar nu reuși să pună decât niște fire de zahăr ca să combată gustul amar. Mihail o înghiți, apoi se prăbuși la loc pe perne, epuizat, și adormi. Maria vru să spună o rugăciune pentru soldatul care o ajutase, dar își dădu seama rușinată că nici măcar nu îl întrebase cum îl cheamă.

Două zile mai târziu, Katia începu să tușească și să șuiere, iar Maria le mută pe Irina și pe Elena în dormitorul ei ca să le separe de bolnavi. Mai făcu o supă din frunze de păpădie și-și împărți rația de pâine cu copiii bolnavi ca să primească fiecare câte o felie în plus. Ținea o oală cu apă clocotindă în camera în care dormeau cei mici, sperând că aburul le va ușura congestia plămânilor, și le dădea să bea fiertură din rădăcină de iarbă-mare de mai multe ori pe zi.

În fiecare dimineață când deschidea ochii, se ruga să se simtă mai bine, dar cum stătea și asculta, nu trecea mult timp până când auzea sunetul de tuse convulsivă urmat de un șuierat când copiii trăgeau aer în piept.

Își luă liber de la muncă o săptămână, iar după ce șeful ei insistă să se întoarcă, Irina rămase acasă să aibă grijă de frații ei. Când Maria le spuse colegelor de ce a lipsit, una dintre ele avu o sugestie.

– Căminele de copii de pe celălalt mal al lacului Ladoga sunt bine administrate acum. Nu e ca la începutul războiului, când era haos peste tot. Copiii mei sunt în căminul cu numărul 44 și îmi scriu că, deși condițiile nu sunt luxoase, măcar primesc mâncare caldă în fiecare zi și există o școală unde pot să-și continue studiile. Poate ar trebui să-i trimiți pe cei doi acolo ca să se vindece?

Maria tânjea cu fiecare fibră a trupului să țină familia laolaltă, dar în același timp știa că nu și-ar ierta-o niciodată dacă unul sau amândoi ar fi murit de tuse convulsivă când îi stătuse în putere să-i salveze. Ce ar face Piotr? De l-ar putea întreba…

În următoarea după-amiază liberă, se duse la gara Finlanda să întrebe cum poate rezerva un loc pe un transport pe Drumul de Gheață și fu șocată de zăpăceală. Mulțimi frenetice stăteau la coadă în fața birourilor de evacuare, luptându-se pentru un loc și trăgându-și lucrurile cu sania. Maria primi o listă de reguli: toți pasagerii trebuie să aibă ștampilele și actele necesare; numai douăzeci și șapte de kilograme de bagaje de persoană; trebuia să vii cu castronul și lingura de acasă pentru terciul de hrișcă și supa care aveau să fie servite și să ai destulă mâncare cât să te țină câteva zile. Privirea îi ajunse în josul paginii, unde era un avertisment: *Accesul persoanelor cu boli infecțioase este strict interzis*. I se prăbuși moralul. Asta îi excludea pe copii. Mihail și Katia nu se puteau abține prea mult să nu tușească.

Se așeză lângă un zid jos și-și îngropă capul în palme. Se simțea slăbită de foame și zdrobită de disperare. În fiecare zi muncea cât de mult putea: când nu era la fabrică să transporte cartușe de obuze, stătea la coadă la pâine, căuta plantele comestibile din ce în ce mai rare care creșteau în parcuri și spații deschise, sau era acasă și avea grijă de copii. Nu exista odihnă, nu exista timp liber. Făcea tot posibilul, dar se pare că nu era suficient.

O mână o apăsă pe umăr.

– Maria, ce mai faci? zise o voce cunoscută, iar ea ridică privirea și-l văzu pe Iuri, ofițerul NKVD.

Ochii i se umplură de lacrimi și întoarse privirea, enervată că o surprinsese într-o clipă de slăbiciune.

El se așeză lângă ea.

– Ce fac copiii?

Ea scutură din cap.

– Doi dintre ei au tuse convulsivă. Am sperat să-i duc să traverseze Drumul de Gheață, ca să primească îngrijiri adecvate, dar pare imposibil.

Flutură broșura din mână.

– Poate vă pot ajuta eu, zise el încet, iar ea ridică privirea.

– De ce-ați face asta?

Cuvintele îi sunară nepoliticos, dar nu asta intenționase; parcă își pierduse agerimea minții zilele astea.

– Pentru că ești o femeie bună. Pentru că-i ajuți pe alții în ciuda nenorocului tău.

Privirea lui era blândă și se uita drept în ochii ei.

Maria se cutremură și întoarse privirea.

– Spune că n-au voie să meargă cu transportul pe gheață dacă au o boală infecțioasă. Cum pot să evit asta?

– Dar dacă i-aș urca într-un camion care aduce soldați răniți de pe front? Ar primi îngrijiri corespunzătoare și nu s-ar aplica regulile obișnuite. O strânse de antebraț. Trebuie să traversez și eu Drumul de Gheață mâine-seară și aș putea să-i supraveghez. Când mă întorc la sfârșitul săptămânii viitoare, o să te pot liniști că sunt în siguranță.

Maria trase adânc aer în piept.

– Ați face asta pentru noi? Se încruntă, nedumerită. V-aș rămâne profund datoare.

– Nu-i nevoie de atâta formalitate. Zâmbi, iar cicatricea roz, lucioasă, care i se întindea în zigzag pe obraz în jos se mișcă și ea. Poate am putea să mergem la un concert împreună când mă întorc, continuă el. Am auzit că Orchestra Simfonică Radio încă mai susține concerte.

Maria se holbă la el uluită. Trebuie că experiența războiului era fundamental diferită pentru el dacă se putea gândi să consume timp și bani pe altceva decât mâncare.

El îi înțelese greșit expresia.

– Îmi pare rău. Știu că au trecut abia patru ani și ceva de când a murit soțul tău și poate nu ești pregătită, dar de vreme ce amândoi suntem singuri, mă gândeam că poate ți-ar plăcea compania cuiva. Mie mi-ar plăcea.

Mariei i se făcu rău la gândul că el vedea asta ca pe un fel de propunere romantică, dar în același timp își dorea mult să-i ducă pe Mihail și pe Katia în siguranță pe partea cealaltă a lacului. Ezită, nevrând să-i dea speranțe, și totuși dornică să-i accepte oferta.

– Lucrez până târziu și sunt obosită când termin, dar poate la un moment dat vom putea să ascultăm muzică împreună. Mi se pare un vis din altă viață, una pe care abia mi-o mai amintesc.

– Întotdeauna am iubit muzica, spuse el. N-aș putea trăi fără ea. Zâmbi din nou. Așa că mâine o să-i iau pe copii la ora patru. Să aibă bagajele gata pregătite.

– Sigur că da, zise ea. Și vă mulțumesc din toată inima.

Maria le făcu bagajele cu grijă nesfârșită. Fiecare copil avea o geantă mare cu pulovere, șosete, pantofi, pijamale și o pătură călduroasă, precum și o gentuță pe care și-o puteau atârna în diagonală pe umăr. În gentuțe le puse o sticlă cu mixtura de iarbă-mare, două felii de pâine, un borcan prețios cu murături din stocul ei și o bucată de hârtie împăturită în care pusese niște vitamine pudră. Le dădu fiecăruia câte un portofel cu bani, câteva creioane, hârtie și plicuri cu timbre ca să poată scrie acasă, cartelele de mâncare, precum și castroane și tacâmuri. Iuri zisese că se va ocupa el de documente.

Încercă să se gândească la câte un obiect cu valoare sentimentală pe care să-l poată da fiecăruia și în ultimul moment strecură în genți câteva animale de lemn pe care li le cioplise Piotr când erau mici: pentru Katia, o rață care mergea legănat și pe care o puteai trage cu o sfoară, iar pentru Mihail, un tigru care răgea. Aveau să râdă când aveau să-și desfacă bagajele și să le găsească.

– Trebuie să aveți grijă unul de celălalt orice s-ar întâmpla, le spuse ea. Insistați să nu vă despartă nimeni. Scrieți-mi când ajungeți și rugați pe cineva de la cămin să vă ajute să puneți scrisorile la poștă. De îndată ce se ridică asediul, o să vin să vă găsesc.

– Și dacă ne facem bine până atunci, mamă? Nu putem să ne întoarcem acasă mai devreme? întrebă Mihail.

Ea încuviință din cap.

– Ba sigur că da. Veniți acasă de îndată ce puteți. Dar amândoi trebuie să călătoriți împreună. Să nu uitați regula asta.

Soneria sună la ora patru, iar Maria își luă haina și-și încălță ghetele ca să-i poată însoți până la gara Finlanda. Iuri conducea o dubă NKVD și le făcu semn să urce în spate. Nu existau geamuri, doar niște bănci înguste pe care să stea, iar asta o făcea pe Maria să se simtă rău. Piotr fusese luat într-o dubă ca aceasta și nu-l mai văzuseră niciodată. Se scutură să scape de gândul acela. Copiii erau neliniștiți din pricina drumului și era important să pară veselă și optimistă. Fruntea Katiei ardea, a lui Mihail nu la fel de rău.

Oare făcea ce trebuie trimițându-i cu un ofițer NKVD? Ce ar fi crezut Piotr? Spera că ar fi fost de acord cu decizia ei.

În stație, Iuri ocoli mulțimea de oameni care forfoteau, își arătă actele de identitate unui gardian, apoi le duse bagajele într-un tren care aștepta deja la peron. Călătoria dura o oră până la Osinoveț, înainte să facă transferul pe Drumul de Gheață. Maria le dădu amândurora o ultimă îmbrățișare, strângându-i atât de tare că abia mai puteau să respire.

– Scrieți-mi imediat ce ajungeți, îi instrui a suta oară.

– Așa o să facem, făgădui Mihail, dar Katia se simțea prea rău ca să răspundă.

Iuri îi ajută să urce în tren, iar Maria rămase să-l privească până când porni într-un nor de fum.

„Ce-am făcut?“ O cuprinse panica. „Am făcut cea mai mare greșeală din viața mea?“ Dacă da, era prea târziu să se răzgândească. Se întoarse și se duse acasă târându-și picioarele. Străzile răsunau de sunetul metronomului transmis acum în difuzoare între concerte de muzică clasică și buletine de știri, ca inima palpitândă a orașului. În seara asta părea de rău augur. Când îi va vedea din nou? Se ruga la Dumnezeu să fie curând.

Capitolul 44

LENINGRAD. *februarie 1942*

Iuri zisese că se va întoarce la sfârșitul săptămânii următoare, iar Maria număra orele. Se referise la ziua de sâmbătă? Ziua trecu fără ca el să apară. Sau duminică? Tot nici un semn. Duminică seară, se duse cu greu până la Apartamentele Bolșaia și convinse un vecin să o lase să intre în bloc, apoi îi bătu la ușă până când i se învinețiră degetele. Poate că rămăsese la muncă până mai târziu. Asta trebuia să fie cauza.

– Cât durează să ajungă o scrisoare de pe cealaltă parte a lacului? îl întrebă pe Stepan a doua zi dimineață, după o noapte nedormită.

El îi puse un braț în jurul umerilor și o strânse ușor.

– Scrisorile personale nu prea au prioritate. Camioanele care se întorc încoace sunt încărcate cu muniție și provizii esențiale. Trebuie să avem încredere că sunt bine și că o să se vindece curând. Lui Iuri putea să i se întâmple orice. Poate a fost arestat. Din câte îmi spui, încălca o sumedenie de reguli.

Gândul acela nu o liniști pe Maria. Era disperată să afle vești. Măcar de-ar fi știut unde să le scrie lui Mihail și Katiei; măcar de-ar fi avut un telefon. Familia ei avusese telefoane la Palatul Alexandru în 1917; tehnologia exista de decenii întregi, dar cei mai mulți ruși nu aveau telefon acasă, nici măcar în 1942. Se gândea că, dacă ar fi avut, nemții le-ar fi tăiat cablurile.

Grijile o măcinau pe dinăuntru, făcând-o să adoarmă greu noaptea, iar munca ei avea de suferit. Știa că e mai puțin eficientă în sarcinile sale de la fabrică, dar nu se plângea nimeni. Toată lumea își pierdea puterile; toată lumea avea griji.

La sfârșitul lui februarie, Galina veni să bată la ușa Mariei, arătând ca o stafie.

– Mama e bolnavă, zise ea. Vă rog, puteți să veniți?

Maria ezită, dar furia ei față de Galina și Raisa pentru arestarea lui Piotr se risipise de mult, acum că lupta pentru supraviețuire era cea mai importantă.

– În regulă, spuse ea și o urmă pe fată la apartamentul lor.

În toți anii aceia în care trăiseră în același bloc, Maria nu intrase niciodată în camerele Raisei. Semănau cu ale ei, dar erau mai goale. În podea erau găuri de unde bănuia că smulseseră scânduri cu care să facă focul. Galina o conduse până la pat, unde Raisa stătea întinsă pe spate, cu ochii închiși, cu gura larg deschisă, cu pielea de un alb îngrozitor. Maria îngenunche ca să-i atingă fruntea și își dădu seama imediat că murise de ceva timp. Chiar și așa, îi luă pulsul și ascultă cu urechea la gura Raisei după o urmă de răsuflare, dar nu era nimic. Galina își muta greutatea de pe un picior pe altul, cu o expresie îngrozită pe față.

– Îmi pare foarte rău, zise Maria, iar fata scânci un „Nuuuu!“ prelung.

– Unde e tatăl tău? o întrebă ea.

– A murit în decembrie, se bâlbâi Galina, iar Maria se rușină că nu observase.

Fusese atât de ocupată să aibă grijă de propria familie.

– Ce mă fac? țipă Galina cu o voce isterică. Nu pot să am grijă singură de mine!

Avea șaisprezece ani, ca și Katia. Prea tânără ca să-și poarte singură de grijă. Dar de ce să ia Maria copilul altcuiva, copilul din cauza căruia soțul ei fusese executat? Își respinse amărăciunea din suflet.

– Trebuie să vii să locuiești cu noi, zise ea. Ai mâncare aici?

Galina scutură din cap.

– O să te învăț să cauți. Dacă o să consumi din mâncarea noastră, trebuie să ne ajuți și să o găsim. De acord?

– Desigur. Pe Galina o podideau lacrimile. Ce facem cu mama?

Maria știa că nu se mai trimiteau ambulanțe după cadavre și că nu vor găsi niciodată un coșciug în care s-o îngroape. Temperatura era de minus douăzeci de grade, așa că aveau timp.

– Hai s-o lăsăm în pat deocamdată. O să vorbesc eu cu cineva.

Stepan, Irina și Elena acceptară prezența Galinei fără să pună întrebări, iar Maria fu mândră de ei. Stepan îi arătă fetei unde pusese capcane ca să prindă păsări și șobolani și o rugă să le verifice regulat; Maria o învăță ce fel de plante să caute și unde le-ar putea găsi; și în fiecare zi Galina o însoțea pe Irina să-și ia rațiile de mâncare, fiindcă un om singur care ducea o pungă de hârtie maro cu pâine putea fi tâlhărit până să ajungă acasă.

La fabrică, femeile împărtășeau trucuri despre cum își hrăneau familiile.

– Poți să cureți lipiciul de tapet de pe perete și să-l mănânci, spuse una. E făină cu apă, la urma urmei.

– Și pielea e bună dacă o fierbi destul, apoi bei apa, afirmă alta.

– Am auzit că unii recurg la canibalism, le zise o femeie mai în vârstă, și chiar că își omoară victimele ca să le mănânce.

– Rușii n-ar face așa ceva, insistă Maria.

Dar apoi își aminti că bărbații care-i măcelăriseră familia erau și ei tot ruși. Dacă erau în stare să facă asta, poate că unii puteau să consume carne de om.

Rația de pâine scăzu la doar o felie mică de persoană în fiecare zi, și era atât de umflată cu rumeguș încât nu făcea mare lucru să le aline durerea care le răsucea stomacul. Mâncarea de la cantina fabricii era îndoită cu apă și tot mai puțină, așa că deveni mai greu să aducă borcane acasă. Totuși, Maria încerca să facă masa de seară să pară apetisantă: un pic de supă verde, o ciupercă sau două din când în când, o porție măruntă de șobolan, pasăre sau pește, când aveau de unde, și felia de pâine sfărâmicioasă și amară. Dacă mânca încet și mesteca fiecare îmbucătură de treizeci de ori, aproape se putea convinge că era o masă adevărată.

*

Când colega Mariei de la muncă primi o scrisoare de la copiii ei din casa cu numărul 44, Maria își înghiți gelozia. Mihail și Katia probabil se aflau la o altă casă, una mai îndepărtată, de unde era mai greu să trimită scrisori. Îl rugă pe Stepan să verifice la gara Finlanda, de vreme ce scrisorile nu veneau acasă, dar de fiecare dată îi spunea că nu era nimic pentru ea.

Vremea de iarnă se mai domoli în martie, iar Drumul de Gheață începu să se topească, așa că Mihail și Katia n-ar fi putut să se întoarcă în Leningrad nici dacă s-ar fi simțit destul de bine. De asemenea, avea să fie mai greu să se trimită scrisori. O dată la două săptămâni, Maria se ducea la apartamentul lui Iuri, dar încă nu era nici picior de el. Își spuse că probabil era detașat altundeva, dar era supărată că nu-i scrisese ca să-i spună. Sigur își dădea seama că ea își face griji. Îl trimise pe Stepan să întrebe la Bolșoi Dom, dar i se spuse că nu divulgă informații despre localizarea ofițerilor.

Faptul că nu știa ce se întâmplase cu copiii ei era o durere constantă și sâcâitoare. Maria încercă să și-i imagineze stând la o masă lungă de refectoriu împreună cu o mulțime de alți copii, mâncând carne și cartofi,

râzând și sporovăind, dar nu putea să păstreze imaginea în minte prea mult timp înainte să-i revină îngrijorările. Tot le mai punea farfurii pe masă la cină, apoi își amintea că nu sunt acolo. Familia ei părea micșorată. Era prea liniște în apartament. Îi era dor de zgomotul tuturor care vorbeau în același timp, de certurile de la baie, de mirosul părului lor când îi îmbrățișa. Era diferit de felul în care îi era dor de Piotr, dar nu mai puțin sfâșietor.

Bombardamentele începură din nou odată cu vremea mai călduroasă, dar Armata Roșie care să vină să-i salveze tot nu se vedea pe nicăieri. Un buletin al Sovinform[11] spunea că Hitler afirmase că va cuceri Leningradul până în august și informa cetățenii că evreii erau adunați în toate regiunile pe care le cuceriseră trupele sale. Veștile rele păreau să vină regulat, picătură cu picătură deprimantă. Nici măcar Iuri Levitan nu putea îndulci mesajele.

Măcar primăvara era mai ușor să găsească de mâncare. Stepan prindea iepuri lângă baricade, iar Maria sădi un petic de pământ din curte cu câteva semințe distribuite pentru grădinărit. Cultivă și ierburi acolo: cele care o învățase Piotr că au utilizări medicinale, cum ar fi iarba-mare și coada șoricelului, tătăneasa și cimbrul. Irina își făcu un iubit care lucra la fabrica de dulciuri Krupskaia și aducea acasă bomboane cu zahăr și tablete de ciocolată prăfoasă făcută fără cacao. Maria putea să facă un singur dulce să dureze toată seara ținându-l în obraz, iar aroma i se scurgea lent și-i oferea o senzație temporară de mulțumire. Dar apoi iubitul îi dădu o palmă Irinei, ea îi spuse că nu mai vrea să-l vadă, iar scurtele lor clipe de bucurie luară sfârșit.

Hitler nu sosise în oraș până în august, dar nici nu se vedea vreun semn că asediul urma să se termine. „Nu mai putem rezista încă o iarnă“, șopteau colegele de fabrică ale Mariei, cu amintirile cadavrelor de pe stradă și ale frigului cumplit încă proaspete în minte. Maria își aminti că Piotr îi spusese că poți prezice asprimea iernii următoare după mărimea conurilor de pin și grosimea cuiburilor de veveriță, dar nu se putea hotărî dacă erau mai mari sau mai mici decât de obicei.

Un sentiment universal de mâhnire se pogorî peste ei când veni primul îngheț în octombrie, urmat imediat de o furtună cu vânturi aprige. Maria era speriată. Când se spăla în baie, vedea că pielea îi era întinsă bine peste oase. Genunchii îi arătau uriași, iar pliuri de piele zbârcită îi atârnau pe coapse. O durea când se așeza pe scaun, fiindcă pe fund nu mai avea deloc

carne. Nu se uita niciodată în oglindă la chipul ei, dar știa că probabil era înfiorătoare: patru dinți i se slăbiseră și îi căzuseră în timp ce mânca, iar părul îi cădea cu pumnul când se pieptăna. Avea doar patruzeci și trei de ani, dar nu știa dacă mai poate supraviețui încă o iarnă.

Pe 31 octombrie, când Maria porni la lucru, caldarâmul sclipea ca diamantele în lumina dinaintea zorilor. Ghetele i se uzaseră, iar tălpile de carton pe care le confecționase nu izolau prea mult, așa că picioarele îi înghețară cu totul la scurt timp după ce plecă de acasă. Chiar și înfășurată în haina grea și cu căciula groasă de lână pe cap, tot îi era mereu frig zilele astea.

Trecuseră câteva săptămâni de când reușise să meargă la mormântul lui Piotr și îi era dor de liniștea pe care o găsea acolo când vorbea cu el în minte. Hotărî să meargă acolo curând. Tot amânase vizita fiindcă nu se simțea destul de voinică, dar poate că avea să reușească dacă mergea încet și se oprea des ca să se odihnească.

Deodată își pierdu echilibrul pe un petic de gheață și alunecă. Se răsuci, chinuindu-se să se apuce de o balustradă, iar piciorul drept i se îndoi sub ea. Se auzi un pocnet insuportabil când aterizâ pe caldarâm și își dădu seama imediat că își rupsese femurul. La început nu simți nici o durere, doar senzația de amorțeală, sentimentul că jumătatea inferioară a trupului era așezată într-un unghi greșit. Se întinse gâfâind, temându-se să se miște ca să nu-l rupă și mai rău. Primul ei gând fu la soldatul acela amabil care o ajutase data trecută să ajungă acasă. Unde o fi acum? Stepan era la muncă, la fel și Irina. Galina o lua pe Elena să stea la coadă la pâine, dar se duceau în direcția opusă. Pe stradă era liniște unde stătea ea, dar trebuia să treacă cineva nu după mult timp.

Soarele începu să urce pe cer, dar nu dădea nici un strop de căldură, iar Maria începu să tremure. Auzi pași apropiindu-se din spate, se întoarse și văzu o femeie, cocoșată și bătrână, după înfățișare, dar probabil nu mai în vârstă decât ea.

– Mi-am rupt piciorul, strigă ea. Vă rog să chemați ajutoare.

Femeia abia dacă îi aruncă o privire când trecu pe lângă ea fără să se oprească. Maria era tulburată. Ce fel de om ar face așa ceva? Acum frigul îi intra în oase și începea să se simtă somnoroasă. Asta era periculos; semn de

hipotermie. Dacă ceda, nu s-ar mai fi trezit niciodată. Nu avea ce să facă decât să înceapă să se târască spre casă.

Întinse brațele în față și se trase câțiva centimetri pe caldarâm. Un acces de durere înfiorătoare o făcu să urle. Se opri și încercă să-și mute greutatea astfel încât celălalt picior să fie mai aproape de pământ, apoi se trase din nou în față. Tot era o agonie. Pentru o clipă se gândi să renunțe; să se întindă pe jos și să moară. Era tentant. Dar apoi și-i imagină pe copiii ei. Micuța Elena avea doar unsprezece ani și avea nevoie de mămica ei. Ce ar crede Mihail și Katia când s-ar întoarce și n-ar găsi-o acasă? Și l-ar dezamăgi pe Piotr dacă nu ar face tot posibilul să rămână în viață.

Strângând din dinți, se târî din nou înainte. Când ajunse la drumul principal, mai mulți oameni trecură pe lângă ea ferindu-și privirea. Acum nu mai cerea ajutor, doar își concentra voința asupra fiecărei mișcări care o făcea să înainteze.

Trecuse probabil mai bine de o oră când ajunse la colțul străzii ei. Soarele se ridicase de-a binelea și gheața se topea, îmbibându-i haina. Piciorul îi zvâcnea, trimițându-i ace de durere pe șira spinării în sus, dar vedea deja ușa blocului.

– Mamă! țipă o voce, iar ea se întoarse și o văzu pe Elena venind în fugă pe stradă, urmată îndeaproape de Galina, care ducea un coș. Ce s-a întâmplat?

– Am căzut pe gheață. Maria își mușcă buza la un alt spasm de durere. Poți să găsești pe cineva să mă ajute să urc? Nu pot să merg.

În timp ce Elena intră în bloc să cheme un vecin, Maria îi spuse Galinei adevărul, că avea piciorul rupt.

– Ar trebui să mergi la spital, zise Galina, dar nu avea cum s-o ducă acolo.

Elena se întoarse cu un băiat adolescent care locuia la parter, și toți trei reușiră să o ridice pe Maria astfel încât piciorul rupt îi atârna, iar ea pe jumătate țopăi, pe jumătate fu transportată până la etajul al treilea.

În grămada de lemne era un picior de masă din apartamentul Raisei. Maria o rugă pe Elena să i-l aducă împreună cu niște cârpe curate, apoi își scoase haina și-și ridică fusta ca să se uite la coapsa ei. Era umflată îngrozitor, ca un picior de elefant, însemnată cu pete roșii și violet, dar cel puțin osul nu ieșise prin piele.

– Scoateți-mi ghetele, apoi lăsați-mă, ordonă ea. Trebuie să rămân singură.

După ce copiii ieșiră din cameră, Maria luă o pernă între dinți și-și pipăi coapsa cu degetele, împungând carnea umflată ca să vadă unde era rupt osul și cum trebuie să stea. Mușcând cu putere, îl împinse la loc, aproape leșinând de durere. Lacrimile îi curgeau pe obraji când își legă de coapsă piciorul mesei pe post de atelă, trăgând tare ca să strângă nodurile. Când termină, își trase cuvertura peste ea, lăsă capul pe pernă și leșină.

Agenție de știri sovietică între anii 1941 și 1961

Capitolul 45

LENINGRAD. *noiembrie 1942*

Când se întoarse Stepan, fu șocat de starea în care se afla mama lui. Maria tremura de febră și delira de durere. El îi aduse mai multe pături și-i făcu focul în dormitor. Doctorii nu mai făceau vizite la domiciliu și nu avea cum să o ducă la spital. Nu aveau nici măcar puțin praf de aspirină în casă, dar își aminti învățăturile tatălui său și făcu o cataplasmă cu rădăcină de tătănească dintr-o plantă din curte, apoi i-o înfășură în jurul coapsei.

Următoarea săptămână Maria și-o petrecu mai mult în stare de inconștiență. Avea vise complicate în care alerga prin Palatul Alexandru cu fratele și surorile ei, căutând pe cineva care dispăruse. Gemea și murmura: „Tatiana".

– Cine e Tatiana? întrebă o voce, iar ea deschise ochii și-l văzu pe Stepan.

De ce nu știa?

– Mătușa ta, desigur, zise ea, strângând din dinți din pricina unui nou val de durere, înainte să-și piardă iar cunoștința.

Într-o noapte se trezi în întuneric beznă și se întrebă dacă nu murise cumva deja. Auzea voci în minte. „Renunță, Maria. Vino la noi. E vremea ta." Părea că încercau să o tragă printr-un tunel lung. Simțea că familia ei era acolo, dar nu și Piotr. De ce nu venise după ea? Poate asta însemna că greșeau și că nu era vremea ei… Dar sigur era aproape. Era prea bolnavă. Nu avea să supraviețuiască.

Stepan apăru la căpătâiul ei cu o lampă cu kerosen care pâlpâia.

– Te-am auzit gemând, mamă. Pot să-ți aduc ceva?

Ea scutură din cap. Acum îi era imposibil să înghită. Știa că nu mai are mult timp. Dar mai era un lucru pe care trebuia să-l facă înainte să moară. Trebuia să-i spună lui Stepan că sunt Romanovi, fiindcă altfel adevărul despre moștenirea lor și o parte importantă a istoriei Rusiei aveau să se piardă pentru totdeauna. Era un suflet sensibil care nu ar fi riscat să le spună celorlalți. Dar de unde să înceapă?

– M-am născut Maria Romanova, zise ea, cu glasul slab și răgușit. Am crescut la Palatul Alexandru în Țarskoe Selo. Tatăl meu a fost țarul Nicolae,

mama mea țarina Alexandra. Am avut trei surori, pe Olga, Tatiana și Anastasia, și un frate mai mic, Alexei.

Cuvintele începură să-i curgă șuvoi odată ce începu, iar el o ascultă atent, îngustându-și ochii de concentrare. Dacă nu o credea? Trebuia să o creadă.

Când ajunse la partea despre arestul la domiciliu și apoi despre execuția brutală din pivniță, pe Stepan îl podidiră lacrimile. Bun. Asta însemna că o crede.

– Am deschis ochii unde stăteam întinsă în bena unui camion, unde mă aștepta o soartă mai rea decât moartea de mâna bărbaților care roiau peste tot în jurul meu, și atunci l-am văzut pe tatăl tău. Piotr. I se puse un nod în gât la amintirea lui. L-am rugat să mă ajute și m-a luat în spate și a fugit în pădure. Trei zile a fugit cu mine în spinare, oprindu-se doar ca să-mi îngrijească rănile și să se odihnească pentru câteva ore. Mi-a salvat viața.

– De acolo erau pietrele prețioase, șopti Stepan, cu ochii scânteindu-i în lumina lămpii. Acum înțeleg.

Mai avea multe lucruri să-i spună.

– Trebuie să știi că Tatiana nu a murit în pivniță. S-a dus să se întâlnească cu iubitul ei, Dmitri Malama, ca să ne planifice evadarea. Am încercat s-o găsesc de atunci, dar a fost în zadar.

– I-ai șoptit de multe ori numele de când ești bolnavă, zise Stepan.

– Mătușa mea Olga trăiește lângă Copenhaga. Ne-am scris, dar s-a dovedit imposibil s-o vizitez. Când o să mor, trebuie să-i trimiți vorbă cumva.

Închise ochii, tristă că nu o va mai vedea vreodată pe Olga.

– Mama, n-o să mori, insistă Stepan. Rămâi cu noi. Te rog.

Ea se întinse după mâna lui și i-o strânse cu putere.

– Încerc.

Își munci creierul, știind că mai era ceva ce trebuia să știe.

– Numele adevărat al tatălui tău a fost Vasnețov. Avea o mamă și o soră în Ekaterinburg. Le-am scris, dar n-am putut să le spunem unde suntem…

Se opri, prea slăbită ca să gândească limpede. Spera doar ca el să înțeleagă.

– L-ai cunoscut pe *papa* înainte să te salveze?

Stepan părea copleșit de emoție.

– A fost gardian în casă. Unul dintre cei buni.

Și-l aminti cum era acolo: atât de timid și deloc vorbăreț.

– Ați fost amanți? șopti Stepan, mângâindu-i mâna.

– Nu, am fost prieteni. Își aminti cât de stânjenit fusese când îl fotografiase în capul scărilor. Am devenit amanți abia la sfârșitul verii, după ce mi s-au vindecat rănile.

Stepan se opri.

– Dar cum e posibil, când eu m-am născut pe trei aprilie? Am fost prematur?

Maria rămase fără cuvinte. Nu-i trecuse prin minte că fiul ei își va da seama.

– Trebuie să fi fost amanți dinainte, insistă Stepan.

Maria fu tentată să-l mintă. Adevărul era prea cumplit. Dar era sigură că nu va trăi dincolo de noaptea asta, iar acum era momentul adevărului.

– Tatăl tău a fost alt gardian din casă, un bărbat care m-a violat. Numele lui era Anatoli Bolotov. Îmi pare rău, Stepan.

Băiatul își trase mâna dintr-a ei și strigă:

– Nu!

Imediat Maria se detestă fiindcă îi spusese. Ar fi trebuit să mintă. Dacă ar fi gândit cum trebuie, nu i-ar fi scăpat niciodată așa ceva.

– Nu a contat deloc. Ai fost băiatul lui Piotr în toate sensurile cuvântului. Îi semeni mai mult la caracter decât oricare dintre frații tăi.

Stepan se ridică, iar lampa se legănă.

– Nu! șopti din nou, cu groază în glas, și se îndreptă spre ușă.

– Nu pleca! îl strigă Maria, dar el ieși din cameră și ea auzi ușa dormitorului trântindu-se în urma lui.

Făcuse un lucru înfiorător, de neiertat. Stepan avea să fie devastat și n-ar fi trebuit să afle. O mică minciună ar fi fost tot ce trebuia. Rușinată, închise strâns ochii.

Se trezi în dimineața următoare când Irina intră în cameră cu o ceașcă de ceai de tătănească, iar aroma lui crudă de castravete risipi mirosul fumului de lemn și al propriei transpirații.

– Unde e Stepan? întrebă ea imediat.

– S-a dus la lucru, îi spuse Irina, așezându-se cu grijă pe marginea patului, punând o mână pe fruntea mamei sale.

Maria întoarse capul. Tânjea să vorbească cu el, să-i explice.

– Cred că ți-a trecut febra, mama, zise Irina. Uite. Încearcă să bei.

Era adevărat. Maria se simțea mai bine, de parcă ar fi ieșit dintr-un cocon începătoșat în lumina limpede a zilei. Poate că împărtășirea secretului îi fusese de ajutor – dar împărtășise prea mult. Piotr avea să fie supărat pe ea. Nu fusese nevoie să-i spună.

Îl auzi pe Stepan când se întoarse mai târziu și-l chemă la ea. Băiatul apăru în pragul ușii, cu o expresie atât de rănită pe chip, încât Maria simți un val de remușcare.

– Voiam doar să-ți spun că sunt sigură că ai întrebări pentru mine și că poți să mi le pui oricând.

El încuviință din cap.

– Am nevoie de timp de gândire mai întâi. Dar îți mulțumesc.

Maria își reținu lacrimile.

– Trebuie să înțelegi că Piotr a fost tatăl tău în toate lucrurile care contează. Caracterul tău, moralitatea, forța ta, umorul tău – toate sunt ale lui.

– Anatoli Bolotov era brunet? întrebă el, iar Maria încuviință, mușcându-și buzele. M-am întrebat de multe ori de ce sunt singurul brunet din familie. Iar acum știu.

– Te rog să nu dai vina pe mine, îl imploră ea.

– Nu a fost vina ta că tatăl meu a fost un violator. Nu-ți face griji, mamă. Am doar nevoie de timp ca să mă obișnuiesc cu vestea asta. O să fiu bine.

Se întoarse, iar ea auzi zăngănitul lopeții de metal când el începu să strângă cenușa de la focul din cealaltă cameră.

Maria se ridică în șezut pe marginea patului și încercă să se lase pe picioare, dar nu reuși. Piciorul rupt o durea din cauza efortului, iar celălalt părea să-i fi înțepenit și nu-i mai ducea greutatea. Se întinse la loc și începu să facă exerciții în pat: îndoi genunchiul, apoi îl îndreptă, își mișcă piciorul într-o parte, ridicându-l de pe cearșaf. O durea, dar trebuia să-și recapete o parte din puteri dacă voia să mai meargă vreodată. De două ori până acum se gândise că e pe cale să moară, iar Dumnezeu îi mai dăduse un răgaz. Acum ținea doar de ea să înhațe șansa cu amândouă mâinile.

Într-o seară, Stepan veni acasă strigând entuziasmat:

– Toată lumea! Veniți să vedeți ce-am adus.

Dădu buzna în dormitorul Mariei cărând o sacoșă de pânză din care scoase o găină. O găină întreagă, cu tot cu cap și pene! Fu urmată de o

legătură de morcovi și o varză rotundă, apoi ținu deschisă sacoșa ca să le arate un morman de cartofi murdari.

– Trupele noastre au deschis un coridor terestru de-a lungul malurilor lacului. Proviziile astea au sosit azi-dimineață și toți tunarii au primit câte ceva.

Maria începu să plângă. Nu se putu abține.

– O să se termine curând războiul? întrebă ea. Asta înseamnă că o să câștigăm?

Dacă exista un coridor terestru, atunci cu siguranță că Mihail și Katia aveau să se întoarcă.

– E un început, mamă. O să-i alungăm noi de pe pământul rusesc, centimetru cu centimetru și metru cu metru.

Stomacul îi ghioăi când simți aroma găinii fierbând în oală, iar când sorbi din ciorba groasă, aromată, pe care o făcuse Irina, simți cum căldura i se răspândește prin oase și forța îi inundă venele. Nu-i venise vremea să moară. Trebuia să se obișnuiască cu ideea că va trăi.

– Ce dată e azi? o întrebă pe Elena, care venise să stea cu ea.

– 18 ianuarie.

– Ce an? întrebă ea, confuză.

Era sfârșitul lui octombrie când căzuse pe gheață. Chiar stătuse în pat aproape trei luni?

– 1943, normal.

Maria își stabili câteva țeluri: până la sfârșitul lui ianuarie să poată merge prin apartament, până la sfârșitul lui februarie să iasă la plimbare în parc. Iar în martie va începe să-i caute cu adevărat pe Mihail și Katia. Voia să-i aibă înapoi în Leningrad cu ea și cu frații lor înainte de venirea verii, și nu avea să accepte nici un refuz.

Capitolul 46

SYDNEY. *octombrie 1975*

Val fu încântată când sosi o scrisoare care-i spunea că fusese acceptată la programul de studii de istorie de la universitate, care urma să înceapă în ianuarie, și începu de îndată să parcurgă lista cu lecturile recomandate. Se simțea jenată de lacunele ei. Istoria fusese predată pe bucăți la școala unde învățase. Știa despre căpitanul Cook și despre colonia condamnaților din Golful Botany; știa despre Constituția Federală adoptată în 1901 și despre toți soldații australieni care muriseră la Gallipoli în Primul Război Mondial. Dar ce se întâmplase între toate astea? Și cum rămâne cu restul lumii?

Programul de studii avea să dureze trei ani, iar la sfârșit trebuia să prezinte o lucrare de diplomă. Hotărî că ar vrea să scrie despre soarta Romanovilor. Era un subiect despre care avea informații la prima mână, iar Bill Koskov poate ar fi reușit s-o ajute dacă ar fi avut de tradus documente din limba rusă.

Până să înceapă cursurile, continuă să lucreze la centrala telefonică, iar el se oprea deseori să o salute. Puțin câte puțin, află mai multe despre el. Era necăsătorit și locuia cu o cățeluș ciobănesc pe nume Bess într-o casă dincolo de golf, în Manly, de unde ajungea ușor la plajele cu valuri bune de surfing. Venea cu bicicleta la facultate de la cheiul feriboturilor în fiecare dimineață și la fel se întorcea și seara, pe orice vreme, așa că probabil era mai sportiv decât crezuse ea. Și-i plăcea să meargă la filme. Val nu fusese niciodată la cinema pentru că lui Tony nu-i plăcea să stea nemișcat în întuneric fără o bere în mână. Bill fu șocat când ea îi spuse că nu văzuse *Fălci*, sau *Picnic la Hanging Rock*, sau *The Rocky Horror Picture Show.*

– Astea sunt clasice, exclamă el. Ratezi reperele culturale ale zilelor noastre.

Val ridică din umeri zâmbind.

– Cam așa se întâmplă când ai un copil.

– N-ai nici o prietenă care să aibă grijă de ea? întrebă el. Vino cu mine să vedem *Zbor deasupra unui cuib de cuci* sâmbăta viitoare. E cu Jack Nicholson, iar recenziile sunt excelente.

Val fu luată prin surprindere. Oare voia să fie o întâlnire? Nu, n-avea cum.

– O să, ăăă, o să întreb o prietenă și îți spun, răspunde ea.

O sună pe Peggy, care se entuziasmă imediat.

– Era și timpul să ieși la o întâlnire, se extazie ea. Ești în floarea vârstei. Ai o piele perfectă și un păr negru superb și nimeni care să le aprecieze – nu-i frumos.

Val protestă.

– În nici un caz nu vreau un iubit. N-am timp, iar Nicole și cu mine suntem fericite singure.

– Du-te și gata! o mustră Peggy. N-ai nimic de pierdut. O țin eu pe Nicole peste noapte în caz că te apucă poftele.

– Poftele? Ce-s alea? răspunse Val. Am citit despre ele în cărți, dar n-am trăit așa ceva.

Peggy râse, dar adevărul era că Val avea dreptate.

La cinema stătu stânjenită, atentă să nu-i atingă cotul lui Bill cu cotul ei pe brațul scaunului. Împărțeau o cutie cu floricele de porumb, dar el le mâncă aproape pe toate, luându-le cu pumnul și înfulecându-le imediat. Filmul fu excelent: interesant și emoționant, iar Val trebui să-și șteargă lacrimile înainte să se aprindă luminile la sfârșit.

Bill insistă să o conducă acasă, trăgându-și bicicleta pe lângă el, și discutară despre temele filmului – bolile mintale, utilizarea terapiei cu șocuri electrice – și despre rolurile foarte bune făcute de actori.

La poarta din față a casei lui Val, el continuă să vorbească, iar ea se temu că se aștepta să fie invitat înăuntru. Oare voia o cafea? Sau o bere? Sau se aștepta să facă sex? Încercă să-și amintească dacă purta lenjerie intimă asortată. Dacă făceau sex, avea să fie ciudat la serviciu luni? Avea să creadă că e o ușuratică? Era atât de preocupată să-și facă griji încât încetase să mai asculte ce spunea el și fu readusă la realitate când Bill remarcă:

– Să știi că n-am mai povestit nimănui despre asta. Ești o ascultătoare minunată.

Se aplecă și-i atinse buzele cu buzele lui, iar ea se încordă. Nu fu un sărut lung. Nu încercă să-și vâre limba în gura ei, ceea ce ea detesta. Dar fu un sărut mai intim decât unul între prieteni. Și era plăcut.

Când el se retrase, zâmbi.

– Ce zici, mai repetăm experiența? Trebuie să-ți fac educație cinematografică, la urma urmei.

– OK. Da, mi-ar plăcea, răspunse Val, simțindu-se ca o proastă.

Bill începu să-și conducă bicicleta pe stradă. La colț, se întoarse și făcu o plecăciune exagerată. Val flutură din mână.

Se întinse în pat după aceea, încovrigată în poziția fetală, cu mâinile lipite între coapse și cu fluturi în stomac. Ce nu mai spusese niciodată nimănui? Cum putea să mai afle acum? Oare îl sărutase și ea prea mult sau prea puțin? Ar fi trebuit să-l invite înăuntru? Oare o plăcea? Așa părea, cu siguranță. Dar dacă începeau să iasă împreună și nu ar fi funcționat și ar fi trebuit să lucreze în continuare amândoi în același loc? Amestecul de neliniște și entuziasm o ținu trează până în zori, așa că era amețită, dar zâmbea cu gura până la urechi când o luă pe Nicole de la Peggy de acasă în dimineața următoare.

Data viitoare când ieșiră la film, Bill sugeră să ia mai întâi cina, și totul fu minunat. Discuția curse fluent și râseră ușor, dar el părea mulțumit să o lase la poartă cu tot doar cu un sărut.

„Poate nu-i place de mine?“ se îngrijoră Val. Poate doar se purta amabil.

Apoi urmă o altă întâlnire, și alta, și deodată veni vacanța de Crăciun.

– Ai vrea să vii cu Nicole la Manly într-o zi, de sărbători? întrebă el. O să gătesc prânzul și stau aproape de plajă, așa că putem să ne bălăcim în valuri.

Val se agită din pricina invitației. Ce avea să-i spună lui Nicole? Cum să-i explice cine era Bill? În cele din urmă, îi spuse că le invitase un prieten, iar Nicole răspunse: „Super!“ și nu mai puse alte întrebări.

Casa lui Bill semăna cu acelea care se închiriază pe timpul verii, la doar câteva străzi de plajă. Când deschise ușa, cățeaua scoase capul să le întâmpine, iar Nicole chițăi de bucurie și întinse mâna să o mângâie.

– E așa de moale, se extazie fetița, mângâindu-i urechile mătăsoase.

– O cheamă Bess și are patru ani, îi spuse Bill, dar Nicole era atât de captivată de cățea încât îl ignoră.

– Mami, putem să ne luăm și noi un cățel așa? O *iubesc*, exclamă ea cu un glas cântat.

– Nu știu cum s-ar înțelege cu Toffee, o avertiză Val.

Toffee era iepurașul lui Nicole, care trăia într-o cușcă în curtea din spate.

– Ar fi cei mai buni prieteni, zise Nicole cu voioșie, expertă în domeniu.

Bill le conduse într-o bucătărie mare cu uși de sticlă care dădeau spre o terasă însorită. Pe o masă întinsese platouri cu salate, mezeluri și pulpe de pui la cuptor.

– Am hotărât să fac un fel de picnic la care fiecare alege ce vrea, în caz că nu vă place ceva, Nicole, îi spuse el.

Ea aruncă o privire către masă.

– Doar ouăle nu-mi plac.

– Pfui! N-am pregătit ouă, zâmbi el larg.

Mâncară pe terasă. Bess stătea la picioarele lui Nicole, cu ochii pe jumătate închiși, dar vigilentă în caz că scăpa ceva de mâncare pe jos.

– Cred că ai o admiratoare, zise Bill, iar Nicole zâmbi, mulțumită de ea însăși.

– Mă descurc bine cu câinii, zise ea deși, din câte știa Val, nu mai avusese de-a face cu alții.

Val își făcuse griji despre ce vor vorbi și dacă nu vor exista tăceri stânjenitoare, dar sporovăiră despre Bess, apoi despre zmeie și despre mersul cu bicicleta. Nicole nu știa încă să meargă pe bicicletă, iar când îi spuse asta lui Bill, el se oferi să o învețe, apoi îi aruncă repede o privire lui Val ca să vadă dacă nu depășește limitele.

– E foarte frumos din partea ta, zise ea, întrebându-se dacă el intenționase să facă o promisiune atât de mare.

Când se duse la baie, avu ocazia să se uite prin casă. Avea podele de lemn și mobilier simplu, puține decorațiuni, dar era curățenie și ordine. O placă de surfing vopsită cu vârtejuri roz și mov stătea sprijinită de un perete, într-o nișă era încastrat un raft, iar în colț era un televizor mare. Era o casă de bărbat, dar părea confortabilă. Tot timpul strângea informații, punându-le bine. Cine era omul ăsta? Putea să aibă încredere în el? Ar fi lovit-o vreodată sau i-ar fi rupt oasele? Nu cunoscuse mulți bărbați decenți în viața asta: soțul lui Peggy și câțiva dintre prietenii lor, dar altfel fusese dezamăgită de fiecare bărbat pe care-l întâlnise vreodată.

După prânz, se duseră la plajă. Val își scoase cu timiditate rochia, dezvăluindu-și silueta în costum de baie, dar Bill o liniști făcându-i cu ochiul într-un fel care era apreciativ fără să fie lasciv. Părea mai deșirat și mai ascuțit în șort decât îmbrăcat – numai coate și genunchi și un trunchi slăbănog. El și Nicole alergară pe plajă cu un zmeu mare cu modele

psihedelice, chirăind și râzând când zmeul aproape o ridică pe fată de pe pământ.

Cum stătea Val pe un prosop și-i urmărea, o cuprinse o senzație imensă de pace. Poate, poate că totul avea să fie bine.

Capitolul 47

SYDNEY. *ianuarie 1976*

Bill începu să vină în vizită acasă la Val la sfârșit de săptămână și, om de cuvânt, o învăță pe Nicole să meargă pe bicicletă. Era atât de înalt încât probabil îl durea spatele când trebuia să se îndoaie la jumătate, ținând de șaua bicicletei ca să nu cadă Nicole, dar perseveră până când ea căpătă suficientă încredere cât să coboare strada pe cont propriu. Val gătea cele mai bune mâncăruri pentru el, iar el le aprecia și insista întotdeauna să spele vasele. Pleca la timp cât să prindă ultimul feribot spre Manly, sărutând-o în pragul ușii. Săruturile durau mai mult acum și erau însoțite de o îmbrățișare călduroasă, dar nu o întrebă nici măcar o dată dacă poate să rămână peste noapte.

– Poate e homosexual, sugeră Peggy.

Val scutură din cap.

– Nu cred.

– De ce nu faci tu prima mișcare? Atunci o să afli.

– Doamne, nu! țipă Val.

În sinea ei, se bucura că nu era nici o presiune să facă sex. Ar fi fost un cu totul alt domeniu pentru care să-și facă griji. Cu siguranță era nepricepută la pat. *Cosmopolitan* și alte reviste de femei prezentau trucuri care să te facă amanta ideală, iar ea nu înțelegea jumătate din ele, în timp ce restul o îngrozeau. Părea să fie multă presiune în jurul sexului. Bill probabil se aștepta să fie pricepută de vreme ce fusese căsătorită atât timp, iar ea detesta gândul că l-ar putea dezamăgi.

Ieșeau împreună de mai bine de cinci luni când, într-o seară, pierdură noțiunea timpului, iar Bill își dădu seama că ratase ultimul feribot.

– Rămâi, insistă Val. Pot să-ți fac patul pe canapea.

Aduse cearșafuri, o pătură și două perne și începuse să le aranjeze când Bill veni prin spatele ei și-i cuprinse talia cu brațele, îngropându-și fața în părul ei.

– Ești minunată, șopti el fiindcă Nicole dormea la etaj.

Val se întoarse în brațele lui și-l sărută.

– Și tu ești, spuse ea timid.

Tot nu avea de gând să facă dragoste cu el, dar sărutul continuă, și-i plăcu senzația mâinii lui care îi mângâia spatele, felul în care îi luă capul între palme, iar apoi senzația buzelor lui pe gâtul ei. Se prăbușiră împreună pe canapea și totul se petrecu natural, lent, ușor, până când el o pătrunse, mișcându-se cu blândețe, sărutând-o în continuare. Ea își ridică șoldurile în întâmpinarea lui și oftă de bucurie. Sexul fusese întotdeauna dureros cu Tony, dar de data asta pielea o furnica peste tot, iar senzația dinăuntru era splendidă. Degetele lui o atingeau acolo jos, iar ea se întreba ce face, dar era atât de bine că n-ar fi vrut să se oprească. Deodată sângele îi inundă creierul și fu cuprinsă de o senzație intensă care o făcu să scoată un țipăt.

Bill o sărută, iar ea simți că zâmbește larg.

– A fost un orgasm? exclamă ea.

– N-ai mai avut nici unul până acum?

Se desprinse de ea, uluit, ca s-o privească în ochi.

Ea scutură din cap.

– Dar îmi place.

– Ce bine. O sărută pe frunte, pe pleoape. Va trebui să-ți ofer mai multe ca să compensăm timpul pierdut.

Mai târziu, când stăteau îmbrățișați, ațipind, Val întrebă:

– De ce n-ai încercat niciodată să mă seduci până acum?

El o strânse tare în brațe.

– Simțeam cât de speriată erai și n-am vrut să insist până când nu erai pregătită. Nu puteam să risc să fugi de mine.

Ochii lui Val se umplură de lacrimi. Părea incredibil, dar poate că în sfârșit i se schimbase norocul când venea vorba de bărbați.

Nicole nici nu clipi când Val și Bill începură să doarmă în același pat, fie la el acasă, fie la ele. Îi plăcea de el, îi plăcea de Bess, iar Bess îl ignora complet pe iepurașul Toffee, așa că asta nu era o problemă. Peggy și Ken se împrieteniseră cu el, la fel Sandra și Lynette. Se integră cu ușurință în cercul lor social, iar Val se simțea bine cu prietenii lui, atât cu gașca de la universitate, cât și cu cei cu care ieșea la surfing. Totul părea atât de ușor; ea tot căuta probleme, dar nu apărea nici una.

Începu semestrul la universitate și-i plăcea să meargă la cursuri, să ia o mulțime de notițe și să discute despre tot felul de subiecte la seminarii. Toți ceilalți studenți erau mult mai tineri, iar asta o făcea mai încrezătoare să-și

exprime părerile. Cine ar fi crezut? Femeia timidă care fusese măritată cu Tony n-ar fi făcut așa ceva în vecii vecilor. Măcar de-ar fi putut să-i spună mamei că în sfârșit e fericită…

Într-o seară îi povesti lui Bill despre călătoria în China s-o găsească pe Ha Suran. Ochii i se umplură de lacrimi când îi spuse cum aflase dintr-o scrisoare despre moartea ei.

– Ce ghinion, o compătimi el. Dar slavă Cerului că ați avut timp să vă întâlniți din nou. Pare că a fost foarte important pentru tine.

– Da, a fost, fu de acord Val. M-a schimbat. Bănuiesc că faptul că mi-am amintit că există cineva care mă iubește și crede în mine mi-a dat încrederea să-mi construiesc viața pe care o am acum.

– Aș zice că ai fost întotdeauna puternică, dar în anii în care ai trăit cu tatăl tău și cu Tony ai avut nevoie de puterea aceea doar ca să supraviețuiești. Bill scutură din cap. Nu pot să-mi imaginez prin ce ai trecut. Părinții mei au fost mereu iubitori. De-asta a fost un șoc atât de mare când au decis să plece din Australia. Am luat-o personal, de parcă m-ar fi părăsit.

– Unde locuiesc acum? întrebă ea.

El se încruntă.

– Ți-am povestit despre ei. Nu mai ții minte? La prima întâlnire.

Val roși.

– Eram așa de agitată în seara aia că n-am prea fost atentă. Îmi pare rău.

Pe Bill nu păru să-l deranjeze lapsusul ei.

– Erau ruși albi care au fugit în 1918 și s-au dus mai întâi la Paris, apoi în anii 1930 s-au mutat la Sydney. Eu m-am născut și am crescut aici, dar ei au tânjit mereu după vechea patrie. Mi-a fost greu acum trei ani când au spus că se întorc la Moscova. Era apogeul Războiului Rece, Brejnev lua măsuri împotriva dizidenților și nu voiam ca ei să ajungă într-un gulag, așa că ne-am certat până mi-a venit rău. Ultima ceartă urâtă de tot a fost chiar înainte să plece.

– Cred că ți-e foarte dor de ei.

Val își amintea vag că-l auzise vorbind despre ei când stăteau la poarta grădinii în prima seară. Cât de îngrozitor din partea ei să nu-l fi ascultat!

– I-ai mai văzut de atunci?

El scutură din cap.

– Nu. Dar o să am ocazia în august. Am fost invitat să țin o prelegere la o conferință de lingvistică la Moscova. Se opri și se uită la ea de parcă tocmai

i-ar fi venit o idee. Ce-ar fi să veniți și tu și Nicole? Ar trebui să vedeți țara unde s-a născut tatăl tău.

– Vorbești serios? Mi-ar plăcea la nebunie să merg în Rusia. Pot să recuperez cursurile pierdute și aș putea să n-o trimit pe Nicole la școală o vreme. Dar nu e greu să faci rost de viză?

Mintea îi galopa deja.

– O să le rog pe gazdele de acolo să aranjeze totul. Știu că părinților mei le-ar plăcea să te cunoască. Putem să mergem în excursie la Leningrad după aceea, ca să vezi palatele Romanovilor.

Val abia își mai putea stăpâni entuziasmul.

– Dar la Ekaterinburg? Putem să mergem și acolo?

Își dorea să vadă Casa Ipatiev și orașul din care provenea tatăl ei.

– Acum se numește Sverdlovsk, răspunse el, și e închis pentru străini. Sovieticii sunt foarte sensibili când vine vorba de soarta ultimei familii regale, așa că ai face bine să nu pomenești cercetările pe care le faci cât timp suntem acolo.

– Buzele-mi sunt pecetluite, zise ea.

Dar în secret spera să afle mai multe despre Romanovi în această călătorie, și mai multe despre tatăl pe care abia dacă-l cunoscuse. Putea să ia caseta Fabergé în bagaj și să încerce să găsească un expert care să-i explice cum funcționează. Desigur, își dorea să afle mai multe și despre Bill: avea să fie minunat să călătorească împreună cu acest bărbat aparent perfect care, în ceea ce o privea, încă nu făcuse nimic rău.

Capitolul 48

LENINGRAD. *ianuarie 1944*

La 27 ianuarie 1944, asediul fu în sfârșit ridicat, iar Maria și copiii ei se alăturară mulțimilor de localnici care sărbătoreau în parcurile orașului. Erau demni de milă, cu chipurile descărnate și hainele care le atârnau pe umeri. Chiar și cei mici erau cocârjați și palizi, dar sărbătoarea era din suflet. Gata cu raidurile aeriene! Gata cu focurile de armă! Gata cu senzația claustrofobă că ești înconjurat de dușmani!

Condițiile se îmbunătățiseră în ultimul an, cablurile electrice și conductele de apă fuseseră repuse în funcțiune, sosea mai multă mâncare pe coridorul terestru aflat de-a lungul lacului, dar Maria nu reușise să dea de nici o informație despre unde s-ar afla Mihail și Katia. Nici o scrisoare de la ei nu ajunsese la ea. Iuri nu se întorsese la apartament, care stătea în continuare gol, și era întâmpinată cu priviri goale oriunde încerca să se intereseze. Era nevoită să aștepte până când autoritățile îi vor aduce copiii înapoi sau până când își vor găsi singuri drumul spre casă.

În februarie, grupuri de copii începură să sosească la gara Finlanda să fie reuniți cu părinții lor. Maria tresărea de fiecare dată când auzea ușa de la stradă trântindu-se. Katia avea optsprezece ani acum, Mihail aproape șaisprezece, și știa că vor fi schimbați. Ce vor fi îndurat în cei doi ani petrecuți departe? Galina avea un iubit și părea gata să se mărite curând. Oare și Katia avea pe cineva?

Copiii colegei sale de muncă se întoarseră cu obrajii îmbujorați, sănătatea în persoană. Se plânseră că fuseseră obligați să ajute în gospodărie și în grădină la cămin și că trebuiseră să respecte reguli stricte legate de orele de culcare și de masă, dar nu păreau să o ducă deloc rău din pricina asta, îi spuse femeia, vizibil copleșită de bucurie că-i avea din nou acasă.

Dar Mihail și Katia tot nu soseau. Maria auzi că se deschisese un birou lângă clădirea Amiralității însărcinat cu reîntregirea familiilor; în sfârșit, autoritățile încercau să facă treaba pe care o făcuse ea, după slabele ei puteri, de când sosise în oraș. Se duse iute la birou și stătu la coadă câteva ore, discutând cu vecinii de la rând și auzindu-le poveștile despre tragedii și

pierderi. Era plăcut să-și țină mintea ocupată cât timp aștepta, dar o durea stomacul.

Când veni rândul ei, se apropie de birou și dădu numele lui Mihail și al Katiei, adresa de domiciliu și data la care au fost trimiși pe Drumul de Gheață. Femeia consultă listă după listă înainte să scuture din cap.

– Îmi pare rău. Pe partea cealaltă erau tare dezorganizați. Nu doar pe copiii dumneavoastră nu-i găsim înregistrați, dar asta nu înseamnă că s-au pierdut. Sunt sigură că vor ajunge acasă în timp util.

Își mușcă buza, vizibil conștientă de cât de goale erau cuvintele ei.

– Cum se poate așa ceva? I-am trimis cu bună-credință ca să aibă statul grijă de ei. Și dumneavoastră nu știți unde sunt?

Maria încercă să-și stăpânească furia. Nu era vina acestei femei.

– Îmi pare rău. În război se mai întâmplă și din astea.

Maria își împreună mâinile ca să nu-i mai tremure.

– Puteți să-mi dați o listă cu casele la care ar fi putut să fie trimiși ca să-i caut singură? Și cu spitalele? Dacă statul nu-i poate găsi, o s-o fac eu.

– Desigur. Vă aduc o copie.

Femeia se duse repede în alt birou și se întoarse cu o listă lungă de câteva pagini.

– Mai există o persoană pe care trebuie s-o găsesc, zise Maria. Puteți să căutați un ofițer NKVD pe nume Iuri Koșelev? Adresa lui era Apartamentele Bolșaia, dar nu s-a întors acolo.

– Îmi pare rău. Femeia scutură din cap. Nu ni se permite să furnizăm informații despre NKVD. Mă înțelegeți, sunt sigură…

În autobuz, pe drumul spre casă, Maria parcurse lista. Erau peste o sută de case și spitale, întinzându-se de la Arhanghelsk în nord până la Kiev în sud, iar la vest până hăt, la Moscova. Era descurajant, dar știa că trebuie să le verifice pe toate. Poate exista un motiv pentru care copiii nu se întorseseră. Poate unul era bolnav și celălalt refuzase să plece. Avea să-i găsească de una singură, oricât de mult ar fi durat.

La apartament, marcă fiecare loc pe o hartă. Hotărî să înceapă mai întâi cu cele mai apropiate și apoi să-și lărgească treptat aria de căutare. Avea două zile libere în fiecare săptămână, așa că putea să rămână peste noapte și să se întoarcă în seara următoare.

Stepan încercă să o convingă să nu facă asta.

– Ar putea fi oriunde, mamă. Mai bine să trimitem scrisori și să așteptăm vești.

Ea știa că are intenții bune, dar nu erau copiii lui. Într-o zi își va da seama ce înseamnă să fii părinte; într-o zi va simți cum ți se încordează sufletul când ești departe de oricare dintre ei.

În prima zi de căutări, Maria luă trenul și înconjură lacul Ladoga, apoi luă un autobuz local. Piciorul rupt i se vindecase prost și șchiopăta rău, dar asta îi era întotdeauna de ajutor ca să facă rost de loc pe scaun în autobuze. Schițase portretele Katiei și ale lui Mihail – și semănau bine, dacă era să fie sinceră – în caz că ar fi putut reîmprospăta memoria cuiva, fiindcă trebuie să fi trecut sute de copii prin fiecare instituție.

Vizită trei case diferite în ziua aceea și, de fiecare dată când bătu la ușă, câte o angajată se uită la desenele ei, verifică numele, apoi scutură din cap. Din ce vedea Maria, casele nu aveau multe facilități: coridoare lungi, scaune și mese de lemn, becuri puternice. Dar măcar copiii aveau ce mânca, se consola singură. Măcar erau în siguranță în paturile lor.

O femeie îi spuse că aveau mai mulți copii mai mici din Leningrad ai căror părinți nu răspunseseră la scrisorile în care erau rugați să vină să-i ia. Maria luă o listă de nume și adrese și promise că-i va găsi pe părinți. Cel mai probabil se prăpădiseră în anii de război, dar dacă putea readuce laolaltă măcar o singură familie, merita efortul.

Când vizita spitalele, se încorda când angajații verificau registrele cu copiii care muriseră acolo. Nu era pregătită pentru o astfel de veste și știa că nu va fi niciodată, dar trebuia să exploreze fiecare posibilitate.

De fiecare dată când se apropia de o nouă casă, simțea imboldul entuziasmului. Doamne, dă să fie asta! se ruga ea. Apoi venea scuturatul din cap, privirea compătimitoare care-i dizolva optimismul. Nu era asta; nu încă.

Când se întoarse acasă după a doua zi de căutări, era plină de disperare. Rusia era o țară atât de întinsă. Oare se păcălea singură gândind că va da pur și simplu peste ei? Și totuși, dacă era suficient de metodică, sigur așa avea să se întâmple. Trebuiau să fie undeva. Puse cruciulițe lângă locurile pe care le verificase, apoi le încercui pe cele unde urma să călătorească data viitoare.

– Mamă, ești frântă, exclamă Irina când Maria sosi acasă obosită și durând-o picioarele. Lasă-mă pe mine să mă duc în locul tău.

Dar Maria scutură din cap. Erau copiii ei. Avea să-i găsească.

Căutarea rudelor copiilor părăsiți în cămine fu în mare parte lipsită de succes. Bătu la uși, dar nu primi nici un răspuns. Se pare că rămăseseră orfani și trebuiau să rămână acolo unde se aflau până când aveau să fie destul de mari cât să-și poarte singuri de grijă. O singură dată o găsi pe mătușa unei fetițe.

– Trăiește? țipă femeia, neputând să-și potolească bucuria. Trebuie să mă duc la ea imediat. Vă mulțumesc de un milion de ori.

Când Maria stătea întinsă în pat seara, simțea o furie amară față de statul care-i înghițise copiii într-un sistem vast și impenetrabil; față de ofițerii NKVD care-l executaseră pe Piotr fără motiv; și față de Stalin, care abandonase cu sânge-rece Leningradul, lăsându-l în voia sorții. Furia străveche față de bărbații care-i omorâseră familia încă persista undeva în fundal. Uneori simțea cum mânia îi dă pe afară, până când ajungea să-și dorească să stea în mijlocul străzii și să urle din toți rărunchii din pricina nedreptăților. În schimb, trăgea aer adânc în piept și-l canaliza către hotărârea ei de a-și găsi copiii. Pentru prietenele și colegele ei, viața începea să revină la normal, dar pentru Maria nu avea să existe normal până când Mihail și Katia nu aveau să fie din nou acasă.

Capitolul 49

LENINGRAD. *ianuarie 1944*

– Ai auzit despre palate, mamă? o întrebă Stepan când se întoarse într-o seară.

Maria ridică privirea după tonul indignat al fiului ei, o persoană placidă în mod normal.

– Ce-i cu ele?

– Naziștii le-au jefuit și le-au incendiat. Toate operele de artă s-au făcut scrum.

Se vedea că era furios.

– Serios? De ce-ar face așa ceva?

Era nedumerită, dar bănuia că jafurile au făcut întotdeauna parte din război.

– Sunt niște animale! exclamă Stepan, tunând și fulgerând. Au furat lambriurile din Salonul de Chihlimbar de la Palatul Ecaterina, fântânile de aur de la Peterhof și toate lucrările de artă care nu erau ascunse. Ce n-au putut să care au distrus. Toți copacii din parc au fost doborâți la Pavlovsk. La Peterhof, clădirea e bombardată parțial.

Scutură din cap, indignat.

Maria se simțea mai puțin îngrijorată din pricina asta decât din pricina pierderii de vieți omenești, dar hotărî că nu era momentul să spună așa ceva.

– În orice caz, m-am înscris să fac parte dintr-o echipă care lucrează la restaurare, îi spuse el. Cred că limbile străine pe care le vorbesc ar putea fi utile dacă trebuie să aducă materiale din afară.

Maria îl privi surprinsă, apoi se duse la ușă ca să verifice că Irina și Elena nu o puteau auzi, după care vorbi.

– Înțeleg că vrei să știi mai multe despre moștenirea noastră imperială și mă bucur – atât timp cât nu îți asumi vreun risc…

Lăsă implicațiile să plutească în aer.

– Aprobarea ta înseamnă mult pentru mine, îi spuse el. Și sigur că o să am grijă.

În câteva săptămâni, Stepan era repartizat deja în echipa care restaura palatul de la Peterhof, cunoscut acum sub numele de Petrodvoreț. Urma să fie învățat cum să pună parchet, să modeleze cornișe și să aplice vopsea aurie peste elementele decorative, pe măsură ce readuceau cu minuțiozitate palatul la felul cum arăta pe vremea Romanovilor, salon cu salon.

– Poate mă poți ajuta, mamă, îi spuse el Mariei. Tu îl cunoșteai bine, presupun.

Maria încuviință din cap, iar gândurile îi zburară la anii dinaintea Primului Război Mondial, când familia ei petrecea lunile mai și iunie acolo, plimbându-se prin grădinile de lângă Golful Finic. Vremurile acelea nevinovate aveau un iz de basm: zilele de dinainte ca rușii să înceapă să-și toarne vecinii, de dinainte ca statul să-și execute cei mai buni oameni în epurări masive, de dinainte ca un oraș întreg să fie lăsat să moară de foame.

Vara trecu și veni o altă iarnă. Când furtunile arctice începură să sufle peste țară, Maria nu mai putu călători să-i caute pe Mihail și Katia, fiindcă autobuzele nu mergeau. Se uita pe fereastră la rafalele orizontale de gheață care-i făceau geamurile să zăngănească, îngrijorându-se din cauza timpului pierdut. Curând se vor împlini trei ani de când i-a trimis pachet pe Drumul de Gheață. Oare credeau că i-a uitat? Sigur știau că asta nu s-ar întâmpla nicicând.

Când se anunță în februarie că Stalin se întâlnise cu Winston Churchill și cu președintele Roosevelt la Ialta ca să discute despre împărțirea Europei la sfârșitul războiului, Maria fierbea de mânie că liderul lor avea să iasă din conflict cu prestigiul sporit. Oare ceilalți știau că pentru el viețile cetățenilor nu făceau nici cât o ceapă degerată? Oare ziarele străine scriseseră că locuitorii din Leningrad au căzut morți pe stradă cu miile fiindcă el n-a vrut să trimită Armata Roșie să-i ajute? Voia să-i scuipe portretul pe stradă, dar se stăpâni.

În martie, zăpada începu să se topească, iar Maria își reluă căutările, călătorind mai departe acum. Întotdeauna avea cu ea dosarul umflat cu fișele persoanelor dispărute și adăuga fișe pentru fiecare localnic strămutat pe care-l întâlnea, verificând dacă nu cumva avea detalii despre rudele sale. Se simțea responsabilă când le vedea speranța de pe chipuri, apoi când vedea cum aceasta pălea treptat când ea nu reușea să-i găsească pe cei pe

care-i căutau. Cunoștea bine senzația, fiindcă exact asta simțea și ea la fiecare cămin de care se apropia: speranță și apoi mâhnire.

În iulie 1945, Maria luă un tren de noapte până în localitatea Iaroslavl ca să verifice câteva cămine, iar pe drum începu o discuție cu un polițist pe nume Leonid care călătorea în același vagon. Își spuseră unul altuia povești despre soarta familiilor lor în timpul războiului: soția lui murise într-un raid aerian, iar mama lui îl ajuta să-și crească fetița, astfel încât el să poată continua să lucreze.

– Cu ce vă ocupați? întrebă ea.

Leonid făcu o grimasă.

– Îi interoghez pe soldații sovietici care au fost ținuți prizonieri de către nemți. Ordinele mele sunt să mă asigur că nici un om cu vederi antisovietice nu se mai întoarce în societate.

– Dar bieții de ei trebuie că sunt traumatizați! exclamă Maria. Au nevoie de sprijin, nu de interogatorii!

El încuviință din cap.

– Mulți au suferit de foamete sau de diferite boli în marșurile forțate din ultimul an al războiului. Hrănirea și îngrijirea lor a fost ultima prioritate a armatei nemțești, așa că sunt într-o stare foarte proastă. Dar ordinele mele sunt să-i chestionez dacă naziștii le-au dat sarcini de îndeplinit la întoarcere sau dacă ofițerii din serviciile de informații anglo-americane i-au spălat pe creier. Mulți abia dacă mai pot vorbi. E o muncă îngrozitoare.

Maria era uluită că bărbatul acesta avea încredere în ea, o străină, dar toată lumea vorbea mai liber în zilele de după război. Faptul că făcuseră eforturi comune ca să supraviețuiască lipsurilor războiului le oferise mai multă încredere.

– Mi se pare o crimă că acestor bărbați nu li se permite să se întoarcă de îndată acasă, la familiile lor, zise ea. Eu știu foarte bine cât de dor le e rudelor de ei, fiindcă mă ocup de un birou neoficial pentru persoane dispărute. Uitați. Își deschise poșeta ca să-i arate dosarul, frunzărind câteva fișe ca să-l ajute să-și facă o idee. Fiecare dintre astea reprezintă o familie care a fost separată. Eu fac tot posibilul ca să-i ajut.

– Ce idee minunată! zâmbi el cu căldură.

– Mulți oameni mi-au arătat bunătate în timpul războiului, așa că mi se pare normal să ofer și eu la rândul meu, îi zise Maria, apoi îi povesti despre

soldatul care o adusese acasă în ziua când se simțise slăbită.

– Știu ce vreți să spuneți, răspunse el. Când a fost bombardat blocul meu, fetița mea a rămas prinsă înăuntru. Alertați de plânsetele ei, o duzină de trecători au urcat pe dărâmături, în ciuda pericolului, și au scormonit cărămidă după cărămidă ca s-o salveze. Le voi rămâne dator pentru totdeauna, spuse el și își șterse ochii cu mâneca.

La cină, împărțiră mâncarea pe care și-o aduseseră înainte să se întindă pe băncile tari de lemn ca să încerce să ațipească puțin. Când Maria deschise ochii în zori, căscând înțepenită, Leonid era treaz deja.

– Mă gândeam la un lucru, zise el. Dacă vă dau o listă cu prizonierii de război din Leningrad închiși sub autoritatea mea, ați putea să le anunțați familiile unde se află? Lor nu li se permite să scrie până când nu vor fi achitați, dar mi se pare o cruzime ca familiile lor să nu știe nimic.

– Doamne, Dumnezeule! Maria fu surprinsă. M-aș bucura să încerc.

Când trenul sosi în Iaroslavl, îl însoți pe Leonid cu tramvaiul până la secția de poliție unde trebuia să interogheze câțiva bărbați în după-amiaza aceea. Aşteptă în vestibul cât timp el se duse să aducă lista cea mai recentă, minunându-se în continuare că omul acela avea încredere să i-o dea. Cum se mai schimbaseră vremurile!

Se întoarse cu o foaie de hârtie cu zeci de nume în ordine alfabetică, împreună cu indicativul fiecăruia și cu ultima sa adresă cunoscută.

– Am să fac tot ce pot, îi spuse ea, aruncând o privire pe foaie. Vă urez toată fericirea din lume, dumneavoastră și fetiței.

Luă un autobuz până la un cămin de copii din apropiere, iar pe drum începu să scaneze lista, confruntând numele soldaților cu cele din fișele din dosar, marcându-le cu semnul întrebării pe cele care ar fi putut corespunde. Iar apoi îi stătu inima. Acolo, sub numele Dubov, era numele de Mihail Alexandrovici. Același nume ca al fiului ei.

Nu fi prostuță, își spuse ea. Nu poate fi el. E prea tânăr pentru armată.

Își continuă drumul până la căminul de copii, dar în minte îi răsuna o voce: „Dar dacă *chiar* el e? Dacă e aici?“

Nimeni de acasă nu auzise nimic despre Katia sau Mihail, așa că luă autobuzul înapoi în oraș și coborî în fața secției de poliție, deși o durea rău piciorul de la atâta mers pe jos. Leonid nu se vedea pe nicăieri, dar la biroul de informații arătă spre listă și întrebă:

– Cum aflu unde este reținut acest prizonier de război?

Amintirile cruzimii ofițerului de la Bolșoi Dom îi reveniră ca un șuvoi, dar cel de față consultă un registru, apoi se duse într-o încăpere din spate ca să întrebe un coleg. Când se întoarse, în mână avea o bucată de hârtie.

– Mihail Alexandrovici Dubov se află la închisoarea asta, în partea cealaltă a orașului, și așteaptă filtrarea.

– Filtrarea?

– Așteaptă să fie evaluat. Bărbatul zâmbi. E rudă cu dumneavoastră?

– Nu știu. Poate.

– Duceți-vă și întrebați, sugeră el. Poate vă lasă să-l vedeți. Autobuzul 46.

În timp ce stătea în stația de autobuz, Maria se dojenea singură. „Nu-ți face speranțe. E o goană după himere. Mulți oameni au același nume." Vorbea cu Piotr în minte. „Trebuie să încerc orice variantă, fiindcă deocamdată nimic nu a dat roade."

Pe fereastră văzu hectare de clădiri distruse și mormane de pietre sparte; orașul acesta fusese cu siguranță vizat de raiduri aeriene, la fel ca Leningradul. Acum era după-amiază și hotărî că, după ce va merge în vizită la închisoare, va încerca la spital, apoi va căuta un loc unde să-și petreacă noaptea. De dimineață mai avea două cămine de vizitat.

Șoferul de autobuz o strigă să-i spună când ajunseseră la închisoare. Clădirea era înconjurată cu un rând dublu de sârmă ghimpată, mai avea câteva dependințe maronii, grosolane, și o curte în care umblau aiurea câteva zeci de bărbați în uniformă de armată. Maria se duse până la punctul unde șoseaua mergea de-a lungul curții și se uită prin gard, cercetând bărbații unul după altul. Acum că era aici, i se părea o idee nebunească.

– Pe cine căutați? strigă unul dintre ei.

– Mihail Alexandrovici Dubov din Leningrad, răspunse ea.

Bărbatul strigă în mulțime.

– Mihail Alexandrovici Dubov din Leningrad e aici?

Câțiva bărbați îi preluară întrebarea și o dădură mai departe. Deodată se ridică o siluetă și veni în goană spre gard.

– Mamă! strigă el, iar vocea i se transformă într-un urlet. Mamă! Tu ești?

Își încolăci degetele prin ochiurile gardului și începu să plângă.

Mariei nu-i venea să-și creadă ochilor. Tânărul avea o barbă lungă, părul încurcat, și părea cu vreo zece ani mai în vârstă decât cei șaptesprezece ani pe care-i avea, dar era fără îndoială Mihail.

– Scoate-mă de aici, o imploră el printre lacrimi.

– Așa am să fac, făgădui ea, cu un nod mare în gât. Ai răbdare, și am să te scot de aici.

Capitolul 50

IAROSLAVL. *iulie 1945*

Maria se duse la poarta închisorii și vorbi cu un gardian.

– Fiul meu e reținut aici, dar trebuie să se fi produs o greșeală. Are doar șaptesprezece ani, așa că era prea tânăr ca să lupte. Vă rog, pot să vorbesc cu cineva?

Fu primită înăuntru și trebui să aștepte mai bine de o oră pe un coridor fără scaune înainte să fie condusă la biroul guvernatorului, unde își repetă povestea.

– Să-l chemăm pe fiul dumneavoastră să dea singur explicații, zise bărbatul, iar Maria suspină de bucurie.

Când Mihail fu adus înăuntru, ea sări în picioare și-l îmbrățișă. Era numai piele și os, cu hainele zdrențuite – dar era în viață.

– Ești bine? Te doare ceva? întrebă ea mai întâi.

El scutură din cap.

– Sunt bine.

– Cum puteai să fii în armată? E o greșeală? Ai fost obligat să te înrolezi?

– Nu. Se uită în podea și vorbi mormăind. Am fost separat de Katia pe Drumul de Gheață. Am căutat-o peste tot, luni întregi, și n-am găsit-o.

Maria simți că se sufocă. Îl strânse tare de mână.

– Trebuia să-mi scrii!

– Mi-era prea rușine că am pierdut-o. Îi aruncă o privire iute. Nu m-am putut întoarce la Leningrad și eram atât de furios pe nemți că au stârnit războiul ăsta, că am hotărât să mint în privința vârstei și să mă înrolez.

– În 1942? Maria era șocată. Aveai doar paisprezece ani. Cine te-ar fi lăsat?

– A fost în anul următor. Imediat după ce am împlinit cincisprezece. Eram înalt pentru vârsta mea, așa că nu s-a îndoit nimeni că spun adevărul. Am făcut un instructaj de bază, apoi am fost trimis să lupt, iar după trei săptămâni am fost prins de nemți. Am fost ținut într-un lagăr pentru prizonierii de război până când am fost eliberați în mai și aduși aici. Mihail se uită la guvernator. Acum aștept filtrarea.

Maria se întoarse către bărbat.

– Sigur nu-l mai puteți reține acum că știți cât de tânăr este! Vă rog, pot să-l iau acasă azi?

– Fiecare deținut trebuie interogat, răspunse guvernatorul. Sunt reguli și norme. Trebuie să vă rog să plecați deocamdată și…

– Nu, vă rog!

Maria se agață de Mihail, trecându-și degetele prin părul lui, trăgându-i în piept mirosul.

– Îmi pare rău pentru Katia, zise el iute. Ne-ai pus să promitem că o să rămânem împreună. Acum e acasă?

– Nu încă. Maria se încruntă. Spune-mi: cum ați fost separați?

Își ținu răsuflarea cât timp așteptă răspunsul. Mihail închise ochii.

– A fost un bombardament în timp ce traversam Drumul de Gheață. Camionul din fața noastră a fost lovit, iar al nostru s-a răsturnat și ne-a aruncat afară. Eu am aterizat pe gheață și am rămas acolo năucit până când prietenul tău, Iuri, m-a ridicat și m-a dus în alt camion. A spus că se întoarce după Katia – dar n-a mai apărut. Camionul nostru a pornit și i-am rugat s-o aștepte și pe sora mea, dar au spus că o voi găsi pe partea cealaltă. Îi scăpă o lacrimă care i se rostogoli pe obraz, iar Maria îl sărută. Dar când am ajuns era haos, erau o mulțime de oameni și nu exista nici un sistem. Am fost dus la spital și de îndată ce m-am făcut bine, am început s-o caut pe Katia, dar nimeni nu părea să știe nimic. Se uită la Maria. Iuri ce-a zis? El trebuie să știe unde s-a dus Katia.

Maria scutură din cap.

– Iuri nu s-a mai întors la Leningrad.

– Nu? Mihail deschise ochii și se holbă la ea cu groază. Și atunci unde e? Crezi că… S-ar putea să fi murit?

– Nu. Maria vorbi cu fermitate. V-am căutat pe amândoi. Acum că te-am găsit pe tine, o să caut în continuare și pe Katia, până când o găsesc. Știu că trăiește, fiindcă dacă ar fi moartă, aș simți asta în suflet. Mamele știu întotdeauna.

Mihail oftă ușurat. O credea pe mama lui.

Maria își imagină scena de pe Drumul de Gheață și încercă să-și închipuie ce se întâmplase. Iuri trebuie s-o fi pus pe Katia într-un alt camion, așa că a fost dusă la alt cămin. Dar unde era acum fetița ei?

A doua zi după ce-l găsi pe Mihail, Maria se întoarse la secția de poliție din Iaroslavl și întrebă de Leonid. Când îi spuse că fiul ei de șaptesprezece ani așteaptă filtrarea, el se duse degrabă în partea cealaltă a orașului ca să-l interogheze personal și-i aranjă eliberarea până la sfârșitul zilei.

– Vă mulțumesc, zise Maria. Pe drum am vorbit despre bunătate și n-am s-o uit niciodată pe a dumneavoastră.

Se opri să-i dea lui Mihail o masă caldă înainte să ia trenul de noapte înapoi spre Leningrad.

Nu se putea abține să nu se uite la el, sorbindu-l din priviri, uimită de cât de schimbat era. Vocea i se îngroșase, ochii îi păreau adânciți în orbite și era mai înalt, mult mai înalt.

– Nu te mai uita așa, mamă, zâmbi el. Mă faci să mă rușinez.

Voia să-l atingă, să-i îndrepte gulerul, să-l țină de mână, dar se stăpâni. Bucuria de a fi cu el după tot acest timp era covârșitoare.

– Ceilalți sunt bine, îi spuse ea. Stepan lucrează la palatul de la Peterhof, ajută la restaurare; Irina studiază dreptul la universitate, iar Elena învață cu sârguință la școală. Abia aștept să le văd fețele când o să intrăm pe ușă.

Mihail se întristă o clipă, iar ea își dădu seama că se gândește la Katia.

– La sfârșitul săptămânii viitoare, zise ea, o să continui s-o caut pe sora ta. Mai sunt încă multe locuri unde pot încerca.

– Îmi pare rău că n-am scris, mama, zise el, cu o expresie abătută. Cum puteam să-ți spun că am pierdut-o pe Katia când tu ne-ai zis că trebuie să rămânem împreună orice ar fi?

– Ar fi fost mai bine să știu. El părea atât de tulburat, încât ea adăugă iute: Dar acum te am pe tine din nou și asta e tot ce contează.

Când întunericul se lăsă dincolo de geamurile trenului, îl întrebă despre lagărul pentru prizonierii de război. Fu o pauză lungă.

– O să-ți povestesc odată, zise el în cele din urmă. Dar nu în seara asta. Nu pentru o vreme. Înțelegi?

Maria încuviință din cap. După privirea din ochii lui, își dădea seama că a fost rău. Se cutremură. Era de negândit prin ce trecuseră copiii ei. Viața trebuia să se îndrepte acum. Neapărat.

Capitolul 51

LENINGRAD. *iarna lui 1945*

Căminele de copii și spitalele pe care Maria nu le vizitase încă se aflau toate la o distanță mare. Dacă drumul dura aproape o zi, nu avea timp să caute înainte să fie nevoită să se întoarcă și să vină înapoi acasă. Reticentă, hotărî, în schimb, să le scrie fiecăruia. Poșta părea să funcționeze din nou, iar dacă trimitea un plic timbrat, spera că i se va răspunde.

Între timp, începu să viziteze rudele bărbaților din Leningrad care erau reținuți în închisorile din Iaroslavl. Era minunat să le dea vești bune, iar unele familii erau atât de încântate încât o umpleau de daruri, oferindu-i gem, prăjituri și dulciuri. Atâta mâncare părea un miracol după anii de foamete, și dezvoltă o pasiune pentru dulce. Când avu destul zahăr, pregăti caramelele cu migdale care fuseseră preferatele ei în copilărie.

„Doamne", se ruga ea, „adu-mi vești bune curând!" Dar scrisorile care se întorceau de la cămine de copii și spitale îndepărtate spuneau că nu fusese înregistrată la ei. Maria le punea deoparte, însemnând cu o cruce fiecare nume de pe listă. Încă erau multe care nu răspunseseră, așa că se agăța de speranță. Nu avea să renunțe niciodată, jură ea. Niciodată.

Mihail fu tăcut în primele săptămâni după ce se întoarse și petrecu mult timp în pat. Maria se îngrijoră că devine prea gânditor și-i ceru părerea lui Stepan.

– Întotdeauna a fost tăcut, îi aminti Stepan. Femeile sunt vorbărețele familiei, în timp ce bărbații își țin gândurile pentru ei.

Maria trebui să admită că așa era. Ea întotdeauna fusese mai vorbăreață decât Piotr, iar Irina și Elena sporovăiau fără încetare când nu dormeau.

– Mi-a povestit câte ceva, continuă Stepan. Spune că a fost rău în lagăr, dar ceilalți bărbați aveau grijă de el fiindcă era atât de tânăr. Nu cred că va rămâne cu sechele. Se simte îngrozitor fiindcă a pierdut-o pe Katia, dar i-am adus aminte că era atât de bolnav de tuse convulsivă în noaptea aceea că abia mai putea să meargă. Nu avea ce să mai facă.

– Mulțumesc că ai vorbit cu el, spuse Maria.

Poate că lui Mihail îi era mai ușor să-și împărtășească experiențele unui bărbat decât mamei sale. Asta nu o deranja, atât timp cât se recupera după

încercările prin care trecuse.

– Ar fi în regulă să aduc pe cineva sâmbătă la masă? întrebă Stepan, iar o nuanță a tonului său o alertă pe Maria.

Încerca atât de tare să pară nonșalant, încât efectul era contrar.

– Desigur, răspunse ea. Cum se numește?

– Ludmila. Stepan roși și se aplecă să-și aranjeze șiretul. Lucrează cu mine la palat.

Stepan avea douăzeci și șase de ani, iar asta era prima fată pe care o aducea acasă, așa că Maria era curioasă. Fiul ei cel mare nu era deosebit de arătos, cu fruntea lui zdravănă, dar ea știa că fata potrivită îl va iubi pentru blândețea și statornicia sa – calitățile de care se îndrăgostise și ea la Piotr.

Fu surprinsă sâmbătă seara când sosi Ludmila: o fată extraordinar de drăguță, cu păr blond deschis, ochi verzi, trăsături fine și un aer inteligent. Îi dădu Mariei o cutie cu bomboane de ciocolată de la fabrica de dulciuri Krupskaia, legată cu o panglică roșie de satin.

– Sunt încântată să vă cunosc, zise ea. Stepan vorbește mereu despre dumneavoastră.

– Doamne, sper că aveți subiecte mai interesante de discutat, spuse Maria. Permite-mi să-ți iau haina. Stai jos, te rog. Ia ceva de băut.

Așezase pe masă mai multe feluri de ceai, apă de orz și cvas.

Stepan își păstră gândurile pentru sine cât timp femeile stătură de vorbă. Elena voia să știe de unde era haina Ludmilei, ceea ce porni o discuție despre noile magazine de îmbrăcăminte care se deschiseseră în Gostinîi Dvor, apoi despre înfloritoarea piață neagră a cupoanelor de îmbrăcăminte, care erau ușor de procurat pe sub mână la orice colț de stradă.

Înainte de război, n-ar fi avut niciodată atâta încredere într-un străin, cugetă Maria. Ar fi vorbit despre generalități și cu siguranță n-ar fi recunoscut că păcăleau sistemul în vreun fel. Desigur, tot mai erau informatori, tot mai erau epurări, iar NKVD-ul tot mai apărea să aresteze oameni în toiul nopții, dar în nici un caz la fel de des.

Când Maria se duse la bucătărie să termine de pregătit mâncarea, Ludmila veni după ea.

– Pot să vă ajut? întrebă ea, apoi zări toate felurile preparate. Vai de mine, ce v-ați deranjat!

Maria făcuse garnituri mici din cartofi, salate și murături pe care să le așeze în jurul unui somon întreg pe care-l prinsese Stepan, gătit cu mărar

proaspăt din grădina pe care o cultiva în curtea blocului. Totul părea apetisant.

– Mulțumesc, zâmbi ea. Mă bucur tare mult să te cunosc. Stepan n-a mai adus niciodată o prietenă acasă.

Ludmila se îmbujoră ușor, iar Maria se bucură. Asta însemna că și ea îl plăcea.

– Povestește-mi despre familia ta, o rugă ea în timp ce așeză linguri pentru servit pe fiecare vas. Cum s-au descurcat în război?

– Tatăl meu a fost ucis la baricade în 1943, zise Ludmila. Stepan l-a cunoscut puțin, și mă bucur pentru asta. A fost un om bun.

– Îmi pare rău. Mama ta a supraviețuit?

– A fost executată în 1937, zise Ludmila pe un ton egal.

Maria trase iute aer în piept. În mod normal nimeni nu ar recunoaște așa ceva. Ludmila continuă:

– A fost o femeie credincioasă și a refuzat să renunțe să țină sărbătorile chiar și atunci când NKVD a avertizat-o în mod repetat. Pe vremea aceea m-am înfuriat că n-a ascuns asta de dragul familiei. Dar acum cred că a fost extraordinar de curajoasă să-și apere convingerile.

Maria scutură din cap.

– Trebuie să fi fost împărțită între familie și biserică. Ce poveste tragică!

Ludmila încuviință.

– Cu toții avem mâhnirile noastre. Stepan mi-a spus despre soțul dumneavoastră. Așa mare păcat…

– Epurările, războiul – simt că Dumnezeu ne-a părăsit țara de multă vreme. Parcă am plăti noi prețul unor păcate străvechi.

Ludmila întinse mâna și o atinse pe Maria pe umăr.

– Îmi pare tare rău și pentru fiica dumneavoastră, zise ea. Dacă pot face orice ca să vă ajut s-o căutați, vă rog să-mi spuneți.

Dintr-odată, ochii Mariei se umplură de lacrimi. Ce prostuță! N-ar fi trebuit să plângă în fața unei străine, dar uneori durerea ieșea la suprafață pe nepusă masă. Se întoarse, încercând s-o ascundă. Ludmila îi înconjură talia cu un braț și-și lăsă capul pe umărul Mariei, într-un gest deopotrivă cald și natural. Maria o îmbrățișă la rândul ei, iar cele două femei stătură în tăcere preț de un minut, ținându-se în brațe, împărtășindu-și durerea.

Înainte să se desprindă una de alta, Maria o sărută pe obraz pe Ludmila.

– Stepan are gusturi bune, șopti ea zâmbind.

Trei săptămâni mai târziu, Ludmila și Stepan își anunțară logodna. Avea să fie doar o cununie civilă, desigur, dar Maria le sugeră să păstreze câteva elemente tradiționale, cum ar fi să lege mâinile mirelui și miresei cu un patrafir, să facă fărâme pahare de cristal și să dea un ospăț pentru prieteni și familie. Amândoi aveau să poarte verighete de aur, și aveau să se ciocnească multe pahare în cinstea lor, pentru sănătate și fertilitate.

Când veni ziua nunții, Mariei îi lipsi solemnitatea slujbei religioase, cu tainele, rugăciunile și jurămintele ei. Își aduse aminte de nunta ei cu Piotr, la care plânsese tot timpul, aproape acoperind vorbele preotului. Plânse și la nunta lui Stepan, de bucurie și tristețe deopotrivă. Bucurie că își găsise o femeie atât de bună și că familia ei se mărea din nou; și o tristețe profundă că Piotr și Katia, pe care-i iubea mai mult decât pe însăși viața, nu puteau fi de față.

Capitolul 52

LENINGRAD. *1949*

În primii ani de căsnicie, Stepan și Ludmila locuiră în apartamentul Mariei. Ea rearanjă paturile ca să le dea o cameră numai a lor, dar adevărul era că rareori stăteau pe acasă. Plecau dimineața devreme ca să ia tramvaiul și autobuzul până la Petrodvoreț și se întorceau abia la jumătatea serii.

Ceilalți copii petreceau și ei mai puțin timp acasă. Irina ieșea cu un văr de-al Ludmilei; Mihail era la colegiu, unde învăța să fie tâmplar; iar Elena terminase examenele și se angajase într-un magazin de modă.

Galina se măritase de mult, dar venea în vizită, iar Maria o privea mereu și se întreba cum arăta Katia acum. Aveau aceeași vârstă. Oare Katia era măritată? Purta părul lung sau scurt? Se farda? Maria era mama ei și ar fi trebuit să știe lucrurile acestea. O vedea deseori pe fiica ei în vis, dar întotdeauna în depărtare, unde nu putea ajunge la ea, iar când se trezea, simțea din nou durerea pierderii.

Într-o duminică rece, dar însorită de noiembrie, Ludmila o întrebă pe Maria dacă ea și Stepan o pot însoți în vizită la mormântul lui Piotr.

– Aș vrea să-mi prezint omagiile, zise ea. Iar Stepan și cu mine vrem să discutăm ceva cu tine.

În timp ce mergeau pe jos, Stepan și Ludmila vorbeau despre restaurarea palatului de la Peterhof; amândoi erau pasionați de lucrătură. Cu permisiunea Mariei, Stepan îi spusese Ludmilei despre trecutul mamei sale ca fiică a Romanovilor, ceea ce însemna că puteau vorbi deschis când erau împreună toți trei.

– Mi-aș dori să vizitezi palatul, zise Stepan. Sunt multe lucruri pentru care mi-ar plăcea să-ți cer sfatul.

O mai rugase și înainte, dar Maria spusese întotdeauna „nu“. Nu voia să i se reamintească de opulența primilor optsprezece ani ai vieții sale. Părea ceva fundamental greșit ca într-o vreme când tinerii Rusiei erau sfârtecați cu miile, ea să locuiască în palate mărețe cu fratele și cu surorile ei. Încă mai era furioasă pe Stalin și pe funcționarii de partid care abandonaseră poporul din Leningrad, iar asta o ajuta să înțeleagă furia pe care o simțiseră rușii de rând față de Romanovi în anul 1917.

Ajunseră la mormânt, iar Maria așeză lucrurile de picnic pe care le adusese, salutându-l în tăcere pe Piotr. Îi plăcea liniștea, ca să-i poată spune tot ce s-a petrecut de la ultima ei vizită și să încerce să-și imagineze răspunsurile lui. Știa că e acolo, undeva, deși el nu crezuse în raiul bisericii ei.

– Mamă, Ludmila și cu mine avem o veste minunată, zise Stepan, și voiam să-ți spunem aici, în locul acesta special.

Maria îl privi, ducându-și mâinile la piept. Ce putea fi?

– Vom avea un copil, zise Ludmila, radiind de bucurie. Se naște în iunie. Primul tău nepot, Maria. O să fii bunică.

Era atât de emoționată, încât abia mai putea vorbi. O îmbrățișă pe Ludmila, îl îmbrățișă pe Stepan, apoi își șterse ochii.

– Ai auzit, Piotr? zise ea în cele din urmă, uitându-se la movila acoperită cu iarbă unde se odihnea printre atâția alții. O să fim bunici. Râse, scuturând din cap. N-aș putea fi mai fericită de atât!

– Mai e ceva. Stepan îi aruncă o privire Ludmilei. Am hotărât să ne mutăm la Petrodvoreț înainte să se nască bebelușul și am vrea să vii cu noi. Aerul e mai curat decât în oraș, iar eu o să pot veni acasă la prânz, ca să petrec o grămadă de timp cu copilul.

Maria simți împunsătura geloziei. Întotdeauna se temuse că Ludmila îl va lua pe fiul ei cel mare de lângă ea, iar acum chiar se întâmpla.

– Nu pot să plec din Leningrad, răspunse ea. Am trei copii aici și trebuie să fiu acasă când se va întoarce Katia.

– Irina, Mihail și Elena pot să-și poarte singuri de grijă, explică Stepan. Dar Ludmila și cu mine nu avem deloc experiență cu bebelușii și vom avea nevoie de ajutorul tău.

Asta era tentant. Mariei îi plăceau bebelușii la nebunie.

– Aș putea să vin în vizită la sfârșit de săptămână, sugeră ea. Dar în timpul săptămânii muncesc în fabrică.

– Mama, ai cincizeci de ani. Nu crezi că ești cam în vârstă ca să mai repari benzi transportoare? De ce nu te pensionezi și-i lași pe copiii tăi să aibă grijă de tine?

Era clar că Stepan se gândise mult la asta. Mariei nu-i plăcea slujba pe care o avea, dar îi făcea plăcere compania celorlalte femei de acolo.

– N-aș putea doar să stau acasă și să nu fac nimic, protestă ea. Trebuie să fiu ocupată. În orice caz, cum rămâne cu dosarul meu cu persoane

dispărute?

Ludmila avu o sugestie.

– De ce nu le dai dosarul tău celor de la biroul pentru persoane dispărute din oraș? Ei au date de la mult mai mulți oameni decât tine, așa că șansele să reușească să readucă familii împreună sunt mai mari.

– Pe Mihail nu l-au găsit, obiectă Maria. N-o pot găsi pe Katia.

Adevărul era că, pentru femeile de acolo era o simplă ocupație, în timp ce pentru ea era o misiune. Dacă mai căuta în continuare, spera că într-o bună zi o va găsi pe Katia, apoi poate și pe Tatiana. Dar dacă renunța, asta nu se va întâmpla.

Ludmila o strânse tare de mână.

– Știi că mă gândesc la tine ca la mama pe care n-o mai am. Te rog, spune-mi că-mi vei fi alături la naștere.

– Da, sigur că da, acceptă Maria. N-ar fi pierdut așa ceva pentru nimic în lume.

*

Stepan și Ludmila se mutară în apartamentul din Petrodvoreț în luna martie 1950, iar Maria se duse să-i viziteze la scurt timp după aceea. Era un bloc modern, curat și spațios, cu grădini comune de jur împrejur și priveliști plăcute asupra orașului. Ludmila agățase pe pereți câteva acuarele cu flori pe care Maria i le făcuse cadou de Paște și care arătau grandios în ramele lor aurite.

– Asta ar fi camera ta, zise Stepan, conducând-o într-o cameră mare, pe colț, cu ferestre pe doi pereți, care dădeau spre câțiva lămâi verzi.

Maria trebui să accepte că arăta bine. Se putea vedea dormind acolo și trezindu-se să vadă crengile legănându-se cu albastrul cerului în fundal și să audă foșnetul frunzelor.

– O să rămân uneori, fu de acord înainte să plece. Când o să aveți nevoie de mine. Dar casa mea va rămâne la Leningrad.

Stepan încuviință zâmbind.

– E bine, mamă. Hai să vedem cum merge.

La următoarea vizită, Maria aduse semințe de legume și cultivă un petic de pământ în fundul grădinii. Îi plăcea grădinăritul. Aici era liniște, aerul era plin de cântecele mugurarilor roșii, scatiilor și privighetorilor, dar și de cârâitul ciorilor grive.

Când Ludmila intră în luna a opta, Maria începu să se ocupe singură de cumpărături și gătit, având grijă ca Stepan să aibă o masă cum trebuie când ajungea acasă și ca nepotul ei să se hrănească bine.

Angajaseră o moașă, dar era miezul nopții când Ludmila intră în travaliu, iar Maria preluă comanda cu un calm desăvârșit. Îl trimise pe Stepan să fiarbă apă și să aducă prosoape curate și o ținu de braț pe Ludmila, sprijinind-o, în timp ce se plimbau prin cameră. Ludmilei îi era cald, așa că Maria deschise ferestrele larg și se uitară la stelele de pe cerul nopții, simțind adierea catifelată pe piele.

– Mi-e frică, șopti Ludmila când fu cuprinsă de durere.

– Și mie mi-a fost prima dată, răspunse Maria. Dar natura ne-a construit pentru așa ceva. O să fie bine.

Ludmila ațipi între contracții, iar Maria stătu într-un scaun-balansoar lângă patul ei, gândindu-se la propria viață: toate nașterile și morțile pe care le cunoscuse, toate pierderile și toate fericirile. Când se iviră zorile, fu una dintre cele mai frumoase dimineți pe care le văzuse vreodată: oranj și roz brăzdat cu auriu, ca o pictură religioasă.

Ludmila se trezi cu un țipăt puternic.

– Vine copilul! Ajută-mă!

Maria îi pipăi burta, i se uită între picioare și văzu că avea dreptate. Acum nu mai era vreme să cheme moașa. Avea să ajute ea însăși la nașterea primului ei nepot.

Șterse sudoarea de pe fruntea Ludmilei, o ținu de mână și-i spuse să împingă, apoi să se odihnească, apoi să împingă iar, și parcă nu trecu nici o clipă până când văzu creștetul copilului, alb și lipicios de mucus. Trase copilul afară și verifică să nu aibă cordonul în jurul gâtului. Copilul scoase un scâncet, cu ochii strânși în lumina dimineții, iar inima Mariei se prăvăli de greutatea iubirii.

– E băiat sau fată? întrebă Ludmila, iar Maria își veni în fire.

Nu verificase.

– Fată, zise ea.

Tăie cordonul și începu să curețe copilul, udând colțul unui prosop și ștergându-i pielea cu cea mai mare delicatețe. Totul era perfect: nasul, degetele de la picioare, urechile, degetele de la mâini, genunchii, fiecare părticică. Era ametită de bucurie. Fusese ceva special să aibă copii, dar o nepoată… Nimic nu se putea compara cu așa ceva.

Deodată ochii fetiței se deschiseră și se uită în sus la Maria. Era ceva în privirea ei care îi amintea de Katia, deși nu putea spune ce.

– Încă nu te cunosc, dar mi-aș da viața pentru tine, șopti Maria.

Iar când rosti acest lucru, știu că era adevărat.

Capitolul 53

MOSCOVA. *vara lui 1976*

În timp ce Bill participa la conferință, Val și Nicole fură conduse la obiectivele turistice din Moscova de către o ghidă voinică și cu dinții stricați. Vorbea engleza fluent, dar atât de monoton încât era greu să te concentrezi, iar Nicole se plictisi curând.

– Nu e nici un loc pentru copii, mami? șopti ea. Unde merg copiii ruși?

Val pasă întrebarea ghidei, care scutură ferm din cap. Trebuiau să se țină de program: Piața Roșie, Kremlin, prânz, catedrala Sf. Vasile, în ordinea asta, potrivit unui orar strict. Val fu intrigată de priveliștea Catedralei Adormirii Maicii Domnului, cu cupolele sale aurite, unde țarul Nicolae și soția lui fuseseră încoronați în 1896, și a Marelui Palat al Kremlinului, care fusese reședința familiei Romanov când aceștia stăteau în Moscova. Față de clădirile cenușii mohorâte pe care le văzuse în împrejurimi, complexul Kremlinului era o pată vie de culoare și strălucire.

În hotel, o femeie severă stătea la un birou pe coridorul din fața camerei lor. Li se repartiză numai câte un prosop de persoană, așa că atunci când Val vru să se spele pe cap, se duse să mai ceară unul, mimând pentru ce-i trebuie. Femeia reacționă cu groază și scutură din cap atât de emfatic încât Val se întrebă dacă nu cumva făcuse vreo gafă cumplită. Bill o avertizase dinainte să ajungă că s-ar putea să fie microfoane în camerele de hotel, așa că nu puteau vorbi liber.

– Toți angajații hotelului lucrează pentru KGB, îi spuse el. Raportează orice lucru suspicios. Orice ai face, nu pomeni despre familia Romanov.

Val fu surprinsă.

– Credeam că asta e doar propagandă antisovietică.

– Deloc. Prind afaceriști străini în „pânze de păianjen“ cu prostituate rusoaice și-i șantajează ca să afle secrete comerciale. Se întâmplă tot timpul. Nu te teme… Zâmbi larg, văzând privirea de pe chipul lui Val. Eu n-o să mă las păcălit.

KGB erau versiunea modernă a CEKA, poliția secretă pentru care era posibil să fi lucrat tatăl ei când o căuta pe Maria Romanova. Vizitase Moscova cel puțin de două ori, potrivit registrelor. Unde s-o fi dus? Ce o fi

gândit? Aici, în patria lui, cu vorbitori de rusă peste tot în jurul ei, Val se gândea mereu la el, dar nu simțea că e mai aproape de a-l înțelege decât acasă, în Sydney.

În ziua când se termină conferința lui Bill, luară metroul până în partea opusă a orașului, ca să-i viziteze pe părinții lui în suburbia Novîie Ceromușki din sud-vestul Moscovei. Cei doi locuiau într-un bloc de beton cu patru etaje înconjurat de copaci, nu departe de stația de metrou. Val avea emoții, dar nu avu de ce. Păreau extrem de bucuroși să-l vadă pe Bill și să le primească pe ea și pe Nicole, făcându-le o mulțime de complimente:

– Uite ce drăguță ești. Ce rochie frumoasă! Sunteți așa amabile să vizitați niște oameni bătrâni.

Îi conduseră drept la masă și le serviră o cină îmbelșugată, cu specialități rusești: borș, *pelmeni*[1,2], stroganoff și o prăjitură cu miere în mai multe straturi care se numea *medovik*. Nicole mâncă trei felii de prăjitură, lingându-se pe buze bucuroasă. Era limpede că mama lui Bill trudise toată ziua să pregătească ospățul, iar Val îi mulțumi călduros.

– Nu vorbești rusă deloc? întrebă mama lui Bill. De ce nu te-a învățat tatăl tău?

– Mi-aș dori s-o fi făcut, răspunse Val. Cred că voia să mă identific drept australiancă, deși el a rămas rus get-beget. Se ducea la biserica rusă și citea numai ziare rusești.

– Normal, încuviință tatăl lui Bill. Cei născuți în Rusia nu încetează niciodată să fie ruși.

Îi aruncă o privire lui Bill, iar Val îi privi. Era afecțiune, dar simțea că amândoi se gândeau la cearta amară pe care au avut-o când părinții lui au anunțat că emigrează.

Încă mai descoperea lucruri despre bărbatul acesta care devenise pe neașteptate iubitul ei, așa că era fascinant să-l vadă împreună cu părinții lui. Se vedea că sunt oameni buni, iar asta o făcu să simtă și mai mult că poate avea încredere în Bill, că nu are vreo aplecare ascunsă către cruzime, cum avusese Tony.

– Din ce parte a țării provenea tatăl tău? întrebă mama lui Bill.

– Ekaterinburg. Sverdlovsk cred că se numește acum.

– Ah, asta e în regiunea minieră. Și cu ce se ocupa familia lui?

– Nu știu nimic despre familia lui, trebui să recunoască Val. Speram să vizitez orașul în călătoria asta ca să aflu mai multe, dar Bill îmi spune că e

imposibil.

Cei doi bătrâni se uitară unul la altul.

– Ar putea fi o cale, zise tatăl lui Bill. Dar nu trebuie să lăsați pe nimeni să vă audă că vorbiți engleza, fiindcă e un oraș închis și străinilor nu li se permite accesul. E și departe; faceți aproape o zi până acolo. Se uită la Bill. Ca turist, nu ai putea să cumperi bilete, dar aș putea s-o fac eu în locul tău.

– Ar însemna mult pentru Val, zise Bill, dar nu vrem să vă expunem la riscuri.

– Nu, nu, insistă tatăl lui. Suntem perfect în siguranță. Cei din afara Uniunii Sovietice au impresia că e un stat polițienesc în care oamenii sunt arestați zi de zi, dar eu aici spun ce gândesc și nu mi se întâmplă nimic.

– Avem o viață bună, adăugă mama lui. Suntem cu ai noștri și suntem fericiți. Îi zâmbi lui Val. Mă bucur că ai venit în vizită vara, când orașul arată cel mai bine. Nu te-aș încuraja să vii aici iarna. Dar sper că o să ne mai calci pragul.

Aranjamentele din dimineața următoare se dovediră a fi complicate. Garda lor de corp, o rusoaică, îi luă pe Bill, Val și Nicole cu taxiul până la chei, unde urmau să urce pe un vas și să traverseze un sistem de canale până la Leningrad. Bill își luă la revedere și îi dădu femeii un bacșiș, dar ea rămase acolo, având clar de gând să aștepte până când vasul avea să plece. Urcară la bord și se ascunseră în cabină, uitându-se pe furiș pe fereastră până când în cele din urmă femeia renunță și dispăru în mulțime. Când nu mai fu nici o primejdie, debarcară, trăgându-și bagajele după ei, și luară un taxi până la gara Kazanskaia, unde tatăl lui Bill aștepta lângă peronul trenului Ural Express cu biletele lor.

– Parcă am fi agenți secreți, îi șopti Nicole lui Val.

Ea își duse un deget la buze. Trebuiau să tacă oriunde ar fi putut fi auzite de altcineva.

Călătoria cu trenul fu interminabilă: peste o mie șase sute de kilometri de câmpuri, munți, fabrici și orașe mohorâte. Val adusese cărți de colorat și jocuri de societate ca s-o distreze pe Nicole, dar curând fetița deveni irascibilă din cauza plictiselii cumplite.

– Nu-mi place Rusia, zise ea. E o țară pentru oameni bătrâni.

– Îmi pare rău, îi spuse Bill. Îți promit că o să-ți placă Leningrad. E plin de palate frumoase unde au locuit prințese.

– Prințesele sunt pentru copii, zise Nicole disprețuitor, clar convinsă că la vârsta de aproape opt ani era prea matură pentru astfel de lucruri.

La o zi și două ore de când plecaseră din Moscova, intrară în Ekaterinburg, iar Val simți un fior de entuziasm. Asta era gara în care sosiseră Romanovii în 1918 și arăta ca și cum nu s-ar fi schimbat prea mult de atunci. Se așteptase să găsească un oraș industrial sumbru, dar prima impresie fu cea de spații verzi: parcuri, bulevarde mărginite de copaci și grădini frumoase. Asta era priveliștea care o întâmpinase pe Maria și pe părinții ei când sosiseră aici, fără să știe că mai aveau de trăit mai puțin de trei luni.

Un fel de paste făinoase umplute cu mai multe feluri de carne și apoi fierte, asemănătoare cu colțunașii

Capitolul 54

SVERDLOVSK. *vara lui 1976*

Bill consultă o hartă pe care o adusese și merseră la deal, trecând pe lângă clădiri cu stâlpi și verande, până la Vojnevski Prospekt. Pe măsură ce urcau, aveau o panoramă clară a întregului oraș, iar Val văzu coșuri de fabrici care scuipau fum în depărtare.

De îndată ce zări Casa Ipatiev, simți cum i se face pielea de găină. Avea două etaje, cornișe decorative și coame pe acoperiș, iar etajul de jos era parțial sub pământ din cauza faptului că fusese construită în pantă. Gardul care o înconjurase în 1918 nu mai era, cum nu mai erau nici posturile gardienilor. În schimb, era o intrare cu marchiză și o placă imprimată alături. Bill traduse: „Muzeul Istoriei Revoluționare".

– Asta înseamnă că putem intra? șopti Val, iar Bill încuviință.

Nicole își târșâi călcâiul pe trotuar și oftă, ca să-și exprime nemulțumirea față de acest plan.

În hol, doar Bill vorbi când plăti biletele și primi un plan al casei. O luă de mână pe Nicole și le conduse într-un birou slab luminat, cu nici un semn de identificare.

– Trebuie să urmărim săgețile de la primul etaj mai întâi, șopti el, deși camerele principale unde a locuit familia sunt la etajul al doilea.

– Ar fi bine să ne conformăm, răspunse Val. Dar hai repede. Aici jos nu e nimic.

Merseră printr-o succesiune confuză de camere pline cu afișe care proclamau gloria comunismului, apoi ieșiră într-o curte.

– Aici făceau mișcare Romanovii, zise Bill, uitându-se pe plan. Pământul cobora într-o pantă abruptă și era umbrit de copaci, cu un trandafir cățărător care creștea pe o pergolă.

– Acolo e pivnița, îi spuse lui Val, dar nu cred că ar trebui s-o ducem pe Nicole înăuntru. Rușii nu obișnuiesc să îndulcească detaliile cumplite.

Val aruncă o privire la ușa deschisă și văzu un șir de trepte de piatră, luminate de un bec simplu. Dacă avea să scrie despre asta din perspectiva unui istoric, trebuia să se uite, oricât o avertizau instinctele ei să n-o facă. Era puțin probabil să se mai întoarcă aici.

– Dacă mă duc jos o clipă, ai tu grijă de Nicole? întrebă ea.

– Sigur.

Coborî încet, cu pașii răsunându-i pe scări. Jos, se trezi într-o încăpere cu pereți de beton, plină cu lăzi. O ușă drept în față era încuiată, așa că deschise o altă ușă din dreapta și își dădu seama imediat că se afla în încăperea unde avusese loc crima. În tencuiala de pe peretele din spate erau tăieturi adânci, care lăsau la vedere scheletul încrucișat de dedesubt. Mormane de moloz tronau în față, iar pe podea erau pete închise la culoare care o făcură să se cutremure. Nu putea fi sânge, nu-i așa? Nu după atâta timp. În orice caz, păși cu atenție ca să le evite.

Pereții fuseseră acoperiți cu tapet cu un model cu dungi, care acum se decolorase, și erau plini de găuri care nu puteau fi decât de la gloanțe. O mulțime de găuri. Probabil că ucigașii au tras și au tras și au tras. Pentru o clipă, Val simți parcă fumul și auzi urletele îngrozite ale familiei în spațiul acela închis. În aer trosnea ceva înfiorător.

Simți o strângere de inimă și respirația i se îngreună. Era suficient oxigen aici? Pe unde ieșea? În fundul încăperii erau niște uși duble și, pentru o clipă, se simți dezorientată. Erau ușile pe care intrase? O cuprinse panica până când se întoarse și văzu cealaltă ușă: aceea trebuia să fie. Romanovii nu putuseră fugi pe acolo, fiindcă ucigașii erau aliniați în fața ei.

Ieși în grabă în magazia de beton, apoi urcă scările două câte două până ieși la lumină. Întâi nu-i văzu pe Bill și pe Nicole și se temu să nu li se fi întâmplat ceva; apoi îi zări lângă un zid, uitându-se cu atenție la ceva.

– E un fluture albastru, șopti Nicole când ea se apropie. Nu-i așa că-i frumos?

– Ești bine? întrebă Bill, observând expresia de pe chipul ei.

Ea făcu o grimasă.

– Cu adevărat nu îndulcesc nimic.

Se întoarseră la intrarea principală, unde recepționista plictisită citea o revistă și abia dacă ridică privirea când se duseră către scările care duceau la etajul superior. Pe palier se opriră și ascultară, dar nu păreau să mai fie și alți vizitatori. Când intrară în prima cameră, Bill le șopti traducerile cuvintelor de pe plan.

– Aici era biroul comandantului gărzilor, mai întâi Avdeev, apoi Iurovski, îi spuse el lui Val.

În cameră era un tapet mov decolorat cu frunze aurii de palmier, pe care era agățat un cap de cerb ros de vreme. Pe un divan erau împrăștiate perne, iar într-o parte se afla un birou masiv, cu blatul acoperit cu piele. Val îl înconjură încet, atentă la toate detaliile și luând notițe într-un carnet legat cu spiră.

Apoi merseră pe un coridor până la baie și ajunseră la un al doilea șir de trepte. Baia era închisă publicului, dar văzu clopoțeii legați cu sfoară de care trebuiau să tragă membrii familiei când voiau să o folosească. Traversară o încăpere care fusese o bucătărie, cu un mașină de gătit uriașă, de fier, apoi intrară într-o sufragerie cu tapet roșu cu auriu, un bufet și o masă de lemn închis la culoare. Era sinistru să te gândești că Romanovii luau masa aici, fără să știe că zilele le erau numărate.

Dormitoarele dispuse de-a lungul zidului îndepărtat al casei erau mobilate modest și aveau ferestre înalte care dădeau spre sud, dar care nu mai erau acoperite cu var, cum fuseseră pe vremea Romanovilor. Val putea vedea tot orașul. Într-o parte se vedea o catedrală, iar ea își închipui că familia fusese dezamăgită că nu i se mai permitea să meargă la biserică după ce sosise în Ekaterinburg. Camerele erau mici; trebuie să fi fost greu să doarmă paisprezece persoane în ele. Și o singură toaletă! Oare aveau un program de mers pe rând, prin rotație?

Intrară apoi în saloanele de alături și văzură că erau tapetate cu vitrine cu fotografii vechi și tăieturi din ziare. Val se uită în prima vitrină, cu pixul pregătit, iar Bill îi traduse legendele.

– Ăsta e Iacov Iurovski, comandantul din iulie 1918, zise Bill, arătând spre prima fotografie.

Bărbatul avea o claie de păr închis la culoare, o barbă stufoasă și o mustață care se ondula la vârfuri. Val gândi că avea o privire rea.

– Ăsta e Piotr Ermakov, și se spune că revolverul de lângă e al lui.

Val aruncă o privire la locul unde Nicole cerceta un lucru de mână de pe o măsuță laterală. Nu părea să asculte.

– Și tatăl meu avea un pistol ca ăla, zise ea, făcând o grimasă. Nu știu de ce.

Bill trecu la o fotografie cu un bărbat tânăr și chipeș, cu părul brunet și o privire zâmbitoare.

– Ăsta e Ivan Skorohodov. Hei! Nu așa îl chema pe tatăl tău?

– Ce? Val se uită la fotografie. Ba da, dar nu seamănă deloc cu el.

– Scrie că a fost gardian aici, dar a petrecut trei luni în închisoare în 1918, după ce a devenit prea apropiat de familia Romanov.

Bill se uită la ea, cu o privire întrebătoare.

– Știu că a făcut închisoare, așa că presupun că e posibil, dar…

Nu vedea nici o asemănare.

Următoarea fotografie prezenta un bărbat pe nume Konstantin Ucrainţev.

– Uite încă unul care avea o poză în aparatul tatălui tău și scrie că și el a fost concediat fiindcă s-a apropiat prea mult de familie, îi spuse Bill. E un tipar aici. Romanovii probabil au fost oameni simpatici, dacă tot trebuiau să le schimbe gardienii când deveneau prea prietenoși.

Erau fotografii și cu alți gardieni: Igor Droiadov, Alexandr Kotlov, Vasili Petrov, toate cu câte o scurtă biografie. Val recunoscu câteva nume: apăreau pe actele de identitate false pe care le folosise tatăl ei. Probabil îi cunoscuse pe oamenii aceștia. Dar cum?

Se opri în fața următoarei fotografii și scoase un strigăt, acoperindu-și gura cu mâna. Era negreșit tatăl ei în tinerețe. Avea aceeași frunte pronunțată, aceiași ochi negri. Deși nu avea probabil decât vreo douăzeci de ani în fotografie, Val știu fără nici o îndoială că el era.

– Ce zice legenda asta? întrebă ea, iar Bill se aplecă să vadă.

– Anatoli Bolotov. A fost recrutat de la uzina metalurgică Verh-Isețk pe 8 iulie 1918 ca să lucreze ca gardian aici. Asta a fost cu numai opt zile înainte ca Romanovii să moară.

– A fost gardian? Ești sigur?

Lui Val i se făcu rău. Asta însemna că tatăl ei lucra aici când au fost executați Romanovii. Asta explica de ce avea aparatul de fotografiat și geanta de piele cu albumul de fotografii și caietul de schițe. Oare le furase în noaptea aceea? De ce-i spusese mamei că îl cheamă Ivan Skorohodov?

– Te simți bine? întrebă Bill. Arăți cam palidă.

– Cred că am nevoie de aer, răspunse Val.

În casă era o atmosferă apăsătoare. În fâșiile de lumină dansau fire de praf și mirosea a lemn putred și a altceva ce nu putea descrie prea bine, ceva grețos de dulce.

– OK, hai să mergem, zise el imediat, înconjurându-i mijlocul cu un braț. Să căutăm ceva de mâncare? Mor de foame.

– *Mereu* mori de foame, chicoti Nicole.

Val rămase în urmă, încercând să înțeleagă ceea ce aflase. Îi era rușine pentru tatăl ei. Probabil știa ce se întâmplase cu familia în pivniță; poate chiar fusese martor. Și totuși profitase de ocazie ca să le fure lucrurile. Era ceva grotesc. Îi era jenă că era rudă cu el – și era cumplit de îngrijorată asupra motivului pentru care mințise în privința identității sale.

Capitolul 55

PETRODVOREȚ. *1951*

Ludmila mai făcu un copil în anul de după ce se născu Anna, fiica ei – un băiețel pe nume Alexei, care ieși din pântece cu capul acoperit de un păr des și închis la culoare. Maria îi răsfăța pe nepoții ei și nu prea mai stătea deloc în Leningrad, fiindcă nu suporta să-i părăsească. Dacă Anna începea să meargă sau Alexei spunea primul cuvânt inteligibil când ea nu era de față? Când era departe de ei, o durea inima de dorul lor.

Amândoi copiii o adorau pe bunica lor și le plăcea să se ghemuiască la ea în poală și să asculte povești. Ea le dărui jucăriile de lemn pe care le cioplise Piotr pentru copiii lui și-i plăcea să se uite la ei cum se joacă – deși era o senzație dulce-amăruie, fiindcă Piotr nu cunoscuse bucuria pe care o puteau aduce nepoții, iar mătușa lor Katia încă era dispărută. Nici una dintre scrisorile Mariei nu adusese vreun indiciu despre unde s-ar putea afla, dar ea scria în continuare la cele câteva cămine de copii care nu-i răspunseseră încă, trimițând schițe în creion cu Katia și plicuri timbrate. Într-o zi cineva trebuia s-o recunoască.

Maria renunțase la slujba din fabrică, dar în rarele ocazii când se întorcea în oraș, își invita fostele colege la ceai și prăjituri la apartament. Nu-i era dor de muncă. La cincizeci și trei de ani, își simțea vârsta. O dureau șalele în diminețile reci și, dacă se apleca să ridice jucăriile copiilor, trebuia să se sprijine de mobilă ca să se ridice la loc.

Când Anna avea doi ani, iar Alexei un an, Ludmila hotărî să se întoarcă la lucru, iar Maria deveni bonă cu normă întreagă a celor mici. În fiecare zi când vremea le permitea, îi scotea la plimbare în parcul din jurul palatului de la Peterhof – nu se putea obișnui niciodată să-i spună pe numele sovietic de Petrodvoreț. Le arăta fântânile secrete care fuseseră proiectate să-i stropească pe cei neatenți, straturile frumoase de flori și diferitele soiuri de păsări care coborau acolo. Întotdeauna lua cu ea un caiet de schițe, fiindcă Anna și Alexei insistau să le deseneze câte ceva.

– Desenează o girafă, buni, îi cerea Anna. Și o maimuță! Împreună!

Uneori intrau în palat ca să-i viziteze pe mama și pe tatăl lor la lucru, dar Maria se simțea nelalocul ei acolo, printre decorațiunile aurite. Îi aminteau

de copila ignorantă care fusese odinioară, care considerase că i se cuvenea toată bogăția Romanovilor.

Într-o dimineață, Stepan îi spuse că merge să ia niște marmură și se întoarce abia târziu.

– Mâncați diseară fără mine, zise el.

– Să-ți iei căciula călduroasă, îl cocoloși Maria, fugind după el, iar el o primi de la ea fără să zică nimic, deși era abia octombrie și vremea era plăcută.

Maria se dusese deja la culcare în seara aceea când îl auzi pe Stepan întorcându-se acasă. Se uită la ceas: zece minute după miezul nopții. Părea că Ludmila e trează încă, fiindcă auzi murmurul vocilor în bucătărie. Copiii urmau s-o trezească în jur de șase, așa că ar fi trebuit să se culce la loc, dar voia să audă cum fusese călătoria lui Stepan. Ezită, apoi decise că, de vreme ce oricum e trează, ar putea măcar să-i spună „noapte bună".

Ușa de la bucătărie era închisă, iar ea traversă coridorul sprijinindu-se de perete, dar când se apropie, o auzi pe Ludmila întrebând:

– Nu e absolut nici o urmă de îndoială că ea e?

Ceva din tonul ei o făcu pe Maria să se oprească și să aștepte răspunsul. Stepan oftă greoi.

– Era o geantă cu o sticluță cu mixtura de iarbă-mare a mamei și o rață de lemn pe care ne-a făcut-o *papa* când eram copii.

Inima Mariei începu să bubuie atât de tare încât crezu că o să-i sară din piept. Cineva găsise geanta Katiei. Dar unde?

– Poate că a scăpat geanta în noaptea aia și s-a amestecat cu rămășițele altcuiva, sugeră Ludmila.

Rămășițe? Maria nu suporta să audă așa ceva. Își luă fața în palme, își puse degetele în urechi, dar nu se mișcă din loc. Picioarele i se făcuseră ca de piatră.

– Pescarul care a scos-o a zis că scheletul avea geanta în diagonală, suspină el. Probabil a căzut prin gheață după bombardamentul din noaptea aia. Și un prieten de-al mamei a dispărut.

Ochii Mariei se umplură de lacrimi. Acum era limpede ce spunea.

– Îmi pare așa de rău, dragul meu.

O auzi pe Ludmila consolându-l, apoi Stepan suspină din nou.

– Surioara mea frumoasă, scânci el înainte ca vocea să i se înăbușe, iar Maria bănui că Ludmila îl îmbrățișa.

Ar fi trebuit să deschidă ușa și să intre în bucătărie ca să poată jeli împreună, dar ceva o opri. Deodată își dădu seama că în toți anii aceia știuse că fiica ei era moartă. În sinea ei, nu crezuse niciodată că o va găsi, la fel cum nu credea că o va mai găsi vreodată pe Tatiana. Fata și sora ei nu mai erau. Spera că, de când murise cu zece ani în urmă, Katia era în rai împreună cu Piotr.

– Va trebui să fie o înmormântare, zise Stepan, luptându-se să-și țină emoțiile în frâu. Pentru mama o să fie înfiorător de greu. Nici un părinte n-ar trebui să fie nevoit să-și îngroape copilul.

Maria încercă să-și închipuie cum putea să arate un cadavru după atâția ani petrecuți sub apă. Oase, doar oase. Asta nu era fiica ei. Era convinsă că sufletul Katiei îi părăsise trupul chiar în clipa morții. Scheletul nu era decât o relicvă.

– Trebuie să știe? întrebă Ludmila. Poate ar fi mai ușor pentru ea să creadă în continuare că există speranță.

– Așa crezi? întrebă Stepan.

Maria cugetă la sugestia Ludmilei. Se simțea obosită. Nu avea energie să jelească. Durerea ei pentru Katia se consumase cu atâția ani în urmă. Dacă ei pur și simplu nu-i spuneau, iar ea se prefăcea că nu știe? Doar că *avea* să știe. Știuse întotdeauna.

Pășind cu atenție ca să evite scândurile care scârțâiau, se întoarse și porni pe vârfuri înapoi în cameră, unde urcă în pat, trăgându-și pătura până la bărbie. Spuse rugăciuni pentru Katia, închipuindu-și-o cu Piotr în rai. Familia ei Romanov nu îi cunoscuse pe nici unul dintre ei, dar ea era sigură că ar fi fost bine-veniți în rândul lor.

De dimineață, dacă Stepan avea să-i spună, atunci va trebui să plângă și să jelească și să pregătească o înmormântare. Dacă nu, ea va continua să se roage pentru Katia în intimitate, așa cum o făcuse întotdeauna.

A doua zi, Anna și Alexei o treziră la șase, ca de obicei. Maria îmbrăcă un capot și-i conduse în bucătărie, unde începu să încălzească lapte și le dădu amândurora câte un *sukhari*[13] cu scorțișoară și stafide.

Stepan intră în cameră și sărută fiecare copil pe frunte, apoi o îmbrățișă pe mama sa. Avea cearcăne ca niște vânătăi sub ochi; întotdeauna îi apăreau când nu dormea.

– Cum a fost călătoria? întrebă ea, privindu-i chipul.

Acum era clipa hotărâtoare. Îi va spune sau nu?

– Am găsit ce căutam, zise el. Totul e în regulă.

Maria încuviință și se întoarse să vadă de cratiță. Trebuia să aibă grijă să nu dea laptele în foc, ceea ce se putea întâmpla într-o clipită, și nu voia ca el să vadă nici măcar sclipirea unei lacrimi în ochii ei.

Biscuit tare, consumat de obicei de bebeluși când le cresc dinții

Capitolul 56

PETRODVOREȚ. *7 martie 1953*

Ludmila ajunse acasă de la lucru cu puțin înainte de ora șase, când Maria le dădea Annei și lui Alexei să mănânce de seară.

– Ai ascultat știrile azi? întrebă ea.

– Nu. Ce s-a întâmplat?

Maria nu-i putea citi expresia Ludmilei: era o veste bună sau una rea?

Ludmila porni radioul Mir la momentul potrivit ca să asculte buletinul de știri de la ora fixă. Era citit de Iuri Levitan, bărbatul care fusese vocea tuturor acelor transmisiuni exagerate din timpul războiului. Părea sugrumat de emoție când citi titlul. „Comitetul Central al Partidului Comunist, Consiliul de Miniștri și Prezidiul Sovietului Suprem al URSS anunță cu profund regret partidul și toți proletarii că în data de 5 martie la ora douăzeci și unu și cincizeci de minute, Iosif Vissarionovici Stalin, Secretar al Partidului Comunist și Președinte al Consiliului de Miniștri, s-a stins în urma unei boli grave."

Maria simți o mâncărime pe pielea capului. Lăsă jos castronul pe care-l ținea în mână ca să nu-l scape, apoi se așeză greoi pe un scaun.

– Ar trebui să fiu încântată, comentă ea. Îl urăsc pe omul ăsta. Pe el îl învinovățesc pentru moartea soțului meu și dispariția fetei mele. El e cel care a creat un regim în care viețile rușilor valorau mai puțin decât aerul. Făcu un gest rapid cu mâna. Și totuși, acum că e mort, mă simt descurajată.

– Ar fi trebuit să răspundă în instanță pentru crimele lui, zise Ludmila. Mi-ar fi plăcut să-l văd primind douăzeci și cinci de ani într-un gulag.

– Asta ar fi fost dreptate, fu de acord Maria. Mă întreb ce-o să se întâmple acum. Probabil viața o să continue ca înainte și nici măcar n-o să observăm diferența.

Când ieși cu copiii în dimineața următoare, băteau clopotele bisericilor.

– Ce muzică frumoasă! zise Anna.

– Da, și mie îmi place, spuse Maria, oprindu-se să așeze o șuviță de păr blond sub căciula de lână a nepoatei sale și să aranjeze pătura de pe genunchii lui Alexei.

În săptămânile ce urmară morții lui Stalin, noi conducători politici preluară frâiele și retorica se schimbă subtil. Se anunță că mii de deținuți politici aveau să fie eliberați din gulaguri, iar la Paște se întoarse soțul uneia dintre vecinele lor din Petrodvoreț. Într-o zi, ieși să stea pe o bancă de lemn în curte în timp ce Maria plivea peticul de grădină și copiii se fugăreau și chiriăiau.

Se duse să se prezinte – pe el îl chema Viktor – și fu îngrozită să vadă de aproape cât de epuizat arăta. Avea fața de culoarea sfeclei, iar ea recunoscu motivul ca fiind expunerea la intemperii, căci nu avea nuanța roșiatică pe care o căpătau unii bărbați din pricină că beau prea mult. Era numai piele și os și mergea în baston, deși nu putea să aibă decât vreo patruzeci de ani, poate și nici atât. Mai mult, arăta înfrânt. Avea o deznădejde care o făcu pe Maria să se întrebe ce fel de om era când fusese trimis în gulag.

Părea indiscret să-l descoasă despre experiențele de acolo, așa că, în schimb, îi spuse cum îi chema pe nepoții ei și vorbi despre legumele pe care le cultiva.

– Nu vă închipuiți cât de extraordinar e să stai pur și simplu pe o bancă și să nu faci nimic, zise el. Dacă aș fi încercat asta la Gdovski, aș fi încasat o bătaie soră cu moartea și mi s-ar fi tăiat rația de mâncare.

Maria scutură din cap, neștiind ce să spună.

– Nu pot să vorbesc cu nevastă-mea despre asta. N-aș suporta să știe cât de rău a fost.

– Ce muncă ați făcut? întrebă Maria.

– Doboram copaci, în principal. Exploatare forestieră. Vara și iarna, pe ploaie și pe soare.

Se uită la mâini, iar Maria văzu că degetele îi erau încovoiate ca niște gheare, iar încheieturile umflate.

– Am avut noroc că n-am murit de foame. Așa s-a întâmplat cu mulți. Alții au fost omorâți de copaci căzuți sau de frig sau de bătăi.

– Nu cred că ați avut noroc, îl compătimi Maria. Nici pe departe.

– Știți pentru ce am fost condamnat? Privirea lui o întâlni pe a ei. Am spus un banc despre un oficial de partid în 1937. Ce prost am fost! Ăla n-a fost an de făcut bancuri…

– Soțul meu a fost executat în același an pentru că ar fi fost culac, îi spuse Maria. Nici vorbă de așa ceva! A fost un muncitor de șoc, un om al Partidului până-n măduva oaselor.

– Măcar putem vorbi despre asta acum, zise Viktor. S-au schimbat vremurile cât de cât.

– Eu încă am grijă când vorbesc cu străinii, spuse Maria. Lucrurile nu se schimbă peste noapte. Dar sunteți vecinul meu și ați suferit atâta încât am încredere în dumneavoastră. Dacă veți dori vreodată să vorbiți despre ce ați trăit acolo și nu vreți să vă tulburați soția, îmi puteți spune mie. Sunt o femeie bătrână care a trecut prin multe necazuri și sunt suficient de puternică să mai ascult și altele.

Viktor îi ridică mâna la buze și i-o sărută.

– Vă mulțumesc, șopti el, gata să-i dea lacrimile. De atâta vreme nu s-a mai purtat cineva frumos cu mine că mă emoționez. Iertați-mă.

În seara aceea, după ce copiii se duseră la culcare, Maria le povesti lui Stepan și Ludmilei despre discuția ei cu Viktor.

– Pare distrus, zise ea. Nu știu dacă își mai poate reveni vreodată după experiențele prin care a trecut. I-au fost furați șaisprezece ani din viață: ani în care nu și-a văzut copiii crescând, în care soția lui s-a spetit să se descurce singură. Nu înțeleg…

Se întoarse către Stepan.

– Tu ai fost un bun bolșevic când erai mai tânăr. Ți-ai schimbat părerile după ce i s-a întâmplat tatălui tău?

– Mi-am schimbat părerile cu mult înainte, zise el, din cauza lucrurilor pe care mi le spunea tata despre informatori și epurările de la locul lui de muncă. Ideile pe care se bazează comunismul sunt bune, dar la putere au ajuns oamenii nepotriviți.

– De ce nu s-au răsculat rușii să protesteze? întrebă Maria. S-au răsculat să-i dea jos pe Romanovi, dar nu și pe Stalin. Explică-mi.

Ludmila răspunse:

– Frica ne-a cuprins pas cu pas. Era mai ușor să-ți ții gura când NKVD-ul teroriza familia altuia. Când au arestat-o pe mama, n-am putut găsi un singur om care să depună mărturie în favoarea ei. Au spus că n-ar fi trebuit să fie atât de proastă încât să nu renunțe la religie. S-au gândit că tăcerea îi va apăra – apoi au început să fie arestați oricum.

– Piotr vorbea în apărarea altora, zise Maria cu amărăciune, și uite unde l-a adus asta.

Nu se mai dusese la cimitir de mai bine de o lună. Avea să meargă la sfârșitul săptămânii, hotărî ea, ca să-i poată spune că Irina se mărita cu vărul Ludmilei; nunta era programată în primăvara anului următor. Poate că vor fi mai mulți nepoți curând. Sigur așa spera. Poate că Irina putea fi convinsă să se mute la Petrodvoreț ca Maria să poată avea grijă de cei mici împreună cu ai lui Stepan.

Într-o dimineață, la sfârșitul lui aprilie, Maria îi duse pe copii la Parcul de Jos al Palatului. Gheața de pe eleșteie se subția și cei mici se distrau aruncând cu pietricele ca s-o fisureze.

– Stați departe de margine, strigă ea când se așeză pe o bancă să-i privească.

Frigul încă era mușcător și nu-i surâdea ideea să sară în apă ca să-l salveze pe vreunul. Îi reveni în minte o imagine cu Katia căzând printr-o gaură din Drumul de Gheață. Nu suporta să se gândească la ea chinuindu-se și sufocându-se de panică în apa înghețată. Să dea Domnul să fi fost o moarte instantanee!

Gândurile i se întoarseră la copilăria ei, când Anastasia căzuse prin gheață într-unul dintre eleșteiele de la Palatul Ecaterina. Maria o avertizase că s-ar putea să nu-i susțină greutatea, dar ea insistase că era în ordine și păși pe gheață: întâi un picior, apoi celălalt. Se auzise un trosnet sinistru înainte ca ea să cadă, cu brațele în aer, cu poalele hainei zburând, și să dispară sub apă. Maria era singura persoană din preajmă. Scoase un urlet din toți rărunchii și continuă să urle, orbită de panică. Să se târască și ea pe sub gheață ca să-și salveze sora? Capul Anastasiei ieși la suprafață, apoi dispăru din nou. Oare avea să moară?

Unul dintre grădinari veni pe alee, fugind cât îl țineau picioarele, iar Maria arătă cu degetul, urlând:

– E acolo! A căzut!

Bărbatul își smulse haina de pe el și o așeză pe gheață, apoi se întinse pe ea cât era de lung. Băgă mâna în gaură, pipăind prin apă, apoi vârî și capul sub apă. Maria își ținu răsuflarea. I se păru că trecuse un veac, dar probabil fuseseră doar câteva clipe înainte ca bărbatul s-o apuce pe Anastasia de braț și s-o tragă afară. Ea scoase un țipăt puternic, luptându-se să respire.

Sosi încă un grădinar și, împreună, cei doi reușiră s-o scoată cu grijă pe gheață, după care înapoi pe uscat. Maria tremura de groază și izbucni în

lacrimi când cei doi o înfășurară pe Anastasia în jachetele lor. Al doilea grădinar o luă în brațe și fugi cu ea spre palat.

– Dumneata n-ai nimic, îi spuse primul Mariei, bătând-o pe umăr. Nu-ți face griji. O să fie bine.

Maria își aminti povara cumplită a vinovăției.

– Ar fi trebuit să încerc s-o salvez, suspină ea.

– Atunci am fi avut două domnișoare de salvat, zâmbi el, cu o expresie blajină pe chip. Ai făcut ce trebuia. Strașnici plămâni ai!

Anastasia nici măcar nu răci după bălăceala de iarnă, dar Maria primi o mustruluială cruntă din partea mamei.

– Serios, credeam că tu erai cea cu capul pe umeri. De ce Dumnezeu n-ai oprit-o? Sunt dezamăgită de tine.

Acesta fusese un refren auzit de multe ori în copilăria ei: a fost o dezamăgire. Spera că nici unul dintre copiii săi nu se simțea așa. Nu fusese niciodată nevoită să-și certe nepoții, care erau niște făpturi fericite și pline de afecțiune. Îi urmărea cum vânau alte pietricele, iar aerul se umplea de chiotele lor bucuroase. Îi plăcea cum râdeau din toată inima. Era un sunet pe care nu obosea niciodată să-l asculte.

În depărtare văzu doi bărbați și o femeie mergând la pas, braț la braț, pe aleea care cobora de la palat. Unul dintre ei părea nesigur pe picioare, iar bărbatul mai tânăr îl ajuta. Când trecură de Marea Cascadă și se întoarseră spre ea, îi recunoscu pe Stepan și pe Irina și le făcu cu mâna. Ce făcea Irina aici? Cine era bărbatul mai în vârstă și de ce veneau să o vadă? Omul îi părea cunoscut, dar nu se putea gândi de ce.

Cei trei continuau să înainteze, iar când ajunseră la nici zece metri distanță, Maria se ridică în picioare și clipi cu putere. Bătrânul semăna cu Piotr. Îi juca mintea feste? Înnebunea oare? Inima începu să i-o ia la galop. Părul lui era argintiu, chipul era brăzdat adânc, precum trunchiul unui copac străvechi, dar sigur aceia erau ochii lui.

– Maria, dragostea mea, zise el, și era glasul lui Piotr.

Dar nu putea fi. Era imposibil.

Maria urlă cât o ținură plămânii, la fel de tare cât urlase când Anastasia căzuse prin gheață. Urlă și urlă, iar sunetul îi erupea din plămâni în accese puternice. Cei mici se speriară și se grăbiră să se ascundă după tatăl lor. Pe obraji începură să-i curgă lacrimi. Dacă era o păcăleală, era cea mai crudă păcăleală din lume.

– E în regulă, mamă, zise Irina, întinzând mâna după brațul ei. El e. E *papa*. S-a întors.

Maria încetă să mai urle pentru o clipă ca să-l fixeze cu privirea, iar atunci Piotr făcu un pas în față și o trase în brațele lui.

Capitolul 57

Timp de câteva minute stătură în picioare, înlănțuiți. Maria trase în piept mirosul vechi și cunoscut al lui Piotr, dar creierul ei tot mai protesta. „Nu se poate. Trebuie să fie vis. Am să mă trezesc din clipă în clipă."

Se dădu un pas în spate ca să-l privească și văzu că obrajii îi erau brăzdați de lacrimi, la fel ca ai ei.

– Tremuri, zise el. Îmi pare rău că te-am speriat.

– N-nu înțeleg, se bâlbâi ea. Merg la mormântul tău de mai bine de cincisprezece ani. La cimitirul Preobrajenskoe. Nu se poate.

Mâna lui îi mângâie obrazul, iar ea se simți jenată de ridurile ei și de părul care albise ca penele de gâscă. Nu mai era fata drăguță cu care se însurase Piotr, ci o doamnă în vârstă, plinuță, de cincizeci și trei de ani. De la sfârșitul asediului nu se mai putea abține să nu mănânce. El era slab, atât de slab. Îi simțea coastele prin materialul aspru și jerpelit al jachetei.

– C-cum se poate așa ceva? Mi s-a zis că ai fost executat.

Putea fi oare o rudă de-a lui Piotr? Nu; era sigură că el era. Se uită de la Stepan la Irina, și cei doi zâmbeau cu gura până la urechi, iar nepoții erau nedumeriți, dar tăcuți în brațele lui Stepan.

Piotr vorbi cu un glas plin de emoție.

– Am fost condamnat la moarte de troică și am fost dus la o dubă gândindu-mă că urma să mor. Dar în loc să dau cu ochii de un pluton de execuție, am fost dus într-o călătorie de câteva săptămâni până la un gulag din Norilsk, la Cercul Arctic. Am fost acolo până de curând.

– Dar de ce n-ai scris? Of, dacă aș fi știut…

Mariei tot nu-i venea să creadă.

– Nimeni dintre noi nu a avut voie să ia legătura cu rudele. Am fost condamnați la douăzeci și cinci de ani fără privilegii de comunicare. Am încercat de multe ori să-ți trimit un mesaj, dar… O umbră îi întunecă ochii. N-a fost posibil.

Maria se uită la chipul lui și acolo văzu un univers de durere. Se întrebă ce vedea el pe fața ei. Aveau destul timp pentru asta. Deocamdată, îi luă bărbia în palme și-i trase gura spre a ei, închizând ochii și cufundându-se în senzația sărutului. Inima îi bătea atât de tare încât era sigură că o simțea și

el. Mâinile lui erau pe spatele ei, ținând-o aproape, iar ea își dori să oprească timpul ca să poată savura clipa și să trăiască în ea pentru totdeauna.

– Bunico, cine e omul ăla? întrebă un glăscior.

Maria se desprinse și zâmbi.

– Ei sunt nepoții tăi, îi spuse lui Piotr. Anna și Alexei.

Păru copleșit când le privi chipurile luminoase, atât de pline de posibilități.

– Bună, zise el cu o voce răgușită.

Copiii îl priviră curioși.

– De când știți? o întrebă Maria pe Irina.

– Nu de mult, zise ea. A venit la apartamentul din Leningrad în dimineața asta și l-am adus drept aici. Nu e *minunat*?

Maria încă era uluită. Toate acele discuții pe care le avusese cu Piotr în cimitir; ciupercile spre care crezuse că o îndrumase el; clipele când ar fi putut jura că i-a răspuns. Era prea mult să digere totul dintr-odată.

– Trebuie să mă așez puțin, zise ea. Trebuie să mă gândesc.

– Irina și cu mine o să-i ducem pe copii la palat, se oferi Stepan. Voi doi aveți nevoie să stați împreună.

Se așezară pe bancă, mână în mână, cu trupurile aplecate unul spre celălalt. Maria trasă linia unei cicatrici noi de pe fruntea lui Piotr, îi atinse vârtejul din păr, îi luă bărbia în căușul palmei. Se simțea incredibil de înceată la minte.

– De ce nu te-au executat? întrebă ea.

– Cred că au făcut o greșeală, îi spuse Piotr. Am fost pur și simplu băgat în duba greșită. Dacă am dreptate, înseamnă că altcineva care trebuia trimis în gulag a fost executat în locul meu.

Maria se gândi la lista bătută la mașină pe care o ținuse în mână ofițerul de la Bolșoi Dom.

– Ai primit pachetul pe care ți l-am trimis în închisoare? Pătura și hainele groase?

Își aduse aminte de mormanul de pachete lăsate de izbeliște pe podea.

– Nu, nimic. Dar știam că tu și Stepan veți face tot posibilul, iar asta m-a consolat.

Maria încercă să răspundă, dar îi dădură din nou lacrimile. Își sprijini obrazul de al lui astfel că lacrimile li se amestecau.

– Mi-a fost atât de dor de tine. Niciodată n-am încetat să-ți duc dorul, șopti ea.

– Și mie, răspunse el. Singurul lucru care m-a ținut în viață a fost să-mi închipui ziua în care o să te văd din nou. Iar acum că e aici, e o minune mai mare decât mi-aș fi putut închipui vreodată.

Era prea frig să stea mult timp afară, așa că porniră încet înapoi spre palat. Ludmila ieși în fugă să se prezinte și-și aruncă brațele în jurul lui Piotr, salutându-l cu lacrimi în ochi.

– De ce plânge toată lumea? întrebă Anna.

– Pentru că suntem fericiți, îi spuse Ludmila.

– Ce prostie, zise Anna încruntându-se, iar adulții râseră.

Porniră cu toții înapoi spre apartament.

– Șchiopătezi. Ce s-a întâmplat? o întrebă Piotr pe Maria, apucând-o de braț.

Stepan răspunse în locul ei:

– Când mama și-a rupt piciorul în timpul asediului, și l-a pus singură la loc și și-a făcut o atelă dintr-un picior de masă.

– Ce-ai făcut?

Ea ridică din umeri.

– Ce altceva era să fac? În orice caz, a funcționat.

Nu voia să vorbească despre asta. Se tot gândea la întrebări pe care voia să i le pună lui Piotr, la lucruri pe care voia să i le spună.

– Presupun că Irina ți-a zis că se mărită curând, spuse ea.

– Abia aștept să vin la nuntă, răspunse el, zâmbindu-i fiicei sale.

Maria continuă:

– Ai văzut-o pe Elena de dimineață? Lucrează la un magazin de confecții; e înnebunită după modă. Iar Mihail e tâmplar.

– Nimeni n-a pomenit-o pe Katia, iar Irina a răspuns vag când am întrebat, zise Piotr. Unde locuiește acum?

Grupul tăcu, iar Maria ezită înainte să răspundă.

– A dispărut după ce am trimis-o împreună cu Mihail pe Drumul de Gheață în timpul războiului, îi spuse ea. O caut de ani de zile. Sunt sigură că o să ne găsească. E doar o chestiune de timp.

Piotr se întoarse către Stepan, iar Maria văzu o privire schimbată între ei pe care alese s-o ignore.

– La urma urmei, continuă ea, *tu* ne-ai găsit, așa că asta dovedește că miracolele chiar există.

Îi strânse tare mâna, vrând să nu mai întrebe și altceva.

– Spune-i lui *papa* cum i-ai ajutat pe toți oamenii aceia care aveau rude arestate de NKVD, zise Stepan pe un ton mândru.

– Ah, n-a fost mare lucru, i se adresă ea lui Piotr. Am cunoscut un ofițer care era mai amabil decât majoritatea și el m-a ajutat să găsesc deținuți care dispăruseră în sistem, așa încât să le pot anunța familiile. El a fost cel care mi-a zis că ești îngropat la Preobrajenskoe. Scutură din cap. Presupun că asta scrie în registre.

– Mă bucur să aud că a existat un ofițer de omenie în organizația aia înfiorătoare, dar munca ta cu persoanele dispărute a fost întotdeauna cam riscantă. Zâmbi cu afecțiune. Bănuiesc că, dacă aș fi fost aici, aș fi încercat să te conving să te oprești.

– Mă îndoiesc că ai fi reușit, îi spuse Stepan. Eu am încercat.

Ajunseră la apartament și bărbații se așezară la masa din bucătărie în timp ce Maria, Irina și Ludmila se apucară de gătit. Copiii își aduseră jucăriile ca să i le arate acestui bărbat care era noul lor bunic, iar el zâmbi când văzu că jucăriile din lemn pe care le făcuse cu mult timp în urmă bucurau acum o nouă generație. Testă în palmă roțile locomotivei cu aburi.

– Ar merge unse cu puțin ulei, îi spuse lui Alexei. S-au cam înțepenit. Îți arăt eu cum să faci.

Mariei îi veniră din nou lacrimi în ochi și știu că o vreme avea să i se întâmple mereu. Era incredibil. Îl tot atingea pe Piotr pe umăr, îi surprindea privirea, îl cocoloșea, de parcă ar fi putut să dispară iarăși dacă s-ar fi oprit.

După ce mâncară, îi pregăti o baie fierbinte și se așeză pe margine, săpunindu-i spatele osos, unde avea pielea plină de cicatrici și bătături, cu coastele ieșite în afară ca ale ei pe durata asediului.

– Vecinul nostru Viktor s-a întors dintr-un gulag, zise ea. Mi-a spus că-i e imposibil să discute cu soția lui despre asta fiindcă ar supăra-o prea mult. Vreau să știi că poți să-mi spui orice vrei. Sunt mai puternică acum decât atunci când ai plecat.

– Întotdeauna ai fost puternică, Maria, o întrerupse el. Și o să-ți povestesc. Dar nu azi. Azi sărbătorim. Ne-au fost răpiți șaisprezece ani și acum tot ce

vreau e să profităm la maximum de următorii șaisprezece.

Părea ciudat să urce în pat împreună, Maria în cămașa ei de noapte voluminoasă și Piotr în pijamalele de flanel împrumutate de la Stepan. Se întrebă dacă va vrea să facă dragoste și dacă trupul ei bătrân mai era în stare. În schimb, el își înfășură brațele în jurul ei și adormi cu fața îngropată în gâtul ei, astfel că îi simțea răsuflarea pe piele. Era obișnuită cu nepoții ei care-i săreau în pat dimineața, cu corpurile lor ferme și calde care miroseau ușor a săpun, dar acum era altfel. Piotr era ascuțit și costeliv, dar mirosea la fel ca întotdeauna, și dormea la fel de adânc.

Maria nu putu să adoarmă ore în șir, ci rămase trează, uitându-se la stele prin spațiul dintre draperii și mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru acest miracol extraordinar.

Capitolul 58

LENINGRAD. *vara lui 1976*

Trei zile mai târziu decât fuseseră planificați, Bill, Val și Nicole ajunseră la cheiurile din Moscova, de unde aveau să ia vaporul până la Leningrad. Bill minți că suferiseră de deranjament la stomac; li se schimbară biletele și li se alocă o cabină nouă. Era minunat să poată să stea pe punte și să privească peisajul cum trece pe lângă ei, iar asta îi dădu timp lui Val să discute cu Bill despre ce descoperise în Ekaterinburg. Nu era de mirare că tatăl ei păstrase atâtea secrete în privința trecutului său, dacă fusese gardian la Casa Ipatiev. Avea doar nouăsprezece ani când familia Romanov fusese ucisă și probabil fusese înfiorător. O astfel de experiență te putea marca pe viață.

După 1918, când o căuta pe Maria, folosise acte de identitate pe numele mai multora dintre colegii săi gardieni. Dar dacă muzeul avea dreptate – și Maria presupuse că avea –, atunci numele lui adevărat era Anatoli Bolotov. De când văzuse fotografia aceea din casă, nu reușise să-și scoată din minte întrebarea: de ce susținuse că e Ivan Skorohodov? Și de ce își schimbase apoi numele în Irwin Scott? Era ca și cum ar fi fugit de ceva.

Traversară canale și trecură prin regiuni agricole, stând afară pe punte ca să prindă razele soarelui. Vaporul intră în lacul Ladoga, iar Nicole îl ascultă captivată pe Bill când îi povesti că, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, camioane pline cu oameni mergeau peste gheață.

– Cum de nu se rupea? întrebă ea.

– Așteptau până când gheața avea douăzeci de centimetri grosime și întindeau șine, răspunse el. Atunci era suficient de rezistentă.

– Puteai să te dai cu patinele pe ea?

Se uită la apa albastră care scânteia în lumina soarelui.

– Nu cred că încercau prea mulți oameni în mijlocul războiului, răspunse Bill, dar în vreme de pace probabil că da.

Prima impresie despre Leningrad a lui Val era de clădiri elegante vopsite în culori îndrăznețe și decorate cu garnituri de aur. Fiecare stradă pe care o privea părea să aibă propria biserică splendidă cu mai multe cupole, iar în cartierul istoric se găsea o rețea de canale traversate de poduri flancate de statui care reprezentau diferiți eroi.

– Parcă ai locui într-un muzeu! exclamă ea.

– Se vede clar unde au cheltuit Romanovii bogăția poporului, fu de acord Bill.

Hotelul lor era aproape de Palatul de Iarnă, o clădire vopsită în verde-mentă, alb și auriu, cu vedere spre râul Neva. În orice direcție erau privelişti fantastice.

– Pur și simplu nu-mi vine să cred că sunt aici! exclamă Val, învârtindu-se pe loc. Am citit atâta despre locul ăsta, dar realitatea e *infinit* mai bună decât m-am așteptat.

Ghida lor oficială, o doamnă de vârstă mijlocie cu părul negru brăzdat cu argintiu, ca blana de viezure, îi aștepta la hotel.

– Mâine începem la nouă, cu un tur pietonal al cartierului, zise ea. Vă rog să purtați încălțăminte comodă. După-amiază vom vizita Galeria Ermitaj.

Val îi aruncă o privire lui Bill, iar el răspunse:

– Nu putem să alegem unde mergem? Avem doar câteva zile la dispoziție și ne dorim să vedem palatele.

Ghida își consultă programul.

– Joi mergem la Petrodvoreț și vineri la Deţkoe Selo.

– Apreciez că aveți o rutină, spuse Bill. Dar nu putem să schimbăm și să mergem la Petrodvoreț mâine?

Femeia făcu o pauză lungă.

– Nu vreți să vedeți Ermitajul? Are o colecție de artă de talie mondială.

– Poate mai târziu săptămâna asta, zise Bill cu fermitate. Ne vedem la nouă.

În dimineața următoare, ghida sosi la nouă fix și fu de acord să-i ducă la Petrodvoreț, deși insinuă că i-a fost foarte greu să schimbe aranjamentele. Luară un vaporaș din fața Palatului de Iarnă și coborâră în aval, pe lângă cheiuri, intrând în Golful Finic, unde pescarii își aruncau plasele. Stăteau lângă niște turişti ruși care încercară să o învețe pe Nicole câteva cuvinte în limba lor. Ea repeta curajoasă ce spuneau ei – „Pri-viet“, „Spa-siba“ – și nu o deranja când ei râdeau și-i corectau pronunția.

Val rămase cu gura căscată când vaporașul acostă la un ponton. Ridică privirea către o clădire de culoarea mustarului, cu ornamente albe și aurii, așezată de-a lungul unei creste și abia vizibilă printre copaci.

În timp ce mergeau spre palat, ghida începu să-și țină discursul monoton.

– În 1705, Petru I a ales acest loc pentru reședința sa oficială de vară, deoarece marea e suficient de adâncă pentru ca vapoarele să poată acosta aici. După zece ani a finalizat construcția palatului original și a amenajat Parcul de Sus și Parcul de Jos…

Val îi ignoră cuvintele și se lăsă captivată de atmosferă în schimb: mirosul florilor în adierea vântului, clipocitul fântânilor, vocile murmurânde ale celorlalți vizitatori.

– Acum trebuie să apreciați Marea Cascadă, le ordonă ghida.

Val îi aruncă o privire lui Bill și amândoi zâmbiră din pricina tonului ei autoritar.

Chiar și Nicole fu impresionată de lanțul spectaculos de fântâni arteziene care aruncau apă în jurul unor statui strălucitoare de aur, coborând dinspre palat. Una era construită să ude pe oricine încerca să ia un fruct artificial de pe o măsuță; un alt jet de apă sărea șase metri în sus din gura unui leu. Ghida le spuse că nici una dintre fântâni nu folosește pompe; în schimb, au fost create să funcționeze folosind gradul de înclinație al terenului.

Val se întrebă dacă Romanovii apreciaseră aceste locuri. Era pur și simplu una dintre multele lor reședințe sau țînuseră oare cont decât de fabulos era totul?

– Acum vom admira Parcul de Sus și ne vom opri acolo să luăm prânzul înainte de a intra în palat, zise ghida, uitându-se la ceas. Îi conduse până în partea opusă a clădirii, iar Val văzu hectare de grădini elegante întreținute imaculat, cu șiruri de fântâni și ronduri. Nu era nici măcar o frunză pe jos sau o floare ofilită. Grădinarii probabil patrulau regulat, verificând să nu existe nimic veștejit și corectând imediat fiecare imperfecțiune.

Se opriră pe o bancă să ia prânzul, ca la picnic. Ghida despachetă felii de pâine neagră, umedă, ouă fierte tari (la care Nicole strâmbă din nas), mezeluri și brânză. În timp ce mâncau, Val profită de ocazie și-i arătă femeii caseta Fabergé de aur. O adusese cu ea fiindcă știa că maestrul bijutier fusese stabilit în Sankt-Petersburg pe timpul Romanovilor și părea probabil ca cineva de aici să știe despre ea.

– Încerc să descopăr cum se deschide, zise ea.

Ghida își îngustă ochii, privind inscripția și încercând fără succes să o forțeze.

– Poate putem întreba vreun curator, spuse ea. Am să mă interesez.

Când fură conduși înăuntru în cele din urmă, la ora exactă tipărită pe bilete, găsiră interiorul palatului ticsit de aur și ornamente. Era aproape prea mult, se gândi Val. Nici o suprafață nu rămăsese nedecorată. Efectul general era de bogăție fabuloasă, nelimitată, ceea ce probabil fusese și în intenția proiectanților.

În fiecare încăpere, câte un paznic stătea pe un scaun în colț, urmărind ca vizitatorii să nu atingă vreunul dintre obiectele neprețuite. Ghida lor vorbi în rusă cu o femeie care păzea Salonul Galben de Banchete, apoi se întoarse către Val.

– Există aici un curator care e expert în Fabergé. Putem să-i arătăm lui caseta. Urmați-mă.

– Nicole și cu mine rămânem să explorăm, dacă e în regulă, zise Bill.

Ghidei nu-i făcu plăcere să-i lase acolo, dar pufni pe nas și fu de acord s-o ducă pe Val să-l întâlnească pe curator, iar apoi să se întoarcă imediat.

Expertul în Fabergé, care se numea Stepan Alexandrovici Dubov, zâmbi când văzu caseta de aur a lui Val.

– Ah! E o casetă cu soare, lună și stele, zise el într-o engleză perfectă, cu un vag accent străin. N-am mai văzut una din astea de mult. Se uită la marca de pe spate. Henrik Wigstrom a fost bijutierul.

– Ce e o casetă cu soare, lună și stele? întrebă Val.

Stepan arătă spre pietrele prețioase de pe capac.

– Diamantul acesta mare reprezintă Steaua Polară, al doilea ca mărime este luna, în timp ce topazul este soarele și diamantele mai mici sunt stele. Ca să o deschideți, țineți caseta în așa fel încât Steaua Polară să fie în nord, mișcați soarele de la est la vest, așa cum ar merge pe parcursul unei zile, apoi când soarele apune, răsare luna.

Mișcă pietrele prețioase în timp ce vorbi, apoi se auzi un pocnet distinctiv și caseta se deschise brusc.

Val se aplecă în față. Înăuntru erau două verighete de aur roz.

– Uau! exclamă ea. Deci asta zornăia.

Stepan scoase verighetele și le cercetă cu lupa.

– Ambele sunt gravate cu litere rusești, zise el. Nu sunt foarte clare, dar una pare să fie M și cealaltă A. Unde ați găsit caseta?

– Mi-a lăsat-o tatăl meu, zise ea. Era rus. Dar inițiala mamei mele era H, așa că nu are cum să fi fost verigheta ei.

– Credeți că tatăl dumneavoastră a adus-o cu el din Rusia?

Bărbatul se aplecă înainte cu un interes amabil. Val se dezgheță în prezența lui. Avea un chip sincer și o privire blândă.

– Nu sunt sigur de unde o are, dar știu că era obsedat de Romanovi. Mă întrebam dacă nu o fi fost cumva a cuiva din familie? Oare verighetele să fie ale Mariei și Anastasiei?

Stepan ridică o sprânceană și se uită din nou la casetă.

– Multe dintre lucrurile lor au fost vândute pe piața neagră în anii de după ce au dispărut, așa că e posibil.

– Spuneți că au dispărut, îl provocă Val. Nu credeți că au fost executați?

El ridică din umeri.

– Am citit rapoartele unora dintre bărbații care susțin că au fost călăii lor, dar există contradicții în relatări. Cred că nimeni n-o să știe cu siguranță dacă nu se găsesc cadavrele – și presupun că n-o să fie găsite niciodată. Raportul lui Sokolov din anii ’20 conchidea că au fost dizolvate în acid sulfuric.

Val fu surprinsă că era pregătit să discute atât de deschis.

– Am fost avertizată că Romanovii sunt un subiect tabu aici, zise ea. Eu scriu o teză despre ei, așa că sunt fascinată să aflu tot ce pot, dar n-am vrut s-o întreb pe ghidă.

– Mi-ar face plăcere să vă răspund la orice întrebări, spuse Stepan. Nu e un subiect la fel de tabu cum era, să zicem, acum douăzeci de ani.

– OK. Credeți că a scăpat cineva din Ekaterinburg?

Stepan păru surprins pentru o clipă, dar își veni repede în fire.

– Au existat multe povești de-a lungul anilor, dar nu există dovezi care să le confirme.

– Dar *dumneavoastră* ce credeți?

Bărbatul își înclină capul într-o parte.

– Cred că e posibil. Dar s-ar putea să nu aflăm niciodată, fiindcă dacă ar fi scăpat vreunul dintre ei, ar fi fost discret. Chiar dacă ar fi locuit în străinătate, ar fi existat riscul asasinării. Câțiva oameni care susțineau că sunt Romanovi au fost uciși în anii ’20.

– Deci credeți că e posibil ca adevărul să nu iasă niciodată la iveală?

Nu asta voia să audă Val.

– Sunt convins. Istoria nu e o narațiune curată scrisă de Gorki sau Cehov, în care totul are sens la sfârșit, zâmbi el. Dar sunteți și dumneavoastră

istoric. Sigur sunteți de acord.

– E în firea omului să încerce să caute tipare în viață, zise Val, dar presupun că cele mai multe lucruri sunt întâmplătoare.

– Cred că există tipare în comportamentul omenesc, zise el, dar nu și în soartă. Vă pot oferi un ceai? întrebă el, zâmbind. Am privilegiul de a avea un ibric în birou.

Cât timp el pregăti ceaiul, Val se jucă cu plicul cu fotografii din poșetă. Bill îi spusese să nu le aducă în Uniunea Sovietică în caz că le-ar fi fost percheziționate bagajele, dar ea nu rezistase și le strecurase în poșetă. Era sigură că omul acesta, Stepan, nu era vreun spion al guvernului fiindcă era mult prea sincer. Ar fi fost fascinant să audă ce părere avea despre ele.

– Mă tem că n-am lapte, zise el când așeză o ceașcă de lichid negru aburind în fața ei.

– Pot să vă arăt ceva? întrebă ea, luând o decizie pe moment.

– OK, zise el, nedumerit.

Val scoase fotografiile.

– Tatăl meu avea un aparat foto printre lucruri. Un Kodak Autographic vechi. În el era un film care nu fusese developat, așa că, după ce a murit, am developat fotografiile. I le întinse peste masă, iar el începu să le răsfoiască. Nu e o calitate prea bună, continuă ea, dar cred că prezintă familia Romanov în Casa Ipatiev.

Stepan nu răspunse, dar continuă să cerceteze fotografiile. Se opri la una și Val auzi cum trase aer în piept, dar nu vedea ce îl afectase. Stepan rămăsese foarte tăcut.

– Sunteți de acord? întrebă ea.

Stepan arăta șocat, de parcă ar fi văzut ceva ce îl tulburase, și făcu o pauză înainte să vorbească.

– Mă întreb dacă le-aș putea împrumuta să le arăt unui coleg care e mai expert decât mine. Dacă îmi spuneți cum se numește hotelul dumneavoastră, vi le trimit înapoi înainte să plecați.

– Sigur că da, acceptă ea. Mai am un set acasă, așa că, dacă vrea să le păstreze pentru cercetări istorice, ar fi în regulă.

Bărbatul le răsfoi în continuare, scuturând din cap uluit.

– Știți cum a făcut rost tatăl dumneavoastră de aparat? întrebă el.

Val își mușcă buza. Să aibă încredere în el? Care era cel mai rău lucru care se putea întâmpla?

– Am aflat abia recent că tatăl meu a lucrat la Casa Ipatiev, zise el. Cred că a furat unele dintre lucrurile Romanovilor de acolo. Am un album cu fotografii în Australia, dar și un caiet de schițe și niște icoane.

Le descrise, iar Stepan ascultă cu atenție, încuviințând din cap ocazional.

– Spuneți că tatăl dumneavoastră a lucrat la Casa Ipatiev. Vreți să spuneți că a fost gardian?

Ea dădu din cap, rușinată.

– A fost un bărbat complex, zise ea. N-a fost un tată grozav. N-a vorbit niciodată despre viața lui din Rusia. Cred că a fost traumatizat de experiențele sale.

– Cum se numea? întrebă Stepan.

În încăpere se lăsă o liniște deplină cât timp Val cântări dacă să-i spună sau nu.

– Anatoli Bolotov, murmură ea în cele din urmă.

Stepan își împinse scaunul în spate, râcâind parchetul. Val ridică privirea și văzu că i se schimbase toată expresia de pe chip.

Când vorbi, glasul îi era înghețat.

– Bolotov a fost unul dintre ucigași, îi spuse el.

– Nu! exclamă Val. Nu se poate.

Dar îi veni amintirea cu tatăl ei în azilul de bătrâni, repetând „N-am vrut s-o omor“ și vorbind despre tot sângele.

– Iurovski, comandantul din casă, l-a numit în mărturia sa scrisă.

Val își luă bărbia în palme, consternată.

– Dar avea doar nouăsprezece ani!

– Vârsta nu era o problemă. Unul dintre ceilalți ucigași avea doar șaptesprezece.

Stepan o privea fix acum, iar ochii lui întunecați o sfredeleau.

– Mărturia lui Iurovski s-a publicat undeva? întrebă ea. Aș vrea s-o citesc și eu.

– E disponibilă doar în arhivele sovietice.

Tonul îi era categoric neprietenos; nu era doar imaginația ei.

– Aș putea face rost de o copie?

– Nu.

Val rămase stupefiată.

– Deci îmi trântiți bomba că tatăl meu a fost un ucigaș și apoi îmi spuneți că nu pot nici măcar să citesc dovezile împotriva lui. Și trebuie să trăiesc cu

asta?

– Uneori e singurul lucru pe care-l putem face, zise el, ridicându-se în picioare, vizibil dornic să încheie conversația. Vreți să vă returnez fotografiile? Dacă da, spuneți-mi numele hotelului.

Val scutură din cap.

– Nu. Păstrați-le, vă rog. Vă mulțumesc pentru ceai. Îmi pare rău.

Stepan nu se oferi să-i strângă mâna când plecă. Ieși pe coridor să-i caute pe Bill și pe Nicole, nesigură pentru ce și-a cerut scuze. Pentru că tatăl ei ajutase la uciderea familiei regale? Scuzele nu făceau nici cât o ceapă degerată.

Capitolul 59

Înapoi în camera de hotel, după ce Nicole adormi, Val se întinse pe pat și se apucă să scrie în carnet despre tot ce văzuse și auzise în timpul zilei. Era supărată că Stepan devenise atât de ostil când aflase cine fusese tatăl ei, dar presupuse că simțea o loialitate puternică față de fosta lor familie regală. Încă era șocată de vestea că tatăl ei fusese unul dintre ucigașii Romanovilor la vârsta de nouăsprezece ani. Nu era de mirare că mama ei îl găsise plângând într-un parc. Și nu era de mirare că devenise un om atât de furios și de ranchiunos în ultimii ani.

În cameră erau două paturi de câte o persoană, iar Nicole dormea pe un pat de campanie pliant. Nu părea deosebit de confortabil, dar ea fusese întotdeauna în stare să adoarmă oriunde.

Bill ieși din baie, cu o urmă de pastă de dinți în colțul gurii.

– Despre ce ai vorbit azi cu curatorul? întrebă el. Ai stat o veșnicie în biroul lui.

– Mai întâi mi-a arătat cum funcționează caseta Fabergé. Val le demonstrase la cina din sala de mese a hotelului, iar Nicole fusese fermecată, implorând-o să-i dea voie să o ducă la școală să le arate și prietenelor ei după ce vor ajunge acasă. Iar apoi am vorbit despre Romanovi, continuă ea. A fost surprinzător de deschis în privința lor, zicând că dacă ar fi supraviețuit vreunul sau mai mulți, probabil n-ar fi ieșit în evidență, chiar și după tot acest timp, din cauza riscului de asasinare.

Bill arătă insistent spre becul de pe tavan, iar ea își aminti că-i spusese că deseori camerele de hotel erau pline de microfoane. Îi făcu semn să-l urmeze în baie, unde deschise robinetele la maximum.

– Te-am avertizat să nu vorbești despre Romanovi, șuieră el, cu vocea abia perceptibilă peste zgomotul apei care curgea șuvoaie.

– Nu-ți face griji. Era foarte sincer și știam că pot să am încredere în el.

Fu surprinsă de expresia îngrozită de pe chipul lui Bill.

– I-ai spus că am mers la Sverdlovsk?

– Nu, dar i-am dat fotografiile din aparatul tatei.

Bill rămase cu gura căscată și scutură din cap. Ea nu înțelegea de ce reacționează atât de puternic.

– Nu văd ce rău am făcut. I-am trimis deja copii colegului tău din New York, așa că mi s-a părut normal să i le dau lui Stepan. O să i le arate unui expert în Romanovi de aici.

– Ce altceva i-ai mai spus? întrebă el pe un ton tăios.

– N-am făcut nimic rău, Bill. De fapt, am aflat o veste destul de cutremurătoare și speram să am parte de compasiunea ta.

El nu zise nimic, așa că Val continuă.

– Mi-a spus că Anatoli Bolotov a fost unul dintre cei care i-au omorât pe Romanovi. Se pare că Iurovski a lăsat o mărturie în care l-a numit.

Bill nu răspunse, așa că ea întinse brațele să-l îmbrățișeze, zicând:

– Îmi pare rău dacă te-am supărat.

– N-ai gândit deloc, se răsti Bill, retrăgându-se. Tu nu cunoști țara asta, dar am crezut că o să respecți faptul că știu despre ce vorbesc când te-am avertizat să nu vii cu fotografiile alea și să nu discuți despre Romanovi. Credeai că am zis asta doar de amuzament?

– Nu, dar…

– Nu te-ai gândit nici măcar puțin la cum i-ar putea afecta pe părinții mei revelațiile tale. Tata o să fie în mare belea dacă se află că ne-a cumpărat bilete de tren către un oraș închis. Și-au cheltuit economiile de-o viață ca să se mute aici, și din cauza ta ar putea să fie arestați, să-și piardă apartamentul, ba chiar să ajungă la închisoare.

– Nu! Sigur că nu! Val se făcu stacojie la față. Cum poate să afle cineva?

– După ce o să ne raporteze curatorul ăla al tău, o să se facă o anchetă și orice anchetă înseamnă că o să-i cheme pe mama și pe tata la interogatoriu.

– Sincer, sunt sigură că Stepan n-o să ne raporteze, insistă Val. Nu e genul.

– Și crezi că te pricepi chiar așa bine să judeci caracterul oamenilor, nu? De-asta te-ai măritat cu un om care ți-a rupt încheietura?

Val rămase șocată. Nu mai văzuse niciodată latura asta a lui Bill. De unde îi venea toată furia?

– Lovitură sub centură, remarcă ea.

– Dar e adevărat. Acum, spune-mi exact ce s-a discutat. Trebuie să hotărăsc dacă să-i avertizez pe mama și pe tata.

Își trecea degetele prin păr, arătând incredibil de stresat. Val îi relată conversația cât de bine fu în stare, iar Bill continuă să scuture din cap. După ce termină, întrebă:

– Cum ai putut să fii atât de proastă?

– Dacă era așa mare brânză, protestă ea, de ce l-ai lăsat pe tatăl tău să ne cumpere biletele?

– Pentru că știam cât de mult înseamnă pentru tine.

Bill arăta jalnic, așa că Val decise că singurul lucru pe care-l putea face era să-și ceară iertare.

– Ai dreptate. Nu m-am gândit când am discutat cu curatorul. Dacă pot să fac ceva ca să îndrept lucrurile, te rog să-mi spui.

Și-ar fi dorit ca el s-o îmbrățișeze măcar, chiar dacă nu o putea ierta imediat. În schimb, el mormăi:

– Mă duc să mă culc. Vedem dacă ghida spune ceva despre asta mâine-dimineață. Ar fi un semn clar că ne-au raportat.

Nu primi nici un sărut de noapte bună, nici o invitație să i se alăture în patul lui de o persoană ca să facă dragoste în tăcere. Val se întinse mâhnită în patul ei. Era prima dată când se certau și detesta felul în care el se retrăsese din fața ei.

Ce-i spusese în baie era adevărat. Nu se pricepea să judece caracterul oamenilor. Cum putea spera vreodată să aibă o relație sănătoasă?

Mâhnirea i se adânci pe măsură ce rămase trează, ascultându-i respirația regulată. Se îndrăgostise de omul acesta și n-ar fi suportat să-l piardă. Măcar de-ar fi existat ceva ce putea face ca să îndrepte lucrurile; dar nu se putea gândi la nimic.

Capitolul 60

LENINGRAD. *vara lui 1976*

Maria era în dormitor și căuta un cardigan când Stepan se întoarse de la muncă. Îl auzi salutându-l pe Piotr, care asculta radioul în bucătărie, apoi veni la ea și se așeză la capătul patului ei.

– N-o să ghicești niciodată cine a venit astăzi în vizită la birou, mama, zise el. Nici mie nu-mi vine să cred.

Maria continuă să scotocească prin sertarul cu tricotaje. Cardiganul pe care-l voia era albastru închis: nu prea gros pentru vară, dar nici prea subțire. Simțea frigul mai mult ca înainte.

– Cine?

– Fata lui Anatoli Bolotov, răspunse el, făcând o pauză de efect.

Maria se întoarse să-l fixeze cu privirea.

– Nu vorbești serios! N-are cum să fie același.

– Ba da, unul și același. Vino și așază-te. Îi făcu semn să vină pe pat. Mi-a dat niște fotografii developate dintr-un film pe care l-a găsit într-un aparat vechi după ce a murit tatăl ei. Uite.

Scoase plicul și i-l întinse Mariei după ce ea se așeză în fața lui. Îi ajunse să vadă primele fotografii ca să-și dea seama că erau ale ei.

– Eu le-am făcut! exclamă ea. De ce avea Bolotov aparatul meu?

– Nu doar atât: avea un album cu fotografii de-ale tale și un caiet cu schițe, câteva icoane și o casetă Fabergé cu soare, lună și stele în care erau două verighete gravate cu M și A.

Stepan o înconjură cu un braț.

– Te simți bine? Probabil e un șoc.

Maria se gândi la trecut.

– Erau în geanta pe care am pregătit-o când ni s-a spus că părăsim casa. O aveam cu mine în pivniță. Nu și verighetele – nu știu ce-i cu ele –, dar toate celelalte lucruri. Ajunse la fotografia lui Piotr și exclamă de bucurie. Uite ce chipeș era!… Și ăsta e un cadru minunat cu Tatiana. Oh, sunt încântată peste măsură să le văd.

Deși calitatea fotografiilor era slabă, memoria ei umplu detaliile: unde fusese făcută fiecare; despre ce vorbeau în timp ce pozau.

– Femeia mi-a pus multe întrebări dacă sunt de părere că vreunii dintre Romanovi ar fi putut supraviețui. E istoric și scrie o teză despre asta. I-am dat niște răspunsuri intenționat vagi.

Maria dădu din cap aprobator.

– Deci Bolotov a murit? Ce vârstă are fiica lui?

– E mult mai tânără decât mine: aș zice că bate spre patruzeci de ani. S-a născut în Australia. Se pare că Bolotov a emigrat acolo.

– Are frați sau surori?

Maria se întreba cum se simte Stepan. Probabil era ciudat să descopere că avea o soră vitregă.

– N-am întrebat.

– Cum te-a găsit? întrebă Maria, privindu-l în continuare.

– Nu știa cine sunt. Ghida ei a adus-o la mine să mă întrebe despre caseta Fabergé. Nu i-am spus cine sunt, dar i-am spus că tatăl ei a fost unul dintre călăi. Asta a șocat-o, fiindcă nu știa.

– Biata femeie, zise Maria. Nu e vina ei. Nu ne alegem părinții.

– Presupun că nu.

– Ai stabilit să vă vedeți din nou? Mi-ar plăcea să-mi văd caietul de schițe și albumul de fotografii, și caseta Fabergé pe care mi-a dat-o mama.

Stepan scutură din cap.

– Nu vreau s-o mai văd. A venit aici în vacanță și se întoarce curând în Australia. Dar a zis că pot să păstrez fotografiile astea.

– Frumos din partea ei. Maria le strânse la piept. Ai fost politicos, Stepan? Nu pari să fi fost prea bucuros să o cunoști.

– I-am făcut un ceai, ridică el din umeri.

– N-ai simțit nici un fel de legătură?

– Categoric nu, respinse el ideea. Nu seamănă cu mine. Are părul negru și un aer oriental. În plus, am toată familia pe care mi-aș putea-o dori aici, în Rusia.

Maria zâmbi și-l bătu ușor pe mână.

– Aș vrea să le arăt fotografiile celorlalți, zise ea. Putem să spunem că ți le-a adus la birou o turistă, după ce le-a găsit într-un aparat vechi. Nu trebuie să știe cine era turista respectivă.

Totuși, după toți acești ani, nu-i spusese lui Piotr cine era tatăl biologic al lui Stepan. El nu întrebase niciodată, iar ea nu simțise niciodată nevoia de a se elibera de povară. Unele secrete era mai bine să rămână îngropate. Din

câte știa ea, Stepan nu-i spusese nici Ludmilei. Irina, Mihail și Elena știau cu toții că ea fusese fiica Romanovilor, dar nepoții ei încă nu știau, deși cei mai mari aveau mai bine de douăzeci de ani. Maria hotărâse că nu le va spune nici unuia dintre ei că Stepan avea alt tată față de frații lui. Nu mai conta; de fapt, nu contase niciodată.

Stepan o ajută să se ridice de pe pat și o luă de braț în timp ce ea se duse în bucătărie șchiopătând încet, uitând de cardigan.

– Piotr! Oprește radioul! strigă ea.

Acum Piotr era puțin tare de urechi. Ea dădea vina pe cei șaisprezece ani pe care-i petrecuse trudind într-o mină din Siberia pentru toate infirmitățile de care suferea el – artrită, auzul slab, dificultățile de respirație –, dar el le punea pe seama vârstei. La minte era ager ca un tânăr. Experiența din gulag nu-l distrusese, ca pe vecinul ei, Viktor. „S-a întâmplat, dar acum s-a sfârșit și n-are rost să mai insistăm asupra a ceea ce a fost", spunea el dacă ea deschidea vreodată subiectul.

– Piotr! Trebui să ridice tonul ca să-i atragă atenția, chiar și după ce intră în bucătărie. Am ceva să-ți arăt! Ia ghici!

Câteva zile mai târziu, Stepan veni acasă de la lucru și-i făcu semn Mariei să-l urmeze în salon.

– Am primit o scrisoare de la *ea*, șopti el, deși doar Piotr mai era în apartament și n-ar fi fost în stare să audă din altă cameră ce spuneau. Mi-a trimis-o la palat. Uite-o.

Maria luă biletul scris pe o singură foaie de hârtie cu antetul hotelului Astoria de pe Bolșaia Morskaia, aflat la doar câteva minute de mers pe jos de Palatul de Iarnă.

Stimate domnule Dubov,

Vă mulțumesc foarte mult fiindcă mi-ați dezvăluit tainele casetei mele Fabergé ieri, și pentru ceaiul oferit. Poate că e doar o impresie, dar mi s-a părut că întâlnirea noastră s-a sfârșit cu oarecare resentimente. Am fost cu siguranță uluită să aud că tatăl meu s-a numărat printre călăii Romanovilor. A fost un om rece, care a făcut niște lucruri foarte urâte în vremea când l-am cunoscut eu, dar nu l-aș fi crezut capabil de crimă. Totuși, dumneavoastră sunteți expertul și trebuie să accept că știți despre ce vorbiți.

M-am certat cu partenerul meu, care s-a supărat pe mine fiindcă v-am spus lucruri despre familia mea. Pare să creadă că am putea avea necazuri cu autoritățile de aici. Eu l-am asigurat că nu păreți a fi vreun informator al guvernului, dar el îmi spune că sunt naivă și că nu înțeleg sistemul sovietic. În orice caz, vă scriu ca să vă implor să nu luați măsuri în privința asta. Ne întoarcem acasă sâmbătă și sper ca astfel să punem punct.

Vă mulțumesc din nou pentru timpul acordat și vă transmit cele mai calde urări.

Val Scott

Maria se uită la Stepan.

– Pare îngrijorată. O să-i răspunzi?

– N-are rost, scutură el din cap. Se întorc acasă mâine.

– Ai putea să dai telefon la hotel și să lași un mesaj neutru, ceva de genul: „Încântat de cunoștință, călătorie plăcută". Ar mai liniști-o, zise ea, ridicând o sprânceană.

Maria urmări emoțiile contradictorii de pe chipul fiului său. El avea acum cincizeci și șapte de ani. Își crescuse propria familie, avea o căsnicie armonioasă cu Ludmila și-i plăcea munca pe care o făcea. De-a lungul anilor, devenise unul dintre cei mai buni experți din țară în creațiile Fabergé, în serviciile de masă realizate la Fabrica Imperială de Porțelan din Sankt-Petersburg și în aurăria și argintăria deținută de Romanovi. Sub supravegherea lui, palatul Petrodvoreț revenise la gloria de altădată, iar majoritatea încăperilor erau acum deschise publicului.

Cunoscuse și multă tristețe, însă: pierderea surorii, cei șaisprezece ani în care crezuse că tatăl lui murise și faptul că știa că tatăl lui biologic fusese un violator. Dacă alegea să nu i se amintească de acest din urmă lucru, ea nu i se putea opune.

– Cred că o s-o las baltă, zise el, apoi dădu din cap aprobator, ca pentru sine, parcă mulțumit că a luat decizia potrivită.

Capitolul 61

LENINGRAD. *vara lui 1976*

În ultimele zile petrecute în Rusia, Bill fu politicos, dar preocupat, iar Val dureros de conștientă de o distanță care apăruse între ei. Rămăseseră cu gura căscată la splendorile Palatului Ecaterina, plin de aur și așezat într-un parc magnific, cu lacuri, cascade și grote întinse până în depărtare. Traseră cu ochiul prin grilajul vechiului Palat Alexandru, ocupat acum de birourile marinei militare sovietice, și își imaginară Romanovii în arest la domiciliu acolo. Iar în ultima zi, îi făcură pe plac ghidei plimbându-se prin Galeria Ermitaj, amenajată în grandiosul Palat de Iarnă.

Bill glumea cu Nicole și se purta civilizat cu Val, dar cearta din baia hotelului se profila între ei ca o barieră de netrecut. Înainte, fusese foarte afectuos, iar Val simțise întotdeauna că îl poate îmbrățișa ori săruta oricând are chef; acum, nici unul nu-l atingea pe celălalt și nu exista nici o invitație de a traversa spațiul îngust dintre paturile lor de o persoană.

Avea de gând să se despartă de ea? se întrebă Val. Erau împreună de mai puțin de un an, dar el îi spusese că o iubește. Poate că asta e doar ceva ce faci când te culci cu cineva. Probabil că el își va găsi o iubită nouă în câteva săptămâni, dar ea nu-și imagina că ar mai putea ieși la întâlniri vreodată.

Aveau locuri unul lângă altul în avionul care avea să-i ducă acasă, dar poate că-i va spune de îndată ce vor ateriza. Se simțea îngrozitor din pricina acestei perspective și își dori să-i poată da un telefon lui Peggy ca să-i ceară sfatul, dar ar fi fost prea mult de explicat, iar costul apelului probabil era prohibitiv.

Își dori și să-i poată spune lui Peggy ce descoperise despre tatăl ei. Îi tot răsuna în cap că era fiica unui om care săvârșise o crimă – și nu orice crimă veche, ci execuția ultimei familii regale rusești. Chiar dacă nu făcuse decât să respecte ordinele într-un moment tulbure din istoria țării lui, tot era de neiertat. Oare avusese dreptate când crezuse că Maria a scăpat în noaptea aceea? Măcar de-ar fi putut discuta despre asta cu Bill – dar subiectul Romanovilor devenise strict tabu între ei.

În ultima noapte în Sankt-Petersburg, Bill le telefonă părinților lui din camera de hotel ca să-și ia rămas-bun, iar Val ascultă în timp ce împacheta

valiza lui Nicole.

– Le-au plăcut mult palatele, zise el, dar cred că Nicole a văzut destulă artă și arhitectură cât să-i ajungă toată viața. A fost cam plictisitor pentru un copil, dar s-a purtat minunat…

Vocea lui era caldă și iubitoare, iar Val își dori să folosească același ton și cu ea.

– Zborul spre casă durează treizeci și nouă de ore, continuă el. Ne oprim în Londra, Istanbul, Singapore și Bali, dacă îți vine să crezi. Val a adus o mulțime de cărți și tăblițe de colorat pentru Nicole, dar o să fie dificil, ca să nu spun mai multe.

– Hei! strigă Nicole în semn de protest. Am fost foarte cuminte când am venit.

– Adevărat, spuse Bill rânjind. Îmi retrag afirmația. Nicole se va descurca fără nici un fel de problemă și dificil va fi de fapt pentru mine.

Ce bine ar fi dacă mi-aș putea retrage conversația cu Stepan, se gândi Val. Îi scrisese să-l roage să nu o raporteze autorităților, dar nu primise nici un răspuns. Poate că scrisoarea nu ajunsese la el. Habar nu avea cum mergea poșta în Uniunea Sovietică.

Când Bill închise telefonul, ea întrebă, încercând o relaxare a tonului pe care nu o simțea:

– Sunt bine?

– Da, dădu el din cap. Așa pare.

Privirile li se întâlniră pentru o clipă. Bill fu primul care se uită în altă parte.

Era șapte dimineața când aterizară la aeroportul din Sydney și luară un tren spre oraș. Diferența de fus orar de opt ore îi făcea să aibă impresia că e ora de culcare din seara precedentă. Bill îi explică lui Nicole de ce țări diferite aveau ore diferite, iar ea ascultă captivată.

– Așa că acum trebuie să te întorci la ora din Sydney. Cea mai bună variantă e să ațipești puțin de dimineață, apoi să rămâi trează până la ora de culcare. Crezi că poți să faci asta? întrebă el.

– Sigur. Vreau să mă duc să mă întâlnesc cu prietenele. Pot, mamă? Vreau să le povestesc despre Rusia.

– Mai vedem, spuse Val, convinsă că Nicole va adormi de îndată ce vor ajunge acasă. Tu vii la mine? îl întrebă pe Bill, pe un ton îngrijorat.

– Nu, ar fi bine să o iau pe Bess de la vecini. Mi-a fost dor de fata mea.

– Vii la cină mai târziu? îl rugă ea.

El făcu o grimasă.

– Cred că am nevoie de patul meu în seara asta ca să compensez deficitul de somn. Te sun eu.

Val înghiți în sec. Nu aveau nimic stabilit ca să se vadă din nou, doar un vag „te sun eu". Nu era bine. Când se îmbrățișară de rămas-bun la gara King's Cross, aproape izbucni în lacrimi, dar se abținu. Va avea destul timp pentru asta mai târziu.

În după-amiaza aceea, se duseră acasă la Peggy. Nicole se grăbi să-l mângâie pe Toffee, care rămăsese la ei, apoi ea și Lenny dispărură în camera lui. Val se prăbuși pe un scaun la masa din bucătărie și-i povesti lui Peggy despre călătoria lor și despre teama ei că Bill era pe cale să se despartă de ea. Se simțea rău, cu un amestec de nesomn și îngrijorare.

Peggy se încruntă, concentrată.

– Poate ar fi trebuit să-l asculți când te-a avertizat să nu pomenești de Romanovi, dar nu mi se pare un păcat capital.

– Zici că nu mă mai iubește, uite-așa. Val pocni din degete. Poate că nimic din toate astea n-a fost adevărat.

Peggy scutură din cap.

– Poate nu are deloc de-a face cu tine. E ușor să iei totul personal într-o relație, dar bărbații pot să fie niște făpturi tare capricioase. Zic că noi suferim de sindrom premenstrual, dar jur că e mult mai rău pentru Ken. Cam o dată pe lună se transformă într-un ticălos prost dispus. Eu îl ignor, iar el își revine destul de repede. Aș zice să reziști, să stai calmă și să te porți ca și cum totul ar fi normal.

– Cum să mă port așa când nici măcar nu-mi spune când o să ne mai vedem? se tângui Val.

Peggy își dădu ochii peste cap.

– Abia ați scăpat de un zbor de treizeci și nouă de ore. Dă-i omului timp să-și tragă sufletul. De fapt, dă-i timp să-i fie dor de tine. Nu-l suna; lasă-l să te sune el.

Val se simți vag liniștită de cuvintele ei, dar protestă:

– Nu vreau să mă prefac greu de agățat. Nu e stilul meu.

– Nu te prefaci deloc, ridică din umeri Peggy. Îmi imaginez că o să fii foarte ocupată în următoarele zile, cu despachetatul și cu spălatul rufelor. Vezi-ți de viața ta și gata. Și să nu-l suni! adăugă ea, dând din deget dojenitor.

Bill nu o sună în ziua aceea sau în ziua următoare, iar hotărârea lui Val începea să se cam zdruncine, dar el o sună în dimineața următoare și vorbi pe un ton rezonabil de vesel.

– Ce mai faci? întrebă el.

– Ah, cu treabă, zise Val cu dezinvoltură, ascultând de sfatul lui Peggy. Am o grămadă de lucruri de făcut.

– Vrei să ne vedem la cină mâine-seară? întrebă el. Ori chemăm o bonă, ori vin eu la tine?

– Vino aici, zise ea imediat.

Dacă avea de gând să se despartă de ea, nu voia să cadă securea în timp ce erau la un restaurant, înconjurați de străini.

– OK. Atunci o iau și pe Bess.

Val făcu o pulpă de miel la cuptor, mâncarea lui preferată, sperând că asta îl va face să se răzgândească. Nu se spunea că dragostea trece prin stomac? Când sosi la ușă, adulmecă aerul și zise: „Miroase bine“, după care o îmbrățișă scurt și îi dădu un sărut pe obraz.

Nicole se năpusti la Bess, înconjurând-o cu brațele.

– Salut, călător prin lumea întreagă. Bill îi ciufuli părul. Cum te simți?

– Sunt bine, îi spuse Nicole. Le-am spus tuturor prietenelor cât de minunată e Rusia.

Bill ridică o sprânceană.

– Credeam că e o țară plictisitoare pentru oameni bătrâni și plictisitori.

Val se întoarse la bucătărie, ascultându-i pe jumătate din camera alăturată. Era iritată și agitată. Avea de gând să-i spună că s-a terminat după ce Nicole se ducea la culcare? Va trebui să-și păstreze nonșalanța prefăcută până atunci.

Nicole adormi de îndată ce puse capul pe pernă, iar Val se duse înapoi în sufragerie ținând în mâini două beri. Îi dădu una lui Bill, apoi se așeză și așteptă, cu o senzație de gol în stomac în ciuda faptului că tocmai luase masa.

– M-am gândit la tatăl tău, începu el, și-mi pare rău pentru el. Probabil n-a avut de ales când a trebuit să facă parte din plutonul de execuție. Bolșevicii erau destul de energici pe vremea aceea. Și e clar că treaba asta l-a bântuit tot restul vieții, de-asta a spus ce a spus la azilul de bătrâni.

Val era surprinsă. Nu asta era conversația la care se aștepta, dar răspunse:

– Dacă *ție* ți-ar fi ordonat cineva să împuști cinci tineri, tu n-ai fi făcut-o, nu-i așa?

– Noi trăim în alte vremuri, comentă el. Armata Roșie era brutală. Părinții mei au trăit niște vremuri cumplite în timpul războiului civil și în anii de după. Au emigrat când Stalin și-a început epurările în 1933, dar au văzut răul pur înainte de asta. Luă o gură de bere. De-asta nu înțeleg de ce s-au întors. Ei cred că totul s-a schimbat, dar uită-te la experiența noastră: n-am avut voie să ne plimbăm liberi, camerele de hotel probabil erau pline de microfoane și a trebuit să ne folosim de subterfugii ca să mergem la Sverdlovsk. Un stat condus corect n-ar trebui să recurgă la asemenea măsuri.

Val se pregăti să pomenească de cearta lor.

– Îmi pare rău că poate am compromis situația părinților tăi vorbind despre Romanovi. Nu m-am gândit.

Bill își flutură doza de bere.

– Nici o grijă. Nu pare să se fi întâmplat nimic rău.

Val se uită la el uluită. Asta era tot?

– Îmi pare rău că am reacționat exagerat, continuă el. Mă sperie că mama și tata au ales să se întoarcă acolo. Încă nu le înțeleg decizia, așa că am fost puțin preocupat după ce i-am văzut, explică el, scuturând din cap. Aici aveau un bungalou minunat cu grădină, nu departe de plajă. Acolo au un apartament de beton și patru luni din an e prea frig ca să ieși din casă. E o nebunie că s-au retras la pensie într-un loc ca ăla.

Deodată Val înțelese că Peggy avusese dreptate. Bill fusese supărat din cauza situației părinților săi și nu pe ea în mod special. O povară uriașă îi fu luată de pe umeri. Nu avea să se despartă de ea. Cearta lor fusese doar o poticneală într-o relație destul de puternică altfel. Își dădu seama într-o clipită că fusese prea nesigură ca să-i facă față fiindcă nu avea experiența altor relații sănătoase.

– Se pare că firea rusească are ceva care îți intră în sânge, zise ea, venindu-și în fire. Chiar și când trăiesc în altă țară continuă să

sărbătorească Paștele rusesc în biserici rusești, să bea votcă rusească și să citească romane rusești. Poate nu înțelegi atracția asta magnetică dacă nu te-ai născut și n-ai crescut acolo.

– Oh, Doamne, biserica aia ortodoxă blestemată de pe Robertson Road! Mi-am petrecut prea mult timp din copilărie acolo, urmărind un nene în rochie dând cu tămâie prin jur. Bill rânji. Tu ai scăpat ieftin.

– Tata mergea la biserica de pe Robertson Road cu o precizie uluitoare. Preotul venea și la noi acasă uneori. Cum îl chema? întrebă ea, încruntându-se.

– Metodie, zise Bill. Părintele Metodie.

– Sigur că da! Ultima dată când l-am văzut a fost la înmormântarea tatei.

Se cutremură, gândindu-se la ziua aceea sumbră, când Tony stătuse alături de ea, calculând probabil în minte cât avea să câștige de pe urma moștenirii.

– Chiar venea la voi acasă? o întrebă Bill. Tatăl tău probabil îi era apropiat. Te-ai gândit vreodată să-l întrebi ce știe despre viața tatălui tău dinainte? Poate că ar putea face puțină lumină. Un preot e singurul om cu care un bărbat poate să fie sincer.

Val se holbă la el cu gura căscată. Era atât de orbitor de evident, încât nu-i venea să creadă că nu se gândise ea însăși la asta.

Capitolul 62

SYDNEY. *septembrie 1976*

Începu semestrul, iar Val se întoarse la cursurile de la facultate, așa că mai trecu un sfârșit de săptămână până când putu să-l caute pe părintele Metodie. Bill se oferi să o scoată pe Nicole la plimbare împreună cu Bess, iar Val luă un autobuz până la Parcul Centenar din partea opusă a orașului.

Biserica se afla într-o clădire cu pereți albi și acoperiș roșu care nu se remarca prin nimic, o singură cruce din vârf indicându-i scopul. Înăuntru era o altă poveste: pereții erau plini de picturi cu sfinți în rame de aur, în timp ce din tavan atârnau candelabre de aur și cădelnițe stridente. Mirosul era înăbușitor de dulce, aducând puțin a mosc. Val se uită în jur, tremurând în biserica neîncălzită. Un tânăr îmbrăcat într-o robă albă se apropie de ea.

– Îl caut pe părintele Metodie, zise ea.

– Îl găsiți acasă, mai jos pe stradă, îi spuse el, dându-i adresa.

Val lăsă parcul în stânga și casele pe dreapta, merse până când găsi locul și sună la ușă. Trecură câteva minute până să audă mișcare în hol și să-i deschidă ușa bătrânul pe care și-l amintea. Purta o sutană neagră, dar fără veșmântul brodat pe care-l avusese la înmormântarea tatălui ei. Deși nu părea supraponderal, burta îi ieșea în relief sub haina largă. Părul cărunt și ciufulit îi atârna pe umeri, iar pe nas ținea în echilibru o pereche de ochelari cu rame groase de culoare neagră.

– Val Scott, zise el de îndată, zâmbind și întinzând mâna. Intră, te rog.

– Ce memorie grozavă aveți! exclamă ea.

Nu se întâlniseră decât de câteva ori de când era adultă, iar în copilărie arătase foarte diferit.

Preotul traversă încet coridorul, sprijinindu-se într-un baston, și o conduse într-un salon mic. Jaluzelele venețiene lăsau să intre fâșii de lumină, dar colțurile încăperii erau în umbră. El se lăsă într-un fotoliu și-i făcu semn lui Val să se așeze pe o canapea joasă.

– Sunt încântat să te văd, spuse el. M-am gândit de multe ori la tine și am sperat că îți merge bine în viață.

Val decise pe moment să nu-i spună despre divorț; nu voia o predică despre taina sfântă a căsătoriei.

– Nu o duc rău. Tocmai m-am întors dintr-o călătorie în Uniunea Sovietică, unde am săpat puțin în trecutul tatei, dar asta n-a făcut decât să-mi aducă mai multe întrebări decât răspunsuri. Mă întrebam…

– Te întrebai dacă te-aș putea ajuta să completezi golurile? zâmbi el. Am avut un presentiment că vei veni la mine într-o bună zi. Tatăl tău a dus o viață complicată și a luat multe decizii nepotrivite, dar a fost un om pios și foarte credincios. Întotdeauna m-am bucurat de tovărășia lui.

– V-a povestit multe despre trecutul lui, dinainte să plece din Rusia?

Părintele Metodie își împinse ochelarii pe nas și lentilele scânteiară într-o rază de lumină.

– Presupun că vrei să știi despre Romanovi, nu-i așa?

Val fu șocată.

– Să rog menajera să ne facă un ceainic cu ceai și îți povestesc tot ce știu.

Ceaiul veni însoțit de o farfurie cu fursecuri presărate cu fulgi de migdale. Val luă unul și mușcă din el.

– Mmm. Sunt bune.

Părintele Metodie zâmbi.

– Sunt *lepeshki*. E o rețetă rusească și sunt făcuți cu smântână. Luă un biscuit la rândul său și îl ținu la câțiva centimetri de gură fără să muște din el, de parcă i-ar fi plăcut anticiparea. Acum, ce să-ți spun eu despre tatăl tău? Probabil știi că a lucrat ca gardian la ultima casă unde a fost ținută familia Romanov?

Val încuviință, cu gura plină de *lepeshki*.

– Nu trebuie să-l judeci pentru că a acceptat slujba. Preotul își puse biscuitul înapoi pe farfurie, de parcă ar fi hotărât să nu-l mănânce. A avut o copilărie grea, a crescut într-o casă de copii după ce părinții lui au murit când era foarte mic. La șaisprezece ani, a fost trimis să muncească în fabrică, unde era cazat împreună cu alți muncitori în niște camere destul de sordide. Apoi, într-o zi, a venit un bărbat care căuta voluntari pentru ceva ce a descris drept o misiune foarte sensibilă. Tatăl tău a fost interogat cu privire la convingerile lui politice și, deși politica nu îl interesa, i-a spus anchetatorului ce credea că vrea să audă. Abia după ce a primit misiunea a aflat că urma să-i păzească pe Romanovi. Închipuie-ți cât de captivant era

așa ceva pentru un tânăr de nouăsprezece ani care credea că nu are nici o perspectivă!

– A discutat despre toate astea cu dumneavoastră?

Val era uluită. Tatăl ei luase măsuri elaborate pentru a-și ascunde trecutul până și de mama ei, și totuși i se destăinuise acestui preot.

Părintele Metodie încuviință din cap.

– L-am spovedit de-a lungul anilor și nu aș încălca niciodată taina celor spuse acolo, dar am fost și prieteni, și cred că fiica lui ar trebui să știe ce n-a avut ocazia să-ți spună în timpul vieții. Sper că te va ajuta să-l privești cu mai multă bunătate.

Val se îndoia cumva, iar scepticismul probabil i se citea pe chip.

– Păstrează-ți judecata, te rog, continuă preotul. Vocea sa era profundă, cu un accent care nu părea nici australian, nici rusesc, ci internațional. Să ne întoarcem la tânărul acela care a sosit într-o casă în care erau ținuți prizonieri cei mai bogați oameni din lume. Toate fetele erau frumoase, iar una dintre ele, Maria, era prietenoasă cu el. Mi-a spus că s-a îndrăgostit de ea pe loc.

– S-a îndrăgostit! repetă Val.

– Eu întotdeauna am spus că dragostea la prima vedere nu e dragoste adevărată, dar el așa susținea, și jura că și ea îl iubea.

– Asta chiar nu cred, răspunse Val tăios.

Tatăl ei nu fusese nici chipeș, nici fermecător. O mare ducesă Romanov nu s-ar fi îndrăgostit de el nici în ruptul capului.

– Și mie mi-a fost greu să cred, dar tatăl tău mi-a spus că între ei au avut loc anumite – părintele Metodie ezită în privința cuvântului – intimități. Așa a știut că și ea simte la fel.

Lui Val îi zbârnâia mintea. Ce fel de intimități? Cum era posibil așa ceva într-o casă păzită atât de bine, cu familia înghesuită într-un loc atât de mic?

– Așa că tatăl tău a fost peste măsură de șocat când comandantul a chemat gărzile în biroul său și le-a spus că Romanovii aveau să fie executați chiar în noaptea aceea. S-ar fi putut retrage din plutonul de execuție, în schimb a hotărât pe moment să încerce s-o salveze pe Maria. Fiecărui bărbat i-a fost alocată câte o persoană pe care s-o împuște, iar el s-a oferit s-o împuște pe Maria, plănuind să rateze intenționat, iar apoi să găsească o cale de a o salva după ce totul avea să ia sfârșit.

Preotul se opri să bea puțin ceai, iar Val profită de moment pentru a cuprinde aceste informații. Maria fusese probabil fata după care tânjise tatăl ei mai târziu în viață, cea peste care n-a putut să treacă niciodată. Nici o altă femeie nu se putea măsura cu o fiică a Romanovilor – cu siguranță nu o fată sărmană din Manciuria.

Preotul inspiră adânc.

– Noaptea execuției pare să fi fost un haos absolut. Tatăl tău spunea că nimic nu a mers conform planului. Când banda de călăi a înfruntat familia în pivniță, el a încercat să-i facă semn din ochi că avea s-o salveze, dar nu a fost sigur că ea a înțeles. Apoi, când s-a dat ordinul să tragă, și-a descărcat pușca în aer și s-a năpustit s-o acopere cu propriul corp. Atunci un glonț i-a zgâriat mâna.

Val își aminti cicatricea aceea neobișnuită, ca un melc fără cochilie, dintre degetul lui mare și cel arătător. Își frecă același loc de pe propria mână.

– În încăpere probabil a fost iadul pe pământ, cu tot fumul și zgomotul armelor și urletele. Tatăl tău izbucnea în plâns mereu când povestea despre asta. Spunea că la început n-a putut-o găsi pe Maria, iar apoi când s-a risipit fumul, a văzut că era grav rănită și că zăcea nemișcată, poate moartă. Preotul scutură din cap. Încă îi mai aud suspinele de când îmi povestea. Era sânge peste tot. A spus că avea hainele îmbibate cu sânge.

Cuvintele tatei de la azilul de bătrâni răsunară în mintea lui Val.

– Ce-a făcut?

– A luat-o în brațe și a dus-o la duba din fața casei, încercând în tot acest timp să simtă vreun semn de viață și sperând să găsească o ocazie să fugă cu ea cu tot. Alți gardieni mișunau prin preajmă și n-ar fi ajuns prea departe, dar i-a auzit când au spus că urmau să ducă toate cadavrele într-o pădure din apropiere. A decis să fure un cal, să-i urmărească până acolo și s-o ia pe Maria. Dacă era moartă, avea s-o îngroape cu toate ritualurile potrivite și să-i ridice un altar; dacă era în viață, avea s-o ia de nevastă și să aibă grijă de ea.

Val simțea că ascultă o poveste despre altcineva. Adolescentul acesta îndrăgostit lulea nu semăna deloc cu tatăl pe care-l cunoscuse ea. Privi printre jaluzele la strada de dincolo de geam. Ce păcat că tatăl ei nu i-a spus niciodată toate astea! Relația lor ar fi putut fi atât de diferită.

– Bănuiesc că planul nu i-a reușit, zise ea.

– Nu, n-a reușit. Părintele Metodie lăsă jos ceașca de ceai și își încrucișă brațele la piept. Când au ajuns în pădure, un gardian pe nume Piotr Vasnețov păzea camionul în care zăceau cadavrele acoperite cu o prelată. Tatăl tău s-a gândit să se lupte cu el și s-o ia pe Maria, dar strigătele gardianului ar fi alertat celelalte gărzi, care luau micul dejun. Erau o mulțime de oameni prin preajmă. Deodată, în timp ce el privea, Piotr Vasnețov a luat-o pe una dintre fete din spatele camionului, a ridicat-o pe un umăr și a început să fugă în pădure. Tatăl tău s-a luat după ei și a văzut că era Maria. A trebuit să gândească iute – și acum ar trebui să fii mândră de el… Îi surprinse privirea lui Val și o menținu. În loc să încerce să-l oprească pe Vasnețov, le-a strigat celorlalte gărzi: „Au fugit!“ și a arătat în direcția opusă, strigând: „Încolo au luat-o!“ Oamenii l-au crezut și s-au dus în grabă în direcția pe care o indicase el.

Val se încruntă, începând să înțeleagă.

– Deci i-a ajutat să fugă?

– Într-adevăr, încuviință preotul. Tatăl tău a așteptat și, de îndată ce a putut s-o facă fără să fie observat, a luat-o pe urmele Mariei și ale lui Vasnețov. El era călare, iar Maria era rănită, așa că ar fi trebuit să-i prindă din urmă cu ușurință, dar n-a văzut nici picior de ei. Parcă i-a înghițit pământul. Mi-a spus că o lună întreagă a tot călărit prin zonă și i-a căutat, dar n-a găsit nici o urmă. Avea inima frântă. A gravat două verighete de aur cu M și A, astfel încât dacă ar fi găsit-o vreodată, s-o poată cere de nevastă pe loc.

– Sunt la mine, îl întrerupse Val. Le-a păstrat într-o casetă Fabergé.

– Caseta Mariei, spuse preotul. Mi-aș dori să fi văzut cât de tare plângea când mi-a arătat-o. Iubirea față de Maria a fost singurul lucru bun din viața lui, iar după părerea mea, nu și-a revenit niciodată după ce a pierdut-o.

În încăpere se lăsă liniștea, iar Val deveni deodată conștientă de ticăitul unui ceas, pe care nu-l observase înainte. În combinație cu fâșiile pâlpâitoare de lumină și ritmul vocii preotului, era hipnotizant. Dacă era să creadă versiunea lui asupra evenimentelor, atunci caracterul tatălui ei devenea mult mai complex decât își închipuise ea.

Capitolul 63

În seara aceea, după ce o culcă pe Nicole, Val se ghemui lângă Bill pe canapea și-i spuse tot ce a auzit de la preot. Bill era un bun ascultător. Era una dintre calitățile lui extraordinare. Val simțea întotdeauna că el e interesat de ce are ea de spus, contrastând puternic cu fostul ei soț.

– Ai zice că tatăl meu a idealizat faptele ani întregi după eveniment, pentru a se prezenta într-o lumină bună, zise ea. Sunt sigur că era dornic ca preotul să aibă o părere bună despre el. Dar îi cred povestea fiindcă se potrivește cu toate celelalte fapte. Le enumeră pe degete. S-a întors să ia geanta Mariei din pivniță, plănuind s-o salveze și s-o ia de nevastă și a păstrat-o în toți anii aceia sperând s-o găsească. A gravat verighetele și le-a păstrat în caseta ei Fabergé. Și toate lucrurile astea explică ce mi-a spus la azil înainte să moară.

– Ce înseamnă „intimități"? întrebă Bill. Crezi că împielițatul chiar a făcut sex cu o fată Romanov?

Val strâmbă din nas și scutură din cap scârbită.

– Tu nu l-ai cunoscut. Nu cred că Maria ar fi mers așa departe. Fetele astea erau mari ducese, la urma urmei. Se discutase despre căsătoriile lor cu prinți străini, iar tatăl meu era sărac lipit și nu avea nimic care să-l recomande. Dar se pare că Maria l-a plăcut. Mai ții minte că la muzeu spuneau că tot trebuiau să dea afară din gărzi fiindcă deveneau prea apropiați de familie?

Bill fu de acord, dar sugeră:

– Poate a fost un caz de sindrom Stockholm. Mai știi ostaticii din jaful de la o bancă din 1973, care au ajuns să depună mărturie în favoarea celor care i-au ținut captivi? Psihologii cred că formarea unui atașament față de cel care te ține ostatic este un mecanism comun de adaptare.

Val se gândi la fotografiile developate din aparatul vechi.

– Maria a fotografiat trei gardieni. Poate era amabilă cu toți. Dar pe tatăl meu nu l-a fotografiat.

– Unul dintre ei era Piotr Vasnețov, nu-i așa? Bărbatul care a salvat-o. Iar registrele tatălui tău menționau scrisorile primite de familia Vasnețov. Își îngustă ochii în semn de concentrare. Mă întreb ce s-a întâmplat cu Piotr. O

fi ajutat-o pe Maria să fugă în străinătate? S-o fi dus măcar cu ea? Dacă s-ar fi întors la casa familiei lui, autoritățile l-ar fi găsit. Tatăl tău l-ar fi găsit.

– Ai dreptate.

Val aprobă din cap. Se duse să caute pachetele cu fotografii și o scoase pe cea cu Piotr Vasnețov. Avea un chip sincer, modest, se gândi ea.

– Dă-mi să mă mai uit o dată, zise Bill, iar ea îi întinse fotografia. El scutură din cap. Un erou improbabil. Presupun că n-o să aflăm niciodată ce s-a întâmplat cu el. Mă întreb de ce tatăl tău n-a developat fotografiile astea.

– Bănuiesc că a vrut să păstreze lucrurile așa cum erau pentru când avea s-o găsească pe Maria, presupuse Val.

Bill încuviință.

– Părintele Metodie crede că a început să lucreze pentru poliția secretă imediat?

Val scutură din cap.

– N-a lucrat pentru ei. A furat o uniformă și s-a prefăcut că e ofițer CEKA cât timp i-a căutat pe Maria și pe Vasnețov. Așa și-a petrecut următorii ani din viață.

Bill ridică o sprânceană.

– Azi e muncitor în fabrică transformat în gardian, iar mâine împarte bani în stânga și-n dreapta ca să mituiască funcționari? Nu are sens, nu-i așa?

Val roși.

– Asta face parte din povestea pe care nu ți-am spus-o până acum, ceva ce am aflat de la mama. Se jena să-i spună că tatăl ei fusese un infractor, dar era o prostie; nu era responsabilă pentru acțiunile lui. În timpul războiului civil și până la începutul anilor ’20, și-a câștigat existența spărgând casele aristocrației și furându-le comorile, apoi vânzându-le rușilor albi care trăiau în exil la Harbin. A făcut o grămadă de bani așa.

– Bravo lui! râse Bill. Puțin capitalism de risc în toiul preluării puterii de către comuniști. Vremurile erau grele, așa că nu mă îndoiesc că funcționarii de la guvern erau bucuroși să coopereze în schimbul câtorva ruble în plus.

– Dar apoi părintele Metodie mi-a spus că a fost arestat la Ekaterinburg, acuzat că s-a dat drept ofițer de poliție și condamnat la moarte. La douăzeci și șase de ani, stătea într-o celulă și aștepta să moară. Val se opri o clipă, încercând să-și închipui cum s-ar fi simțit. Dintr-o întâmplare, a reușit să scape în timp ce era condus la o dubă, și a fugit mâncând pământul,

ajungând în cele din urmă din nou la Harbin. După aceea, n-a mai îndrăznit să se întoarcă în Rusia. A trebuit să accepte că nu o va găsi niciodată pe femeia pe care o iubea. S-a însurat cu mama fiindcă ea avea grijă de el, dar ea n-a avut nici o șansă să-i cucerească inima fiindcă i-o oferise deja alteia.

– Treaba asta cred că te face să-l vezi cu alți ochi, zise Bill.

– Singurul lucru pe care nu pot să i-l iert a fost că a trimis-o pe mama înapoi în Harbin când aveam treisprezece ani. Val își aminti de lunile sfâșietor de dureroase de după ce plecase mama ei, când casa era tăcută, iar ea adormea plângând în fiecare noapte; apoi se gândi la suferința cumplită pe care a îndurat-o mama ei, ceea ce medicul chinez credea că a fost cauza morții ei premature. Părintele Metodie spune că tata era foarte deprimat în perioada aia, dar asta nu e o scuză.

Bill o înconjură cu brațele.

– Ce a fost a fost. Cred că e grozav că înțelegi mai multe acum și poți să te gândești la el ca la un bărbat trist și tulburat mai degrabă decât ca la un monstru.

Val se întoarse să-l sărute. Încă era ceva nou și extraordinar să fie cu un om pe care-l interesa trecutul ei, care înțelegea că istoria ei personală îi afecta prezentul. Tony n-ar fi dat doi bani pe așa ceva. O parte din ea încă se simțea nedemnă de iubirea lui Bill, dar era hotărâtă să se bucure de ea chiar și așa.

Își trecu palmele peste pieptul și umerii lui, apoi pe trunchiul lui în jos. Îi plăcea forma lui, cu coapsele lungi, mijlocul subțire, umerii pe care capul ei se odihnea atât de confortabil. În timp ce ei își scoteau hainele unul altuia și începeau să facă dragoste, Bess ridică puțin capul să privească, apoi se întinse și se culcă la loc pe covorașul ei din colț.

Mai târziu, când se pregăteau de culcare, Val îndrăzni să-l întrebe ceva la care se gândea de când vorbise cu părintele Metodie.

– Mă gândeam să-i scriu curatorului din Petrodvoreț ca să-i spun ce am descoperit, dar n-o s-o fac dacă ai vreo obiecție. Nu vreau să pun în pericol siguranța părinților tăi.

Se întoarse să-i urmărească expresia, temându-se să nu reînvie vechea ceartă – în continuare singura pe care o avuseseră vreodată.

Bill o privi în ochi.

– Iubito, faci cum vrei. Îmi pare rău că am făcut atâta caz de ce s-a întâmplat când eram la Leningrad. Doar că îmi făceam griji pentru mama și tata. Ai înțeles asta, nu-i așa?

– Într-un sfârșit, zâmbi ea.

– Dar de ce îți pasă ce crede curatorul? Dacă vrei să faci publică povestea tatălui tău, i-am putea spune colegului meu de la New York și l-am lăsa pe el s-o publice. Sau ai putea să scrii chiar tu despre ea. O sărută pe umăr. Ar putea să fie prima dintre multe publicații din cariera ta de istoric de talie mondială.

Val râse.

– Cam furi startul; abia m-am apucat de cursuri de câteva luni. Cât despre Stepan – chiar m-am înțeles bine cu el. Parcă îl cunoșteam deja. Toți ceilalți ruși pe care i-am întâlnit păreau autoritari și reci, dar el era familiar, ca un om cu care m-aș putea împrieteni. Presupun că părerea lui contează pentru mine.

– Scrie-i dacă vrei, draga mea. E numai și numai decizia ta.

Bill stinse lumina de la capul patului și îi trase plapuma până la bărbie, asigurându-se că e învelită bine. Venea primăvara, dar în cele mai întunecate ore ale nopții încă se mai lăsa frigul.

Capitolul 64

LENINGRAD. *noiembrie 1976*

Stepan aduse scrisoarea acasă de la muncă și i-o întinse Mariei, care stătea la mașina de cusut în fața ferestrei. Fiica adolescentă a lui Mihail cumpărase niște catifea violet dintr-o piață și i-o adusese bunicii, rugând-o să-i croiască o fustă lungă la modă. Stilul era asemănător cu fustele pe care le purtau ea și surorile sale în vremurile de demult, deși era mult mai cambrat.

– Ce-i asta? întrebă ea, mijind ochii la paginile scrise în engleză.

– E de la femeia din Australia care mi-a adus fotografiile acelea astă-vară. Stepan se uită la Piotr, care era aplecat deasupra unui ziar, cu ochelarii cocoțați pe vârful nasului. Cred că o să ți se pară interesantă.

Maria începu să citească și scoase un țipăt când ajunse la al doilea paragraf. Val scria că tatăl ei, Anatoli Bolotov, a fost îndrăgostit de Maria și credea că afecțiunea sa a fost reciprocă.

Se holbă la Stepan cu gura căscată. Cum *îndrăznea*? Era adevărat sau era o poveste pe care o inventase în retrospectivă ca să-și justifice faptele? Putea să-i fi confundat politețea amabilă din casă cu încurajări romantice?

– Ești bine, dragă? întrebă Piotr.

Ea scutură din cap, nevenindu-i să creadă.

– Îl mai ții minte pe Anatoli Bolotov, gardianul de la Casa Ipatiev? Scrisoarea asta e de la fata lui. Stepan a cunoscut-o astă-vară. Pare să creadă că Bolotov era îndrăgostit de mine.

Piotr lăsă jos ziarul și zâmbi.

– *Cu toții* eram îndrăgostiți de tine.

Mariei i se făcu pielea de găină. Oare Bolotov a crezut că e o participantă dornică atunci când a violat-o? Ea nu se zbătuse și nici nu țipase, dar asta fiindcă se temea să nu-i audă cineva. Îi venea greață când se gândea la asta, chiar și acum.

Se întoarse la scrisoare și citi următorul paragraf înainte să-i relateze conținutul lui Piotr.

– Spune că fiecărui om din plutonul de execuție i-a fost alocat câte un membru al familiei pe care să-l omoare și că Bolotov s-a oferit să mă

împuște pe mine. Dar când s-a dat ordinul, a ratat intenționat. A sperat că o să mă poată salva, dar au intervenit și alții și m-au împușcat și m-au înjunghiat în locul lui.

– Poate că lui îi datorezi viața, sugeră Piotr. Dacă te-ar fi împușcat de aproape, te-ar fi omorât.

Maria îi aruncă o privire lui Stepan, căruia i se reflectau pe chip emoțiile contradictorii. Întotdeauna îl detestase pe bărbatul care-l concepuse și părea reticent să-și schimbe părerea.

Citi mai departe, apoi îi zise lui Piotr:

– Bolotov se uita când m-ai luat din camion. Era călare și ne-ar fi putut prinde cu ușurință, dar în schimb le-a strigat celorlalți bărbați că am fugit în direcția opusă. A făcut-o ca să ne salveze.

– Nu, serios? Piotr fluieră grav. Mereu mi s-a părut straniu că nu ne-au prins. Nici măcar n-am zărit vreun semn că ne-ar fi urmărit. Îi datorăm multă recunoștință.

Stepan se duse să se uite pe fereastră, astfel încât Maria să nu-i mai vadă expresia.

– Spune că ne-a vânat ani de zile și că și-a petrecut tot restul vieții tânjind după mine. Maria strâmbă din nas. Potrivit celor din scrisoare, cumpărase chiar și verighete pentru noi doi. Ce ridicol! Mă cunoștea de numai o săptămână!

– Aveai un efect puternic asupra tuturor tinerilor de acolo, zise Piotr cu un licăr în ochi. Mă întreb ce s-a întâmplat cu Ivan Skorohodov. Pun pariu că *el* nu te-a uitat niciodată.

Maria știa la ce se gândește: că Ivan era tatăl lui Stepan. Să-i spună adevărul acum? Care ar fi fost sensul?

– Mereu m-am simțit vinovată că Ivan a ajuns la închisoare din cauza mea. Probabil am flirtat puțin cam mult cu el.

Stepan se întoarse către ea, cu o întrebare în priviri, în timp ce Piotr zâmbi. Acești doi bărbați care erau atât de asemănători credeau fiecare câte o versiune diferită a trecutului, iar asta nu conta deloc.

– Ce o să-i răspunzi australiencei? îl întrebă pe Stepan. Ar trebui măcar să-i mulțumești pentru scrisoare.

– Nu știu, ridică el din umeri. Mă mai gândesc.

Asta spunea întotdeauna când amâna o hotărâre: dacă unul dintre copii întreba dacă pot merge în vacanță la mare sau dacă Ludmila voia să

redecoreze apartamentul. De obicei însemna că nu va face absolut nimic.

Capitolul 65

LENINGRAD. *iunie 1979*

Maria lucra în grădină, sădind morcovi și fasole urcătoare, când Stepan veni în fugă de după colțul clădirii și se apropie în grabă de ea. Ridică privirea, surprinsă, fiindcă era miezul zilei și el ar fi trebuit să fie la lucru.

– Mamă, trebuie să-ți spun ceva, zise el, răsuflând greu de parcă ar fi alergat tot drumul. Vino și stai jos, te rog.

Mariei îi îngheță sângele în vene. Cineva murise. Cine? Să nu fie unul dintre copiii sau nepoții ei, fiindcă așa ceva n-ar fi putut suporta. Se uită în jur la locul unde Piotr stătea pe o bancă, bucurându-se de căldura soarelui.

Stepan o luă de braț și o conduse la bancă, ajutând-o să se așeze lângă Piotr, apoi închise ochii înainte de a începe să vorbească, de parcă își alegea cuvintele cu grijă.

– Se pare că au găsit mormântul familiei tale la Ekaterinburg, zise el.

Maria își cuprinse fața în palme și simți cum i se face pielea de găină. Își dorise de mult să primească această veste, dar în același timp era greu de auzit. O podidiră lacrimile, iar Piotr își puse un braț în jurul ei și o trase aproape.

Stepan continuă:

– Un coleg pe nume Geli Ryabov a fost în vizită la copiii tovarășului Iurovski anul trecut, iar ei i-au arătat niște notițe pe care le-a făcut tatăl lor cu privire la crime. Folosindu-le pe astea și cu ajutorul geologilor și experților chimiști din regiune, a găsit un loc unde a descoperit mai multe schelete.

Lacrimile curgeau liber pe chipul Mariei acum, căci durerea străveche era readusă la viață.

– A dus trei dintre cranii la Moscova pentru teste și e convins că unul e al tatălui tău, dar spune că nici un minister nu vrea să se implice. Situația e încă prea sensibilă din punct de vedere politic.

Maria nu suporta să se gândească la ei ca la niște „schelete“ cu „cranii“.

– Sper că sunt tratați cu respect, țipă ea.

– Ryabov m-a asigurat că a rugat un preot din partea locului să-i facă un parastas, zise Stepan.

Maria se gândi la Tatiana. Era oare încă în viață? Avea să audă vestea asta? Urma să împlinească optzeci și doi de ani în luna aceea. Primul instinct al Mariei fu să meargă la Ekaterinburg și să se asigure că trupurile le erau reîngropate cu onoruri și cu o ceremonie religioasă. Știa că Tatiana și-ar fi dorit același lucru. Poate că aveau să se întâlnească acolo.

– Crezi că dacă le spun autorităților cine sunt, o să-mi dea voie să-i îngrop?

Puse întrebarea cu dor, dar știu răspunsul înainte ca Stepan să răspundă. Nu avea nici o dovadă pentru identitatea ei acum și ar fi devenit pur și simplu încă o persoană dintr-o listă lungă de oameni care susțineau că sunt din familia Romanov, care data încă din anii '20. Mătușa ei, Olga, murise cu aproape douăzeci de ani în urmă și nu mai era nimeni care s-o poată identifica personal. În plus, deși trecuseră mai bine de șaizeci de ani de la Revoluție, tot putea fi riscant să-și dezvăluie identitatea. Președintele sovietic Leonid Brejnev avea tendința de a-i interna la azilul de nebuni pe cei care aveau convingeri politice diferite de ale lui, și se zvonea că acolo condițiile nu erau cu mult mai bune decât cele din gulaguri. Era sigură că și Tatiana avea să-și facă aceleași calcule. Dacă era în străinătate, nu ar fi riscat să se întoarcă.

– Autoritățile vor să bage totul sub preș, îi spuse Stepan. Știrea nu va fi anunțată în presă și nu sunt planificate ceremonii oficiale. Cred că o să lase trupurile unde se află.

– Putem să organizăm aici o ceremonie privată pentru ei, sugeră Piotr, iar Maria își lăsă capul pe umărul lui în semn de recunoștință.

El nu crezuse niciodată în religia ei, dar știa câtă alinare îi oferă.

Ea hotărî că își va aduna toată familia și va ruga un preot din zonă să țină o slujbă de pomenire. Vor avea flori și lumânări și își va lua rămas-bun cum trebuie, chiar dacă nu le va putea îngropa rămășițele pământești.

Vieți irosite. Stepan și Piotr o luară în brațe, câte unul pe fiecare parte, în timp ce ea plângea pentru viitorul care-i fusese negat familiei sale și pentru copiii și nepoții pe care n-au mai avut ocazia să-i aibă.

În săptămânile de după descoperirea cadavrelor, Maria începu să aibă vise despre copilărie care păreau aproape reale: în unul se juca cu discul împreună cu marinarii de la bordul vasului *Standard*, în altul era francezul de la un bal care spusese că ea e „adevărata frumusețe dintre cele patru

surori“, în altul auzea lătraturile entuziasmate ale lui Jemmy, Joy și Ortipo când fugăreau veverițe în parc. Uneori se trezea transpirată când visul se schimba, iar surorile și fratele ei erau transformați în schelete hidoase, cu carnea dizolvată în acid sulfuric.

– Fratele și surorile tale au rămas veșnic tineri, zise Piotr. Pielea nu li s-a zbârcit niciodată, iar părul nu li s-a rărit.

Măcar asta era adevărat. Când îl spăla pe Piotr pe spate în cadă, se întrista să vadă pliurile de piele atârnându-i de membrele unde odinioară avea mușchi tari. Avea alunițe negre pe trunchi, vene varicoase pe picioare și pete hepatice pe mâini. Părul lui argintiu se rărise pe creștetul capului, dar încă mai avea vârtejul la marginea frunții, peste pielea arsă a feței. Atâtea mici imperfecțiuni, dar ea îi iubea sufletul.

Ce vedea oare el când o privea goală la măsuța de toaletă? Maria se transformase din nou în „cuțu dolofan“, cum o tachinau surorile ei. Șase sarcini, plus apetitul pentru dulciuri pe care-l dezvoltase după asediu îi lăsaseră un fel de șorț de carne care-i atârna în dreptul burții. Sânii ei, pe care Piotr îi iubise, atârnau dezumflați și lăsați când nu erau susținuți de sutien și alegea să nu-și închipuie cum îi arăta fundul. Și totuși, el încă simțea dorință față de ea și ea față de el. Acum făceau dragoste mai lent și cu mai multă atenție decât în tinerețe. Pe ea o durea spatele și avea un picior beteag, în timp ce Piotr nu mai avea forță să-și lase greutatea pe coate în poziția misionarului, dar găseau moduri de a-și păstra vie pasiunea care erau confortabile și intime deopotrivă.

Tot restul acelui an, Maria simți cum încetinește. Adormea deseori după prânz și moțăia o parte din după-amiază. Piotr stătea lângă ea prefăcându-se că își citește ziarul, dar când deschidea ochii, descoperea deseori că soțul ei sforăie ușor, cu gura deschisă și cu ochelarii alunecați pe nas. Simțea frigul mai mult ca oricând, iar degetele îi înțepeneau, astfel încât îi venea greu să mai coasă. Uneori uita numele nepoților ei, confundându-i pe unii cu alții, sau zicându-le din greșeală „Katia“ sau „Pavel“. „Ce prostuță sunt“, se încrunta ea, recunoscându-și greșelile.

Nu conta. Ea și Piotr erau norocoși. Erau supraviețuitori. Vecinul lor Viktor murise la cincizeci și ceva de ani de atac de cord, iar soția lui dăduse vina pe gulag. Piotr era făcut dintr-un aluat mai tare și starea lui generală de sănătate părea bună, acum când intra în al optzecilea an de viață. Se

cunoscuseră cu șaizeci și unu de ani în urmă, petrecuseră nouăsprezece împreună, șaisprezece despărțiți, iar acum trecuseră douăzeci și șase de ani din ziua în care se întorsese la ea în grădina palatului de la Peterhof. Încă zâmbea când își amintea momentul: șocul, neîncrederea, apoi înțelegerea faptului că Dumnezeu a făcut o minune pentru ea.

În ultimii douăzeci și șase de ani, Piotr se apropiase de cei opt nepoți ai săi și le transmisese seninătatea și înțelepciunea lui naturală, lecții pe care nu-i putea învăța nici o școală. Copiii îl venerau, venind adesea în vizită aducându-i pești pe care-i pescuiau singuri sau iepuri pe care-i prindeau folosind metodele lui.

Sosi toamna, iar Piotr și Maria căzură la pat cu o răceală urâtă și tuse. Era bine să aibă o scuză să nu se dea jos din pat, pe măsură ce afară cerul se întuneca și temperaturile scădeau. Ludmila le aducea supă fierbinte și făcea infuzia de iarbă-mare a lui Piotr sub îndrumarea lui atentă. Când amândoi făcură febră, ea chemă doctorul, dar nu avu ce să le recomande în afară de repaus la pat și să consume multe lichide.

Întinși unul lângă altul, Piotr și Maria își șopteau amintiri: despre nașterea lui Piotr într-un șopron, despre colegii lor de muncă de la fabrica de fontă brută, despre romanța „Bășmăluța albastră“ pe care o cânta toată lumea în vreme de război, atât în Leningrad, cât și în gulagul din Norilsk. Tot felul de detalii.

Uneori Maria îl privea pe Piotr în timp ce dormea, cu tenul alb și cu răsuflarea chinuită, și se întreba care dintre ei avea să moară primul. Nu era sigură că ar fi supraviețuit veștii morții lui a doua oară. Să participe la înmormântarea lui știind că nu-l va mai vedea niciodată pe acest pământ ar fi ceva de nesuportat. Și totuși, în același timp nu voia ca el să sufere durerea pierderii ei. Mai degrabă l-ar fi scutit de o asemenea mâhnire.

Doctorul veni din nou și îi ascultă la plămâni, mai întâi pe Maria, apoi pe Piotr, după care declară că amândoi sunt mult mai bine. Plămânii nu le mai erau la fel de congestionați, zise el. Nu exista nici un motiv pentru care să nu se dea jos din pat curând, deși le recomandă să rămână în casă până la sfârșitul săptămânii.

În noaptea aceea, Maria adormi cu brațul lui Piotr în jurul ei. Îi plăcea să-i simtă greutatea odihnindu-i-se pe talie. Chipul lui era atât de aproape, încât îi simțea respirația acră și-i auzea un mic zornăit în gâtlej. Se trezi ușor

în întunericul ca de smoală și observă că răsuflarea îi era slabă, cu pauze lungi între respirații. Era în adâncurile de nepătruns ale somnului.

– Te iubesc, șopti ea, fără să-i treacă prin minte că o va auzi, dar simți o mișcare slabă a degetului său unde se odihnea pe spatele ei și înțelese că o auzise.

Își mișcă puțin capul cât să-l sărute pe buze, apoi se lăsă din nou să coboare în întunericul seducător al somnului.

Când Stepan veni să le aducă ceaiul de dimineață, îi găsi pe amândoi palizi și țepeni, cu pielea rece la atingere. Se stinseseră cuminte în timpul nopții. Expresia lor era calmă, iar buzele încă li se atingeau.

Epilog

PETERHOF. *2007*

Într-o seară, Stepan deschise televizorul la știri exact la timp cât s-o audă pe crainica blondă și tânără anunțând că la Ekaterinburg s-au mai găsit două morminte despre care se crede că le aparțin Romanovilor.

– Se spune că unul dintre cadavre este al lui Alexei, iar celălalt este fie al Mariei, fie al Anastasiei, zise ea. Asta înseamnă că toți membrii familiei au fost găsiți.

– Ce porcărie! strigă Stepan la televizor.

Ludmila era în bucătărie și stătea de vorbă cu fiica lui, Anna, o femeie trecută deja de cincizeci de ani, și cu nepoata lui, Eva, în vârstă de treizeci și doi, care găteau masa de seară.

Rămăsese la curent cu cercetările asupra mormintelor de-a lungul anilor și era virulent când vedea câte informații greșite conțineau rapoartele. Oamenii ăștia de știință cu computerele lor sofisticate și cu tehnologia ADN nu știau absolut nimic. Oasele fuseseră separate, tratate cu neatenție și trimise la laboratoare din Rusia, Marea Britanie și America, devenind atât de contaminate între timp încât le-ar fi putut aparține lui Stalin, Hitler sau lui Ginghis Han, de altfel.

Stepan discutase de multe ori despre originea lor de Romanovi cu copiii și nepoții lui. Dacă vreunul dintre ei hotăra că vrea să-și dezvăluie originile, nu avea să încerce să-i oprească, dar îi avertiză că avea să fie un chin să convingă pe oricine, în ciuda vâlvei care se făcea în privința ADN-ului. Deocamdată, cu toții deciseseră să nu se obosească.

Australianca aceea, Val, scrisese o teză în anii 1980 în care sugera că Maria ar fi scăpat din Ekaterinburg. Stepan dăduse peste ea într-o notă de subsol din cartea unui autor american, iar nepotul lui, Mișa, îi descărcase un exemplar de pe internet. Citise teza cu interes, nu în ultimul rând deoarece conținea mai multe informații despre viața stranie a lui Anatoli Bolotov, inclusiv extrase din registrele pe care le păstrase, detaliindu-i eforturile de a o găsi pe Maria de-a lungul anilor. Călătorise prin toată Rusia și urmărise scrisorile primite de familia lui Piotr; Stepan înțelese că Bolotov fusese în mod categoric un bărbat obsedat.

Teza lui Val stârnise numai un interes minimal din partea specialiștilor în Romanovi, deși era profesoară de istorie la Universitatea din Sydney. Adevărul nu suna plauzibil, se gândi Stepan. Experții vor un sfârșit curat, cu toți membrii familiei regale la un loc. Din câte știa el, nu se publicase nici o carte sau teză care măcar să sugereze soarta Tatianei. Nimeni nu avea să știe vreodată ce se întâmplase cu ea după ce părăsise Casa Ipatiev la 15 iulie 1918.

Într-o vară, se dusese la Sverdlovsk cu Ludmila să încerce să caute familia Vasnețov, dar și pe ei parcă îi înghițise pământul. Ceruse informații despre Iuri Koșelev, ofițerul NKVD care îi dusese pe Mihail și pe Katia pe Drumul de Gheață, dar dosarul lui spunea doar că a murit în 1942. Unii oameni nu puteau fi găsiți niciodată.

Începu să se gândească la Val și să se întrebe cum avea să primească ea vestea despre această ultimă descoperire în cazul Romanov. Știa că fusese nepoliticos să nu-i răspundă când ea îi scrisese, cu prietenie. Trecuseră atâția ani încât poate și murise între timp, deși bănuia că era cu vreo douăzeci de ani mai tânără decât el. Asta însemna că ea se apropia doar de șaptezeci de ani; el ajunsese la vârsta venerabilă de optzeci și opt de ani și încă era uimit când se gândea că ajunsese în secolul douăzeci și unu. Întotdeauna crezuse că va muri până atunci.

În seara aceea, la cină, îl întrebă pe nepotul lui:

– Dacă aș vrea să găsesc o femeie care a lucrat la Universitatea din Sydney, ar fi ușor de găsit?

– Cum o cheamă? întrebă Mișa, luându-și telefonul în mână.

– Val Scott. A fost profesoară de istorie.

În câteva secunde, Mișa o și găsise.

– Scott era numele ei de fată. După căsătorie o cheamă Koskov. Vrei să-i trimiți un e-mail?

Ludmila îi aruncă lui Stepan o privire amuzată.

– După tot acest timp?

Stepan ridică din umeri.

– Nu știu. Nu un e-mail. Nu.

Dacă ar fi locuit în prejma Leningradului, ar fi invitat-o la o cafea, dar erau prea multe de scris într-un e-mail.

– Putem s-o întrebăm dacă vrea să vorbiți pe Skype, sugeră Mișa. Stepan părea nedumerit, așa că nepotul lui continuă: E un apel telefonic video prin

care vă puteți vedea unul pe altul pe ecranul calculatorului.

Stepan mormăi:

– Ce le-o mai trece prin cap data viitoare?

De ce se gândea măcar să ia legătura cu ea după tot acest timp? Poate că simțea că îi datorează scuze pentru purtarea tăioasă și pentru că nu-i răspunsese la scrisori. Putea să-i spună că i-a citit teza și puteau să râdă de toți experții care n-au nimerit-o cu mormintele Romanovilor.

– Sydney e cu opt ore înaintea noastră, zise Mișa, după ce găsi informația pe telefon. Dacă o suni când la noi e dimineață, la ea o să fie seară.

– Probabil n-o să vrea să vorbească cu mine, zise Stepan.

Și oricum, ce să-i spună? Nu putea să-i spună că tatăl lor a fost un violator. Nu exista nici un motiv ca ea să afle.

– O să-i dau un e-mail și o s-o întreb dacă ar vrea să vorbiți pe Skype, spuse Mișa, tastând cu o viteză impresionantă.

– Adu-i aminte că ne-am cunoscut la palatul de la Peterhof în 1976 când a venit cu o casetă cu soare, lună și stele, zise Stepan.

– Gata! răspunse Mișa.

Stepan își strânse buzele. Ce-o fi o fi.

Nu avu mult de așteptat. Când sosi la micul dejun în dimineața următoare, Mișa zâmbea cu gura până la urechi.

– Prietena ta din Sydney zice că da, i-ar face plăcere să stea de vorbă cu tine. Ți-a trimis adresa ei de pe Skype. Vrei s-o suni în dimineața asta?

– Ah, nu știu…

Stepan nu fusese niciodată omul care să sufere de anxietate, dar simțea un nod în stomac când se gândea la conversația aceasta. Hotărâse în pat în seara precedentă cum avea să înceapă.

– Sunt pe-aici azi, așa că pot să te ajut, insistă Mișa. Să spunem la unsprezece ora noastră?

Încă o oră. Chiar avea să facă asta?

– În regulă, aprobă Stepan și își luă ceașca de cafea.

O oră mai târziu, se așeză cu spatele drept în scaunul din fața ecranului în timp ce Mișa tastă adresa și așteptară conexiunea. Se auzi un bâzâit când un computer încercă să vorbească cu celălalt aflat în partea opusă a lumii, iar Stepan se minună. Tresări când chipul lui Val apăru pe ecran în mărime naturală. Era ușor neclar, dar ea era categoric aceeași femeie pe care o cunoscuse. Zâmbea și avea privirea veselă.

– Bună! zise ea, cu o voce limpede, de parcă s-ar fi aflat în camera alăturată. Ce surpriză să am veşti de la tine!

Stepan trase adânc aer în piept înainte să vorbească.

– Bună, surioară, zise el. Cred că îţi sunt dator cu o explicaţie.

Mulțumiri

Ador să lucrez cu redactorul meu, Sherise Hobbs. Are o judecată cât se poate de ascuțită, iar observațiile ei îmbunătățesc întotdeauna semnificativ textul, astfel încât întregul proces editorial e o bucurie. Celelalte membre ale echipei de la Headline, dintre care le amintesc pe Jennifer Doyle, Emily Gowers, Phoebe Swinburn, Frances Doyle și Helen Arnold, sunt niște femei fabuloase. De asemenea, sunt extrem de recunoscătoare agentei mele extraordinare, Vivien Green de la Sheil Land, și agentei mele responsabile cu drepturile din străinătate, Gaia Banks; datorită lor, cărțile mele s-au vândut până acum în douăzeci de țări. Trupa de șoc de la editura care mă publică în Statele Unite – Lucia Macro, Carolyn Coons, Danielle Bartlett și Katherine Turro – este o forță a naturii, care debordează de energie și entuziasm, și mă simt foarte norocoasă că sunt publicată de către ele.

Câțiva specialiști străluciți m-au ajutat cu acest roman. Dave Yorath mi-a explicat în detaliu cum funcționau aparatele vechi de fotografiat, în special Kodak Autographic, și mi-a prezentat cum ar arăta un film din 1918 developat în anii ’70. Paula Grainger mi-a sugerat plantele medicinale pe care le-ar fi putut folosi Piotr, verificând surse rusești pentru a se asigura că erau disponibile în anotimpul și în regiunea țării în care avea loc acțiunea. Gerrie Fletcher, care locuiește la Sydney de mult timp, a verificat detaliile vieții lui Val în orașul acela, precum și dialogul personajelor australiene. Ben Balliger, avocat și absolvent de istorie rusă de la Facultatea de Studii Slavone și Est-Europene de la University College London, a verificat secțiunile rusești. Le sunt incredibil de recunoscătoare pentru ajutor, dar trebuie să evidențiez că, dacă s-au strecurat greșeli, ele îmi aparțin în totalitate.

Primii mei cititori au fost incredibilele Karen Sullivan și Lor Bingham. Amândouă au niște vieți foarte pline, așa că am fost profund emoționată că și-au făcut timp să-mi ofere părerile și sugestiile lor neprețuite. De asemenea, îi sunt recunoscătoare lui Scott Whitmont de la Lindfield Books din Sydney pentru că a citit un exemplar promoțional și mi-a trimis o recenzie frumoasă și o corectură! Iar Jane Selley mi-a corectat minunat

cartea; este a doua oară când lucrăm împreună și chiar este cea mai grozavă și cea mai meticuloasă corectoare din lume.

Odată cu fiecare roman, sunt impresionată de susținerea generoasă a comunității bloggerilor literari. Aș vrea să le mulțumesc în mod deosebit bloggeriților care au ales *Another Woman's Husband* în listele lor cu „preferatele anului 2017“: Anne Williams, Karen Cocking, Anne Cater, Kaisha Holloway, Victoria Goldman, Nicola Smith, Lor Bingham și Caryl, aka Mrs Bloggs. Și le mulțumesc tuturor bloggerilor care organizează turnee: știu că poate fi foarte solicitant și apreciez efortul pe care-l faceți.

Mulțumiri și iubitei și fantasticei mele surori Fiona Williams, care are acum o bibliotecă specială pentru romanele mele, mătușii mele, Anne Nicholson, care m-a încurajat mereu de-a lungul anilor, echipei care nu ratează nici o petrecere, formată din Tina, Martyn, Peggy, Lee, Katie, Nev, *et al.*, prietenilor mei scriitori Sue Reid Sexton, Louise Beech, Marnie Riches, Liz Trenow, Kirsty Crawford, Tracy Rees, Tammy Perry, Lesley Downer, Hazel Gaynor, David Boyle și Kerry Fisher pentru sprijinul în toate lucrurile scriitoricești, și lui Karel fiindcă îmi este propriul Piotr Vasnețov.

Postfață istorică

Când familia imperială Romanov a fost pusă sub arest la domiciliu în urma revoluției din februarie 1917, puțini ar fi crezut că țarul și țarina vor fi executați nici șaptesprezece luni mai târziu, împreună cu cei cinci copii ai lor. La urma urmei, erau cea mai bogată familie din lume și aveau legături strânse cu mai multe dinastii regale europene.

Planul inițial era să fie exilați în Marea Britanie, dar aranjamentele au fost complicate de războiul din Europa, iar regele George al V-lea se tot codea. În timp ce Rusia se apropia de războiul civil în vara lui 1917, Romanovii au fost transportați la Tobolsk, în Siberia, într-o mișcare care se spunea că e pentru siguranța lor. Atitudinea față de ei s-a înăsprit după ce Lenin a preluat puterea la Revoluția din Octombrie, iar în aprilie 1918, Maria și părinții ei au fost escortați la Casa Ipatiev din Ekaterinburg, mai mică și mai bine păzită, iar aici începe *Fiica pierdută*.

Descrierea pe care i-am făcut-o personajului Maria se bazează pe faptele pe care le știm despre ea. Nu se simțea sigură pe afecțiunea părinților ei și i-a scris odată mamei sale că se consideră neiubită. În copilărie a fost plinuță, dobândind porecla de „cuțu dolofan“, dar mulți o considerau cea mai frumoasă dintre cele patru fete, cu ochii ei mari „ca niște farfuriuțe“. Fizic, era cea mai puternică dintre fete, capabilă să-l ridice și să-l care singură pe Alexei, care avea treisprezece ani. Și, deși nu era înzestrată la școală, avea o fire artistică și-i plăceau desenul, pictura și fotografia.

Marea Ducesă Maria Nikolaevna a Rusiei. Biblioteca Congresului, Divizia Tipărituri și Fotografii, Washington, D.C., Colecția Bain

În preajma bărbaților, Maria pare să fi fost cochetă în mod natural, dar nevinovat. Un gardian, Alexandr Stretokin, a scris că era „o fată căreia îi plăcea să se distreze". Comandantul Iurovski a scris că avea un „caracter sincer și modest" care i-a asigurat popularitatea în rândul oamenilor săi. A spus că „își petrecea mare parte din timp cu santinelele" și își amintea că îi arătase albumele ei cu fotografii.

Este un lucru bine documentat că un gardian pe nume Ivan Skorohodov a adus pe ascuns în casă un tort de ziua Mariei, în iunie 1918, apoi cei doi au dispărut împreună și au fost prinși în „circumstanțe compromițătoare", conform descrierii. Nimeni nu știe exact ce s-a întâmplat, dar Ivan a intrat la închisoare timp de trei luni, iar după aceea dispare din cărțile de istorie.

Maria a fost cu siguranță genul de fată prietenoasă și sociabilă, cu un interes sănătos față de sexul opus. Dacă gardienii ar fi vrut să salveze una dintre fetele din casă, cu siguranță ea ar fi fost aceea. Și dacă ar fi scăpat, forța ei fizică ar fi ajutat-o să supraviețuiască. Acesta a fost raționamentul meu când am început să creionez povestea din *Fiica pierdută*.

Am respectat informațiile cunoscute despre șederea Romanovilor la Ekaterinburg. Konstantin Ucrainț̦ev, Avdeev și Iurovski sunt oameni reali, dar personajele Piotr Vasneț̦ov și Anatoli Bolotov sunt invenția mea. Bărbații care i-au executat pe Romanovi au fost recrutați din uzina metalurgică militară Verh-Iseț̦k, iar întâlnirea pe care o descriu în prologul romanului chiar a avut loc. Descrierea evenimentelor din 16-17 iulie 1918 se bazează pe relatări lăsate de Iurovski și de alții care au fost de față. În zilele ce au urmat execuției în masă, oamenii de rând au putut să intre în Casa Ipatiev și să ia suvenire, iar clădirea a devenit ulterior un loc neoficial de pelerinaj. Casa a fost distrusă sub conducerea lui Leonid Brejnev în 1977, la doar un an după ce a vizitat-o personajul meu fictiv australian, Val.

La două zile după execuția din 1918, ziarele rusești au anunțat că țarul Nicolae a fost ucis, dar că ceilalți membri ai familiei sunt ținuți într-un loc sigur. Acest loc nu a fost dezvăluit niciodată, iar nesiguranța a făcut să apară zeci de impostori Romanov în deceniul următor, cea mai celebră fiind Anna Ceaikovski (ulterior Anderson), care a susținut că este Anastasia și care s-a dovedit abia după moarte că fusese o muncitoare poloneză. Au apărut și câteva impostoare care s-au dat drept Maria, dar nici una dintre povești nu a fost credibilă.

Un raport al unui inspector al Armatei Albe, Nikolai Sokolov, publicat prima dată în 1924, a făcut aluzii puternice la soarta Romanovilor. Prezenta în detaliu câteva obiecte pe care le-a găsit în apropierea unui puț de mină abandonat din zona Ekaterinburgului și care l-au îngrozit, inclusiv catarame de curea, pantofi, proteze dentare și fragmente de oase, deși nu a descoperit mormintele familiei. Sub conducerea autoritară a lui Stalin, speculațiile privind soarta ultimei familii regale au fost descurajate, iar subiectul a fost rareori adus în discuție în Uniunea Sovietică. La jumătatea anilor 1970, când personajul meu Val a început să cerceteze obiectele Romanovilor pe care le-a găsit în casa și caseta de valori a răposatului ei tată, soarta familiei regale rusești încă nu era cu totul certă.

Câțiva arheologi amatori au găsit principalul mormânt în 1979, dar știrea nu a fost dată publicității decât abia în anul 1991, după căderea comunismului. Cadavrele au fost apoi exhumate și trimise la laboratoare din Rusia, Marea Britanie și Statele Unite pentru analiza ADN-ului. S-a descoperit că rămășițele lui Alexei și ale uneia dintre fetele mai mici – Maria sau Anastasia – lipseau. Mormântul lor nu s-a găsit până în 2007.

Opinia generală este că țarul și țarina, cei cinci copii ai lor și cei patru servitori – dr. Botkin, Anna Demidova, Alexei Trupp și Ivan Haritonov – au fost împușcați și înjunghiați cu baioneta până la moarte în Casa Ipatiev în noaptea de 16–17 iulie. Câțiva istorici afirmă în continuare că s-ar fi putut produce erori în identificarea rămășițelor din cauza contaminării eșantioanelor de oase, și că unul sau mai mulți membri ai familiei Romanov ar fi putut scăpa de masacrul din Ekaterinburg.

Fiica pierdută o urmărește pe Maria de-a lungul războiului civil rus și prin experimentele economice ale bolșevicilor care au dus la foametea din 1921–1922, în care au murit nu mai puțin de cinci milioane de ruși. După aceea a existat un exod al țăranilor către orașe, iar populația din Sankt-Petersburg a crescut rapid. Cetățenii trăiau în apartamente comune, împărțind adesea câte o singură cameră cu alte familii și dormind în zone delimitate de perdele. Mai multe familii foloseau aceeași baie și aceeași bucătărie, ceea ce ducea inevitabil la conflicte între vecini, dar am hotărât să-l fac pe Piotr muncitor de șoc și să-i dau familiei sale un apartament propriu.

CEKA a fost instituită de Lenin în decembrie 1917 ca forță a poliției secrete cu rolul de a elimina dușmanii bolșevismului. Avea puterea de a

desfășura procese nejudiciare și execuții proprii și de a tortura suspecții. În 1922, CEKA s-a reorganizat, iar în cele din urmă rolul i-a fost preluat de NKVD, temutele forțe de poliție ale regimului lui Stalin. Sute de mii de ruși au fost condamnați de troicile NKVD și fie executați, fie trimiși în gulaguri. Au existat valuri de epurări în rândul mai multor profesii – armata, medicii, culacii – și împotriva oricăror dușmani percepuți ai statului. Între anii 1936 și 1938, în ceea ce s-a numit ulterior Marea Teroare, peste un milion de oameni este posibil să fi murit în fața plutoanelor de execuție sau în notoriile dube de gazare. Cei ale căror rude erau reținute sau executate deveneau suspecți la rândul lor și, pentru a evita arestarea, mulți deveneau informatori.

Asediul Leningradului a fost una dintre tragediile cel mai ușor de evitat din istoria secolului al douăzecilea. Stalin a interpretat complet greșit intențiile lui Hitler când a semnat un pact de neagresiune cu acesta în 1939, iar armata sovietică a fost de-a dreptul nepregătită pentru invazie, nu în ultimul rând fiindcă mulți dintre comandanții săi de vârf fuseseră epurați în anii precedenți. După ce a început asediul, Stalin a părut să creadă că orașul asediat era imposibil de apărat și nu a mai considerat o prioritate să trimită acolo provizii. Între lunile septembrie 1941 și ianuarie 1944, între circa un sfert și o treime din populația Leningradului dinainte de război a murit – 700 000–800 000 de oameni. În lunile ianuarie și februarie ale anului 1942, înfiorător de reci, mureau circa 100 000 pe lună. Ani de zile după aceea, rareori s-a vorbit despre asediu, înăuntrul sau în afara Uniunii Sovietice. Au existat referiri la „greutățile“ suferite în vremea războiului, dar abia după căderea comunismului a ieșit la iveală adevărata magnitudine a ororilor, sub forma amintirilor și jurnalelor supraviețuitorilor. Am folosit multe detalii din acestea în descrierea condițiilor din acea perioadă.

În anii din timpul și de după războiul civil rus, între 100 000 și 200 000 de ruși albi au fugit trecând granița din est către Harbin, Manciuria. Acolo exista deja o comunitate stabilită de ruși, cu propriile biserici ortodoxe și afaceri rusești. Unii așteptau cu speranța că bolșevicii vor fi înlăturați de la putere, iar ei se vor putea întoarce în patria lor fără teama de a fi pedepsiți fiindcă erau culaci, intelectuali sau albi. Dar în anii 1920, influența sovietică a devenit mai puternică în oraș, iar viața probabil a fost mai precară. Unii s-au întors în Uniunea Sovietică, alții au plecat în Japonia și America de Sud,

dar foarte mulți au luat vaporul spre sud, în Australia, cum face și tatăl lui Val în romanul meu.

Familia Romanov. De la stânga la dreapta: Marea Ducesă Olga, Marea Ducesă Maria, Țarul Nicolae al II-lea, Țarina Alexandra, Marea Ducesă Anastasia, Țareviciul Alexei și Marea Ducesă Tatiana

Câțiva exilați politici ruși sosiseră deja în Sydney după revoluția din februarie 1917, și un alt val a urmat în anii 1920. S-a înființat un club denumit Casa Rusească, o organizație care să-i ajute pe nou-veniți să-și găsească de lucru și loc de întâlnire în care să sărbătorească festivalurile rusești. În 1933, părintele Metodie Șlemin a început să țină slujbe ortodoxe acolo, iar în 1942 biserica pe care o descriu în roman a fost ctitorită în Robertson Road, Centennial Park. Sydney are și în ziua de azi o comunitate importantă de ruși.

Acesta este al doilea roman pe care l-am scris despre familia Romanov. Primul, *Soția secretă*, este despre povestea de dragoste dintre a doua fiică, Tatiana, și un ofițer de cavalerie pe nume Dmitri Malama. În *Fiica pierdută* am făcut câteva aluzii la povestea lor. Dar soarta familiei este atât de șocantă și de obsedantă, încât nu am putut să rezist să nu mă întorc la ea în 2018, anul centenarului execuției lor. Astăzi mă simt la fel de mișcată de poveste ca atunci când am citit prima dată despre subiect în adolescență.

Nu era ceva nemaiauzit ca un regim să-și execute monarhul și pe soția lui, însă a fost o barbarie dusă la extrem să-i execute și pe cei cinci copii ai săi, cel mai mic având doar treisprezece ani. Măcar dacă vărul lui Nicolae, George al V-lea, i-ar fi lăsat să fugă în Anglia, unde ar fi fost în siguranță! Măcar dacă ar fi reușit una singură dintre numeroasele operațiuni de salvare! Nu există dovezi scrise care să-l lege pe Lenin de crime, dar el i-ar fi putut salva cu siguranță dacă ar fi încercat.

Măcelul a avut loc în secolul al douăzecilea, iar familia se filma de multe ori cu aparatul de filmat, așa că îi puteți găsi pe YouTube plimbându-se prin grădinile palatelor, vâslind pe mare și jucându-se cu marinarii de pe iahtul regal. Fetele sunt frumoase și complet inocente, însă s-au născut în familia nepotrivită la momentul nepotrivit. Ar fi putut fi mame și bunici, soții și iubite, fermiere sau artiste sau autoare. În romanele mele, sunt.

Surse

Cărțile lui Helen Rappaport despre Romanovi sunt captivante și frumos scrise. Recomand cu tărie *Four Sisters* pentru o imagine în detaliu asupra caracterelor fetelor, în timp ce *Ekaterinburg* prezintă o înfiorătoare numărătoare inversă a ultimelor zile din viețile lor. *The Fate of the Romanovs*, scrisă de Greg King și Penny Wilson, conține o mulțime de detalii pe care le-am găsit neprețuite. A fost fascinant să citesc jurnalele și scrisorile familiei, care au fost traduse în engleză de Helen Azar. Am apreciat, de asemenea, *The Romanovs: The Final Chapter* de Robert K. Massie și *The Murder of the Romanovs* de Andrew Cook.

Treasure of the Tsars, o expoziție din anul 2017 de la Ermitajul din Amsterdam, a cuprins numeroase exponate impresionante, inclusiv desene ale copiilor, haine și scrisori. Am putut să-mi folosesc și propriile amintiri dintr-o vizită la Sankt-Petersburg din 2016, când m-am îndrăgostit de palatele opulente și de splendidul Muzeu Fabergé.

În timp ce făceam cercetări asupra perioadei postrevoluționare, am început cu volumul strălucit și cuprinzător al lui Orlando Figes, *A People's Tragedy*. Expozițiile *Revolution: Russian Art 1917-1932* de la Academia Regală din Londra din 2017 și *Russian Revolution: Hope, Tragedy, Myths* de la British Library din același an au fost deopotrivă de importante. Faptul că am văzut cu adevărat cartele de alimente și fotografii care prezentau viața în fabrică și locuințele comune și am citit poveștile celor executați de NKVD a făcut ca epoca aceea să pară cu mult mai reală.

Dacă vreți să aflați despre viața în Rusia stalinistă, punctul de plecare trebuie să fie cartea extraordinară a lui Orlando Figes, *The Whisperers*, care adună mărturii personale de la supraviețuitori de pe tot teritoriul Uniunii Sovietice. Am mai găsit câteva povești captivante online, și au existat informații utile în volumul de memorii *My Life in Stalinist Russia* scris de o americancă pe nume Mary M. Leder.

Cartea grozavă a Annei Reid, *Leningrad: Tragedy of a City Under Siege*, este cea mai bună relatare pe care am găsit-o despre perioada respectivă. Autoarea citează cu larghețe din jurnale și relatări personale și oferă genul de detalii care sunt mană cerească pentru un romancier. *The War Within:*

Diaries from the Siege of Leningrad de Alexis Peri a fost, de asemenea, foarte utilă, și am găsit mai multe povești relevante online.

În sfârșit, când am făcut cercetări despre Sydney în anii 1970, am folosit un ghid turistic din 1973 intitulat *Ruth Park's Sydney*. Am avut o cititoare minunată în Gerrie Fletcher, care locuiește în Sydney, și m-au ajutat și propriile amintiri fericite ale unei șederi de șase săptămâni în oraș în anii 1990.

În colecția Blue MOON
au apărut:

Jojo Moyes, *Ultima scrisoare de dragoste*
Danielle Steel, *Învingătorii*
Elin Hilderbrand, *Zvonul*
Jacqueline Susann, *Valea păpușilor*
Tatiana de Rosnay, *Se numea Sarah*
Jojo Moyes, *Înainte să te cunosc*
Nora Roberts, *Obsesia*
Jojo Moyes, *Fata pe care ai lăsat-o în urmă*
Danielle Steel, *Daruri de preț*
Danielle Steel, *Sub acoperire*
Kristin Hannah, *Privighetoarea*
Jojo Moyes, *După ce te-am pierdut*
Danielle Steel, *O viață perfectă*
Danielle Steel, *Jocuri de putere*
Martha Hall Kelly, *Când înflorește liliacul*
Danielle Steel, *Fiul risipitor*
Danielle Steel, *Aripile destinului*
Kristin Hannah, *A doua șansă*
Barbara Taylor Bradford, *Cavendon Hall*
Jojo Moyes, *Un bărbat și o femeie*
Jodi Picoult, *Pactul*
Nora Roberts, *Secrete și minciuni*
Jojo Moyes, *În căutarea unui destin*

Tracy Brogan, *Nebunie de-o vară*
Jojo Moyes, *Silver Bay*
Danielle Steel, *Moștenirea secretă*
Danielle Steel, *Blue*
Margaret Mitchell, *Pe aripile vântului* (vol. I-III)
Kristin Hannah, *Aleea cu licurici*
Tatiana de Rosnay, *Vieți secrete*
Jojo Moyes, *Eu, și totuși alta*
Lucinda Riley, *Secretul Helenei*
P.Z. Reizin, *Algoritmul fericirii*
Lucinda Riley, *Trandafirul nopții*
Gill Paul, *Soția secretă*
Jojo Moyes, *Un bilet pentru Paris*
J.P. Monninger, *Harta care mă duce la tine*
Kristin Hannah, *Un nou început*
Sofia Lundberg, *Caietul cu nume pierdute*
Jodi Picoult, *Al zecelea cerc*
Carolyn Brown, *Secrete și speranțe*
Jodi Picoult, *Povestitorul*
Kristin Hannah, *Grădina de iarnă*
Kerry Lonsdale, *Viața pe care am visat-o*
Elin Hilderbrand, *În seara asta, vorbește-mi de iubire*
Rosie Nixon, *Stilista*
Beth O'Leary, *Dragoste în contratimp*
Elin Hilderbrand, *Paradisul de la malul mării*
Lucinda Riley, *Cele șapte surori. Povestea Maiei*
Jodi Picoult, *Nouăsprezece minute*
Lauren Willig, *Soția engleză*
Chiara Gamberale, *Caruselul iubirii*
Kate Quinn, *Rețeaua Alice*
Jodi Picoult, *Nouăsprezece minute*
Kristin Hannah, *Dincolo de stele*

Jessica Shattuck, *Văduvele de la castel*
Jojo Moyes, *Bazarul visurilor*
Jodi Picoult, *O scânteie de viață*
Gill Paul, *Fiica pierdută*